

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 00018

DI VERK FUN YITSHAK
LEYBUSH PERETS

Isaac Leib Peretz

*Permanent preservation of this book was made possible by
Rachel Meredith Podell
in memory of
great-grandparents, Frank & Rose Wloch Berlin*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

די ווערק פון יצחק לייבוש פריז. צוועלף בענד.
צוזאמענגעשטעלט אונטער דער רעדאקציע פון
דוד פינסקי

ויבעטער באנד

ארויסגעגעבן פון פארלאג „אוידיש“, ניו-יארק.

תר"פ—1920

י. ל. פרץ

פארקסטימליכע געשיכטען

ערליסענעבען פון פארלאג „אידיש“, ניו-יארק.

Copyright 1920
by
JEWISH BOOK AGENCY, INC.

פארקסטימליכע געשיכמען

ביים גוסס צוקאפענס.

1.

דער שמש פון ג'ערדן — א ליכטיגער מלאך — אן אפגלאנץ
פון זיין ליעבען נאמענס שטראלענדיגער גענאד, קומט איינמאל
פארנאכט פון ג'ערדן ארויס און עפענט, צורודערט און פארזארגט,
א פענסטערל פון הימעל, בויגט ארויס דעם שטראלענדיגען קאפ
און ווענדט זיך מיט א טרויעריגער, ציטערדיגער שטימע צו דער
אונטערנעהענדיגער זון און פרעגט:

— ווייסטו ניט, זון, וואס ביי לייב'ל קאנסקיוואלער טוט זיך?
די זון שווייגט; זי ווייסט נישט.

נאך אומרוהיגער ציהט דער מלאך זיין שטראלענדיגען קאפ
צוריק.

און נישט אומזיסט איז אומרוהיג דער מלאך.

שוין מכמה וכמה שנים רוישען צוויי מאל אין טאג אלע זיבען
הימלען מיט לייב'ל קאנסקיוואלער'ס „שמע ישראל“...

ווי א זילבערנער שרויט צושיט זיך זיין „אח — — — ד“ צו
פוסענס ביים כסא הכבוד... און עס קאלערט זיך דער „אחד“ און
זשומט, און ברומט, און זירט, ווי א מחנה זומער־פייגלעך, וואס
גלוסט און בענקט צו דער פלאם, ווערט צוגעצויגען צו איהר און
בריהט זיך און ברענט אין איהר מיט'ן גרעסטען הענוג פון
„יסורים של אהבה“...

דאס לעצטע מאל האט ער איהם צו שחרית געהערט.

צו מנחה האט ער שוין געפעהלט!

אין בעט און לויב־געזאנג פון אלע וועלטען איז דעריבער א

פנימה געווען...

אין ארקעסטער איז פלוצלונג שטיל געווארען א כלי; א סטרד

נע ביי אן ערשטער פידעל האָט געפלאצט און איז פארשטומט גע-
וואָרען.

צי האָט לייב'ל קאַנסקיוואַלער פאַרגעסען צו דאוונען מנחה?
וועט ער זאָגען צוויי שמונה-עשרה'ס ביי מעריב?

נידעריגער לאָזט זיך דערווייל אַראָפּ די זון. די שטיל באַר-
האַלטענע שאָטענס קריגען רשות, אַרויסצוקומען פון זייערע באַר-
העלטענישען, — און זיי קריכען אַרויס פון די שפאַלטען אין די
פעלזען ביי ימים, פון גריבער און היילען אין וויסטע מדבריות,
פון אונטער בוימער און צווישען צוויגען און בלעטער אין די
טיפסטע וועלדער... און זיי פאַרשפּרייטען זיך איבער'ן ישוב און
פלעכטען זיך אַרום און אַרום...

און אַט איז אַראָפּ די זון אינגאַנצען. לבנה און שטערען בלאַנץ
קען שטיל־שווייגענדיג אויף און נעמען איבער די ממשלה איבער
דער וועלט אויף איבער נאַכט... און זיי שפינען און וועבען זייער
פאַר'כשוף'ט שפינוועכס — אַ זילבער־דינע געזן איבער דער פאַר-
מאַטערטער ערד...

און גלייך מיט דער זון איז איבער'ן הימעל פאַרזונקען געוואָ-
רען די חיה מיט דער אויפֿשריפט „אמת“ אויפ'ן שטערן, און צור-
זאַמען מיט דער לבנה איז אַרויסגעשוואַמען פון דער צווייטער זייט
די חיה מיט דער זילבערנער טרעסט אויפ'ן שטערן און מיט דער
אויפֿשריפט „אמונה“...

און באַלד עפענען זיך שטיל־שווייגענדיג די טויערען פון הי-
מעל, און לאָזען אַרײַן גאַנצע מחנות נשמות פון איינגעשלאָפענע
מענשען, וואָס קומען נאַכט אויף נאַכט אַרויף און פאַרשרייבען אין
די הייליגע ביכער, ווי אזוי עס האָט זיך אָפּגעלעבט דער טאַג...
און עס סקריפען די פּעדערען, און עס רוישען מיליאָנען-מיליאָ-
סען פליגעל, טייל ווייסע ווי שניי, ס'רוב גרויע און פאַרפלעקטע,
מאַנכע אויך רויט פאַרבֿלוטיגטע...

און אַלע זיבען הימלען ווערען פול מיט אַ געמישט גערויש
פון געבעט, חרטה, בענקעניש, ליעבשאַפט, האַפּנונג און שרעק...
און פּלוצלונג בלייבט אַלץ ווי פאַרשטאַרט.
אַרום כּסא חכבוד וויקעלט זיך שטיל אַ זילבערנער נעבעל,
וויקעלט זיך און וויקעלט זיך און ווערט טונקעלער און טונקע-
לער...

פאלקסטימליכע געשיכטען

און פון הינטער דעם נעבעל הערט זיך א ברומען ווי פון א טויב:
„וועה איז מיר, וואס איך האב חרוב געמאכט מין הויז...
„וואס איך האב פארברענט מיין פאלאץ...
„וואס איך האב פארטריבען מיין זוהן, מין איינציגען זוהן“...
און א שוידער פון רחמנות געהט דורך אלע זיבען הימלען...
און עס ווערט ווייטער שטיל, אלץ האט זיין אטעם פארהאל-
טען, ווארטענדיג ווי אויף א נס, אויף עפעס א וואונדער, אויף א
בשורה א נייע...
עס איז אבער גארנישט געשעהן...

עס דערהערט זיך פון אונטען א קול: עס קרעהט דער האז.
פון כסא הכבוד געהט אפ דער נעבעל, דער פאר'כשופ'טער
שוידער פלאצט און צוריקט... עס עפענען זיך ווייטער די פענסטער
פון הימעל, די נשמות פליהען צוריק ארויס... מלאכים מיט בריי
ליאנטענע פלעדערווישען יאגען ארויס די פארשפעטיגטע, די פאר-
ציטערטע, פארווייניטע און טיף דערשראקענע...
עס רוערט ניט לאנג, און מען הערט ווי מען קלאפט אונטען
צו הצות...

באלד הויבט אן בלאס און בלאסער צו ווערען דער צייכען
„אמונה“ אויף דער זילבערנער טרעסט, א דינער, רויטליכער שטראל
וועקט זיך פון מזרח-זייט...

דער גרענד-שמש וועקט זיך ווי פון א טיפען חלום, געהט צו
און עפענט נאר אמאל א פענסטערל אין הימעל, בויגט ארויס דעם
קאפ און רופט, פרענענדיג:

— לבנה און שטערען, איידער איהר פארשווינדט, צי קענט
איהר מיר נישט זאגען, וואס עס האט מיט לייב'ל קאנסקיוואלער
פאסירט?

און דאמאלט האט זיך גאלדען-צופלאקערט א קליין שמערני-
דעל פון ווייטען, איז צוגעשוואמען צום פענסטערל, און האט גע-
ענטפערט:

— איך ווייס, ליכטיגער מלאך!

איך בין דורך קאנסקיוואלע געשוואמען און האב אין זיין
פענסטערל אריינגעקוקט... ער שטארבט, לייב'ל קאנסקיוואלער...
אז אלטער מאן... זיין ווייסע בארד איבער דער קאלדרע בלאנקט
ווי ריין זילבער... נאר דאס פנים איז איינגעשרומפען און געל... איי-

האב געזעהען, ווי מען האט איהם א פערער אונטער די נאָלעכער
געלעגט; איד האב אבער ניט געזעהען, זי זאל זיך ריהרען.
און דער מלאך, דער שמש פון גוֹרְדוֹן, האט ביי קיינעם קיין
רשות ניט גענומען, על דעת עצמו איז ער אראפגעשאסען אויף דער
ערד נאך לייב'ל קאנסקיוואלער'ס נשמה. —
עס וועט אז אומגעריכטע פרייד זיין אין גוֹרְדוֹן.
אזוי האט ער געטראכט.

פלינט פליהען מלאכים, נאך — די שווארצע ווי די ווייסע...
און אז דער ליכטיגער מלאך איז אראפגעקומען, האט ער שוין
געטראפען א פינסטערען מלאך ביים גוסס צוקאפענס...
צי איז דער פינסטערער פריהער ארויס, צי האט ער צו אונז א
קירצערען וועג? ווער ווייסט?
— וואס טוסטו דא? — וואונדערט זיך דער ליכטיגער מלאך.
דערשראקען. — עס איז דאך לייב'ל קאנסקיוואלער!
איז וואס? — לאכט דער שווארצער, און צוויי שורות
ווייסע ציין בליצען איהם ארויס פון אויסגעקרימטען מויל...
— דאס איז מיינ נשמה! איד בין שמש פון גוֹרְדוֹן.
— זעהר אנגענעם! — מאכט דער שווארצער א העויה, —
איד בין נאך א לאפיטוט פון גיהנום, נאך לאמיר זעהן!
און ער גיט א שאר מיט א פוס אונטער'ן קראנקענס בעט, און
עס רוקט זיך ארויס א פארבונדענער זאק.
— וואס ליגט דא אין זאק?
— טלית ותפילין, — וויל דער גוטער מלאך טרעפען.
— אונטער'ן בעט באהאלטען? עברות באהאלט מען.
און ער בויגט זיך אראפ צום זאק און בינדט איהם אויף, און
עפענט איהם, און דערלאנגט איהם א שטויס מיט'ן פוס — א
נאלדענער גלאנץ, ווארפט זיך איבער דער שטוב, א גאלדענער
קלאנג לויפט איהם נאך — גאלדענע רענדלעך שימען זיך אויס...
— גנבהגעלט, גנבהגעלט! — רופט אויס דער שווארצער
מלאך: אויסגענארט ביי נישט קלוגע, גערויבט ביי אלמנות, גע-
זול'ט ביי יתומים, פון צדקהפושקעס ארויסגענומען... מיט בלוטיגע
הערען זענען זיי געוואשען און הארציגע בלוטפלעקען קלעפען אז

זיי... און זעה, ווי ער וועקט זיך, אז מען ריהרט זיין גאלד!
 מיט פארשלאסענע אויגען ווארפט זיך דער גוסס...
 פארציטערט בלייבט דער ווייסער מלאך און פארשטעלט זיך
 דאס פנים מיט דער ערשטער פאר פליגעל... דורך א שפאלט פון
 לאדען רייסט זיך אריין א שטראל פון דער מארגענדיגער זון, ער
 פאלט איבער'ן גוסס'עס ברעמען — זיי ציטערען.
 צום לעצטען מאל עפענט ער האלב די אויגען אויף:
 — ווער איז דא? — פרעגען די פארשווימעטע, פארנעלטע ליי-
 פען מיט א שארף פון א פארפוילטען בלאט...
 — איד! — ענטפערט דער שלעכטער מלאך, — איד, וואס
 איד בין נאך דיין נשמה געקומען... קום!
 — וואו אהין?
 — אין גיהנום אריין!
 פאר שרעק פאלען דעם גוסס צוריק די אויגען צו.
 — בעט, בעט נאט! — רופט דער גוטער מלאך, — פו
 תשובה... עס איז נאך צייט... זיי מפקיר דיין גאלד...
 — שמע... — הויבט דער גוסס אן.
 — ער וועט ניט מפקיר זיין! — זאגט דער שלעכטער מלאך
 און לעגט זיין שווערע, שווארצען פליגעל איבער'ן גוסס'עס פנים,
 און אונטער'ן פליגעל ווערט דער קול צוזאמען מיט'ן גוסס דער-
 שטיקט.
 דער ווייסער מלאך רוקט זיך צוריק אפ פארשעמט.

2.

אין א פינסטערער, פארנאסענער האלבער נאכט, צווישען געד
 רויש, געשריי און געפילדער אין גיהנום, שניידט זיך דורך א שארף
 שניידענדיגער באפעל:
 — נחמ'קע פון זבאראש געהט אויס... ער פלעגט זיך שניי-
 דען די נעגעל ניט איבערגעהיפערט, אוועקווארפען... נישט איין
 מאל פארנעסען מנחה צו דאוונען, — ווער געהט נאך זיין נשמה?
 — איד! — רופט זיך אן א מלאך-הבלה.
 — גרייט דערווייל צו א קאכענדיגען קעסעל סמאלע.
 ער שפרינגט אונטער און פליהט ארויס פון גיהנום...

געשווינד פליהען שלעכטע מלאכים, צום גליק אבער גוטע
אויך; די גוטע זענען אפשר ווייטער פון אונז, נאָר דאָס גרעסטע
רחמנות טראַגט זיי...

און אז דער מלאך־חבלה איז צום קראַנקענס בעט געקומען,
האַט ער שוין צוקאָפּענס אַ ווייסען גוטען מלאך געטראָפּען. ער
איז געזעסען און האָט געטרייסט:

— שרעק זיך נישט, אַרעמער מענש, פאַר'ן טויט... עס איז נאָר
אַ בריק, אַ קורצע גרענעץ צווישען פינסטערקייט און ליכט... פון
זאָרג און אומרוה, אַן איבערגאַנג צו רוה און גליק.

נאָר דער קראַנקער, דוכט זיך, הערט נישט; ער איז פאַר
טראַגען, און די פלאַמענדיגע אויגען בלאַנדזשען אַרום אויף די
ווענט...

און דער שוואַרצער מלאך בלייבט שמעהן ביי דער טיר און
קוקט פאַרוואַנדערט...

— האָסט נישט קיין טעות, חבר? — פּרעגט ער דעם ליכט־
טיגען מלאך.

— ניין! — ענטפּערט דער גוטער, — איד בין געשיקט גע-
וואַרען נאָך דער נשמה, נאָך דער ריינער באַרמהארציגער נשמה;
דו קאַנסט איבער איהר קיין שלימה נישט האַבען!

— ער האָט ניט על פי דין די נעגעל געשנימען!...

— איד ווייס, — האָקט איהם איבער דער גוטער מלאך, —

נאָר דערפאַר קיין איינציגע רגע פאַר זיך נישט געלעבט... נאָר פאַר
שוואַכע און קראַנקע, פאַר אלמנות און יתומים, פאַר פאַרפינסטער-
טע, פאַרוואַגעלטע, פאַרמאַטערטע...

— ביי אונז איז בוד איז פאַרשריבען, וויפיעל מאַל ער האָט
מנחה פאַרפּעהלט...

— נאָר קיינמאל נישט פאַרפּעהלט, ווען מען האָט געדאַרפט
עמיצען העלפּען. קיינמאל נישט פאַרנעמען צו טרייסטען, צו האַר-
ציגען און צו קרעפּטיגען דאָרט, וואו די פליגעל זענען אַראָפּגעפאַר-
לען מיד, וואו די גאַל האָט געזאַלט די ריינסטע נשמה פאַרניסען,
וואו די לעצטע האַפּנונג, האָט זיך געדאַכט, איז פאַרשוואַנדען...
ער האָט זיך קיין הויז נישט געבויט... דאָס דאַך איבער'ן קאַפּ נישט
פאַרריכט, זיין בעט זיך נישט ווייך געבעט, קיין ליעבשאַפט ביי קיין
פּרוי נישט געזוכט, אויף קיין נחת פון קינדער נישט געהאַפּט... נאָר

אלץ פאר אנדערע... ווייל אלע אנדערע האט ער געהאלטען בעסער פאר זיך...

שווארצע וואלקען ציהען זיך אין דרויסען איבער'ן הימעל... אויף א רגע שניידט זיי דורך א בליץ, נאך ער ווערט פארלאשען און נאך פעסטער ציהען זיך, נאך ענגער שליסען זיך צוזאמען די דיסקע, פינסטערע וואלקענס.

דער בליץ האט צום לעצטען מאל דעם גוסס געוועקט.

— ווער איז דא ביי מיר? ווער זיצט מיר צוקאפּענס? —

פרעגען די פארברענטע ליפען.

— איד, איד, א ליכטיגער מלאך, פון זיין ליעבען נאמענס

ליכטיגער פמליא... און פון זיין ליעבען נאמען נאך דיין נשמה נע-
שיקט!... קום מיט מיר!

— וואו אהין? — פרעגט דער קראנקער.

— צום הימעל ארויף, אין ג'עדן אריין!

— הימעל... ג'עדו...—שטאמעלט נאך דער גוסס אין חיץ.—

און ווי אזוי לעבט זיך דארט אין הימעל, אין ג'עדן דארט?

— גוט... פון גאטס גענאד באשטראלט, אין גלאנץ פון כסא

הכבוד... מיט גאלדענע קרוינען אויף די קעפ...—

— גלאנץ... גאלד... קרוינען...— שטאמעלט דער גוסס נאך—

וואס וועל איד דארט טון?

— וועסט נישט דארפען טון... דארט איז אייביג רוה, אייביג

ליכטיגער נחת, אהן אויפהער שטראלענדיג גליק... קום!

— אבער וואס וועל איד דארט טון? — דרעהט זיך מיט'ן

לעצטען כח דער גוסס אויס צום מלאך.—איז דארט דא וועמען צו

העלפען, געפאלענע אויפצוהויבען, קראנקע צו היילען, הונגעריגע

צו זעמיגען, דורשטיגע די ליפען צו נעצען, פארלוירענע צו זוכען

און געפינען? דאס איז דאך מיין גליק געווען!...

— ניין, דאס נישט! — ענטפערט מיט א נישט זיכער קול

דער מלאך.—דאס איז דארט נישט פאראן, דארט וועט קיינער נישט

דארפען דיין הילף...

— און וואס וועל איד דארט טון, מלאך? דארט וואו קיינער

ב'ויכט מיין נשמה נישט, מיין הארץ נישט; נישט מיין רחמנות—

דיגע פרער אין אויג, נישט מיין ווארט צו טרויסטען פון מויל,

און נישט מיין האנט, אויפגעהויבען צו ווערען פון גרוב?

דער שלעכטיגער מלאך הערט און שמעקט ארויס די צונג און באַ-
לעקט זיך... אַ חזק־שמיכעל לענט זיך איהם איבער'ן מויל פון
אויער צו אויער... ער עפענט דאָס מויל און צוויי שורות ווייסע
ציין בליצען אויף אין דער פינסטערער שטוב...
און צורודערט זיצט דער ליכטיגער מלאך און ווייס נישט
וואָס צו ענטפערען דעם גוסס...

— וואָס פאַרט, מלאך! וואָס פאַרט?

און דער גוטער מלאך דרעהט זיך אויס צום פענסטער און
קוקט אַרויס צום הימעל און וואַרט פון דאָרט אַן עצה און אַ ראַט...
נאָר פארשלאָסען איז דער הימעל; אַהן אַ וואַרט, אַהן אַ שמראַל,
אַהן אַ פינגס... און עס יאָנען אַן אַלץ נייע און נייע, אַלץ שווערערע
און שווערערע וואַלקענס — אַ שאַטען פאַלט איבער'ן ליכטיגען
מלאך'ס פנים, דער הימעל זעהט אויס האַרט און בייז, אַהן רחמנות
זעהט ער אויס, ער האַט איהם נאָר קיינמאַל אַזוי נישט געזעהן...
ער בלייבט פארציטערט.

מיט דער וויילע באנוצט זיך דער שלעכטער מלאך און גע-
נעהנט זיך צום בעט פון דער צווייטער זייט.

— קום בעסער מיט מיר, — רוימט ער איין דעם גוסס.

— וואו אהין?

— דאָרט, וואו דיין האַרץ געלוסט... צו די אומגליקליכע, הונ-
גערניגע, לעפצענדיג־דרושטיגע... צו די פאר'חלש'טע און פאַרמאָ-
טערטע, צו די פארלאָרענע, פארשאַלטענע, צו די פון גאָט פארנע-
סענע... העלפען! וועסטו נישט קאָנען, אָבער צוזאַמען ליידען, מיט
פיהלען...

— איד נעה! איד נעה! — רופט דער קראַנקער אויס מיט

קראַפט. — — —

און דער ווייסער מלאך איז אַוועק מיט לעריגע הענט.

דריי מתנות.

א.

אויבען ביי דער וואג.

אמאל, מיט יאהרען און דורות צוריק, איז ערגעץ נפטר געווארן
רען א איד.
מילא, א איד איז נפטר געווארען — אייביג לעבען קאז מען
נישט — טוט מען איהם זיין רעכט... ברענגט מען איהם צו
קבורת ישראל...
נאך סתימת הגולל, דער יתום זאגט קדיש — פליהט די נשמה
ארויף, צום משפט, צום בית־דין של מעלה...
קומט זי ארויף, הענגט שוין דארט פאר'ן בית־דין די וואג.
אויף וועלכער מען וועגט די עברות און די מצוות...
קומט דעם בר־מנו'ס סניגור, זיין געוועזענער יצר טוב —
שטעלט זיך מיט א קלאר ווייס זעקעל ווי שניי אין דער האנט, ביי
דער וואגשאַל פון דער רעכטער זייט...
קומט דעם בר־מנו'ס קטיגור — זיין געוועזענער יצר הרע, דער
געוועזענער מסית ומדיח — און שטעלט זיך, מיט א קויטיג זעקעל
אין דער האנט, ביי דער וואגשאַל אויף־דער לינקער זייט...
אין ווייסען קלארען זעקעל זענען מצוות, אין ברודיג שוואַרץ
צען זעקעל — עברות. שיט דער סניגור, פון שניי־ווייסען זעקעל
אויף דער וואגשאַל פון דער רעכטער זייט, מצוות — שמעקען זיי
ווי פארפומעס און לויכטען ווי די שטערענדלעך אין הימעל.
שיט דער קטיגור פון ברודיגען זעקעל ארויס, אויף דער וואג
שאַל פון דער לינקער האנט, עברות — זענען זיי, ניט פאר איד
געדאכט, שוואַרץ ווי קויל און א ריח האַבען זיי — סאמע־ראַדנע
פער און סמאלע.
שטעהט אזוי די אַרעמע נשמה און קוקט, און גאָפּט — זי
האַט זיך נאַרנישט געדריכט, עס זאַל זיין אַזאַ הלוק צווישען „גוט“

און „שלעכט“; דאָרט האָט זי גאַנץ אַפּט ביידע נישט דערקענט, איינס פאַר דאָס אַנדערע גענומען.

און די וואַגשאַלען הויבען זיך פאַמעלעך, ארויף און אַראָפּ. אַמאָל די, אַמאָל יענע... און דאָס צינגעל ביי דער וואַגשאַל אין דער הויך ציטערט, נעמט זיך אויף אַ האָר לינקס, אויף אַ האָר רעכטס... נאָר אויף אַ האָר... און נישט מיט אַמאָל! אַ פּראַסטער איד גע-ווען, אַהן גרויסען „לחכעים“, ווי אויך אַהן „קרוש השם“... אַזוי — קליינע מצוה'לעך, קליינע עברה'לעך, שרעטעלעך, שטויבע-לעך... טיילמאָל — קוים מיט'ן אויג צו דערזעהן.

און פונדעסטוועגען, אַז דאָס צינגעל רוקט זיך אויף אַ האָר רעכטס, הערט זיך אין די עולמות העליונים אַ קלאַנג פון שמחה, פון נחת; רוקט זיך עס אַבער, חס ושלום, לינקס, שלאַגט זיך אַרויס אַ זיפּץ פון עצבות, ביז עס דערגרייכט צום כסא הכבוד.

און די מלאכים שיטען פאַמעלעך, מיט כונה, אַ שרויט נאָך אַ שרויט, אַ שטויב נאָך אַ שטויב, ווי פשוט'ע בעליבתים ליצי-טירען „אתה הראית“, אַ פּרוטה נאָך אַ פּרוטה...

נאָר אַ ברונעם שעפט זיך אויך אויס, די זעקלעך ווערען לע-דיג.

— שוין? — פּרעגט דער בית-דין-שמש — אויך אַ מלאך צווישען אַלע מלאכים.

דער יצר טוב, ווי דער יצר הרע, דרעהען אויס די זעקלעך קאַפּויר: נישטאָ מעהר! און דאַמאָלט געהט דער שמש צו צום צינגעל זעהן, ווי עס האָט זיך אָפּגעשטעלט: רעכטס צו לינקס.

קוקט ער און קוקט אזוי, און זעהט אזוינס, וואָס עס איז נאָך נישט געשעהען, זינט הימעל און ערד זענען באַשאַפען געוואָרען... — וואָס דויערט אזוי לאַנג? — פּרעגט דער אב-בית-דין.

שטאַמעלט דער שמש:

— גלייך! דאָס צינגעל שמעהט אין סאַמע-ראַדנע מיט!... די עברות האַבען גלייך געוואויגען מיט די מצוות.

— אַקוראַט? — פּרעגט מען נאָך אַמאָל פון בית-דין של מעלה'ס טיש.

קוקט ער נאָך אַמאָל דער שמש און ענטפּערט:
— אויף דער האָר!

האָט דאָס בית־דין של מעלה אַ ישוב אין גיט, נאכ'ן ישוב
הרעת, אַרויס אַ פסק כהאי לישנא :
„היות די חטאים וועגען נישט איבער די מעשים טובים —
קומט דער נשמה קיין גיהנום נישט...
„און פון צווייטען צד — וועגען די מצוות נישט מעהר פאר די
עברות, — קאָן מען איהר נישט עפענען די טויערען פון גן־עדן.
„על כן נע־גוד זאָל זי זיין...
זאָל זי אַרומפֿליהען אין דער מיט, צווישען הימעל און
ערד — ביז גאָט וועט זיך אָן איהר דערמאנען און דערבארעמען זיך
און צורופען צו זיך מיט זיין גנאָד.“
און דער שמש נעמט די נשמה און פיהרט זי אַרויס.
יאַמערט נעבעך די נשמה און קלאָגט אויף איהר מזל.
— וואָס וויינסטו אַזוי? — פרעגט ער זי — וועסט נישט
האַבען קיין נחת און פרייד פון גן־עדן, וועסט דו דאָד אבער אויך
נישט האַבען קיין צער און יסורים פון גיהנום, — קוויט!
די נשמה אבער לאַזט זיך ניט טרייסמען:
— בעסער די גרעסטע יסורים, זאָגט זי, איידער גאַרנישט!
גאַרנישט איז שרעקליך!
קיינט ער אויף איהר, דער בית־דין־שמש, רחמנות, גיט ער
איהר אַן עצה:
„פֿליה, זאָגט ער איהר, נשמה'לע, אַראַפ און האַלט זיך נידע־
ריג אַרום דער לעבעדיגער וועלט...
„אין הימעל אַרײַן, זאָגט ער, קוק נישט... וואַרים וואָס וועסטו
זעהן אין יענער זייט הימעל? ניערט שטערענדלעך! און דאָס זענען
ליכטיגע נאָר קאַלטע ברואים, זיי ווייסען פון קיין רחמנות נישט,
זיי וועלען זיך נישט מיהען פאַר דיר, זיי וועלען גאָט אָן דיר נישט
דערמאָנען...
„מיהען זיך פאַר אַן אַרעמער פאַרוואַגעלטער נשמה קאָנען נאָר
די צדיקים פון גן־עדן... און זיי, הער, נשמה'לע, — זיי האַבען ליעב
מתנות... שעהנע מתנות... עס איז שוין — גיט ער צו ביטערליך—
די סכע פון היינטיגע צדיקים!
„פֿליה זשע, נשמה'לע — זאָגט ער ווייטער — נידעריג אַרום
דער לעבעדיגער וועלט און קוק זיך צו ווי עס לעבט זיך, וואָס עס
טוט זיך, און דערזעהסט דו עפעס אַזוינס, וואָס איז אויסטערליש

שעהן און גוט, כאפ עס און פליה דערמיט ארויף; עס וועט זיין א מתנה פאר די צדיקים אין ג'עדן... און מיט דער מתנה אין דער האנט זאלסטו אַנקלאפען און מעלדען זיך אין מיין נאָמען ביים מלאך פון דער פּאַרטקע. זאָג: איד האָב געהייסען!...

„און אז דו וועסט האָבען געבראַכט דריי מתנות, זיי זיכער — וועלען זיך פאַר דיר עפענען די טויערען פון ג'עדן, זיי וועלען פועל'ן... ביים כסא הכבוד האָט מען לייעב נישט די פיין געבוירענע. נאר די אויפגעקומענע“...

און אזוי רעדענדיג, שטופט ער זי מיט רחמנות פון הימעל אַרויס.

ב.

די ערשטע מתנה.

פליהט עס אזוי, דאָס אַרעמע נשמה'לע, נידעריג איבער דער לעבעדיגער וועלט, און זוכט מתנות פאר די צדיקים אין ג'עדן. און עס פליהט אַרום און אַרום, איבער דערפער און שטעדט, וואו נאר אַ שטיקעל ישוב, — צווישען ברענענדיגע שטראַלען אין די גרעסטע היצען; אין רענען-צייט — צווישען טראַפען און וואַסער-נאַדלען; סוף זומער — צווישען זילבערנעם שפינוועבס, וואָס הענגט אין דער לופט, ווינטער צווישען די שנייעלעך, וואָס פאלען פון דער הויך... און קוקט און קוקט, און קוקט זיך די אויגען אויס...

וואו זי דערזעהט אַ איד, פליהט זי האַסטיג צו און קוקט איהם אין די אויגען אַרײַן — צי געהט ער ניט מקדש השם זיין? וואו עס לייכט זיך ביי נאָכט דורך אַ שפאלט פון אַ לאַדען. — זי איז דאָ און קוקט אַרײַן, צי וואַקסען ניט אין דער שטילער שטוב גאָטס שמעקענדיגע בלימעלעך — באַהאַלטענע מעשים טובים? ליידער!... מעהרסטענטיילס שפּרינגט זי אָפּ פון אויגען און בענסטער, דערשראַקען און פאַרציטערט...

און אז עס געהען ווייטער פאַרביי זמנים און יאָהרען, פאַלט זי כמעט אין אַ מרה־שחורה אַרײַן. פון שטעדט זענען שוין בית עלמינ'ס געוואָרען. בית־עלמינ'ס האָט מען שוין אויף פעלדער צו אַקערט; וועלדער האָט מען אויסגעהאַקט, פון שטיינער ביי וואָס סערען אין זאַמד געוואָרען, טייכען האָבען דאָס געלעגער געביטען. טויזענטער שטערען זענען אַראַפּגעפּוזלען. מיליאָנען נשמה'לעך זענען

ארויפגעפלויען. — און זיין ליעבער נאמען האט זיך אן איהר נישט דערמאנט, און קיין אויסטערליש גוטס און שענהס האט זי נישט געפונען...

טראכט זי ביי זיך:

„די וועלט איז אזוי ארעם, די מענשען — אזוי מיטעלמע- סיג און גרוי אויף דער נשמה, און די מעשים זייערע זענען אזוי קליין... ווי קומט צו זיי „אויסטערליש“? אויף אייביג בין איד געוונד און פארשטויסען!“...

נאך ווי זי טראכט אזוי, שלאגט איהר א רוימע פלאם אין די אויגען אריין, אין מיטען דער פינסטערער, שווערער נאכט א רויטע פלאם.

זי קוקט זיך אום — פון א הויך פענסטער שלאגט די פלאם... גולנים זענען א גביר באפאלען, גולנים מיט מאסקען אויף די פנימ'ער. איינער האלט א ברענענדיגען שטורקאץ אין דער האנט און לייכט; א צווייטער שמעהט ביים גביר'ס ברוסט מיט א בלי- צענדיג מעסער און חזר'ט איהם אלץ אינאיינעם איבער: „ריהרסט דו דיר, איד, איז דוין סוף! געהט דיר די שפיץ פון מעסער פון יענער זייט רוקען ארויס!“... און די רעשט עפענט קאסטען און שרענק און רויכט.

און דער איד שמעהט ביים מעסער אין קוקט געלאסען צו... קיין ברעם איבער זיינע קלארע אויגען, קיין האר פון דער ווייסער בארד בין צו די לענדען — ריהרט זיך נישט... נישט זיין זאך... „נאָט האָט געגעבען, נאָט האָט גענומען, — טראַכט ער — געד לויבט איז זיין הייליגער נאָמען!“ „מיט דעם ווערט מען נישט געד בויען און דאָס גיט מען נישט מיט אין קבר אַרײַן.“—שעפטשען זיינע בלאַסע ליפען.

און ער קוקט גאַנץ רוהיג צו, ווי מען עפענט די לעצטע שופ- לאד פון דער לעצטער קאמאדע און ווי מען שלעפט אַרויס זעקלעד מיט גאַלד און זילבער, זעקלעד מיט צירונג און אַלערליי טייערע כלים, — און ער שווייגט...

און אפשר איז ער זיי גאָר מפקיר!

נאָר פּלוצלונג, אַז די גולנים טרעפּען צום לעצטען באַהעלמע- ניש און ציהען אַרויס אַ קליין זעקעלע, דאָס לעצטע, דאָס באַ- האַלטענעם, — פאַרגעסט ער זיך, ציטערט ער אויף, צופּאַמט זיך

איהם די אויגען, ציהט ער אויס צום וועהרען די רעכטע האנט, וויל ער א געשריי טהון:
„ריהרט נישט!“

נאך אויפ'ן ארט פון א געשריי שפריצט ארויס א דויטער שטראל פון רויכערדיגען בלוט — דאס מעסער האט זיינס געטהון... עס איז דאס בלוט פון הארץ און שפריצט אויפ'ן זעקעל ארויף! ער פאלט און געשווינד רייסען די גולנים אויף דאס זעקעל — דא וועט זיין דאס בעסטע, דאס טייערסטע!

זיי האבען אבער א ביטערען טעות געהאט; אומזיסט בלוט פארגאסען — נישט קיין זילבער, נישט קיין גאלד און נישט קיין ציר רונג איז אין זעקעל געווען; נאָרנישט פון דעם וואָס איז טייער און האָט א ווערט אויף דער דאָזיגער וועלט! עס איז געווען אַביר סעל ערד, ארץ־ישראל־ערד אין קבר אַריוו, און דאָס האָט דער גביר געוואָלט ראַטעווען פון פרעמדע הענט און אויגען און מיט זיין בלוט באַשפּריצט...

כאַפט די נשמה אַ פאַרבלוטיגטען שטויב פון ארץ־ישראל־ערד און מעלדעט זיך דערמיט ביי דער פאַרטקע אין הימעל... די ערשטע מתנה איז אַנגענומען געוואָרען.

ג.

די צווייטע מתנה.

— געדענק, — האָט דער מלאך צוגערופען, פאַרמאָכענדיג הינטער אַיהר די פאַרטקע פון הימעל — נאָך צוויי מתנות!
— גאָט וועט העלפּען! — האַפט די נשמה און פליהט פּרעה־ליך צוריק אַראָפּ.

די פרייד האָט מיט דער צייט אבער אויפגעהערט. עס געהען ווייטער אוועק יאָהרען און יאָהרען, און זי זעהט ניט קיין אויסטער־ליש שעהנס... און עס באַפאלען זי צוריק די טרויעריגע געדאַנקען: „ווי אַ לעבעדיגער קוואַל האָט די וועלט ארויסגעשלאָגען פון גאַסס ווילען און רינט און רינט ווייטער אין דער צייט, און וואָס ווייטער זי רינט, מעהר ערד און שטויב נעמט זי אין זיך אַריוו; טריבער, אומרייגער ווערט זי; וועניגער מתנות געפינט מען אויף אַיהר פאר'ן הימעל... קלענער ווערען די מענשען, דראַכנער — די

מצוות, שטויביגער — די עברות; מעשים — נישט מיט'ן אויג צו דערזעהן! ...

„ווען גאט — טראכט זי ווייטער — זאל הייסען איבערווער גען מיא אמאל די מצוות מיט די עברות פון דער גאנצער וועלט, וואלט זיך אויך דאס צינגעל קוים געריהרט, קוים-קוים געציטערט... „די וועלט קאן אויך נישט אראפ און נישט ארויף... זי איז אויך געזונד צווישען ליכטיגען הימעל און פינסטערען שאול תחתיה... און דער קטיגור מיט'ן סניגור וואלטען זיך דאריבער אייביג געראט געלט, ווי עס ראנגלען זיך דא אייביג ליכט מיט פינסטערקייט, ווארעמקייט מיט קעלט, לעבען מיט טויט...

„זי ווינט זיך די וועלט, און קאן נישט — נישט ארויף, נישט אראפ, און עס וועלען דאריבער אייביג זיין חתונות און גט'ן, ברית'ן און לוויות, סעודות-מצוה און סעודות-הבראה... און לעב' שאפט און האס... אייביג, אייביג“...

פלוצאונג וועקען זיך קולות פון טראמפייטען און הרנער... זי קוקט אראפ — א דייטשע שטאדט (פארשטעהט זיך, א פארצייטישע), אלערליי, אויסגעבויענע דעכער רינגלען ארום דעם פלאץ פאר'ן מאניסטראט, און פול מיט פארשידענ-פארביגער קליידטע מענשען איז דער פלאץ; פול קעפ אין די פענסטער; מענשען ליגען אויף די דעכער ארום, טייל זיצען רייטענדיג אויף די באלקען, וואס שטארען ארויס ביי די ווענט אונטער די דעך כער, פול געפראפט זענען די באלקאנען...

פאר'ן מאניסטראט שמעהט א טיש, געדעקט מיט א גרין טוך מיט גאלדענע פראנזען און טראלבען. ביים טיש זיצען די הערען פון מאניסטראט, אין סאמעטענע קליידער אויף גאלדענע האקלען, אין סויבעלנע היטלען מיט וויסע פערדערען אויף בריליאנט טענע קנעפ; אויבערזאן זיצט דער פרעזידענט אליין, א פרעסיגער ארלער וועהט איהם איבער'ן קאפ...

אן א זייט שמעהט געבונדען א אידיש מיידעל, נישט ווייט האלטען צעהן קנעכט א ווילד פערד, און דער פרעזידענט הויבט זיך אויף און לייענט פאר'ן אידישען מיידעל א פסק פון א פאפיר, און ער ווענדט זיך מיט'ן פנים צום מארק:

„גאט די אידיו דא, די אידישע טאכטער, האט א שווערע זינף באגאנגען; א שווערע זינף, וואס גאט אליין, ווי גרויס זיין בארמ'

הארצינקייט זאל נישט זיין, וואָלט איהר נישט געקאנט מוחל זיין...
 „זי האט זיך ארויסגע'גנב'עט פון געטא און איז אַרומגעגאַנגן
 געו, אין אונזער הייליגען לעצטען יום־טוב, אויף אונזערע ריינע
 גאַסען...“

„און זי האט באַפֿלעקט מיט איהרע אומפארשעמטע אויגען
 אונזער הייליגע פראַצעסיע; אונזערע הייליגע בילדער, וואָס מיר
 האָבען מיט לויב־געזאַנג און קעסעל־פּוּיקען איבער די גאַסען גע־
 טראָגען...“

„מיט איהרע פאַרשאַלטענע אויערען האָט זי איינגעזאַפט דאָס
 געזאַנג פון אונזערע ווייס געקליידטע, אומשולדיגע קינדער און
 דאָס קלאַפּען פון די הייליגע פּוּיקען... אין ווער ווייסט צי האָט דער
 טייוועל, דער אומריינער טייוועל, וואָס האָט אויף זיך גענומען די
 געשטאַלט פון דער אידישער טאַכטער, פון פאַרשאַלטענעם רב'ס
 טאַכטער, זיך נישט צוגעריהרט און נישט באַפֿלעקט אונזער אַ ריי־
 ניקייט? ...“

„וואָס האָט ער געוואָלט, דער טייוועל אין דער שעהנער גע־
 שטאַלט? וואָרים לייקענען קאָן איר ניט — שעהן איז זי, שעהן,
 ווי נאָר אַ טייוועל קאָן זיך מאַכען, — זעהט די חוצפה־שטראַלעך
 דיגע אויגען פון אונטער די צנועה'דיג אַראַפּגעלאָזטע זיידענע ברע־
 מען... זעהט דאָס אַלבאַסטער פנים, וואָס איז אין דער לאַנגער
 תּפֿיסה נאָר בלאַסער, אָבער נישט טונקעלער געוואָרען!... זעהט איה־
 רע פינגער, איהרע שמאַלע, לאַנגע פינגער פון די הענט; די זון
 לויכט דורך זיי אַרויף!...“

„און וואָס האָט ער געוואָלט דער טייוועל? אַפּרייסען אַ נשמה
 פון רבקות אין דער פראַצעסיע... און עס איז איהם געראַמען“:

— זעהט דאָס שעהנע מיידעל! — האָט אויסגערוּפּען אונ־
 זערער אַ ריטער פון איינער פון אונזערע שענסטע משפּחות...
 און דאָס איז שוין געווען איבער דער מאָס — האַלעבאַרדני־
 קעס האָבען זי באַמערקט און געכאַפט — ער האָט זיך אפּילו ניט
 געוועהרט, דער טייוועל — וואָרים, ווי אזוי? ריין זענען זיי דאָ
 מאַלט געווען. אַפּגערייניגט פון אַלע זינד, האָט ער אויף זיי קיין
 שליטה ניט געהאַט...“

און דאָס איז דעם טייוועלס, אין געשטאַלט פון דעם אידיש
 מיידעל, פּסק:

„צובינדען זאל מען זי ביי די האַר, ביי די לאַנגע טייוולאָנישע
צעפּ, צום ווידעל פון אַט דעם ווילדען פּערד...
„זאל עס לויפּען און שלעפּען זי ווי „א הורג“ איבער די גאַ-
סען, וואָס איהרע פּיס האַבען נעטראַטען געגען אונזער הייליגען
געזעץ...“

„זאל איהר בלוט באשפּריצען און אַפּוואַשען די שטיינער,
וואָס זי האָט פּאראמרייניגט מיט איהרע פּיס!“ —
אַ ווילד פּריידגעשריי האָט זיך אויסגעריכען פון אַלע מילער
אַרום, און אַז די פּאַליע פון די ווילדע געשרייען איז אַריבער, פּרעגט
מען די פּאַר'משפּט'ע צום טויט, אויב זי האָט זיך ניט עפּעס וואָס
צום לעצטען מאַל צו ווינשען.

— איך האָב, — ענטפּערט זי געלאַסען, — עטליכע שפּילקעס
בעט איר!
— זי איז דול פאַר שרעק! — מיינען די הערען פון מאַגיס-
טראַט.

— ניין! — ענטפּערט זי רוהיג און קאַלט — דאַס איז מיי-
לעצטער ווילען און פּאַרלאַנג.
מען האָט עס איהר צוליעב געטאָן...
— און אַצינד, — קאַמאַנדירט דער פּרעזידענט, — בינדט
צו!

עס געהען צו האַלעבאַרדניקעס און בינדען צו מיט ציטערדיגע
הענט דעם רב'ס טאַכטערס שוואַרצע לאַנגע צעפּ צום ווידעל פון
וויילען פּערד, וואָס מען קאַן שוין קוים דערהאַלטען...
— מאַכט אַ וואַרע! — קאַמאַנדירט ווייטער דער פּרעזי-
דענט צום עולם אויפ'ן פּלאַץ, און עס ווערט אַ גערודער. דער עולם
שטעלט זיך און דרינגט זיך צו די ווענט פון די הייזער, און אַלע
הויכען אויף די הענט, ווער מיט אַ בייטש, ווער מיט אַ שפּיידרום,
ווער מיט אַ טוד אין דער האַנט, און אַלע זענען גרייט צו יאַגען
דאַס ווילדע פּערד, יעדערענס אַטעם איז געשטיקט, אַלע פּנימ'ער
פּלאַמען, אַלע אייגען בליצען, און אין גערודער באַמערקט ניט קיין
נער, ווי די פּאַר'משפּט'ע בויגט זיך שטיל אַראָפּ און שפּילעט זיך
צו די זוים פּונ'ם קלייד צו די פּיס און שטעקט טיף, טיף אַריין די
שפּילקעס זיך אין לייב — עס זאל איהר לייב ניט אַנטפּלעקט זוע-
רען, ווען דאַס פּערד וועט זי שלעפּען אין די גאַסען...

באמערקט האָט עס נאָר די נע-ונד'ניצע — די נשמה...
 — לאַזט דאָס פּערד! — קאַמאַנדרט דערווייל ווייטער דער
 פּרעזידענט, און די קנעכט זענען דערפון אָפּגעשפרונגען, און מיט
 אַמאָל האָט עס זיך אויסגעריסען. און אויסגעריסען האָט זיך אויך
 אַ געשריי פון אַלע מיילער, און עס וועהען און פייפען אין דער
 לופט אַלע בייטשען, שפּיץ-רוטען און טיכער. און ווילד דערשראָ-
 קען יאָגט דאָס פּערד איבער'ן מאַרק, איבער גאַסען און הינטער-
 גאַסען אַרויס, אַרויס פון שטאָדט...
 און די נשמה, די נע-ונד'ניצע, האָט שוין אַרויסגעצויגען אַ
 פאַרבלוטיגטע שפּילקע פון דער פאַר'משפּט'ערס פּוס און פליהט
 שוין מיט איהר צום הימעל אַרויף!
 — נאָד איין מתנה אינגאַנצען! — טרייסט זי דער מלאַך ביי
 דער פאַרטקע.

ד.

די דריטע מתנה.

און צוריק פליהט אַראָפּ די נשמה, אינגאַנצען נאָד איין מתנה
 דאַרף זי.

און עס געהען ווייטער אַוועק זמנים און יאָהרען, און עס באַ-
 פאַלט זי ווייטער אַ מרה שחורה. די וועלט, דאַכט זיך איהר, אין
 נאָד קלענער געוואָרען... נאָד קלענערע מענשען, נאָד קלענערע
 מעשים... די נוסע ווי די שלעכטע...
 איינמאָל טראַכט זי:

„ווען גאַט, געלויבט זאָל זיין זיין נאַמען, זאָל וועלען אַמאָל
 אַפּשטעלען און סוף כל סוף משפּט'ן די וועלט, אַזוי ווי עס איז,
 מיט אַמאָל... און פון איין זייט זאָל זיך שטעלען אַ סניגור און
 שיטען פון ווייסען זאָס אַרויס שרעטעלעך און שטויבעלעך; און
 פון דער צווייטער זייט — דער סניגור זאָל שיטען זיינע פּיצלעך
 און ברעקלעך, וואָלט געדויערט און געדויערט איידער די זעק וואָל-
 טען לעדיג געוואָרען... אַזוי פּיעל קלייניגקייטען, אַזוי פּיעל!
 „אַבער, אז די זעקלעך וואָלטען שוין לעדיג געוואָרען, וואָס
 וואָלט געווען?
 „דאָס צינגעל וואָלט געוויס געבליבען שטעהן אין דער מיט!

„ביי אזוינע קלייניגקייטען, ביי אזוי פיעל קלייניגקייטען קאן נאָרנישט איבערוועגען... וואָרים וואָס? נאָר אַ פּעדערל, נאָר אַ שטרויעלע, נאָר אַ פּלעווע, נאָר אַ שטויב! ...
„און וואָס וואָלט גאָט געטון? וואָס וואָלט ער גע'פּסק'עט?
„צוריק צו תּהו ובהו? נישט: די עברות וועגען נישט איבער די מצוות...“

„אויסלייזען? אויך נישט: די מצוות וועגען נישט איבער די עברות...“

„וואָס דען?“

געה ווייטער! וואָלט ער געזאָגט... פּליה ווייטער צווישען גיהנום און ג'עדן, ליעבשאַפט און האַס, רחמנות'דיגע טרערען און רויכערדיג בלוט... צווישען וויגען און קברים... ווייטער, ווייטער!“
דער נשכה איז אָבער באַשערט געווען אויסגעלייזט צו ווערען, פון די שווערע מחשבות — וועקט זי אַ קול פון פּויקען...
וואו איז זי, ווען?

זי דערקענט נישט דעם אָרט, נישט די צייט...
נאָר אַ פּלאַץ פאר אַ תּפּיסה זעהט זי... אן די אייזערנע גראַד-טען אין די קליינע פענסטערלעך ציהען זיך שפּילענדיג די שטראַל-לען פון דער זון... זיי גליטשען זיך אויך אָן די שטיקען פון צוואַר-מענגעשטעלט געוועהר ביי דער וואַנט. די סאַלדאַטען האַבען אין האַנט אַריין — ריטער באַקומען...“

„אין צוויי לאַנגע שורות, מיט אַ שמאַלען דורכגאַנג אין דער מיט, האָט מען זיי אויסגעשטעלט: „דורך אַ סטרוי“ וועט מען טרייבען...“
וועמען?

עפעס אַ אידעל מיט אַ צוריסען העמד אויפ'ן מאַגערען לייב, מיט אַ יארמולקע אויפ'ן האַלב-גענאַלטען קאַפּ. אַט פּיהרט מען איהם צו.

פאַר וואָס קומט עס איהם? ווער ווייסט, אַ פאַרצייטישע זאך! אפשר פאַר אַ ננכה, אפשר פאַר אַ גזלָה צי אַ רציחה, און אפשר אַ בלבוּל... עס איז דאָך געווען פאַרצייטען...“

און די זעלנער שמייכלען און טראַכטען: נאָר וואָס האָט מען אונז אזוי פיעל גענומען און אויסגעשטעלט? ער וועט נישט אויס-האַלטען די העלפט!

נאָר אַט שטופט מען איהם צווישען די שורות אַרײַן, אַט געהט ער... און ער געהט גלייך און שטרויכעלט נישט און פאַלט נישט... ער לייזט שמיץ און האַלט זיי אויס...
אַ גריס־צארן כאַפט אַן דאמאַלט די סאַלדאַטען! ער געהט נאָר, ער געהט!

און די ריטער פייפען אין דער לופט ווי די רוחות און כאַפען אַרום דעם לייב ווי די שלאַנגען. און דאָס בלוט פון מאַנערען גוף שפּריצט און שפּריצט, און הערט נישט אויף צו שפּריצען!
הו—האָ! הו—האָ!

אין מיטען טרעפט אַ סאַלדאַט צו הויך און וואַרפט דעם פאַר־משפּט'ן אַראָפּ די יארמולקע פון קאַפּ. נאָך עטליכע טריט באַ מערקט ער עס, דער פאַר־משפּט'ער... ער גיט זיך אַ ריהר, גלייך ער האָט אַ ישוב, און איז זיך מיטש, און דרעהט זיך אום: ער וועט נישט געהן בגלוי הראש, און ער געהט צוריק ביז צום אַרט, וואו די יאר־מולקע ליגט. ער בויגט זיך איין און הויבט זי אויף, און דרעהט זיך צוריק אויס אין געהט ווייטער, רוהיג, רויט פאַרבלוטיגט, נאָר מיט דער יארמולקע אויפ'ן קאַפּ. אַזוי געהט ער, ביז ער פאַלט...
און אַז ער איז געפאַלען, איז צוגעפלוניגען די נשמה און גע־כאַפט די יארמולקע, וואָס האָט אַזוי פיעל אומזיסטיגע שמיץ גע־כאַסט, און איז אַרויף מיט איהר צו דער פארטקע פון הימעל.
און די דריטע מתנה איז אויך אַנגענומען געוואָרען!
און די צדיקים האַבען זיך פאַר איהם געמיהט: די טויערען פון גז־עדו האַבען זיך איהר נאָך די דריי מתנות געעפענט!
און דער „אורים ותומים“ האָט געזאָגט:
— אמת שעהנע מתנות, אויסטערליש שעהנע... צוניץ קומען זיי נישט, גאַרנישט לתשמיש, אַבער לנוי — אויסטערליש.

אן אַפּקומעניש.

פאַרצייטיגע חסידים האָבען געוואוסט, ווער חיים־יונה־וויי־טעלס איז געווען. עס איז גענוג צו זאָגען: דעם אַל־ט־ע־נ־ס בעל־תּפּלה. כּידוע, האָט מען נישט אַזוי לייכט צוגעלאָזט ביים אַל־טען צום עמוד, כּפרט ראש־השנה ויו־כּפור, און חיים־יונה־ווייטעלס האָט טאַקע געדאַווענט ימים נוראים און ער איז עס ווערט גער־ווען: אַ איד אַ למדן, בנגלה און בנסתר, אַבער נאָר אַ שאַרפּער למדן, און אַ ירא שמיב — אַן אמת אַפּנעהיטענער איד, אפילו נאָר אַ יונגעראַזן, נאָר די תּעניתים מיט די סגופים, וואָס ער האָט דורכגעמאַכט, וואָלטען גענוג געווען פאַר צעהן מנינים... און עברי האָט ער געזאָגט! פאַרשמעהט זיך, נישט אויפ'ן חסידישען אופּן, נאָר אַזוי עברי, אַ חתוד הדבור! אַ וואָרט פאַלט ווי אַ פּערל פון מויל, און אַ קול האָט ער געהאַט — רבונו של עולם, מען זעהט נאָר היינט אַזוינע בעלי תּפּלות נישט!

אַ קיימא לן האָבען מיר, אז ביים „אַלטען“ איז בית־המדרש האָבען געדאַווענט אַ ד' מאות... קיין בענק זענען נישט געשטאַנען, און דער גאַנצער חלל פון בית־המדרש איז געווען אַנגעפּראָפּט מיט מענשען. אַז עמיצען איז אינמיטען דרינען, ביי שמונה עשרה צי ביי תקיעות, צי ביי כּהנים דוכנ'ען, אַראַפּגעפּאלען דער טלית פון קאַפּ, האָט ער איהם שוין נישט אַרויפּגעצויגען, אַרויסציהען אַ האַנט — מאַז דער שמיה! און כּפּלים אויפ'ן הויף. און אַ הויף איז געווען ביים אַלטען, — מען זעהט נאָר היינט נישט אַזוינע הויף, און פּונד דעסטוועגען, אז חיים־יונה־ווייטעלס האָט אַרויסגעלאָזט אַ קול, האָט געקלונגען ווי אַ גלאַק אין די אויערען! האַסט דו געמעגט שמעהן אין ווייטסטען ווינקעלע פון הויף, האָט עס דיר געקלונגען... חיים־יונה־ווייטעלס זאָגט שוין בלחש, און ביי דיר אין אויער קלינגט נאָר — אַ מעשענע קויל קאַלערט זיך אין אויער! און היינט זיין

„בלחש“, דאָס איז גאָר געווען פּלאַי פּלאַים. דאָכט זיך, דער קול האָט זיך אַראָפּגעלאָזט ביז צו דער נידעריגסטער מדרגה, ער איז אזוי שטיל־זיס־וויינענדיג... טיילמאַל דאָכט זיך דיר, אז עפעס אַ קליין קראַנק קינד איז ווײַג, וואָס פּאָכט שוין מיט'ן לעבען, רופּט אזוי שטיל צו דער רחמנות'דיגער מוטער: קום, קום, מאַמע, העלף! און דעם שטילען, זיסען „בלחש“ האָבען אויך געהערט אַלע, אַלע — דאָס איז שוין קיין קונץ געווען! און צולאָזט זיך חיים־יונה־וויי־טעלס איז אַ „יעלה“ — רבונו של עולם! עס האָט זיך געדאַכט, די ווענט וועלען צוגעהן!

און צו דעם אַלעם איז עס געווען אַ באַשמעקטער מענש, אַ הדרת פנים — די שכינה, כביכול, האָט אויף איהם גערוהט, אַנ־געטון ווי אַ טאַק. נישט, חלילה, פאַר גאָר ווענען! זיין דרך איז אזוי געווען. אַ ווידענער קאַפּטאַן מיט סטראַקעס, אַ לייפּסקער זוי־דענער גאַרטעל, און אַ שטרוימעל, — האָט עס געבלאַנקט און גע־בליצט מיט די זילבערנע האַר... און אַ באַרד אַ שוואַרצע, אַ לאַנג־גע; ביז'ן גאַרטעל אַרײַן אַ באַרד. און פּאות געקרויזעלטע, און אויף דער צורה איז געלענען אויסגעגאַסען די אייגענע זיסע גבורה, וואָס האָט געשטעקט איז קול... און אַ פאַר אויגען — מענשען האַר־בען געגאַפּט! נישט איינמאַל פּלעגט דער אַלטער זאַגען:

— אזאַ מענש דאַרף זיך היטען פאַר אַן עין הרע.

מיינט איהר דאָך אוראיי, ער האָט געמיינט פּראַסט אַן עיך הרע... אָבער דער אַלטער פּלעגט קיינמאַל נישט רעדען אזוי פּראַסט אין פּשטות אַרײַן... אַן אנדער מין עין הרע האָט ער געמיינט. פאַר צייטענס פּלעגט זיך גאַנץ אָפּט טרעפען, אַז אַ פּריצה, אַן אלמנה, צי אַ גרושה, פּלעגט פּלוצלונג אַרײַנפּאַהרען אין אַ שטעדטעל אַרײַן, און מיט געוואַלט אויפּכאַפען אַ איד פּון גאַס, פאַרשטעהט זיך, וואָס שענער און געזינטער, און אוועקפיהרען צו זיך אין פּאַלאַץ אַרײַן, און נויטען צו זינדיגען, מיט גוטען, מיט בייזען. עס פּלעגט זיך טרעפען, אַז אַ איד איז נישט עומד בנסיון געווען און כאַטש די פּריצה פּלעגט איהם, ס'רוב, דערנאָך אַרויסוואַרפען, און ער פּלעגט נעבער, אַהיים געהן און תּשובּה טון, תּעניתים פּאַסטען, טון וואָס מען האָט געהייסען, האָט עס דאָך נישט שטענדיג געהאַלפּען... אזאַ שלעכט אויג האָט דער „אַלטער“ געמיינט...

געזאַגט האָט מען, אַז חיים־יונה־וויטעלס איד'אָ גרויסער זהיר,

אז אין א ירירטאג, און אין אזוי זונטאג צי אין חגא קומט ער
ממש ניט ארויס מפתח ביתו, און פונדעסטוועגען, ווי עס ווייזט זיך
ארויס, האט דער „אלטער“ רעכט געהאט...

ויהי היום, חיים־יונה־וויטעלס דארף קומען אויף ראש־השנה,
דאס הייסט, ער דארף קומען כאטש אכט טאג פאר ראש־השנה,
ווארים א מענש אויפ'ן וועג, ווי געווארענט ער וועט נישט זיין, איז
עלול זיך צו פארקיהלען די גדרת, בפרט חיים־יונה וויטעלס, וואס
האט געהאט א מהלך פון איבער צעהן מייל; און געהו פלעגט ער,
פון שחר הליכה וועגען, צו פוס... דארף ער טאקע קומען פריהער
מיט א וואך אפרוהען זיך, און אזוי פלעגט ער שטענדיג טון. ער
פלעגט קומען, ארומגעהן שטיל שוויגענדיג, מיט א גרויסער רויטער
שאַל ארומגעוויקעלט דעם האלז, און טאג אויף טאג שלנגען רויהע
אייער, א האלב שאַק איבער'ן טאג אודאי... און די אייער האט ער
באקומען פריש פון די הינער פון הויף. ווארים א מפונק איז ער
אויך געווען, אז מיט וואס עס איז פלעגט ער זיך קאליע מאכען דעם
מאגען. ויהי היום, חיים־יונה־וויטעלס דארף קומען. עס איז אכט
טאג פאר ראש־השנה; עס געהט אוועק א טאג, בלייבט זיבען;
נאך א טאג און נאך א טאג, און מען הערט נישט, און מען זעהט
נישט. טראכט מען, עס מוז עפעס זיין א סבה... הערט מען, אז
עמיץ פון יענער שטאדט איז געקומען, עפעס א בעלי־הבית'ישער
מענש, א האלבער חסיד, געקומען געוואר ווערען, צי עס איז עפעס
א דרך. ווערט מען געוואר, וואו ער איז פארפאָהרען, לויפט חברה
אין אכסניא אריין; שלאָפט ער. ליגט ער און כראפעט. כאפט
חברה א פרישע קאז וואסער פון ברונעם און גיסט איהם אפ.
שפרינגט ער, דער איד, אויף, נישט טויט, נישט לעבעדיג: וואס
ווילט איהר, גזלנים?

פרעגט חברה אויף חיים־יונה־וויטעלס.

זאגט ער, דער איד, נעבעך, און עס קלאפט איהם א צאן אז א
צאן, אז חיים־יונה־וויטעלס איז שוין לאנג ארויסגעגאנגען פון
דערהיים, ער האט זיך מיט אלע געזעגענט. עמליכע פון אנשי
שלומנו האבען איהם באלייט פון שטאדט ארויס ביז צום וואלד.
ביים וואלד האט מען זיך געשטעלט און גענומען אביסעל

משקה, ווי דער שטייגער איז. ער איז אויך דערביי געווען. מען האט איהם קוים צוגעלאזט... דערנאך איז הייסיונה-וויטעלס מיט'ן טלית ותפלין אריין אין וואלד אריין און חברה איז צוריקגע- גאנגען.

— ער איז ניט דא! — זאגט חברה.

— ווער? — פרעגט דער איד.

— משונע ביסטו. מטורף? — ווארפט זיך אויף איהם חברה.

— ווילסט נאך א קאן קאלט וואסער? הייסיונה-וויטעלס איז נאך נישט דא!

— אויב אזוי, — ענטפערט דער איד און ציטערט — האט ער אדער פארבלאנדזשעט, אדער ער איז קראנק געווארען אויפ'ן וועג אדער א חיה רעה...

— האלט ס'מיל! — שרייט די חברה. און עס בלייבט, מען זאל מודיע זיין דעם „אלטען“. מודיע זיין... דעם „אלטען“ האט מען נישט געדארפט מודיע זיין, נאך אזוי פאר דרך ארץ... לפנים דארף אלץ זיין על פי דרך הטבע. און — מען מוז זיך דאך ארומ- קוקען וועגען א בעל-תפלה...

זוכט מען אויס א גרויסען מקורב, ווארים קרוב לראש השנה איז מען צום „אלטען“ מיט קיין עסקים נישט צוגעקומען... אזוי. אריין, אפגעמען „שלום-עליכם“ און ארויט, אבער קיין שום מחזקות נישט... און אזוי ביז נאך הושענא-דרבה. אזא מנהג איז שוין גע- ווען. נאך ביי אזא סבה! זוכט מען אויס א מקורב, שטעלט ער זיך איין. געהט ער צום „אלטען“ אין חדר אריין, צומאכען אין גאנ- צען די טיר הינטער זיך, לאזט חברה נישט; עמיץ האט אריינגע- שטעלט א פוס, בלייבט א שפארע, און חברה שטעהט הינטער דער טיר און הערט אונטער.

הערען זיי, ווי דער מקורב געהט צו, — דער אלטער מאכט עפעס שטיל, דערנאך דעהערט מען דעם סוף פסוק; טרחכם, משאכם וריבכם... דערנאך א פאר ווערטער וועגען חשבון הנפש... אז דער גרעסטער און דער קלענסטער דארפען פאר ראש השנה מא- כען חשבון הנפש... און עפעס א משל למלך. וואס, האט מען נישט געהערט. ווייל סוף ימיו פלעגט דער אלטער דערען גאר שטיל... שפארט מען נאך אביסעל אויף די טיר, זעהט מען, ווי דער אלטער זיצט, מיט'ן קאפ אראפגעלאזט אויף דער האנט. זעהר מיד ווי

ער איז שוין געווען ביז צו דער פטירה, די גרויסע ברילען אויפ'ן שטערן, די אנדערע האנט אויפ'ן זיידן...

— נן, הכלל, — מאכט ער — וואס ווילסטו?

דערצעהלט איהם דער מקורב, אז, באשר בכו, הייסדיונה א וויטעלס איז נאך נישט דא... דערנאך, — אז עס איז געקומען א איד פון דארט... און ער דערצעהלט איהם כהויה די מעשה פון דער אכסניא, און וואס דער איד האט געזאגט... הערט ער אויס, דער „אלטער“, און שווייגט. מען זעהט בחוש, אז מען האט איהם קיין ניס נישט דערצעהלט... דערנאך האט ער אפגעזיפצט; זעהט מען, אז ער האט קיין נחת נישט דערפון. זאגט דער מקורב, — כלומר'שט פאר זיך, נאר אזוי, דער „אלטער“ זאל הערען, — אז הייסדיונה וויטעלס איז א טאטע פון קינדער, — זאגט דער אלטער: מן הסתם... — און ווער — פרעגט שוין פראסט דער מקורב — וועט צונעהן צום עמוד?

מאכט ער דער אלטער:

— שומה, ער קאז נאך קומען!

און אזוי ווי ער זאגט עס ארויס, פאלט אריין הייסדיונה ווי טעלס מיט א שמחה. חברה האט איהם הינטער דער טיר א ווארע גע' מאכט. נאר ער האט ביי זיי קיינעם אפילו קיין שלום ניט גענר מען, און אריינגעלאפען גלייך צום אלטען, און דאס פנים האט איהם געשטראלט פאר שמחה און די אויגען האבען איהם געלויב'ט מען.

— רבי, — האט ער אויסגעשריען — גאט האט מיר גע' האלפען, כ'בין דא! א נם!

און דאס קול ציטערט איהם פאר פרייד.

נאר דא איז געשעהן אזוינס, וואס זאל שוין טאקע קיינמאל נישט געשעהן!

דער „אלטער“ הויבט אויף דעם קאפ, קוקט אויף הייסדיונה וויטעלס שארף, קאלט און שארף. איד ווייס? אויף א קל שבקלים קוקט מען ניט אזוי. און פלוצלונג שטעלט ער זיך אויף מלא קומתו. גלייך א בוים וואלט פלוצלונג ארויסגעשפרונגען פון דער ערד... פון שלום געבען — נישט צו רעדען, דער „אלטער“ האלט די האנט הינד'טער זיך, און פלוצלונג ניט ער א געשריי:

— נואף!

האַר און נענעל האַבען זיך קאפויר געשטעלט, און חיים־יונה וויטעלס, אזוי ווי ער איז געשטאַנען, האָט ער גענעבען א פאַל אויף דער ערד, גלייך עס וואָלט איהם פּלוצלונג אַ דינער געטראָפּען. דער עולם שטעהט אַפהענטיג, און דער אַלטער זעצט זיך צו־

ריק און זאָנט מיט זיין שטיף קול:

— נעמט איהם, טראַנט איהם אין בית־המדרש אַרײַן, — מיני־

טערט איהם אויף, און זאָל ער זיך פאַר אײך מתוודה זײַן...

און אזוי איז געשעהן...

אַז חיים־יונה־וויטעלס איז אַביסעל צו זיך געקומען און מען האָט איהם אַרויפגעזעצט אויף דער באַנק, איז עס שוין נישט געווען דער אייגענער חיים־יונה־וויטעלס... שוואַרץ ווי די ערד, די אויגען איינגעפאַלען און ברענענדיג, ווי אין אַ פיבער, אַדער, השם ישמרנו, ווי ביי אַ דבוק. און דעם קאַפּ מוז מען איהם אונטערשפּאַרען, אַניט שלאָגט ער זיך אָן דער וואַנט: אזוי ציטערט ער אינגאַנצען... און פון די ווייסע ליפּען רינט עפעס אַ מיז שוים, רחמנא יצילנו; און אז דער מענש עפענט די ווייסע ליפּען און וויל רעדען, איז עס שוין נישט זיין קול...

— רבותי, — שטאַמעלט ער מיט אַ גרויס געבעט, אַז עס

האַט דאָס האַרץ געשניטען. — רבותי, אײך בין קיין נואף נישט...

און ער קוקט זיך אום, און זעהט, אַז מען גלויבט איהם נישט. אין די אויגען זעהט ער, בעט ער זיך: — רבותי, פיהרט מיך צו צום אַרון קודש!

ער וויל שווערען, — נו, קאַז מען איהם צולאָזען צו אַ שבועת,

אַז דער אַלטער האָט בפּירוש געזאָגט... זאָגט חברה: „וויילסט דער־

צעהלען, דערצעהל, נאָר אַהן שבועות“...

הויבט ער אָן דערצעהלען. דער קול ברעכט זיך איהם וואָס

אַמאָל איבער, נאָר די אויגען, מיט וועלכע ער קוקט אַרום אויפֿן

עולם, בעטען זיך... ער דערצעהלט, — מויל און אויערען אויפצו־

שטעלען!

אַרויסגעגאַנגען איז טאַקע חיים־יונה־וויטעלס פון זיין שטאַרט

צו דער רעכטער צייט, ווי יאהר ביי יאהר. גענומען טלית ותפלין. אביסעל צידה לדרך און געלאזט זיך אין וועג אריין. דער איד אויף דער אכסניא האט, נעבעך, עהרליך דערצעהלט: חברה האט איהם באלייט, געטרונקען לחיים, און קעגען האלבען טאג, איז חיים-יוגה וויטעלס אוועק רעכטס מיט'ן וואלד, און חברה איז צוריק אין שטאדט אריין...

געהט ער אזוי א שעה אנדערטהאלבען, שטעלט ער זיך אפ און וויל מנחה דאוונען. דעם וואלד קען ער גוט, כמעט יעדען בוים, נאך פארלאזען זיך אויף טביעת עין וועגען „מזרח“ וויל ער נישט. געהט ער, וואו דער וואלד ווערט ליכטיגער, און וויל ארויס אויפ'ן פעלד, בכדי צו זעהן, וואו די זון לאזט זיך אראפ צום אונטערנגען. קומט ער ארויס אויף א וועג צווישען וואלד און פעלד, טוט ער א קוק ארויף צום הימעל און בלייבט שטעהן: ער האט נאך אזא הימעל נישט געזעהן, אזא ברענענדיגען מערב נישט געזעהן. ממש א שטיק פיער, קוקט ער אזוי און איז מהרהר בתשובה; ער דערמאנט זיך און פיער פון גיהנום... און ער שטעהט אזוי, און איז מהרהר בתשובה, און הערט נישט, אז הינטער איהם איז שווערען זאמד פאהרט א קארעמע... עס איז אן אפענע קארעמע, אויבען אן איז געועסען א יונגע פריצה... הינטער איהר — א יעגער, א מין קאזאקעל, ווי פארצייטענס דער שטייגער איז געווען; פון פארענט — אויך א יעגער, אויך א מין קאזאקעל, אחוץ א שמייסער מיט דריי פאר לייצען אין דער האנט — דריי פאר פערד נאשפיץ. און אז ער האט דערהערט, איז שוין געווען צו שפעט, איז ער שוין געפאלען דער פריצה אין די אויגען אריין.

— שטעה, איד! — האט זי א געשריי געטאן, — שטעה באשמעקטער מענש! און זי פארהאלט די קארעמע.

מן הסתם איז חיים-יונה-וויטעלס נישט שטעהן געבליבען, כהרף עין איז ער צוריק אריין אין וואלד, און לויפען לויפט ער פאר זיך — פייג פון בויגען, מיט אלע כחות... הערט ער אבער דער פריצה'ס קולות... זי שיקט איהם נאך די קאזאקלעך — שלעכט! זיי וועלען איהם דעריאגען! האט ער א ישוב און באהאלט זיך.

וואו באהאלט ער זיך?

אין יענע וועלדער זענען פאראן משונה'דיגע בוימער... הויכע, געזונטע בוימער, און די צווייגען וואקסען ביי זיי ארויס פון שטאם,

ווי ביי אלע בוימער, — נאָר — גבורת הכורא — אז זיי קומען אַרויף ביז אַ געוויסער הויך, בויגען זיי זיך אויס ווי די פּיילענדי בויגען, און וואַקסען קיילעכדיג צוריק אַראָפּ, ביז צו דער ערד, און וואַקסען אפילו טיילמאל טיף אין דער ערד אַרײַן. שפּרינגט ער אַרײַן אין אַזאַ סוכה פון צווייגען, וואַרפט זיך מיט אַן אימפעט אויף דער ערד און האָט אַ מערכה, וואָס ער פאַלט אויף אַ ווייכען מאַד... נאָר, ווען ער זאָל זיך אפילו געווען עפעס טון, וואָלט ער אויך קיין קול נישט אַרויסגעלאָזט; ער האָט מורא אפילו הויך צו אַמעד מען; ער האָט פחד, מען זאָל נישט הערען, ווי עס שלאָגט ביי איהם דאָס האַרץ, ווייל די קאַזאַקלעך לויפען אויף און אָפּ, קומען נעהנד טער און דערווייטערען זיך, און רופען איינער צום צווייטען: האַפּ־האַפּ! האַפּ־האַפּ! ווי מען איז זיך נוהג אין וואַלד. נאָר שטיי לערהייט, אין צוגאַסענעם האַרץ, איז ער מתפלל צום בורא עולם, ער זאָל איהם נישט ברענגען צו קיין נסיון... ווייל די פּריצה, דאָס האָט ער דערזעהן, איז געווען נאָר אַ יפה־פיה, אין אַן אַפענעם סוּר בעלנעם פוטער, און פון פאַרענט האַבען איהר געבליצט בריליאַנטען, אַ מכשפה! — בעט ער זיך נעבעך: רבוננו של עולם, צי עס איז אַ בשר ודם, צי אַ רוח, צי ווייס איך וואָס, זיי מיך מציל פון איהרע הענט...

און די הויט ציטערט אויף איהם, ווייל ער הערט, ווי די פּריצה שרייט און בייזערט זיך, פאַרוואָס מען געפינט איהם נישט. „איך וועל פון אייך, כלבים, די הויט אַפּציהען, און דאָס פלייש פאַר די הינט וואַרפען... אויף אַ פאַל וועל איך אויך זעצען“... און ער פּראַוווט זיך טרייסטען, אפשר איז עס, טראַכט ער, גלאַט אַ מרשעת, אַ שונא ישראל, וויל מיך כאַפען און פייניגען, אין תּפיסת אַרײַנזעצען — איז ער מקבל אויף זיך דעם גורדין... אַבי נישט קיין זינד! רבוננו של עולם, אַבי נישט קיין נסיון!

עס איז אָבער באַשערט געווען אַ נסיון... און אַז די פּריצה האָט געזעהן, אַז די קאַזאַקלעך געפינען נישט, האָט זי געהאַלטען אַ הונט אויף דער שוויס, נעמט זי און לאָזט אַראָפּ דעם הונט, און דער הונט לויפט אין וואַלד אַרײַן, און שנאַפט אונטער די בוימער, און האָט איהם דערשנאַפט... און די קאַזאַקלעך זענען צוגעקומען, און האַבען תּיכּה ומיד אַרויסגענומען שטריק און האַבען איהם גע־בונדען און אַוועקגעטראָגען צו דער פּריצה.

— פארוואס האט איהר איהם געבונדען? — בייזערט זי

זיך.

— ער האט געביסען! — ענטפערען זיי און ווארפען איהם דער פריצה צופוסענס אין קארעמע אריין, און דא הויבט זיך אן דער נסיון...

בשעת מעשה, אז מען האט איהם געכאפט און געבונדען, האט חיים-יונה-וויטעלס א נדר געטאן, די אויגען נישט צו עפענען, איהר אין פרצוף אריין נישט צו קוקען... נאר קול באשה איז אויך גענוג. ער פיהלט, ווי דער קול צוגעהט איהם אין אלע אברים, ווי עס ווערט איהם הייס אין אלע גלידער. צו די קאזאקלער האט זי געשריגען: צו איהם, — ממש זי זינגט. זי וועט איהם — זאגט זי זינגענדיג — אליין אויפבינדען, און יעדען ארט, וואו דער שטריק האט זיך צוגעריהרט, וועט זי אויסקושען... זי וועט איהם פיהרען צו זיך אין פאלאץ אריין... א גרעדן וועט ער האבען...

און די קארעמע פאהרט צוריק, און זי בינדט און בינדט איהם אויף די שטריק, און דארט, וואו זי ריהרט זיך צו צו זיין לייב, יאגט איהם אריין פון די פינגער א מין שמעקענדיגע ווארעמקייט. איז ער דאך אבער פארט חיים-יונה-וויטעלס, שטארקט ער זיך, פאלט ער צו איהרע פיס, הויבט זיך אן צו בעטען... זייער לשון האט ער געקאנט... בעט ער זיך:

— פריצה, ליכטיגע פריצה... גרויסע, ליכטיגע פריצה, וואס ווילסטו פון מיר?

— איך וויל דיין גוטס, — זאגט זי — איך געפעל דיר דען נישט?

— פריצה, ליכטיגע פריצה... וואס טויג דיר א מיאוס'ער, קרעציגער איד (צייט ער לעבט האט ער קיין שפרינקעלע אויפ'ן לייב נישט געהאט, נאר ער וויל זיך פאר'מאוס'ען). צי איז דיין ערגסטער קנעכט דער פאסטור, וואס פאשעט דייע חזירים, נישט שענער און נישט שטארקער פאר מיר?

און זי לאכט:

— ניין! שענער און באשמעקטער פאר דיר איז נישט דא! דיין אטעם — זאגט זי — ברענט מיר ווי א פייער... און זאלסטו נאר די אויגען עפענען...

און ער בעט זיך ווייטער :

— גרויסע ליכטיגע פריצה, איד בין א איד... און אונזער היי-
ליגע תורה אסר'ט אזוינע זאכען... לאז מיר נישט פארלירען די וועלט
און יענע וועלט...

זאגט זי, זי וועט איהם געבען מעהר ווי שני עולמות...

בעט ער זיך ווייטער :

— איד בין א איד און האב א ווייב א אידענע, און זעקס
קינדער בחורים האב איד... צי דארף אזא גנעדיגע, גרויסע, ליכ-
טיגע פריצה צונעמען ביי אן ארעמער אידענע א מאן, און ביי זעקס
אידישע בחורים א טאטען — דו, וואס האסט פאלאצען און
משרתים...

און זי האלט זיך ביים איהריגען :

— קוק אויך מיר! — זאגט זי כמעט מיט א געבעט...
און פאהרען פאהרט מען אלץ צוריק, און די פריצה גיט אינ-
מיטען א באפעל :

— גאלאפ דורכ'ן שמעטעל!

פארשמעהט ער, אז מען קומט צו צו זיין שמעטעל, אז די
פריצה האט מורא, ער זאל נישט אראפשפרינגען... וועט ער טאקע
— שטארקט ער זיך — מיט גאט'ס הילף אראפשפרינגען — עפענט
די אויגען, צו זעהן, ווען אראפצושפרינגען...

— און דאמאלט — פארברעכט ער די הענט — האב איד זי
נאך אמאל געזעהן... איהרע אויגען האבען מיר דורכגעברענט...

— און פונדעסטוועגען — שפרינגט ער אויף מיט א פלוץ
ליכער גבורה — פונדעסטוועגען האב איד דעם יצירהרע גובר גע-
ווען... איד בין נישט קיין נואף — און דער קול ווערט איהם
אלץ שטארקער און שטארקער — אינמיטען מארק בין איד אראפ-
געשפרונגען... א נס איז מיר געשעהן, די פערד האבען זיך פאר עפעס
דערשראקען און א כאפ געטאן אז א זייט... אינט וואלט איד
ארונטער אונטער די רעדער... און דאס האב איד געוואלט, דאס
איז געווען מין מין...

און ער שמעלט זיך אויף, און די אויגען פלאמען איהם, און ער
הויבט אויף די רעכטע האנט, ווי צו א שבעה, און וויל ווייטער

עפעס זאגען, מן הסתם שווערען, נאָר באַתוּוּ הרגע דערהערט זיך
דעם „אַלטענס“ קול :
— אַבער ווייטער, וואָס איז ווייטער געשעהן ?

בשעת ווען חיים־יונה־וויטעלס האָט זיך מתודה געווען און
דער עולם איז געשטאַנען אַרום איהם, איז אַריינגעקומען דער „אַל־
טער“, און קיינער האָט נישט געהערט. מענשען, וואָס ער איז גע־
שטאַנען הינטער זיי, האָבען דערנאָך געזאָגט, אז טיילמאַל האָבען
זיי געפיהלט, ווי עפעס ברענט זיי אין די פלייצעס, זיי האָבען אַבער
קיין צייט נישט געהאַט זיך אומצוקוקען. אז מען האָט דערהערט דעם
„אַלטענס“ קול, האָט זיך תוך כדי דבור דאָס ראָד פאַר איהם גע־
שפאַלטען, און ער איז געהנטער צוגעגאַנגען צו חיים־יונה־ווי־
טעלס.

— דערצעהל, דערצעהל ווייטער ! — הייסט דער „אַלטער“.
— ווייטער ? וואָס ווייטער ? — וואונדערט און שרעקט זיך
חיים־יונה־וויטעלס. — ווייטער ? די קאַרעטע מיט דער פריצה,
אפשר איז עס אַ מכשפה, אפשר אַ רוח געווען, איז אַוועק... די
מאַרק־מענשען זענען געבליבען ווי פאַרשטיינערט. אַנדערע האָבען
אַנגעהויבען צו מיר צוצולויפּען, איד אַבער בין געשווינד אַהיים גע־
לאָפּען, און די טיר פאַרשלאָסען, און פון אינעוועניג די לאָדען פאַר־
מאַכט, איד האָב קיינעם נישט געוואָלט זעהן... קיינעם נישט... די
קינדער זענען אין דערהיים נישט געווען... נאָר טריינע־ביילע... אַז
זי האָט מיך דערזעהן, האָט זי אַ ווילדען געשריי געטאַן... איד
היים איהר שווייגען...

— שווייג, שווייג... אַ גרויס נס... נאָר אַ גרויס...

— וואָס, וואָס ? — פּרעגט זי מיד...

— געה, זאָג איהר !

קומט זי צו מיר צו, און עס כאַפט מיך אַרום אַ שמחה, אַ
וואַרעמקייט, כאַפּ איד אַרום מיין טריינע־ביילע, און הויב אָן מיט
איהר צו טאַנצען, און צו טאַנצען, און צו זינגען... רעדען קאַן איד
נישט... על הנסים זינג איד... מיינט זי, איד בין משוגע, וויל
זי ווייטער שרייען, האָלט איד איהר צו דאָס מויל...

— און וואָס ווייטער? — פרעגט דער „אַלטער“ שוין מיט גוטען...

— רבי, הייליגער רבי! וואָס ווייטער? איד זעה דאָר, איהר ווייסט אַלץ... איד האָב געוואָלט אַרויסטרייבען דעם גאַנצען יצר הרע, נאָר אינגאַנצען... האָב איד זי מחבק ומנשק געווען... ס'איז דאָר מיין ווייב, מיין כשר ווייב... און די לאַדען...

און דער „אַלטער“ האָקט איהם איבער און רופט זיך אַז:
— יא, חיים-יונה-וויטעלס... אָבער בשעת מעשה האַסטו די אויגען פאַרמאַכט, און דאַמאַלט האַסטו י ע נ ע געזעהן, י ע נ ע... און אַ רגע כמימרא האַסטו דו זיך צו יענער מתכוין געווען... אַ רגע כמימרא... ניין?

חיים-יונה-וויטעלס איז פאַר שרעק און צער שיעור נישט נאָר אַמאַל אומגעפאַלען.

— רבי, — מאַכט ער — עס איז אמת... אמת... אַ רגע, נאָר אַ רגע...

און דער „אַלטער“ הויבט אַן שמייכלען...

— האַסטו, הייסט עס, געזינדיגט אַ רגע מיט דער מחשבה... מיין בעל-תפלה האָט אַ רגע געזינדיגט מיט דער מחשבה. וואָס? און מחשבה איז נפש... און ווער דען זינדיגט, אַז נישט דאָס נפש? דער גוף אפּשר זינדיגט? דער עפר ואפר אפּשר? וואָס? און חיים-יונה וויטעלס פאַלט אַנידער, און פאַלט צו מיט די ליפען צום „אַלטענעם“ פאַנטאַפעל:

— רבי! — שרייט ער צו איהם אַרויף: — האָט איהר שוין פאַר מיר קיין חשובה ניט?

און דער „אַלטער“ בויגט זיך צו איהם אַראָפּ, און הייסט איהם זיך אויפהויבען און זאָגט איהם:

— נאַרעלע? ביסט נאָר וועניג אָפּגעקומען? ... דאָס האָב איד דאָר געמיינט!

— און אַצינד — שלום עליכם! — און ער דערלאַנגט איהם „שלום“.

— און שכר הליכה — זאָגט ער — וועסטו דו אויך האָבען, כאַטש דו ביסט געקומען צופאַהרען... דאָס איז שוין מיין זאָר!

ווי אזוי חיים יונה האָט דאָס מאַל געדאַווענט, קאַנט איהר אייך משער זיין. איז די עולמות העליונים האָט געקלונגען...

זיבען גוטע יאָהר.

דאָס איז א געשיכטע, וואָס איז געשעהן אין טורבין.
אין טורבין איז געווען אַמאָל אַ טרענער, האָט ער געהייסען
טוביה און איז געווען אַ גרויסער אַרעמאן. איינמאָל, דאָנערשטאג,
שטעהט ער אזוי אין מאַרק, מיט די פּאַלעס פאַרשאַרצט אונטער'ן
שטריק אויף די לענדען, און קוקט אויס, פון וואָנען עס וועט קומען
זיין הילף, ער זאָל פאַרדינען עפעס אויף שבת. און דאָ שטעהען
די געוועלבען אַרום און אַרום לעדיג. אין יוצא ואין בא, מען זעהט
נישט, עס זאָל עמיצער קומען סחורה קויפען, עס זאָל זיין וואָס אַפֿ-
צוטראַגען. הויבט ער, נעבער, אויף די אויגען צום הימעל מיט אַ
נעבעט, ער זאָל, חלילה, קיין פאַרשטערטען שבת נישט האַבען, און
זיין ווייב סערעל מיט די קינדער זאָלען, חס ושלום, נישט הונגערען
אום שבת.

ווי ער איז אזוי מתפלל, דערפיהלט ער, אַז עמיץ גיט איהם
אַ ציה פאַר דער פּאַלע. קוקט ער זיך אום, זעהט ער פאַר זיך אַ
דייטשעל, אַנגעטאָן ווי אַ שיסער אין וואַלד, מיט אַ פּעדער אויפ'ן
קאַפּעלושעל און אַ גרינעם אויפלאַג אויפ'ן שפּענצער. און דאָס
דייטשעל זאָגט צו איהם אויף ריין דייטש, וואָס מיר זעצן:
איבער אויף עכרייטייטש, מיט די ווערטער:

— הער, טוביה, דיר איז באַשערט געוואָרען זיבען גוטע יאָהר,
זיבען יאָהר פון מזל און הצלחה, און אוצרות געלט. ווענדט זיך עס
אַבער אַז דיר, ווען דו ווילסט האַבען די גוטע יאָהר, ווילסטו—וועט
דיר אויפשיינען דיין מזל נאָר דעם היינטיגען טאָג, און איידער עס
וועט אונטערנעהן די זון, וואָס שטעהט דיר איבער'ן קאַפּ, וועסטו
קאָנען אַפּקויפען נאנץ טורבין מיט דער סביבה, אבער נאָר זיבן
יאָהר וועסטו צוריק ווערען אַז אַרעמאן, ווי דו ביסט געווען. און
ווילסטו, — וועט די גוטע, געבענשטע צייט קומען ערשט צום

סוף פון דיינע יאָהרען, און דו וועסט אוועקנען פון דער וועלט
דער גרעסטער גביר.

געוועזען איז עס, ווי עס האט זיך אַרויסגעוויזען, אליהו
הנביא, וואָס האט זיך, ווי זיין שטייגער איז, אין א דייטשעל פאר-
שטעלט. טוביה אָבער האט געמיינט, אז עס איז, להבדיל אלה אלפי
הבדלות, א פראָסטער כּשוף-מאכער, ענטפערט ער איהם :

— מיין ליעב דייטשעל, לאַז דו מיך געמאָר, וואָרים איך בין,
נישט פאר דיר געדאכט, א גרויסער עני ואביון, איד האב אויף שבת
נישט, און איד האב דיר נישט מיט וואָס צו באַצאָהלען פאר דיינע
עצות מיט דיין טרחה.

אז דאָס דייטשעל אָבער האט איהם נישט אַפגעלאָזט און איר
בערגע'הור'ט איהם די ווערטער איין מאָל, צוויי מאָל און דריי
מאָל, איז עס טוביה'ן שוין אריין אין קאפּ, ענטפערט ער איהם :
— ווייסטו זואַס, ליעב דייטשעל, אויב דו מיינסט עס ערנסט
מיט מיר און ביסט נישט קיין לועג לרש, און דו פרענסט מיר באמת,
מוז איך דיר זאָגען, אז איך בין מיר נוהג, ביי יעדער זאך, וואָס
קומט מיר פאר, זיך אז עצה צו האַלטען מיט מיין ווייב סערעל און
אַהו איהר קאָן איך דיר קיין קלאָרע תשובה נישט געבען.

זאָגט איהם דאָס דייטשעל, אז עס איז זעהר א גוטע זאך, זיך
אז עצה צו האַלטען מיט דער פרוי, און ראַט איהם, ער זאָל זי געהן
פרעגען, און ער, דאָס דייטשעל הייסט עס, וועט דאָ שטעהן און
וואַרטען אויף אַ תשובה.

טוביה קוקט זיך נאָך אַמאָל אום אין אלע זייטען, קיין פאר-
דינסט זעהט ער נישט, טראַכט ער זיך, וואָס ער קאָן דאָ אַנווערען,
ער וועט אהיים געהן פרעגען. לאָזט ער אראַפּ די פּאַלעס און געהט
אַרויס אונטער דער שטאַדט, וואו ער האַט געוואוינט, כמעט שוין
אויפ'ן פעלד, אין אַ ליימען שטיבעל, איבערשמועסען זיך מיט
סערעל זיין ווייב.

ווי סערעל האַט איהם דערזעהן דורך די אַפּענע טיר (עס איז
זומער געווען), איז זי איהם אַרויסגעלאָפּען אַקעגען מיט גרויס
שמחה, זי האַט געמיינט, אז ער ברענגט איהר אַן התחלה אויף
שבת, זאָגט ער איהר אָבער :

— ניין, סערעל, זיין ליעבער נאָמען האַט מיר נאָך קיין פאר-

דינסט נישט כאשערט, דערפאר אָבער איז צו מיר געקומען אַ דיי-
טשעל...

און ער דערזעהלט איהר אַזוי און אַזוי, באַשר ככו. דאָס דיי-
טשעל זאָגט, אַז עס זענען איהם באַשערט זיבען גוטע יאָהר, און עס
ווענדט זיך אַן איהם, ווען די גוטע יאָהר זאָלען קומען, אַצינד אַדער
פאַר דער פטירה, פרעגט ער ביי איהר אַז עצה: ווען?

טראַכט סערעל נישט לאַנג און ענטפערט איהם:

— געה, מיין ליעבער מאַן, און זאָג דעם דייטשעל, אַז דו
וויאַסט די זיבען גוטע יאָהר אויף דער רגע!

— פארוואָס, סערעל? — פרעגט טוביה פארוואונדערט, —
נאָך זיבען יאָהר, וועלען מיר דאָך ווערען צוריק אַרעמע לייט, און
דעם יורד איז דאָך ערגער, ווי אַ פראַסטען אַרעמאָן?

— פארוואָרט נישט, מיין ליעבער גוטער פריינד, די וועלט, דער-
ווייל נעם, וואָס מען גיט דיר און זאָג: ברוד ה' יום יום! כפרט,
אַז מען דארף חדר-געלט פאר די קינדער, מען האָט זיי מיר אַהיים
געשיקט, אַט זעה, ווי זיי שפילען זיך אין זאַמד.

דאָס איז גענוג געווען, טוביה זאָל צוריק לויפען צום דייטשעל
מיט אַ קלאַרער תשובה, און ער ווייל די זיבען גוטע יאָהר תוד כרי
דבור.

זאָגט איהם דאָס דייטשעל:

— רעכען נאָך איבער, טוביה, היינט ביסט דו אַ מענש מיט
כח און קאַנסט פארדינען, אַמאָל מעהר, אַמאָל וועניגער... וואָס וועט
אָבער זיין שפעטער, אַז דו וועסט עלטער ווערען און וועסט זיין
אַ יורד, און אַזוי פיעל כח צו דער אַרבייט וועסט דו אויך נישט
האַבען.

ענטפערט טוביה:

— הער, דייטשעל, מיין ווייב סערעל וויל באַלד, ערשטענס,
זאָגט זי, ברוד ה' יום יום און הייסט אויף שפעטער נישט זאָרגען,
און צווייטענס, האָט מען אונז די קינדער פון חדר אַהיים געשיקט...
— אויב אַזוי, — זאָגט איהם דאָס דייטשעל, — געה אַהיים,
און איידער דו וועסט קומען אין שטוב אַרײַן, וועסט דו זיין אַז
עײַשר!

ווייל ער איהם פאַרט איבערפרעגען ווענען נאָך די זיבען יאָהר,
איז איהם אָבער דערווייל דאָס דייטשעל פאַרשוואונדען געוואָרען.

געהט ער, טוביה, אהיים. געוואוינט, האבען מיר שוין געזאגט, האט טוביה אונטער דער שטארט, כמעט אויפ'ן פרייען פעלד. קומט ער צו, צו דער שטוב, זעהט ער. ווי די קינדער שפילען זיך הינטער דער שטוב אין זאמר. געהט ער צו, דערזעהט ער, אז זיי שארען ארויס פון א גריבעל נישט קיין זאמר, נאר ריין גאלד, טאקע זהב טהור... פארשטעהט זיך, אז מעהר האט מען נישט גערארפט, עס האט בען זיך שוין אנגעהויבען די זיבען יאהר, די זיבען מזל'דיגע יאהר...

די צייט לויפט אבער פייל פון בויגען און זיבען יאהר געהען אריבער געשווינד. קומט נאך די זיבען יאהר דאס דייטשעל צו טוביה'ן, איהם אנצוזאגען, אז די זיבען יאהר זענען אריבער און אז היינט פאר נאכט וועט נעלם ווערען דאס גאלד אין דער ערד, דאס גאלד אין שטוב און אפילו דאס גאלד, וואס זיי האבען געקאנט באהאלטען ביי לייטען...

טרעפט ער טוביה'ן, ווי ער שטעהט אינמיטען מארק, ווי פאך זיבען יאהר, מיט די זעלבע פארשארצטע פאלעס אונטער די לעגן דען און קוקט אויס אויף א פארדינסט. זאגט ער איהם: הער, טוביה, די זיבען יאהר זענען אריבער!

ענטפערט איהם טוביה: געה, זאג מיין ווייב סערעל, ווייל דאס עשירות איבער די גאנצע זיבען יאהר איז געווען ביי איהר אין דער האנט.

געהען זיי ביידע ארויס אונטער דער שטאט און קומען צום זעלבען ליימענעם הייזעל אויפ'ן פעלד און טרעפען סערעלען פאר דער טיר. און זי איז אויך ארעם געקליידט ווי אמאל, נאר איהר פנים שמייכעלט.

זאגט איהר דאס דייטשעל מיט די זעלבע ווערטער, אז די זיבען גוטע יאהר זענען אוועק.

ענטפערט זי איהם, אז זיי האבען קיין גוטע יאהר נאך נישט אנגעהויבען צו האבען, אז זיי האבען קיינמאל ניט געהאלטען דאס גאלד פאר זייער אייגענס, ווייל, וואס א מענש פארדינט מיט זיינע צעהן פינגער, דאס איז זיינס, און אזוי עשירות, וואס קומט אהן שווייס און אימגעזוכט. איז נאר א פקדון, וואס זיין לעבער נאמען

לאזט איבער ביי מענשען אין די הענט פאר ארעמע לייטס ווע-
גען... זי האט נאך פון גאלד אויף שכר למוד גענומען, דאס איז
גאטס תורה, מעג מען פאר זיין תורה מיט זיין גאלד צאהלען, מעהר
נישט! און אויב זיין ליעבער נאמען האט פון היינט אן א בעסערן
בעל־פקדון פאר זיין גאלד, מהיכא תיתא, זאל ער צונעמען און אי-
בערנעבען אן אנדערען!

אליהו הנביא האט עס אויסגעהערט און איז געלם געווארען.
ער האט עס איבערגעגעבען דעם בית־דין של מעלה, און דער בית־
דין של מעלה האט גע'פסק'עט, אז עס איז קיין בעסערער בעל־
פקדון נישט פאראן, און די זיבען יאהר האבען זיך נישט אויס-
געלאזט כל־זמן טוביה און זיין ווייב סערעל האבען געלעבט.

די תאווה צו קליידער.

אין שעברשין, אונטער זאמאשיץ, איז אמאל געווען א אשה, האָט זי געהייסען באשע גיטעל; איז זי געווען פון זעהר א שעהנער משפחה, אן אמת'ע בת-טובים און א חסיד'ס א ווייב. און דער חסיד, מיט'ן נאָמען אלימלך, פלעגט זעלטען זיין אין דערהיים. ווייל ערשטענס איז ער א לייפסקער סוחר געווען, און, דאמאלטדיגע צייטען, איז א נסיעה קיין לייפסק געווען מעהר, ווי היינט א נסיעה מעבר לים, קיין אמעריקא, און צווייטענס פלעגט ער, כאַטש איין מאל אין יאָהר, פאָהרען צום לובלינער צדיק. פאלט איין דעם בעל-דבר צו באַנוצען זיך מיט דער צייט, שאין האיש בביתו, וואָס דער מאַן איז נישט דאָ אין דערהיים, אַנצורעדען באַשע גיטלען צו אן עברה.

זויסט ער אָבער, אז צו קיין ג ר א ב ע ר עברה צורעדען וועט ער זי נישט. ווייל באַשע גיטעל איז באמת געווען א כשר'ע נשמה און א גרויסע בקיאה אין די ספרים הקדושים אויף עברי-טייטש, און, אַחוץ דעם, איז זי זעהר און זעהר געוואַרענט געווען אין די מצוות, אין וועלכע אן אשה ד א ר ר זיין געוואַרענט; איז ער זיך מיט און וויל איהר כאַטש אַריינברענגען א תאווה צו מלבושים מיט צירונג. וואָרים דער חסיד אלימלך איז געווען א גרויסער עושר און פלעגט איהר געבען ביד רחבה ומלאה אויף הויז-פיהרונג.

אויך קומט ער, דער בעל דבר, צו איהר ניט פראַסט. ער ווייסט, זי וועט איהם פשוט אויסלאַכען, חוכא וטלולא מאַכען; ווייסט זי דען נישט, אז מלביש זיין און אויסצירען דאָרף מען די הייליגע נשמה, נישט דעם זינדיגען גוף, וואָס איז פאַרט נישט מעהר, ווי קיי זון שפיי; היינט רויט, מאַרגען טויט... געהט ער, דער בעל-דבר, און פארשטעלט זיך פאר'ן יצר-טוב, און נעמט זי איין מיט גוטע, פרומע און זיסע ריידעלעך. ער מיינט טאַקע לשם מצוה, לשם

שמים... און לעגט, ווי זיין שטייגער איז, די שמד'קייט אין דער ראה אריין.

— אַט געהט, — זאָגט ער — אַ הייליגער יום־טוב, פסח, זכר ליציאת מצרים, און זיין ליעבער נאָמען האָט דיר געבענשט מיט אַלעם גוטען, איז, באַשע גיטעל, א יושר, זאָלסט לכבוד דעם היילי־גען יום־טוב, באנייען א מלבוש! עס איז, אי א יושר, אי א מצוה: דער שניידער וועט פארדינען אויף פסח, און דו וועסט מקיים זיין ושמחת בחגך! וואָס, ניין?

ווייל באַשע גיטעל האָבען א ישוב. דערמאָנט ער זי, אַז די בני ישראל, איידער זיי זענען ארויסגעגאָנגען פון מצרים, האָבען זיי זיך געבאָרגט טייערע כלים, מלבושים און צירונג. צו וואָס? רוימט ער איהר איין: טאַקע לכבוד יום־טוב! לעגט זיך עס איהר אויף דער דעה, באַקט זי אַביסעל וועניגער מצות, גרייט זי אַז אַ קלענערען כיבוד, גיט אַביסעל וועניגער מעות־הטים און מאַכט זיך אַ ניי בנד מיט אַ זילבערנעם שלאַק. שבעות — זאָגט ער איהר — איז נאָך אַ גרעסערער יום־טוב, מתן תורה! קויפט זי זיך נייע פערעל, עס געהט צו סוכות, לאַזט זי זיך איבערמאַכען דאָס שטערענטיר־כעל, איבערנעהען דאָס ברוסט־טיכעל און קויפט צו אַ פאַר בריי־ליאנטלעך צו די אווירינגלעך... דערנאָך זאָגט ער איהר, אַז זי איז נישט יוצא קעגען שבת־קודש, ווייל שבת־קודש איז גרעסער פאַר'ן גרעסטען יום־טוב, — פאַלגט זי, און באַמיהט זיך אויף יעדען שבת־קודש אויך עפעס צו באנייען, כאַטש אַ קלייניגקייט — אַ זיידען טיכעל אויפ'ן קאַפ, אַ פישו! ראש־השנה און הושענא־רבה, — ווי קויפט מען עס נישט קיין נייע ווייסע אָדער העל־בלויע בענדער? און פורים איז אויך א יום־טוב, חנוכה אורדאי; אַ שפּאַס, אַ נס, וואָס עס איז געשעהן! דערנאָך קומט חמשה עשר בשבט, ל"ג בעומר... כאַטש אין גלות, קיין ימים טובים פעהלען נישט!

היינט, אַז דער מאַן דאַרף אַהיים קומען, איז דאָך אורדאי אַ מצוה, זיך אויספּוצען אין עסיג און אין האָניג, — אַ אשה כשרה, אַ אידישע טאַכטער ברויכט נושא־חזן צו זיין ביים מאַן אין די אוי־גען... און כּונגע צו צירונג, האָט ער, דער יצר הרע, באַזונדערע טענות: באַשע גיטעל פלעגט אמאָל האָבען אַ שווער טראַגען, זאָל זי זיך קויפען אַ שנירעל רובינרלעך; דאָס איז דאָך, כּידוע, אַ

גרויסע סגולה אויף א לייכט טראגען. אויך — עטליכע אסמיראד לעך, דאס, ווייסט דו דאך, איז א פראביר-שטיין פאר דער נשמה; ווארים, ווער עס טראגט אזא שטיין און איז, חס ושלום, מזנה, פלאצט ער, דער שטיין; און האט מען נאך א שלעכטע מחשבה, פארטונקעלט ער זיך, כידוע... וועט זי נכשל ווערען אין א שלעכטע מחשבה, וועט זי וויסען תיבה ומיד תשובה צו טון! היינט איז דאך איהר מאן אלימלך גאנצע חדשים אונטערוועגס, און עס קומט איהר אויס צו מאכען חשבונות מיט סוחרים, פארוואס זאל זי נישט האבען אויף זיך עטליכע סאפירלעך, וואס העלפען צו חכמה? באשע ניטעל איז טאקע א חכמה אזוי אויך, אבער וואס מעהר איז אוראי געזינטער! און אזוי אנדערע שטיינער מיט אנדערע סגולות. און דער עיקר דער שטיין פירט, וואס זי דארף טראגען, ווען דער מאן איז אין דער היים, ווייל דער אבן טוב גיט תז אין די אויגען, און מען ווערט זעהר געליעבט, אז מען טראגט איהם...

מיט איין ווארט, ער האט זי ארויסגעפיהרט אויף א וועג — זאל גאט שומר ומציל זיין! זי האט, וואס גאט גיט א טאג, אלץ מעהר געזונקען און געזונקען אין דער תאוה, און אז דער בעל-דבר האט געזעהן, אז ער איז זי שוין בייגעקומען, אז זי איז שוין אין דער בחינה פון א גוטגעשליידערטען שטיין, וואס לויפט שוין אליין בארג אפ מיט'ן כח פון ערשטען שטויס, נעמט ער און שטעלט זיך שוין אוועק אן א זייט, און זי טוט זיך שוין אליין איהרס, און איז מקמץ אין צדקה, קארגט זיך און די קינדערלעך דעם ביסען איז מויל אריין; די אינגלעך גיט זי איבער צו ערגערע מלמדים, אבי עס זאל ביליגער קאסטען, און לעגט דעם גאנצען „האב און גאב“ אין מלבושים און תכשיטין אריין!

איז איהר נאך וועניג, נעמט זי און שאפט'אפ די דיענסט, וואס זי האט געהאלטען, און שלאגט איהר אריין אין חשבון אלע שאר-דענס, וואס זענען געווען אין שטוב, י א שולדיג, נישט שולדיג, און נעמט צו, מכלומר'שט פאר רחמנות, אן ארעמע יונגע יתומה, אן אויסנעהונגערט קינד, איהרס א גאהענטע קרובה אפילו, און זאגט איהר, אז קיין שכירות וועט זי איהר נישט צאהלען; נאך דער-פאר, אז עס וועט קומען די צייט, און עס וועט זיך טרעפען איהר זונג, וועט זי איהר געבען נדן און מתנות, און פון זיך אראפ עטליכע הילדער, און וועט זי אליין פיהרען צו דער חופה און אמענען טאג-

צען מיט א קויליטש... און נעמט דערווייל דאָס שכירות פון דער יתומה און גיט אויס אויף איהר תאווה...

דער מאַן איהרער, דער חסיד אלימלך, האָט, פארשטעהט זיך, פון דעם אַלעם נישט געוואוסט, און אַזוי איז אַריבערגעגאַנגען אַ יאָהר נאָך אַ יאָהר, ביז באשע גיטעל איז קראַנק געוואָרען און האָט נישט געקאַנט ריהרען מיט אַ פּוּס.

זעהן זעהט אויס, אז עס איז מן השמים געווען, אז מען האָט זי געוואָלט ראַטעווען, און דעריבער טאַקע האָט קיין שום רופא אויף דער וועלט זיך אויף דער קרענק נישט פאַרשטאַנען. וואָרים אַזוי אין כלליות איז זי אויפ'ן גאַנצען לייב געזונט און פריש געווען; כאַתּר האַרם, געשלאָפּען, גענעסען, אַלץ, אַלץ! און אפילו אויף די פּיס האָט זי קיין וואונד, קיין פּלעק, אפילו קיין שפרענקעלע נישט געהאַט, נאָר ריהרען זיך האַבען זיי זיך נישט געוואָלט, בשום אופן נישט!

דאַכט זיך, עס איז די בעסטע צייט, אויסגעהיילט צו ווערען פון דער תאווה? אַז אַ אידענע קומט נישט, נישט אין גאַס אַרײַן, נישט אין שול אַרײַן, ליגט אין דערהיים נאַכאַנאַנד, — וואָס טוּיג איהר קליידער און צירונג? פאַר די פיער ווענט?

איז אַבער די תאווה אין איהר אַזוי שוין איינגעוואָרעלעט געווען, אז זי ריכט זיך אַלץ אין איינעם, היינט-מאָרגען אויפצור שטעהן פון בעט און מאכט זיך אַלץ נייע און נייע קליידער, און קויפט אַלץ, וואָס מען ברענגט איהר אין שטוב אַרײַן, און דער ווייל הייסט זי זיך אַ פאַר מאַל אין וואָך אויסלעגען די קליידער מיט דער צירונג אויף שטולען און בענק פאַר'ן בעט, און זי ליגט אַזוי און קוסט, און שעפט נחת דערפון... וואָס קלערט איהר, די אַרעמע יתומה האָט געאַרבייט דערביי עבודת פּרד...

איינמאַל, מען לעגט איהר אויס די קליידער, דערזעהט זי פּלוצלונג, אז איהרע שענסטע מלבושים, די סאַמעטענע און זייער דענע, זענען אויסגעפּלעקט, אויסגעשמירט פון אַלערליי מאַכלים און משקאות, און אויף טייל ערטער — נאָר פאַרטשעפעט און צור ריסען. מאַכט זי אַ געוואַלד, אז עס קומען זיך שכנים און שכנות צולויפּען אויף איהר געשריי און מען זעהט די צרה און עס בלייבט במוסכם כלם, אז קיינער איז אין דעם נישט שולדיג, נאָר די יתומה, אַז דאָס שטילע וואַסערל, מיט'ן יראת שמים פּנימ'ל, וואָס מען

הערט נישט איהר קול א גאַנצען טאָג, וואָס קומט נישט, אויסער אַז זי געהט אין שליחות, אין גאָס אַרײַן. — אַז „דאָס שטילע וואַ-סערל רייסט די ברענעס“, און טוט זיך ביינאַכט אַז דער בעל-הבית'טעס קליידער, און גנב'עט זיך אַרויס, און געהט אין די גוטע הייזער, וואו מען פרעסט און זויפט און מען טוט אַלדאָס בײַז... אַ קשיא אויף היינטיגע צײַטען! — וואָרים דאמאָלט פלעגט מען אויך זאָגען „היינטיגע צײַטען“, אַפּנים, אַז די וועלט ווערט וואָס אַמאָל ערגער! — נעמט מען די יתומה, וואָס וויל זיך נישט מודה זײַן, און מען זידעלט זי מיט אזוינע ווערטער, וואָס מען דאַרף פאַר'ן מויל נישט ברענגען, כּפּרט שרייבען, און מען שלאָגט זי און מען הרג'עט זי. דערנאָך פיהרט מען זי צום רב, און מען זאָגט ערות אַזוי און אַזוי, אַז קײנער נישט נאָר זי; און וואו דאָה — זי זעהט אַזוי דאָר און מאַנער אויס, בײַ אַזאַ גוטס, בײַ אַזאַ נבירה, בײַ אַ קרובה... על כּן מוז זײַן, אַז זי שלאָפט נישט גאַנצע נעכט און טרינקט און זויפט און טוט כל העברות שבעולם... נעמט מען די יתומה און מען נאָלט איהר אַפּ דעם קאַפּ, מען זאָל זי מאוס מאַד בען, עס זאָל שוין קײנער אין איהר נישט נכשל ווערען און מען טרייבט זי אַרויס פון שטאָרט, מיט אַ געלויפּעריי און געפייפּעריי, ווי דאמאָלט דער שטייגער איז געווען.

איז דער צײַט איז דער חסיד אין דערהיים נישט געווען, ער איז געזעסען אין לובלין ביים צדיק און האָט נישט געוואָלט אַפּטרע-טען בשום אופן, באַשר בכּן — ער מוז איהם געבען אַ רפואה שלמה פאַר באַשענדימעל זײַן ווייב.

זאָגט איהם דער צדיק: ווייסט דו וואָס? פאַהר אַהיים און קום צוריק מיט דער פּלונית'טע. דער מיין פון די ווערטער איז נע-ווען אַזוי: דער צדיק האָט שוין אַ פאַר מאַל מתפלל געווען פאַר דער אשה און עס האָט נישט געהאַלפּען און דערצו איז דער לובלי-נער צדיק נישט געוואוינט געווען. ערגער נאָך טיילמאָלס האָט ער געפיהלט, אַז מען נעמט דאָרט די תּפלה און מען וואַרפט זי איהם צוריק אַראָפּ אין קאַפּ אַרײַן. האָט ער פאַרשטאַנען, אַז עס מוז זײַן אַ גרויסע מניעה, אַ שטאַרקער קטרוג וועגען אַ גרויסען חטא. אַ פאַר מאַל האָט ער דאָרט געפרעגט: ווי הייסט? האָט מען איהם

פשוט נישט געענטפערט! מוז שוין זיין נאָר אַ טיפער ענין, אַ מאוס'ע זאָד, וואָס מען וויל נישט ברענגען איבער'ן מויל... און דער חסיד אלימלך ווייסט פון נאָר נישט! און אזוי ווי דער לויב-לינער צדיק איז געווען אַ גרויסער בקי אין חכמת הפרצוג, האָט ער זי געוואָלט זעהן עין בעיז... וועט ער שוין זעהן, וואָס ביי דער אשה איז אויפגעשריבען אויפ'ן שטערן.

פאָהרט אלימלך דער חסיד אהיים, און דינגט אַ גרויסע בויד, און בעט אויס די בויד, ווי אַ בעט: אונטען שטרוי, אויבען שטרוי — כרים וכסתות, און מען פאָהרט מיט צוויי פאָר פערד אין דער ברייט קיין לובלין.

אין איזשביצע, אין קראסנאסטאָוו און נאָך ערגעץ אין אַ שטעדטעל וואָרטען גרייט פרישע פערד צים איבערשפאָנען, ווייל מען קאָן נישט נעכטיגען מיט דער חולנית אויפ'ן וועג, און מען וויל אַנקומען קיין לובלין בכי טוב.

פאָהרט מען. נאָך דער לעצטער סטאַנציע אָבער פאָלט פלוץ-לונג אַראָפּ אַ שניי, פארלירט מען דעם וועג, פארבלאָנדזשעט מען אין אַ וואָלד, נישט אויס און נישט איין, און עס פאָלט צו די נאכט — כאָטש נעם די אויגען אין די הענט און זוד אַ וועג: קיין לבנה, קיין שטערען... טראַכט מען, מען וועט בלייבען שטעהן און אפּוואַר-טען ביז טאָג, איז אָבער די שרעק גרויס פאר גזלנים מיט חיות רעות, ווייל דאמאָלט איז נאָך געווען סאַמע געדיכטער וואָלד אין דער געגענד, בויער עד לב השמים און צוזאַמענגעפלאַכטענע צווייגען, אז ביי טאָג איז חשך געווען, האָבען זיך טאַקע געהאַלטען דאָרט גזלנים און חיות רעות, און ביי נאכט איז נאָר געווען סכנת נפשות.

ראַפּטום ווערען זיי דערפרעהט. פון דער ווייטענס האָט זיך פלוצלונג באוויזען אַ פייערל און דאָס פייערל וואַקסט, און עס באַ-ווייזט זיך אַ צווייט און אַ דריט פייערל — אַ סימן, אז נישט ווייט מוז זיין אַ קרעטשמע. פאָהרט מען צו דעם פייערל. מען פאָהרט אזוי, דערהערט מען כליזמר שפּילען, און אויך אַ גרויס געלעכ-טער; קומט מען געהנטער — הערט מען אַ געטופערין, מען זינגט, מען שפּילט און מען טאַנצט אין קרעטשמע! באַלד האָט זיך די קרעטשמע אליין אויך באוויזען — עס פלאַקערען די שויבען, וואָס קאָן זיין די שמחה? מן הסתם זענען זיך פריצים צוזאַמען-

געקומען און מען הוילעט אויפ'ן פריזישען אופן! עס איז אפילו
 א סכנה צוזאמענצוטראפן זיך מיט אזוינע לייט בשעת חדותא.
 נאר אלץ בעסער, ווי מיט היות אדער גולנים אין וואלד! פאר-
 פאהרט מען פאר דער קרעטשמע, הערט מען שוין בעסער; עס איז
 נישט קיין פריצים, די כליוזמרים שפילען אידישע זאכען, אלער-
 ליי שטייגערס... און א מארשאליק איז משמח דעם עולם מיט גראד-
 מען און רופט אויס צו כלהטאנץ!... וואס זאל איד אייך זאגען,
 דעם חסיד מיט דעם בעל-עגלה איז פינסטער געווארען פאר די
 אויגען, די מוטערס מילך איז אין זיי גערונען געווארען! זיי האבן
 בען באלד פארשטאנען, אז דאס זענען יענע לייט, וואס פלעגען
 יענע צייטען, איידער מען האט אויסגעהאקט די וועלדער, שפילען
 חתינות אין פארוויסטע קרעטשמעס... זאגט אלימלך צו זיין ווייב
 באשע-גיטעל: הער, באשע-גיטעל, מיר זענען אריינגעפאלען אין
 מאוס'ע הענט... געדענק-זשע, למען השם, אז מען טאר זיי נישט
 ענטפערען, נישט אננעמען פון זיי קיין כבוד, אפילו נישט חס ושלום,
 פארזוכען, ווייל מען ווערט באלד נזוק. באשע-גיטעל ליגט נישט
 טויט, נישט לעבעדיג און שאקעלט מיט'ן קאפ, אז זי ווייסט... און
 געוואוסט האט זי טאקע, פון די ספרים הקדושים אין עברייטייטש.
 דערווייל שיטען זיך ארויס פון קרעטשמע די מחותנים מיט
 די מחותנת'טעם, מיט'ן ברחו, מיט די כליוזמרים, מיט ברענענדיגע
 שטורקאצען און רינגלען ארום די בויג, אין הויבען אויף דעם דעק,
 און הייסען זיך זאגען „מזל טוב“, און פארבעמען אין קרעטשמע
 אריין אויף דער חתונה... מחותנים בעטען, מחותנת'טעם, און חתן-
 כלה קומען אויך צו און בעמען מיט שעהנע רעד, מען זאל זיי נייט
 פארשעמען, און דער ברחו זאגט גראמען און גלייד-ווערטלעך, און
 די מוזיק שפילט צו, אז עס הילכט אין גאנצען וואלד, און משרתים
 און סארווערס טראגען ארויס אויף זילבערנע טעצלעך אין קריס-
 טאלענע און גאלדענע כוסות אלערליי משקה און אלערליי לעקעד
 און טארטען, און מען שטופט זיי צום מויל צו: נאט, נעמט, מאכט
 ברכה, זייט אייד משמח!

און זיי ענטפערען נישט א ווארט.

פליצלונג אבער ניט באשע-גיטעל א קוק, דערועהט זי, אז
 די נשים פון דער חבריא, די כלה, די מחותנת'טעם און אזוי נשים-
 געסט, טראגען איהרע כעסטע סאמעטענע און זיידענע קליידער,

און פארגיסען זיי מיט משקה, פארשמוצען מיט אלערליי עסענ-
ווארג, און פארטשעפען אן וואגען... באפאלט זי א גרייליך הארץ-
וועהטאג, און קאן זיך ניט איינהאלטען און גיט א געשריי :

— רוצחים, גולגנים, מיין פראצע, מיינע קליידער !

מעהר האט מען נישט געדארפט ; מען האט זי קוים דערפיהרט
קיין לובליו. אויפ'ן גאנצען וועג האט זי גע'חלש'ט און גע'חלש'ט
און גע'חלש'ט, און דאס מויל רחמנא לצלן, האט זיך איהר אויס-
געקרימט... נוטה למות איז זי געווארען...

מען האט זי קוים א לעבעדיגע אריינגעפיהרט צום רבי'ן, און
ער האט באלד פארשטאנען די זאך, און האט געזאגט דעם עולם.
מען זאל זיך אראפנעמען א מוסר, ווארים א אידישע טאכטער,
אויב זי מאכט זיך נייע מלבושים, דארף זי די אלטע צוטיילען
ארעמע לייט, בפרט טאר מען זיך נישט מאכען קיין קליידער, וואס
מען קאן נישט טראגען. ווארים, אז עס הענגען אין אלמער קליידער,
וואס מען נוצט נישט, קומען ביי-נאכט יענע לייט און נעמען זיי
ארויס און טוען זיך אן די קליידער און טאנצען אין זיי אויף זייערע
שמחות און חתונות...

ווי באשע גיטעל האט דאס דערהערט, האט זי מצדיק געווען
אויף זיך דעם דין, און אנגענומען פאר ליעב דעם טויט, און האט
נאך געבעטען, ער זאל אויף איהר מכפר זיין ! און דאס האט איהר
דער צדיק צוגעזאגט !

נאכהנט פאר דער פטירה, האט זי צוגערופען איהר מאן, דעם
חסיד אלימלך, און האט איהם דערצעהלט די מעשה מיט דער
יתומה, און גענומען ביי איהם א האנט תקיעת-כף, אז ער וועט
זי אויפזוכען, און נעמען זי פאר א מאמע צו זיינע קינדער, כדי
מען זאל איהר מוחל זיין דעם חטא געגען איהר — — —

און דער חסיד אלימלך האט געטאן איהר בקשה, און באלד
נאך שבעה אויפגעזוכט די יתומה און האט מיט איהר חתונה גע-
האט, און איז געווען א מאמע צו זיינע קינדער, די יתומים, און
זיי האבען נאך זוכה געהאט צו האבען נייע קינדער, און האבען זיי
מנדל געווען לתורה, לתופה ולמעשים טובים.
אויף אלע אירען געזאגט !

אַראָפּגעלאָזטע אויגען.

1.

נאָר, נאָר פאַרצייטען, האָט עטליכע מייל אונטער פראַג, גע-
וואוינט אין אַ דאָרף, איינער אַ איד, אַ געוויסער יחיאל־מיכל, וואָס
האָט געהאַלטען די קרעטשמע אין דאָרף.

און דער פריץ איז נישט געווען קיין פראַסטער פריץ, נאָר אַ
שם־דבר — אַ גראַף, האָט טאַקע יחיאל־מיכל געהאַט פרנסה בשפּע.
ווי מען זאָגט: מיט אַ שמיץ; און איז געוואָרען אַ גאַנצער „יש“ —
אַ בעל־צדקה, אַ מכנים־אורת, און ימים־נוראים, אַז ער פלעגט
אריינפאַהרען קיין פראַג, לאַזט ער זיך קאַסטען אין שטאַדט, און
קיין עס־האַרץ איז יחיאל־מיכל אויך נישט געוועזען, ווערט ער אַ
שטיקעל איינגעהער ביים רב און ראשי־שיבה, קויפט ער ביי איהם
אתרוגים, מצה־שמורה וכדומה... בעט ער ביי איהם בנים זכרים
אויך. זעהט אָבער דער ראשי־שיבה ברוח־הקודש, אַז דעם איד
איז נישט באַשערט קיין נחת פון קינדער, און בנים זכרים, פון וועלכע
מען האָט קיין נחת נישט, איז טאַקע „טוב להם שלא נבראו“ —
זאַלען זיי בעסער אויף דער וועלט נישט קומען. זאָגט ער איהם פשט־
פשוט אַפּ. פאַלט יחיאל־מיכל אַרײַן אין עצבות, טרייסט ער איהם
און זאָגט איהם: „דערפאַר, יחיאל־מיכל, אַז נאָט וועט דיר העל־
ווען, און וועסט אַנקלייבען נדון כדבעי, און וועסט קומען צו מיר
און בעמען, וועל איד דיר אויסקלייבען אַן איידעמעל, אַז דו וועסט
קיין חרטה נישט האַבען!“

נו, פאַהרט ער אַהיים אַביסעל געטרייסט. צוויי מיידלעך האָט
ער, מאַכט ער זיך אַ קניפעל אויף נדון, פריהער פאַר דער עלטערער,
דערנאָך פאַר דער אינגערער. מילא — איידעמס בני־תורה איז אויך
נישט קיין שפּאַס.

יצמעלט ער, און גאט העלפט. און אז ער קומט צו די ערשטע
 חמש מאות טאלער, זאגט ער צו דבשה'ן זיין ווייב :
 — עס איז געקומען די צייט, חתונה צו מאכען אונזער עלטערע
 טאכטער נחמה.

זאגט דבשה, אז עס איז זעהר גלייך. און מען רעכענט : דריי
 מאות גרוניא און שתי מאות אויף הלכשה און מתנות פאר חתן-
 כלה, חתונה-הוצאות, רח"ש וכדומה... און א כעודה פאר ארעמע
 לייט וועט מען מאכען — פראג זאל געדענקען !

נישט אזוי אבער געשווינד טוט זיך, ווי עס רעדט זיך, עס
 מאכען זיך, ווי דער שטייגער איז, מניעות. דער פריץ שיקט אהין,
 שיקט אהער ; דערווייל מאכען זיך שנייען און פארשיטען די וועגען ;
 זומער-צייט פאלען רעגענס ; קומט גאר אן חגא, קאז מען די
 קרעטשמע נישט פארלאזען... מיט איין ווארט : נישט אזוי געשווינד
 מאכט זיך עס, און דערווייל, ווי דער שטייגער איז : א מענטש
 דענקט און גאט לענקט...

2.

נחמה, דעם ארענדארס עלטערע טאכטער, איז אפילו זעהר
 ווערט צו באקומען א חתן פון פראגער ישיבה : א מיידעל — א
 גאלד, א גוטע נשמה, א שטילע. די גוטקייט קוקט איהר פון די
 שטילע אויגען ארויס, און זי לאזט זיך מדריד זיין, טאקע : וואס
 דער טאטע הייסט, וואס די מאמע הייסט און אלע גוטע פרומע
 לייט, וואס שמעלען זיך אפ אין קרעטשמע הייסען... זי נעמט חלה
 מיט כונה, בענשט שוין שבת-ליכט, זאגט שוין עברייטיטש ווי א
 וואסער, מיט איין ווארט : זי איז ווערט די חופה-שמאנגען...

זי איז ווערט, וועהרענד ביי דער אינגערער טאכטער שניידט
 זיך אביסעל אין דער קרום. קיין שלעכטס, חס ושלום, נישט ; נאר
 אזוי : עפעס א משונה'דיגע בריאה, א פארמראכטע, א פאר-
 חלומ'מע, אלץ פאלט איהר פון די הענט... טיילמאל לאזט זי אראפ
 די ברעמען און נעהט ארום מיט א בלאס פנים ווי א קרייד, ווי
 אויפ'ן עולם הרמיון ; רופט מען זי — גלייך מען וואלט זי פון יעד-
 נער וועלט אראפגערופען, ציטערט זי און פאלט ממש פון די פיס...

און אמאל גיט זי א קוק אויף א מענשען מיט אזוינע אויגען. מיט אזוינע שטארקע און שטעכענדיגע אויגען. אז עס ווערט פשוט נישט היימליך!

און א התחלה פון מדות מגונות אויך: עס איז זי נישט אפ־צורייסען פון קרעטשמע. כפרט ביי נאכט, ווען מען שפילט און טאנצט. גאנצע נעכט וואלט זי געזעסען און די אויגען זיך אויסגע־קוקט, ווי די יונגע פויערען שטיפען מיט די שיקסעס, טאנצען א ראד, א שווינדעלדיג ראד, און זינגען אריין זייערע געזאנגען, אז די קרעטשמע היילכט און ציטערט...

און נעמט זי אריין איבער געוואלד אין אלטער, און מען לעגט זי שלאפען מיט נחמה'לען אין בעט, ליגט זי מכלומר'שט מיט פאר־מאכטע אויגען, ביז יענע שלאפט איין. קוים שלאפט יענע איין. שפרינגט זי אראפ פון בעט, זומער און ווינטער, בארוועסערהייט. און קוקט אריין דורכ'ן לאך פון שליסעל, דורך א שפארע אין טיר, צי איז פריישישען ווענטעל. טרעפט זי די מוטער, און רייסט זי אפ, ברענט איהר דאס לייב ווי איז א פיבער און די אויגען שפרי־צען מיט פונקען, אז דבשה דערשרעקט זיך און לופט צוריק אריין צו יחיאלי־מיכלען און דערצעהלט איהם.

— מען זאל קאנען פריהער חתונה מאכען די אינגערע! —
זיפט יחיאלי־מיכל.

— מען דארף עמיצען פרעגען! — ענטפערט דבשה.
דערווייל מאכען זיך ווייטער מניעות, ביז עס טרעפט זיך אזא מעשה:

8.

דער פריץ פון דארה, דער גראף, הייסט עס, האט געהאט א זון א בדיחיד, האט ער איהם אויפגעצויגען אין פאריז, ווי דא־מאלט דער שטייגער איז געווען ביי גרויסע פריצים. קומט ער צור פאחרען איין מאל איז יאהר אויף א קורצע צייט, אויף וואקאציע. זעהט מען איהם אויך נישט: א יונגער פריץ, רייט ער ארום טעג און נעכט איז די וועלדער אויף געיען. די פעלעכלעד פון די האזען און אנדערע חיות קריגט יחיאלי־מיכל פון קיך ארויס בחצי חנם.

מאכט זיך איינמאל אבער א גרויסע היץ — פייער איז גע-
פלווען אין לופטען; רייט ער דורך איבער'ן וועג ביי דער קרעטש-
מע, פאלט איהם איין; שפרינגט ער אראפ פון מילד-ווייסען פערד.
בינדט עס צו צו דער צויס, און שפרינגט אריין אין קרעטשמע, און
הייסט זיך געבען א גלאז מעד.

דערלאנגט איהם יחיאל-מיכל מיט ציטערדיגע הענט א גלאז
מעד. נעמט דער יונגער פריץ צום מויל און גיט א זופ, און פאר-
קרימב זיך; ביי זיין פאטער אין קעלער אין פאראן, אפנים, בע-
סערער מעד, נאָט ווייכט ווי אלט ער איז. ער וואָלט אפשר דער-
לאנגט מיט'ן גלאז יחיאל-מיכל'ען אין קאפ אריין, דערזעהט ער אבער
מלכה'לען, ווי זי זיצט אזוי אין עס קרעטשמע מיט פארשטארטע
אויגען און א ווייס פנימ'ל. שמעלט ער אַוועק געלאסען דאָס
גלאז, ווארפט אויפ'ן שענקטיש א הארטען טאלער, און גיט א
פרעג:

— משה (ביי גרויסע פריצים הייסען אלע אידען משה), דאָס
איז דיין טאכטער?!

ווערט יחיאל-מיכל'ען א לאַך אין האַרץ, שטאַמעלט ער, נע-
בעד: „יא, יא, מיין טאכטער“. און דער יונגער פריץ קוקט און
קוקט, און רייסט פון מיידעל קיין אויג נישט אַפ. און צומארגענס
קומט ער ווייטער טרינקען מעד... און אזוי אויפ'ן דריטען, און
פיערטען טאָג... נעמט מען דאָס מיידעל און מען באַהאַלט פון איהם,
בייזערט ער זיך, ער זאָגט נישט פאַרוואָס, נאָר ער דרעהט די שוואַר-
צע וואַנסעלעך און בליצט מיט די אויגען. גיט ער אַמאָל א זאָג:
אַ יחיאל-מיכל צאַהלט וועניג פאַר די קרעטשמע... אַז פראַנער אי-
דען ביטען גרויסע הוספות... און דאָס איז אמת געווען, נאָר דער
אַלטער פריץ האָט זיי קיינמאָל נישט געלאָזט איבער דער שוועל;
אַ גרויסע זאָך: אַ איד זיצט, זאָל ער האַבען פרנסה... ווערט יחיאל-
מיכל'ען נישט היימליך. בפרט, אַז מלכה'לע געהט נאָך מעהר אַרום
אויפ'ן עולם הדמיון, רעכענט ער טאַקע, צו פאַהרען זיך מתייער
זיין קיין פראַג. מאַכען זיך אַבער ווייטער מניעות, און דער יונגער
פריץ קומט אלץ יעדען טאָג און איינמאָל גיט ער פון דער העלער
הויט א זאָג:

— משה, פאַרקויף מיר דיין טאכטער!

טרייסעלט זיך יחיאל־מיכל'ען די ווייסע באַרד, און עס ווערט
איהם חשך אין די גרויע אויגען.

לאַכט ער, דער פריץ:

— זי הייסט ע ס ט ע ר ק ע ? — פרעגט ער.

— ניין, מלכה הייסט זי...

— זאל זיך דיר דאַכטען, — זאגט ער, — אַז זי הייסט אַסתר,

און דו — מרדכי, און איך — אחשוורוש... וואָס ? מײן נישט, איך

וועל איהר ארויפזעצן אַ קרוין אויפ'ן קאַפּ! נאָר דו קריגסט די

קרעטשמע אומזיסט און אויף אייביג, פאַר קינדער און קינדס־קינד

דער!

און ער גיט איהם אַ צייט, אויף ישוב...

4.

זעהט יחיאל־מיכל, אַז עס איז שלעכט, שפּאַנט ער פאַרטאַג

אײן פּערד־און־בורקע, כאַפּט זיך אַראָפּ קײן פּראַג, פאַרפּאַהרט

גלייך צום רב אין ראשי־שיבה. טרעפט ער איהם ביי דער גמרא,

נעמט ער „שלום־עליכם" און גיט תוך כדי דבור אַ פרעג:

— רבי, צי מעג מען חתונה מאַכען אַ אינגערע פאַר אַן על־

טערע ?

לעגט דער ראשי־שיבה די עלענבויגען אויף דער גמרא און

ענטפּערט איהם:

— ניין, יחיאל־מיכל, לאַ יעשה כּן במקומנו... נישט קײן איר

דישע זאַך. און דערמאנט איהם די מעשה מיט יעקב ולבן.

— איר ווייס — זאגט יחיאל־מיכל — אַבער אַז מען מוז ?

— דהיינו ?

נעמט יחיאל מיכל און גיסט אויס פאַר'ן פּראַגער צדיק זיין

ביטער האַרץ, דערצעהלט איהם אלץ כּהויה. פאַרטראַכט זיך דער

פּראַגער צדיק און זאגט:

— מילא, בשעת הדחק שאני!

דערצעהלט יחיאל־מיכל דעם צדיק „את כבוד עשרו", ווענען

די ה' מאות טאַלער, און דערמאנט איהם זיין צוזאַג ווענען אויס

קלייבען אַ חתן פון דער ישיבה.

פארטראכט זיך דער פראגער צדיק, שפארט אן אויף א ווילע
דעם קאפ אויף די עלענכויגען איבער דער גמרא און הויבט אויף
דעם קאפ און זאגט איהם :

— ניין, יחיאל-מיכל, דאס קאן איד נישט.

— פארוואס, רבי, — פרעגט יחיאל-מיכל פארציטערט : —
האט דען מיין מלכה'לע, חס ושלום, א זינד אויף דער נשמה ? א
יונג קינד, א יונג ביימעלע, ווי מען בויגט עס...

— חס ושלום ! — ענטפערט דער ראשישיבה — איד זאג
נישט, אז זי האט, חס ושלום, געזינדיגט, דאס האב איד בכונה
נישט געהאט... נאר עס פאסט נישט. הער, יחיאל-מיכל, דיין טאכט
טער האט נישט געזינדיגט, אבער אבער אָנגעריהרט,
פארשטעהסט דו, אביסעל אָנגעריהרט איז זי דאך... און דער עיקר
— זאגט ווייטער דער ראשישיבה — מיין איד דיין טובה
דערמיט. ווארים השגחה דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
מאן, און טאקע פון א מאן — א מענש, א סוחר... חוץ דעם —
השגחה פון שווער און שוויגער... פון שטובלייט... ווי עס איז,
מען דארף איהר ארויסשלאגען פון קאפ... זי דארף דעריבער ארייני-
קומען אין א הויז... אין א הויז מיט אסך אויערען און אויגען...
מיט'ן יצירהרע, אז ער כאפט זיך אריין, מוז מען שטארק מלחמה
האלטען... עס איז א מין ביטערער כריון, מען זיהט איהם נאר אין
מאָל, און וואקסען וואקסט ער אייביג... דו רייסט, און ער וואקסט !...
וואָס, ניין ?

יחיאל-מיכל מוז, נעבער, צושאקלען מיט'ן קאפ אויף יא.

— און אצינד, — זאגט ווייטער דער צדיק, — הגע בעצמד,
לעג צו קאפ, יחיאל-מיכל. למשל, איד וויל זיין א גוטער, און האל-
טען ווארט, — עס איז דאך נאָריש, צוגעזאָגט האב איד דיר, —
און איד וויל זיין אן עומד בדוברי און טון דיין רצון ; און נעם,
און גיב דיר פאר אן איידעם א בחור פון דער ישיבה. הייסט עס :
אן ארעם-בכור, א פארלאָזט אינגעל... נו, וועט גוט זיין ?

וואָס איז דאָס אינגעל ? א בדתורה... ער וועט זיצען און
לערנען... מעהר ווייסט ער נישט און וויל נישט וויסען, און ער
טאר נישט וויסען...

און וואו וועט וואוינען דאָס פאַר-פאַלק ?

צו דיר אין דאָרף אַרײַן אויף קעסט וועסטו דו דאָך דאָס פאַרפאַלק נישט נעמען?

— אודאי נישט, כל זמן דער יונגער פריץ איז דאָ!

— און ווער ווייסט, ווי לאַנג ער וועט זײַן? ! אַ קשיא אויף אַ פריץ! זײַ, אָן עס פאַלט עפעס אין די אויגען אַרײַן! ער האָט אַנדערע זאָרגן? פרנסה פעהלט איהם?... הכלל צו זיך אויף קעסט נישט. לאַזט דו זײ איבער אין פראַג. דינסט אַ דירה און לאַזט זײ איבער, און שיקסט אויף פרנסה. נו, וואָס טוט דאָס פאַרפאַלק? ער, דער יונגערמאַן, זיצט ימים ולילות אין בית-המדרש, על התורה ועל העבודה — און זײ? דאָס יונגע ווייבעל, וואָס טוט? וואָס פאַר אַ הוריות טראַכט זײ? אויף וועלכען עולם הרמיון געהט זײ אַרום?

— גערעכט, רבי — איז יחיאל־מיכל מודה מיט אַ הייזעריג קול. — וואָס דען טוט מען?

— וואָס עס לאַזט זיך! — ענטפערט דער ראשי־שיבה. — און איד וועל דיר העלפען. איד אַליין וועל שיקען נאָך אַ שרכן און זאָגען איהם, וואו אַהיו ער זאָל געהן... עס זאָל זײַן אַ הויז מיט מענשען, מיט אַ שמאַט, מיט אַביסעל עלם־הזה, נאָר בהיתר, נישט באַסור... וועסט זעהן, מיט זײַן ליעבען נאַמענס הילף!

— דערפאַר, יחיאל־מיכל, — טרײַסט ער איהם, — אָן דו וועסט קומען צו מיר וועגען דער צווייטער טאַכטער, און נאָט וועט דיר העלפען און וועסט האַבען אַ קניפּעל — קריגסט דו, זאָג איד דיר, אַ הדר, מיט גאָלד אַפּצואוועגען... דערווייל מאַך חתונה...

5.

יכר הוה.

אויפֿן ראשי־שיבה'ס באַראַט, און בסוד סודות האָט מען מיט מלכה'ן אַ בעל־בת'ישען שדוך געמאַן. און מלכה האָט ביז דער לעצטער רגע נישט געוואוסט, נאָך וואָס עס קומען שניידער און מעסטען איהר אָן קליידער, און פאַר וואָס מען וועקט זײ אויף פאַרטאָג און מען פיהרט זײ אַוועק קיין פראַג...

און אז זי האט שוין פארשטאנען, וואס דאס באטייט, האט זי אויך קיין ווארט נישט גערעדט. די יונגע נשמה האט זיך ביי איהר ווי אפגעשלאסען.

וואס עם האט זיך ביי איהר אין הארץ געמאז, האט קיינער נישט געוואוסט; אבער פון אויבען־אויף, האט זיך געדאכט — אויף אלע בנות ציון געזאגט! טאקע מיט אלע מעלות... אביסעל צו בלאס, עפעס שטענדיג די אויגען אראפגעלאזט — מאלע וואס? פריהער האט עם געהייסען כלה־חן, דערנאך: אזוי האט זי שוין זיין לעבער נאמען באשאפען, און סיי ווי סיי — א יפה פיה! א פארנעמעניש! און אדרכא! זי געהט אהן דער שוויגער נישט קיין טריט, זי ביט זיך אפילו קיינמאל נאך נישט אויס... וואס מען ניט איהר, עסט זי; וואס און ווען מען דערלאנגט איהר, טרינקט זי; און וואס פאר א קלייד מען וויל, טוט זי אן. ציכטיג, שטיל און שעהן. און שבת, אז זי טוט אן דאס שווארץ־אטלעסענע קלייד מיט דער גאלדענער שפאנגע, נעמט אויפ'ן אלבאסטער־ווייסען האלץ די פערל, און עם באמבלען זיך איהר ביי די אויערען די בריליאנטע אוידינגלעך, בלייבען ווייבער שטעהן אין די גאסען. און נאפען, און מען זאגט: א פרינצעסין... און זי — גלייך מען מיינט נישט זי, געהט זיך ווייטער שטיל און ציכטיג, צווישען שוויגער און שוועגערין אין דער ווייבערשער שול אריין, שטעלט זיך נעבען דער שוויגער ביי דער קראטע און לאזט אראפ די זיי־דענע ברעמען. און עפענט מיט'ן ווייסען הענטעל די זילבערנע קלאמערס פון סרור מיט'ן גאלדענעם שניט, און די ליפלעך הויבען אן צו ציטערען, צו ציטערען...

און א נאנצע וואך? יעדען פארנאכט?

— וואוהין ווילסטו היינט געהן שפאצירען, מלכה?

זי זאגט נישט וואוהין; וואו מען געהט, געהט זי... און אז מען געזוט פארביי פאר פענסטער מיט צירונג, שטעלען זיך אלע אפ און קוקען, מלכה נישט. זי שטעלט זיך אפ, ווייל זיי שטעלען זיך אפ. אבער קוקען, קוקט זי אין דער לופט אריין...

זאגט מען: וואס דאס זי צירונג, זי אליין איז צירונג!

ברט, אז דער יונגערמאן פיהלט אהן איהר די נשמה נישט. ער היט זי, ווי אן אויג אין קאפ, ווי דאס שווארץ־אפעל אין אויג...

און אזוי אלץ...

פון אויבען אפגעטאקט, אפגעשניצט און ריין, ווי שעהנער קריסטאל... אבער אינעוועניג?

אינעוועניג איז געלעגען די קרעטשמע מיט'ן געזאנג און טאנץ און געשפילעריי... אין הארץ האט צווישען איהר און דער וועלט ארומגעשוועבט דער פארטרעט פון יונגען פריץ... קוים פארמאכט זי די אויגען, צי אין שול ביי דער קראטע, צי מוצאי שבת צו „גאט פון אברהם“, צי ביי שבת-ליכט בענשען, צושפילט זיך אין איהר דער כחיהרם, טאנצט זי, רחמנא-לצלן, מיט'ן פריץ, און מיט'ן ראד אין קרעטשמע נאך שניט... אדער זי רייט מיט איהם צוזאמען, און טרייבט, אויפ'ן ווייסען פערד ווי א מילך, איבער וואלד און טאל... און כפרט, אז עס גענעהנט זיך צו איהר דער מאן, אין דער רגע שליסט זי די אויגען צו און האלזט, און קושט — וועמען? דעם יונגען פריץ האלזט זי און קושט...

בעט זיך ביי איהר דער יונגערמאן — איהרע שעהנע אויגען האט ער ליעב געהאט — בעט ער זיך: לעבען מיינס, עפען דייע שעהנע אויגען, דייע טויערען פון ג'דערן אויף! — בשום אופן נישט! וויל ער אמאל (א יונגערמאן!) אויספיהרען, וויל ער זיך מכלומר'שט אפרוקען, האלט זי איהם מיט די ארעמס, ווי מיט צוואנגען... דערשרעקט ער זיך פלוצלונג און וויל זיך אויסרייסען, בעט זי זיך מיט א פאר'חלש'ט קוף:

— פריץ מיינער, אדלער מיינער!...

מיינט ער — אזוי ליעב האט זי איהם, אז ער איז איהר פריץ, איהר אדלער... „דארף-לשון“ — טראכט ער, און זאל זי נישט עפענען די אויגען, אז זי ש ע מ ט ז י ד !

6.

און אזוי האט מלכה אפגעלעבט א יאהר נאך א יאהר. קיין קינדער האט זי נישט געהאט און געלעבט האט זי — נישט מיט'ן מאן...

צו וואס איז דאס גענליכען?

צו אז עפעל, וואס הענגט, דאכט זיך, געזינט און פריש אויף

א גרינער צווייג, אויף א גאלדענעם עפעל-בוים, און די הויט פון אויבען איז גערויטעלט, ווי דער מזרח איידער די זון באווייזט זיך, און א פרישער הויד, ווי פון גז-עדן, ליגט אויף איהם: אזוי שמעך קענדיג, אזוי פארנעמיש, אבער אין אמת'ן אריין איז געזונט און פריש נאך די הויט, די שאַל פון אויבען, אינעוועניג אבער האט שוין אַלץ דער וואַרים אויסגעגעסען...

אבער פונקט להיפך האט זיך אויסגעשניטען דער מזל פון יחיאל-מיכל'ס עלטערער טאכטער — נחמה. ביי יחיאל-מיכל'ען אַליין האָט זיך אַלץ איבערגעקערט, און, ווי עס טרעפט זיך, דוקא מיט דער פוטער אַראָפּ...

אַפּגעשפּילט און אַפּגעטאַנצט אין פּראַג, איז יחיאל-מיכל אַהיים געפּאָהרען פון פּראַג אינגאַנצען מיט עטליכע מטבעות אין קעשענע, און ווי ער קומט צו צו דער גרענעץ פון דאַרף, דערזעהט ער, ווי זיין נאַנץ כלי-בית מיט די בעטען, מיט די טישען און בענק פון קרעטשמע ליגען אויפ'ן פרייען פעלד און א פויער פון פריצ'ס הויף שמעהט דערביי ווי א שומר.

און דער שומר לאַזט איהם שוין נישט אַרײַנפּאָהרען אין דאַרף אַרײַן... עס ווײַזט זיך אַרױס, אַז בשעת ווען ער האָט געטאַנצט אויף דער אינגערער טאכטערס חתונה, האָט איהם דערווייַל עמיץ אויסגעדינגען די קרעטשמע, אַ גרויסע הוספה געגעבען, און דער יונגער פּרױז האָט איבערגעדייבערט דעם אַלטען פּרױז, ער זאָל נעמען די הוספה... און דער איד זיצט שוין אין קרעטשמע!

הויבט אַן דאָס ווייב מיט דער טאכטער צו וויינען, צו חלש'ען. בעט זיך יחיאל-מיכל ביים שומר, ער זאָל איהם כאַטש אַרײַנלאַזן זען אַ וואָרט רעדען מיט'ן אַלטען פּרױז, נעמט דער שומר אַראָפּ די ביקס, וואָס האָט איהם געהאַנגען אויף די פּלייצעס, און זאָגט: ער וועט שיסען! ער וועט מוזען שיסען, זאָגט ער.

אַ היימישער פויער געווען, טרערען אין די אויגען האָט ער געד האָט; נאָך אַז דער פּרױז האָט געהויסען, וואָלט ער אורדאי געשאַד סען! זעהט יחיאל-מיכל, אַז עס איז פּאַרפּאַלען, און צוריק אַרײַנד פּאַהרען קיין פּראַג האָט ער ניט מיט וואָס, נאָך דער חתונה איז איהם קוים עטליכע רענדלעך געבליבען; און מיט זיין אַרעמקייט

דער אויסגעגעבענער טאכטער די אויגען פארשווארצען, וויל ער אויך נישט — נעמט ער דאס ווייב און נחמה'ן, די טאכטער, און פאָהרט מיט זיי אריבער צו אן אנדער פריץ אין אַ דאָרף אַרײַן, נאָך ווייטער פון פראג, און בעט ביים פריץ רשות, און עפענט זיך אַ געוועלבעל מיט זאַלץ, בעקער־ברויט און אנדערע קליינע סחורות, אין דאָרף, און לאָזט איבער דאָס געוועלבעל אויפ'ן ווייב מיט דער טאכטערס באַראַט, ער אַלײַן אָבער לאָזט זיך אויף דער וועלט, צו פראַצעסירען מיט יענעם פריץ, ווייל דער קאָנטראַקט איז נאָך נישט געווען אויסגעגאַנגען, און אויך צו האַבען די־תורה'ס מיט'ן אידען, וואָס האָט איהם משיג־נבול געווען... נאָר עס געהט נישט אזוי גער שווינד, ווי עס רעדט זיך, בפרט מיט לעדיגע הענט. געדויערט אַ פאָר יאָהר; פאַרשפילט ער דעם פראַצעס מיט'ן פריץ און זיצט אַפּ אַ צײַט אין תפילה פאַר די הוצאות פון פראַצעס; דעם דײַך תורה געגען משיג־נבול, געווינט ער סוף כל סוף, נאָך דער משיג־גבול וויל בשום אופן וצד דעם פסק נישט האַלטען; און דער פראַגער צדיק, וואָס האָט כח געהאַט צו נויטען, איז דערווייל נסתלק גער וואַרען, און פראַג זוכט און זוכט אַ רב, און קאָן דערווייל ניט צו קלייבען זיך, און לית דין ולית דין. קומט ער, יחיאל־מיכל, אַהיים נאָך אַ פאָר יאָהר, אַן אויסגעמאַטערטער, אַן אויסגעהונגערטער און לעגט זיך קראַנק אין בעט אַרײַן, און ליגט אַפּ אַ פאַר וואַכען און שטאַרבט; לעבט איהם דאָס ווייב זיינס לאַנג נישט איבער, און נחמה ווערט אַ יתומה, איינע אַלײַן אין דאָרף, ווי אַ שטיין, און לײַזען לײַזט מען נישט... עס איז נישטאָ פאַר וואָס צו לײַזען... און די יונגע פויערען, זײַט זי איז אַלײַן געבליבען, לאַזען זי נישט רוהען, טרייבען קאַטאַוועסלעד, בײַזערען זיך, פאַר וואָס זי לאָזט זיך נישט אַנרײהרען, די אידישע קבצנ'טע...

שרײַבט זי אײַן בריף און אַ צווייטען צו דער שוועסטער קיין פראַג, לעבט אבער די שוועסטער אין פראַג, ווי מיר ווייסען, אין אַ עולם התווה און לײַענט ניט קיין בריף... באַקומט די פאַרלאָזטע יתומה קיין תשיבה נישט; הויבט זי זיך אויף ביינאַכט און פאַר־מאַכט דאָס לעדיגע קרעמעל און גנב'עט זיך פון דאָרף אַרויס צו פּוּס; זי לאָזט זיך געהן אויף גאַטס באַראַט, אַז זי וועט טרעפּען צו דער שוועסטער קיין פראַג, אַ שוועסטער איז דאָך קיין שטיין נישט...

7.

געהט זי אזוי מיט א שטיקעל ברויט אין דער האנט פון דארף ארויס, קומט זי צו צום וואלד, האט זי מורא פאר חיות רעות. געהט זי נישט טיף אין וואלד אריין, גראבעלט זי זיך ארויף אויפ'ן ערשטען בעסטען בוים, און וויל איבערווארטען, ביז עס וועט טאג ווער רען, צווישען די צווייגען אויפ'ן בוים. ליגט זי אזוי א וויילע; דערהערט זי, אין מיטען קריאת-שמע לייגען, ווי הינט בילען און לויפען. און דאס געלויפעריי און געבילעריי קימט אלע מאל נעהנטער; פארשטעהט זי, אז עס איז א געיעג פון פריצים אויף חיות אין וואלד. פארשטופט זי זיך נאך טיפער צווישען די צווייגען און דאס געיעג קומט אלץ נעהנטער און נעהנטער, און א גאנצע מחנה הינט שפרינגט צו צום בוים, און הויבט אן שטארק צו בירלען; און צוויי רייטער קומען געשווינד אן צורייטען, כדי צו זעהן, וואס די הינט בילען אזוי און לויפען אזוי ארום בוים. און די צוויי רייטער זענען צוויי יונגע פריצים געווען, און זיי האבען ארויפגעקלעמערט אויפ'ן בוים, און האבען זיך אראפגענומען איר בערגעוואלד, און פייער געמאכט, און באטראכט, ווער דאס איז; האבען זיי געזעהן, אז עס איז א איריש קינד, און זעהר א שעהן מיידעל, נאך אן אויסגעהונגערטס. זאגען זיי איהר, אז זיי וועלען איהר, חס ושלום, קיין שלעכטס נישט טון, ווארים זי לייכט אין דער פינסטער ווי א מארגענשטערן... אז מען דארף זי נאר איבער-טון, וועט זי שיינען ווי א מלכה, און שמעקען ווי א רויז... ווערט איהר, פארשטעהט זי, א לאך אין הארץ. דערווייל, הערט זי צו קריגען זיך די יונגע פריצים; יעדער וויל זי נעמען צו זיך, יעדער מענה'ט, אז זי איז זיין, אז דאס האט זי זיין הונט צום אלעם ערשטען דערשפירט... בלייבט, זיי זאלען זיך שיסען, און ווער עס וועט לעבען בלייבען, דער זאל זי נעמען. שטעלען זיי זיך איינער קעגען צווייטען און ווילען שוין אנהויבען צו שיסען. האבען זיי אינמיטען א ישוב, זיי וועלען בעסער ציהען קניפלעד. ציהען זיי קניפלעד, און איינער, וואס האט ארויסגעצויגען דאס קניפלעד, האט זי ארויפגעצויגען צו זיך אויפ'ן פערד און איז מיט איהר גאלאפ אוועקגע-ריטען צו זיך אין פאלאץ אריין... חלש'ט זי...

און אז זי האט זיך צומארגענס אויפגעכאפט ביים פריץ אין
 פאלאץ
 —————
 —————

8.

און אז זי איז ביים פריץ אין פאלאץ צו זיך געקומען, און דער
 זעהן, אז ער האלט זי אויפ'ן שויס, און האט דערפיהלט, אז
 ער קושט זי און האלט זי... האט זי פארשטאנען, אז עס איז פארר
 פאלען, אז זי וועט זיך שוין נישט ראטעווען, האט זי זיך נאך געד
 בעטען :

— פריץ־לעב, איך בין ביי דיר אין די הענט... און דו ביסט
 צו שטארק, איך זאל מיר וועהרען נעגען דיר, און איך האב שוין
 נישט מיט וואס זיך צו וועהרען... בעט איך ביי דיר נאר איינס :
 האב אויף מיר רחמנות, און זאג מיר נאך די איינציגע זאך צו :
 האסט מיר פארזונדיגט דעם גוף, פארפאלען ! פארזונדיג מיר כאטש
 נישט די נשמה, לאז מיר ביי מיין אמונה... און ביי מייע
 מחשבות... לאז מיר טראכטען און קלערען, וואס איך וויל...
 דער פריץ האט אפילו ניט רעכט פארשטאנען, וואס זי מיינט
 דערמיט, נאך באמת ליעב געקריגען האט ער זי, האט ער איהר
 צוגעזאגט... געמיינט האט ער : און וואס שאדט עס איהם ? חתינה
 האבען מיט איהר וועט ער סיידווייסיי נישט; איינמאל האט ער איהר
 אפילו געקויפט ביי א אידען אין פראג א סדור, און האט איהר
 געבראכט א מתנה. זי האט גענומען דעם סדור מיט פרויד, נאך
 באלד פון דער האנט ארויסגעלאזט אויפ'ן טיש... „מיינע הענט —
 האט זי געזאגט — זענען נישט ווערט די ריינקייט צו טראגען“...
 וואונדערט זיך דער פריץ און שווייגט.

און ביים פריץ אין הויף האט נחמה געפיהרט א לעבען, וואס
 איז געווען נאך דער היפך פון לעבען, וואס די שוועסטער האט געד
 פיהרט אין פראג... ביידע האבען פארמאכטע אויגען געהאט, ארומ
 גענאנגען פרעמד און פאר'חלומ'ט. נאך בשעת ווען מלכה האט

געזינדיגט מיט דער נשמה אין א ריינעם גוף, האט נחמה, פאר קערט: אפגעלאזט דעם גאנצען גוף און ריין געהאלטען די נשמה... עס געהט צו איהר צו דער פריין, — פארמאכט זי די אויגען און טראכט: „די מאמע קושט מיר“... עס האלזט זי און עס קושט זי די מוטער און לערענט זי ברכה זאגען. און „גאט פון אברהם“ זאגען...

ער וויל, זי זאל איהם ליעב האבען... זי האט ליעב, שטארק ליעב — די מוטער! זי נעמט ארום די מוטער... „נאך אמאל, מאמעשי: תורה צוה לנו“... שעפטשעט זי... און מיט די זינדיגע ליפען רערט זי אפילו די ווערטער נישט ארויס... אין דער נשמה ווימלען זיי ביי איהר, דארט לייכטען זיי טיף, טיף אינעוועניג...

8.

לעבען לעבט מען נישט אייביג, און ביידע שוועסטער איז קיין לעבען נישט באשערט געווען... און אז די נשמות האבען זיך אפגעטיילט פון גוף, איז דער אינגערערס, מלכה'ס, נשמה, וואס איז געווען דורכגעפלעקט פון זינד, ארויס, ווי א שווארצע קראָה, פון ווייסען גוף, און איז באלד ערגעץ פארפאלען געוואָרען אין כף הקלע... דער עלטערערס, נחמה'ס, ווייסע, קלאַרע נשמה אָבער, קוים האט זי זיך באפרייט פון זינדי-גען גוף, האט זי זיך לייכט און שטיל ווי א טוביב אויפגעהויבען אין דער הויך צום הויכען הימעל. פאר'ן טויער איז זי אפילו גע-בליבען שטעהן פארציטערט, נאך גאט'ס רחמנות האט זיך צו איהר באוויזען, און האט איהר געעפענט דעם טויער, און האט זי גע-טרייסט, און אויסגעווישט די טרערען פון די אויגען. פון דעם אלעם אָבער האבען מענשען אויף דער ערד נישט גע-וואוסט... די פראגער גבירה האט געהאט א גרויסע לוויה. מען האט איהר אויך א גרויסען הספד געמאכט, עס האט א מטמון געקאסט! און מען האט זי אויבען-אז אויפ'ן בית-החיים, צווישען אלע צנוועג, געלענט, און צום יאָהר האט מען איהר א גרויסע מצבה מיט אלער-ליי אויסגעקריצטע שבחים געשטעלט...

אבער אז דער פריץ האט דער עלטערערס נוף קיין פראג גע-
 שיקט, האט קיין חבריהמאן נישט געוואלט זיך צוריהרען צום זינד
 דיגען נוף, האט מען צו דער טהרה פראסטע טרעגער געדונגען, און
 מען האט זי איינגעהילט אין אז אלטען זאק און אריינגעווארפען
 אין א גרוב ערגעץ אונטער'ן פלוים...
 א מענש זעהט נאָר פון אויבען...

10.

און אין א צייט ארום, אז מען האט צוגענומען א שטיק פון
 אלטען פראגער בית-עלמין צו דער שטאדט, ברייטער צו מאכען א
 גאס, און מען האט אויסגעגראבען די קברים, איבערצופיהרען די
 איבערגעבליבענע ביינער, האט א קברן געעפענט נחמה'ס קבר ביים
 פלוים, און נישט מעהר געפונען, ווי א שאַרבען, — פון לייב און
 דעם רעשט ביינער איז קיין שריד ופליט ניט געבליבען... און ווען
 ער האט נישט ווילענדיג מיט'ן פוס אַוועקגעשטופט דעם שאַרבען,
 איז ער אָפגעשפרונגען און איז ערגעץ פארוואלגערט געוואָרען...
 און איז שוין צו קבורה נישט געקומען.

דער קברן אָבער, וואָס האט געעפענט מלכה'ס קבר, האט זי
 געפונען אינגאנצען גאַנץ און פריש, כמעט מיט א פרישען שמייד-
 כעל אויפ'ן ווייסען פנים...

— דאָס הייסט א צדקת! — האָבען מענשען געזאָגט. —
 די ווערים האָבען אויף איהר קיין שליטה נישט געהאַט...
 וואָרים אזוי טראַכטען און זאָגען מענשען, וואָס זעהען נאָר
 מיט די אויגען פון אויבער-אויף, און ווייסען קיינמאל נישט, וואָס
 אין האַרץ טוט זיך, וואָס ביי עמיצען אויף דער נשמה איז...

לא תחמוד.

זוי עם איז באקאנט, מוז יעדער איד מקיים זיין די גאנצע תורה. און וואס עם געראט איהם נישט מקיים צו זיין אין א י י ז נלגול, מוז ער מקיים זיין אין צ ו ו י י ט ע ז ; אין דאס, וואס ער איז פונם אין א י י ז נלגול, מוז ער אין צ ו ו י י ט ע ז סארריכטען. וואָריום די נ ש מ ה צום כסא הכבוד מוז צוגריק קומען א גאנצע, אָהן א פעהלער, און א ריינע, אָהן א פלעק. און דעריבער ווערען די, וואָס זענען מקיים די גאנצע תורה, נתעלה פאר דער צייט, און אָהן צער פון יציאת־נשמה, אָהן חבוט־הקבר. ג ר ו י י ט ע צדיקים זענען יוצא מיט א י י ז נלגול, מיט צ ו ו י י נלגולים; א פראַסטער בשר ודם קאָן, נישט פאר אייד געדאכט, מגולגל ווערען מאַה פעמים ואחת, און נישט איין בר־נש וועט מגולגל ווערען ער סוף כל הדרות, ביו „בלע המות לנצה“.

ווען די פארפלעקטע נשמה וועט גע'משפט ווערען אין טאָל יהושפט אָדער יזרעאל...

נאָר נישט אין דעם בין איד אַצינד אויסען. איד וויל אייד דער־צעהלען, ווי מען קומט אַמאָל צו אַן איבעריגען גלגול דורך אַ קליי־נינקייט, דורך אַ נאָרנישט און, ווי דער שטייגער איז, אַז מען פאַלט, פאַלט מען שוין טיפער און טיפער.

ויהי היום, און אַ גרויסער צדיק האָט געדארפט משלים זיין זיינע גלגולים אויף דער וועלט. די נשמה האָט שוין געזאַלט אַרויפפליהען צו איהר היום, צום כסא הכבוד, פון וואָנען זי איז אויסגעהאַקט געוואָרען. — ריין ווי אַ ריינקייט, ווי אַ גאַלד... און מען מאַכט שוין אויבען אַ וואָרע, און מען לויפט צו די טויערען פון הימעל, מקבל פנים זיין די ריינע נשמה, — ווערט אָבער אין דער לעצטער רגע די שמחה געשמערט.

אין לעצמען גלגול אין דער צדיק געווען א „גמ'זו“ א מסתפס
 במועט; א איד, וואס האט נישט טועם טעם געווען פון עולם הזה,
 געזעסען אין תעניתים און געלערענט; און כל ימיו — א פרוש!
 איז דעריבער, נישט פאר אייד געדאכט, נישט פאר קיין שום איד גע-
 דאכט, זעהר א שווערע פטירה געווען, ווארים דער גוף האט בשום
 אופן נישט געוואלט ארויסלאזען פון זיך די נשמה אין געהן אין
 פינסטערען קבר אריין. דער גוף האט גע'טענה'ט: איד האב דאך
 נאך גארנישט געלעבט! איד האב מיין חלק לעבען נישט געהאט!
 און יעדער אבר האט זיך גערענגעלט מיט'ן מלאך-המות. דאס הארץ
 האט געזאגט: איד האב נאך גארנישט געפיהלט! די אויגען:
 מיר האבען נאך גארנישט געזעהן! די הענט: וואס האבען מיר
 געהאט? די פיס: וואו זענען מיר געגאנגען? פון ד' אמות נישט
 ארויס! און אזוי אלע... און דער מלאך, וואס איז געשיקט גע-
 ווארען נאכ'ן צדיק'ס נשמה, האט זיך געמוזט ראנגלען מיט יעדען
 אבר, מיט יעדער אדער, מיט יעדען טראפען בלוט פון דעם פלייש;
 ווייל אלץ האט געהאלטען די נשמה ווי מיט ציוואנגען, און ער האט
 זי געמוזט ארויסציהען, ווי אן איידעלע רויז פון צווישען שארפע
 דערנער... און דעריבער איז דער צער פון יציאת נשמה געווען אזוי
 גרויס, און די יסורים ביים אפשנידען די נשמה פון גוף אזוי
 שטארק, אז דער צדיק האט אין דער לעצטער רגע נישט אויסגע-
 האלטען און שוין נאך ורוי האט ער מיט'ן לעצטען אטעם א קרעכץ
 געטאן. און דער קרעכץ איז געווען פון קנאה; ער האט מקנא גע-
 ווען די, וואס האבען א לייכטע פטירה, עס האט זיך איהם פארגלוסט
 אי האבען א גרינגען טויט! און קיין צייט, תשובה צו טון אויף
 זי פארגלוסטונג, איז שוין נישט געוועזען! און ווייל ער האט פונם
 געווען אין „לא תחמוד“, ווארים א איד טאר זיך אפילו א
 גרינגען טויט נישט פארגלוסטען, — זענען זיך אויבען צוגאנגען
 די ווארעם און מען האט צוריק פארשלאסען די טויערען פון הי-
 מעל. און ער האט געמוזט נאך אמאל מגולגל ווערען, ער זאל קא-
 נען פארייכטען, וואס ער האט פונם געווען אין „לא תחמוד“.

איז אבער געווען אויף איהם א גרויס רחמנות אין די עולמות
 העליונים. טייל פון דער פמליא של מעלה האבען אפילו פאראיבער

געהאט אויף דעם מלאך-המות, וואס ער האט זיך נישט פארהאלטען א רגע; דעם צדיק קיין צייט נישט געגעבען תשובה צו טון, בלייבט לכל הפחות, מען זאל דעם צדיק גרינגער מאכען דעם נסיון, מען זאל איהם געבען אזא לעבען, אזא מזל-ברכה, ער זאל נישט דארמען און נישט קאנען קיינעם מקנא זיין; עס זאל זיך איהם גארנישט האבען וואס צו פארגלויסטען. און א גרינגען טויט האט מען איהם אויך צוגעזאגט.

הערט עס דער בעל-דבר און שמייכלט... נישט אזוי לייכט וועט ער איהם ארויסלאזען פון דער האנט!

ווערט דער צדיק נאך אמאל מגולגל, און פון גלגול, איז ארויס ר' זיינוועלע פוריסאווער! ווער איז ר' זיינוועלע פוריסאווער?

א איד — אויף אלע אידען געזאגט! א פער! און וואס פעהלט איהם? לערנען קאן ער בעסער פאר'ן רב; זינגען זינגט ער שער נער פאר'ן חזן, א בעל-קריאה איז ער אסך א בעסערער פאר'ן ליט-ווישען מלמד, און אז אשת-חיל א אידענע, און קינדער — גערא-טענע, און א פרנסה א היימישע — האט ער! און דערצו — דאס שענסטע הויז אין שטאדט; און פון הויז געהט ארויס די שענס-טע נדבה, און איז הויז אין פאראן די שענסטע סוכה, אויסגע-האנגען מיט אתרונים און אלערליי אנדערע פירות פון ארץ-ישראל. און וועמעס איז דער שענסטער חדר אין דער טייערסטער זילבער-נער פושקע? ר' זיינוועלעס! און ווער איז דער עהרליכסטער בורר און דער קלינסטער בעל-יועץ? ר' זיינוועלע! זאל זיך איהם פארגלויסטען זיין גבאי? אלע גבאים טוען אהן זיין עצה קיין האנט אין קאלט וואסער נישט אריין! אהן זיין וואונק ריהרט זיך קיין שמש נישט!

זיצט זיך ר' זיינוועלע על התורה ועל העבודה. און די אויגען לייכטען ביי איהם אונטער'ן גרויסען שמערן, ווי ביי אן אמת'ן. פארציטישען חכם. און עפענט ער דאס מויל, שימען זיך פערל! און א שעהנער מענש איז ער — א קיזער! א ווייסע געקרייזעלעטע בארד, א מארדערן שטריימעל מיט זילבערנע האר, א סאמעטענער קאפטען מיט סטראקעס און זילבערנע האקלען! מיט איין ווארט — תורה וגדולה במקום אחד...

דאכט זיך, שוין זיכער דער לעצטער גלגול? ! בא, עס וואלט
אזוי געווען, ווען נישט דער בעל-דבר.

געהט ער אמאל, דער בעל-דבר, און פארשטעלט זיך פאר אן
אורח; אזוי א יונגערמאן פון ערגעץ, אפילו א הויקערל, גארנישט
אנזעהענדיג. קומט ער ווינטער ביינאכט צו מנחה ומעריב אין
בית-המדרש אריין און זעצט זיך ביים אויווען. מן הסתם פארבעט
איהם ר' זיינוועלע אויף וועטשערע. ער זוכט שמענדיג אורחים!
געהט ער, דאס הויקערל, צו ר' זיינוועלען אויף וועטשערע. עסט
מען. צווישען איין מאכל און דעם צווייטען רעדט מען, פאר-
שטעהט זיך, תורה. א זוהן ר' זיינוועלעס, צי אן איידעם, הויבט
אן, שלאגט זיך ערגעץ אן און א שווערע סוגיא, ווענדען זיך אלע
אויגען צו ר' זיינוועלען, ער וועט שוין אלץ צורעכט מאכען. ר'
זיינוועלע שמייכלט, איז דערווייל מכבד דעם אורח מיט'ן בענ-
שען; דער אורח בענשט אפ, און ר' זיינוועלע הויבט אן זאגען, און
זאגען זאגט ער אזוי קלאר, אזוי ריין, אז עס דאכט זיך, אז עס בעט
זיך אויס א ווייטער, גלייכער און ברייטער שליטוענגס, א ווייס.
קלאר רחבות, און גלאט ווי דער טיש; שפאן א שליטען און פאהר!
זיצען די זיהן מיט די איידימס מיט די נשמות אין די אויערען און
זאפען איין דעם גאנצען נחת. און דאס הויקערל זיצט און קוקט
מיט א בייז אויג פון א זייט, און שמייכלט מיט די ליפעלעך. דער-
זעהט עס ר' זיינוועלע און פרעגט איהם: איהר זענט נישט מסכים?
ענטפערט מיט א חוצפה דער הויקער: אבער גארנישט! פרעגט
ר' זיינוועלע: פארוואס?

הויבט ער אן, דער הויקער, צו זאגען, פארוואס, און עס הויבט
זיך אן א וכוה!

נעמט ער, דער הויקער, און גיט מיט אמאל א מיש דורד ש"ס
וּפּוּסְקִים, וואָרפּט מיט סברות, ווי מיט ברענענדיגע קוילען, ווי מיט
שפיציגע שפיזען, און שיט מיט ראיות פון דא און פון דארט, ווי
א האַנעל, און ריידענדיג, וואַקסט ער, דער הויקער, און די א ו י
גען ביי איהם וואַקסען, און דאס רשעו ת אין די אויגען
וואַקסט! און די ווערטער ווערען וואַס אמאל ברענענדיגער, שפּיר-
צייגער, און ער נעמט אַרום ר' זיינוועלען, ווי מיט א צוים פון ברע-

נענדיגע דערנער, און ר' זיינוועלע פיהלט, אז עס ווערט איהם אלץ ענגער און ענגער; נישט ארויס, נישט אריין; נישט דעם אטעם צו כאפען... און די זיהן מיט די איירימס ווערען אויך אפהענטיג; עס קומט ר' זיינוועלען קיינער נישט צו הילף. און די צוים ארום איהם רוקט זיך אריין, אלץ נעהנטער און נעהנטער צום לייב, און ר' זיינוועלע הויבט אן פיהלען אַ מיין חולשות־הרעת, א הארץ־וועה טאג, און עס ווערט איהם דער אטעם שווער. און ער הויבט זיך אויף, געהט ארויס פאר דער טיר, אביסעל דעם אטעם צו כאפען, צו באקומען אביסעל ישוב־הרעת; ווארים פיהלען פיהלט ער, אז גערעכט איז ער, ר' זיינוועלע; אז דער הויקער איז נאָר עפעס אַ מיין קונצע־מאָכער; אז ער קלאַפט נאָר ווי מיט אַ האַנעל, אז דער האַנעל דאַרף צוגעהן, עס זאָל ווערען פון איהם גארנישט — וואָסער; ער מוז זיך נאָר מיטש זיין!

און, ווי געוואַנט, אַ ווינטער־נאַכט איז עס געווען. און אז ר' זיינוועלע איז אַרויסגעקומען פאַר דער טיר, איז געווען אויסגעבעט דער מאַרק מיט אַ פריש־געפאַלענעם, פינקעלדיגען שניי, און אויך בעזן איז הימעל האַבען געפינקעלט מילי־מיליאַרען שטערענדלעך. און ר' זיינוועלע האָט אָפּגעאַטעמט פריי. און עס איז איהם פריי־ער און קלאַרער געוואָרען אין מוח. און פלוצלונג דערזעהט ער בחוש, ממש מיט די אייגענע אויגען, ווי די צוים פון דערנער, מיט וועלכער דאָס הויקערל האָט איהם אַרומגענומען, וואַקעלט זיך און שאַקעלט זיך אַרום איהם אין מאַרק אויפ'ן שניי; און ער קוקט זיך צו און דערזעהט, אז די צוים איז נישט קיין גאַנצע צוים, אז זי איז איבערגעהאַקט אין אַסך ערטער, אז זי האָט דאָ און דאָרט אַפּענע פאַרטקעס. און ווייטער דאַכט זיך איהם, און ער זעהט בחוש, ווי עס שטעהען ביי די פאַרטקעס: דאָ אַ גאַון, דאָרט אַ פּוסק, דאָרט ווייטער אַ מפרש, וכדומה, און זיי ווינקען צו איהם נאָר פריינד־ליך, זיי רופען איהם צו: זיינוועלע, ס'איז אַ פאַלשע צוים, אַ פאַרבלענדעניש, קום נאָר אַהער, איד וועל דיך דורכפיהרען, עס בעט זיך אַ וועג, אַ רחבות...

און ר' זיינוועלע שמייכלט אין דער מחשבה צו דעם פאַרט־קעלע און זעהט, אז אומעטום איז אַפּען, אַ רחבות, אַ וועלט, אַן

אפּענע! און ער דערמאָנט זיך: דער נאָו האָט אַזוי געזאָגט. יענער פּוסק האָט דאָס און דאָס פאַרהיטען. היינט — אַ בפּירוש אַרט אין פּירוש רש"י, וכדומה. און ער האָט משונה הנאָה דערפּון. און שפּאַצירט אַזוי נאָך אַמאָל דורך גאַנץ ש"ס ופּוסקים — אומעטום אַ פּרייע וועלט... ער וועט איהם שוין ווייזען דעם אורח!... עס איז איהם אַלץ אַזוי קלאָר, ווי דער קלאָרער שניי, אַלץ אַזוי בלאַנק, ווי די בלאַנקע שטערענדלעך אין הימעל! און ער פּיהלט נישט, אַז אַזוי, ווי ער געהט אַרום אין דער מחשבה אין די עולמות התורה, אַזוי טראַגען איהם די פּים אַהין און צוריק אַי בער'ן מאַרק און אויסען מאַרק, אַלץ ווייטער און ווייטער איבער'ן שניי, און ער איז שוין לאַנג פּון מאַרק, פּון שטאָרט אַרויס, מען זעהט שוין קיין צייכען פּון קיין הויז, פּון קיין דאָד נישט, פּון נאָר נישט, ער טרעט אַרום אין שניי אויפ'ן פּרייען פעלד, אַהן אַ צוים, אַהן אַ גרענעץ, אויף אַן אמת קלאָר, ווייס און פינקעלדיג רחבות, ווי ביי ר' זיינוועלען אין מח.

מיט אַמאָל אַבער האָט ער זיך אָפּגעשטעלט פאַרציטערט. אַ שווערער וואַלקען האָט זיך פּלוצלונג פאַרצויגען אונטער'ן הימעל, מיט אַמאָל אויסגעלאָשען זענען געוואָרען די פינקעלדיגע שטערענדלעך. און אַ ברייטער שאַטען האָט זיך געלעגט און פאַר פינסטערט דעם גלאַנצענדיגען שניי. און אויך פּלוצלונג, צוזאַמען מיט הימעל און ערד, איז טונקעל געוואָרען ביי ר' זיינוועלען אין מח און — ער בלאַנדרושעט, דערזעהט ער, אינ'ם שניי, ער בלאַנדרושעט שוין אויך אין דער סוגיא; ער ווייסט שוין נישט ווי אויס און ווי איין — — —

דערזעהט ער, ר' זיינוועלע, פּון ווייטען, ווי אַכיסעל צורונדער נער רויך שלענגעלט זיך אונטער'ן הימעל. פאַרשטעהט ער, אַז עס איז אַ סימן פּון אַ שטיקעל לעבעדיגען ישוב. דערפּרויען, פאַרמאָ-טערט און טיף ביז'ן תּוד פּון דער נשמה אָפּגעפּאַלען ביי זיך, געהט ער נאָך דעם רויך און קומט-צו צו אַן אַרעמער, אָפּגעריסענער קרעטשמע. קומט ער אַרײַן אין אַ פאַררויכערטע שטוב און שטעלט זיך אָפּ ביי דער טיר און קיינער באַמערקט איהם נישט; שטעהט ער אַזוי און זעהט, ווי ביי דעם שענקטיש, איבער געטראַנק און פאַרבייטעכטם, דרעמעלט אַן אַלטע ערליך, און דורך די פענסטער מיט אויסגעשלאָגענע שויען יאָגט איין און אויס אַ נאַסער. קלאָר-

טער ווינט. נאָר אַז א זייט שטעהט אַז אוווען און אין אוווען ברענען, און קנאַקען, און פלאַקערען טרוקענע דרענגלעך. מײַד און געפרוירען, ווי ער איז געווען, ווײַל ער צוגעהן, זיך אָנוואַרעמען, דערזעהט ער אָבער, אַז אַלע ערטער אַרום אוווען זענען פאַרנומען. אַרום און אַרום זיצען האַלב־שכור'ע פּויערען, מיט בלעכלעך בראַנ־פען אין איין האַנט, און געזאַלצענע הערינג אָדער אונגערקעס אין דער צווייטער. און זיי טרינקען צו זיך, די פּויערען, און די פּנימ'ער זייערע פּלאַמען, און די אויגען ביי זיי לייכטען פאַר ליעבשאַפט און נחת, און אַלע מאַל בוינט זיך צו איינער צום צווייטען, און מען קושט זיך, און מען וויינט פאַר גרויס ליעבשאַפט, און מען טרינקט ווייטער, און מען פאַרבייסט ווייטער...

און דאמאלט האָט ר' זיינוועלע, וואָס האָט געקאָנט בעסער לערנען פאַר'ן רב, שענער זינגען פאַר'ן חזן; וואָס איז געווען אַ בעסערער בעל־קריאה פאַר'ן ליטווישען מלמד; וואָס האָט געהאַט דאָס שענסטע הויז, אַ אידענע אַן אשת־חיל, די געראַטענסטע קינדער, די שענסטע סוכה, דעם הדר'סטען הדר; דער ר' זיינ־וועלע, וואָס פלעגט זיין דער בעסטער יועץ, דער עהרליכסטער כּוֹר, און געבען בעינ־יפה די שענסטע נדבה.—דאמאלט האָט דער ר' זיינוועלע זיך נישט איינגעהאלטען, און שטעהענדיג אינמיטען קרעטשמע, אין טיזליק, וואָס האָט געשטאַרט אויף איהם ווי אַ בלעך, בשעת דער ווינט האָט זיך אַלע רגע אַרונטערגע'גנב'עט און איינגעפריהרט איהם דעם שווייס אויפ'ן לייב, — דאמאלט האָט ר' זיינוועלע אין טיפען האַרץ מקנא געווען יעדען פון די פּויערען, וואָס איז געזעסען ביים וואַרעמען אוווען, וואָס האָט געטרונקען י"ש פון בלעכעל, פאַרביסען מיט אַ שטיק געזאַלצענעם הערינג אָדער אַ זיסער אונגערקע און גערערט — נבול פה...

און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ נייע שורה פון גלגלים.

דער קונצען-מאכער.

איז א וואָהלינער שטערמעל אַרײַן אין אמאל געקומען אַ קונ-
צען-מאכער.

און כאָטש עס איז געווען אין דער פאר'דאנה'טער פאר-פסח
צײַט, ווען אַ איד האָט מעהר זאָרג, ווי האָר אויפ'ן קאָפּ, האָט דאָר
זײַן אַנקומען אַ גרויסען רושם געמאַכט: אַ רעטעניש פון אַ מענש!
קרוע-בלוא, מיט אַ צילינדער, אפילו אַ צוקנייטשמען, אויפ'ן קאָפּ.
אַ אידיש פנים — דער צלם-אַלקים פליהט איהם איבער דער נאָז.
און — אַ געגאָלטער באָרד! און קײַן פאַספאַרט האָט ער נישט גע-
האַט, און עסען האָט'ן קײַנער נישט געזעהן, נישט קײַן כשר'ס, נישט
קײַן טרפח'ס. געה ווייס, וואָס ער איז! מען פרעגט'ן: פון וואָס
גען? זאָגט ער: „פון פאַרזײַן“; וואוהין? — „קײַן לאַנדאָן!“ ווי
קומט איהר אָהער? זאָגט ער: „פאַרבלאַנדזשעט!“ אַ פנים, צור
פוס גענאַנגען! און ווייזט זיך בײַ קײַן מנין נישט, אפילו שבת
הגדול נישט! און שטעהט מען צו איהם צו, מאַכט מען אַרום איהם
אַ רעדעל, ווערט ער פלוצים נעלם, גלייך די ערד וואַלט'ן אײַנגע-
שלאָנגען, און שווימט אַרויס אויף יענער זײַט מאַרק.
דערווייל האָט ער זיך געדונגען אַ סאַליע און אַנגעהויבען צו
מאַכען קונצען.

אַבער קונצען! בפני קהל ועדה האָט ער געשלאָנגען ברענענ-
דיגע קוילען, ווי פערפעל; און פון מויל אַרויסגעצויגען האָט ער
אַלערליי בענדער, רויטע, גרינע, וואָס פאַר אַ קאַליר מען האָט נאָר
געוואָלט, און לאַנגע — ווי'ס גלות. פון אַ כאַלעווע פון שטיוועל
וואַרפט ער אַרויס זעכזעהן פאַר אינדיקעס, אַבער אינדיקעס —
ווי בערען, און לעבעדיגע, און זײַ צולויפען זיך איבער דער סצענע;
דערנאָך הויכט ער אויף אַ פוס און קראַצט אָפּ פון דער פאַדעשווע
גאַלדענע רענדלעד, אַ גאַנצע שימעל גאַלדענע רענדלעד! פאַטשט
מען „בראַוואָ“, גיט ער אַ פּײַה לויפען זיך אין דער לופטען צוזאָ-

מען חל'ת און קויליטשען, ווי די פייגעל, און הויבען אן טאנצען א ראָד צי א ברוגזטאנץ אונטער דער סטעליע. און גיט ער דעם צווייטען פייה, ווערט דאָס אַלץ כהרף עין פארשוואונדען, כלאַ היה! אויס קויליטשען, אויס בענדער, אויס אינדיקעס — נאָר נישט!

מילא, ווייסט מען דאָך, אַז „יענער צד“ קאָן אויך עפעס באַ ווייזען! די חרטומים פון מצרים האָבען מן הסתם גרעסערע קונצען באוויזען! איז אָבער די שאלה: פאָרוואָס איז ער אַליין אַזאַ גרויסער קבצן? אַ מענש שאַרט רענדלעך פון פאָדעשווע, און האָט נישט מיט וואָס צו באַצאָהלען פאַר דער אַכסניא, מיט אַ פייה באַקט ער אַז מעהר קויליטשען און חל'ת, ווי דער גרעסטער בעקער, אינדיקעס ציהט ער אַרויס פון כאַלעווע, און אַ פנים האָט ער — אַן אויסגעצויגענעם, אַז שענערע לענט מען איז דער ערד אַריין, און דער הונגער ברענט איהם אין די אויגען ווי אַ פלאַקער! ווער־טעלט מען זיך: די פינפטע קשיא צו „מה נשתנה!“...

נאָר איידער עס קומט צו „מה נשתנה“, וועלען מיר איבער־לאַזען דעם קונצען־מאַכער, און איבערגעהן צו חיים־יונה'ן און זיין ווייב רבקה־ביילע. חיים־יונה איז אַמאָל אַ וואַלד־סוחר געווען, האָט ער איינמאָל געקויפט אַ וואַלד אין „גלייכען געלט“, האָט מען דעם וואַלד פאַרמאַכט, איז ער אַרויס „אין איין העמד“. איז ער גע־וואָרען „וואַלד־שרייבער“, האָט ער די שטעל פאַרלוירען; זיצט ער שוין אַ שעהנע פאַר חרשים אַהן פרנסה. אַ ווינטער האָט מען איבערגעלעבט — אויף שונאי־ציון געזאָגט; נאָר ווינטער געהט אָבער פסח! און פאַרזעצט איז שוין פון הענגעל־לייכטער ביז'ן לעצטען קישען. זאָגט רבקה־ביילע: געה אַריבער צו קהל און נעם מעות־חטים. זאָגט חיים־יונה, אַז ער האָט בטחון, אַז גאָט וועט העלפען, און דאָס פנים פאַרשוואַרצען וועט ער זיך נישט. געהט רבקה־ביילע און זוכט נאָך אַמאָל אין אַלע ווינקעלעך, און געפינט אַן אַלטען אַפגעריבענעם זילבערנעם לעפעל — ממש אַ נס מן חשמים, יאָהרען זייט דער לעפעל איז פאַרלוירען געוואָרען! געהט חיים־יונה, נעמט דעם לעפעל, פאַרקויפט'ן, און טראָגט אַריין די פאַר גראַשען אויף מעות־חטים פאַר אַרעמע לייט. אַרעמע לייט, זאָגט ער, זענען בילכער. די צייט דערווייל רוקט זיך. שוין אינד־גאַנצען נישט מעהר ווי אַ פאַר וואַכען צו פסח. — ער האָט בטחון!

נאָט, זאָגט ער, פּאַרלאַזט נישט! מילא, רבקה־ביילע שוויינט; און אשה מוז פּאַלגען א מאן. עס געהט אבער אַוועק נאָך אַ טאַג, נאָך אַ טאַג, רבקה־ביילע ווייסט נישט פון קיין שלאָף, גראַבט דאָס פנים אין שעניק אַרײַן און וויינט שטילערהײַט, חײַס־יונה זאָל נישט הער רען, און אויף פּסח איז קיין צײַכען נישטאַ. און טעג האָט זי ערגערע ווי נעכט—בײַנאַכט וויינט זיך אַ מענש כאַטש אָפּ דאָס האַרץ, בײַ טאַג אַבער מוז מען קנייפּען די באַקען, די פאַרב זאָל שטעהן! שכנות קוקען איהר נאָך און גאַפען, און קוקען זיך די אויגען אויס, און שטעכען זי מיט רחמנות־בליקען, ווי מיט נאָדלען... אַנדערע פּרענען: ווען באַקט איהר מצות? ווי האַלט איהר מיט בוראַקעס? די געהנטערע זאָגען:

— סטייטש, וואָס טוט זיך מיט אייך, רבקה־ביילע? !
פּעהלט אייך, וועלען מיר אייך באַרגען, וכדומה...

חײַס־יונה וויל אַבער נישט קיין „מתנת בשך ודם“, און רבקה־ביילע וועט געגען איהר מאָן נישט געהן — זוכט זי זיך אויס תּרוצים פון אונטער דער ערד, און דאָס פנים זאַמט און פלאַמט... זעהען די שכנים, אז עס איז נישט, ווי עס דאַרף צו זײַן, נען מען זיי און לויפּען צום רב — סטייטש? דער רב, נעבעד, הערט אויס, קרעכצט אָפּ און פאַרקלערט זיך, און סוף כל סוף ענטפּערט ער, אז חײַס־יונה איז אַ בדתורה און אַ ירא־שמים, און אויב ער האָט בטחון, האָט ער!...

רבקה־ביילע איז אפילו אַהן בענש־ליכט געבליבען...
און — שוין פּסח!

חײַס־יונה געהט פון בית־המדרש אהיים, זעהט ער, אז אַלע פּענסטער אין מאַרק שײַנען אַרויס מיט שמחתי־יוס־טוב, און נאָך זײַן דירה שטעהט, ווי אז אַבל צווישען מחותנים, ווי אַ בלינדע צווישען זעהענדיגע. ער פאלט אַבער בײַ זיך נישט אָפּ: „אז נאָט וועט וועלען, וועט נאָך זײַן פּסח!“ — טראַכט ער. ער געהט אַרײַן און זאָגט פּרעהליך: „גוט יוס־טוב“, און איז נאָך אַמאָל מטעים: „גוט יוס־טוב דיר, רבקה־ביילע!“ און רבקה־ביילע'ס קול ענטפּערט איהם, אַנגעזאַפּט מיט טרערען, פון אַ פינסטערען ווינקעל אַרויס: „גוט יוס־טוב, גוט יאַהר!“ און איהרע אויגען ברענען אַרויס פון פינסטערען ווינקעלע, ווי צוויי ברענענדיגע קוֹל־לען. געהט ער צו איהר צו און זאָגט איהר: „רבקה־ביילע, —

זאגט ער, — היינט איז יום־טוב, יציאת מצרים, פארשטעהסט? טרויערען טאר מען נישט! און וואס איז דא צו טרויערען? אויב דער רבונג של עולם האט נישט געוואלט, מיר זאלען האבען אונזער פסח, מוז מען אָננעמען פאר ליעב און זיין ביי אַ פרעמדען סדר. וועלען מיר געהן ערגעץ־אנדערש צום סדר! מען וועט אונז אריינגלאזען אומעטום... טיר און טויער שטעהען אָפּען... אידען זאגען: „כל רכפין ייתי ויכול“, דאָס איז טייטש: ווער עס איז הונגעריג, זאל אריינקומען עסען. קום, נעם אויף דיר די שאל, וועלען מיר געהן צום ערשטען בעסטען איד“...

און רבקה־ביילע, וואָס טוט שטענדיג דעם רצון פון איהר מאַן, האַלט־אויף מיט אַלע כחות דאָס געווייזן, וואָס רייסט זיך איהר צום האַלז, נעמט אויף זיך אַ צוריסענע שאַל און וויל שוין געהן, — אין דער זעלבער רגע עפענט זיך אַבער די טיר, און עמיץ קומט אַריין און זאָגט:

— גוט יום־טוב!

ענטפּערען זיי: גוט יאַהר, נישט זעהענדיג, ווער עס איז צו זיי אַריינגעקומען.

זאָגט דער, וואָס איז אַריינגעקומען: איד וויל זיין אייער גאַסט צום סדר!

ענטפּערט חיים־יונה: — מיר האַבען אַליין קיין סדר נישט... ענטפּערט יענער, אז ער האַט מיטגעבראַכט דעם סדר מיט זיך!

— אין דער פינסטער? — האַלט זיך שוין רבקה־ביילע נישט איין און שלוכצט.

— חלילה! — ענטפּערט דער אורח — עס וועט זיין ליכט. און ער ניט אַ מאד: האַזום־פּאַקום! און עס באַווייזען זיך צוויי פּאַר זילבערנע לייכטער מיט אָנגעצונדענע סטעאַרין־ליכט, אין מיר טען שטוב, אין דער לופט! עס ווערט ליכטיג. חיים־יונה און רבקה־ביילע דערזעהען, אז דאָס איז דער קונצע־מאַכער, און זיי גאַפען און קאַנען פּאַר וואַנדער און שרעק קיין איינציג וואַרט פון מויל נישט אַרויסברענגען. זיי כאַפען זיך איינס דאָס צווייטע אַן ביי די הענט און שטעהען מיט אויפגעריסענע אויגען און אַפּער נע מיילער. דער קונצע־מאַכער ווענדט זיך דערווייל צום טיש. וואָס איז געשטאַנען פאַרשעמט אין אַ ווינקלעל, און זאָגט צו

איהם : „נו, בחור'ל, באדעק דיד און קום אהער!“ און אזוי ווי ער זאגט דאס ארויס, פאלט פון סטעליע אויפ'ן טיש אראפ א שנייד ווייס טישטוד און באדעקט איהם, און דער באדעקטער טיש הויבט זיך אָן ריהרען, און געהט און קומט אינמיטען שטוב אַרײַן, און פאַרהאַלט זיך פּונקט אונטער די ליכט, און די זילבערנע לייכטער לאַזען זיך נידעריגער אראפ און שטעלען זיך אַנידער אויפ'ן טיש. „אַצינד — זאגט דער קונצען־מאַכער — פעהלען נאָר הס'בעטען, — זאלען זיין הס'בעטען!“ געהען דריי בענקלעך, פון דריי עקען פון שטוב, און געהען צו צום טיש און שטעלען זיך אויף זיינע דריי זייטען. הייסט ער, דער קונצען־מאַכער, זיי זאלען ברייטער ווערען, ציהען זיי זיך אויס אין דער ברייט, און עס ווערט פון זיי פאטער־שטולען. רופט ער אויס : „ווייכער!“ — באדעקען זיי זיך מיט רויטען סאַמעט, און תוך כדי דבור פאלען אויף זיי פון סטעליע אראפ ווייסע, שניידווייסע קישען, און לעגען זיך, אויפ'ן קונצען־מאַכערס געבאַט, אויף די פאטער־שטולען און — עס וועד רען הס'בעטען ! אויף זיין געבאַט באווייזט זיך אויך א קערה מיט מינים און שטעלט זיך אויפ'ן טיש, עס באווייזען זיך אויך רויטע כוסות מיט פלעשער וויין, און מצות, און אַלץ, וואָס מען דאַרף צו אַ כשר'ן און פּרעהליכען סדר, אפילו „הגדות“ מיט אַ נאַרענעם שניט.

— און וואסער צו וואשען האָט איהר ? — פרעגט דער קונד צען־מאַכער — איך קאָן ברענגען וואסער אויך ! דאמאלט האָבען זיי זיך ערשט אויפגעכאַפט פון נאַפען. און רבקה־ביילע פרעגט חיים־יונה'ן אויפ'ן אויער : מעג מען ? וואָס ? און חיים־יונה ווייסט איהר נישט, וואָס צו ענטפערן. ראָט זי איהם : געה, מיין מאַן, און פרעג דעם רב. ענטפערט ער, אַז ער קאָן זי מיט'ן קונצען־מאַכער אַליין נישט איבערלאַזען. וויל ער, זי זאָל געהן. זאָגט זי, אַז אַ נאַרישער אידענע וועט דער רב נישט גלויבען, ער וועט מיינען, אַז זי איז פון זינען אראפ. געהען זיי ביידע צום רב און לאַזען איבער דעם קונצען־מאַכער מיט'ן סדר. האָט דער רב געזאָגט, אַז דאָס, וואָס ווערט געמאַכט מיט כּשׁוּף, האָט קיין ממשות נישט, וואָרים כּשׁוּף איז נאָר אַ פאַרבליענ־דעניש פאַר די אויגען. הייסט ער זיי אַהיים געהן, און אויב די מצה וועט זיך לאַזען אַפּברעכען, דער וויין — ניסען אין די כּוּסוֹת

אריין, און די קישען פון חס'בעט — אַנטאפען, וכדומה, איז נוס...
איז עס מיז השמים, מענען זיי געניסען.
אזוי האט דער רב גע'פסק'ענט, געהען זיי מיט הארץ-קלאַ-
פעניש אַהיים. קומען זיי אריין, איז דער קונצען-מאכער שוין נישט
דא, און דער „סדר" שטעהט, ווי ער איז געשטאנען. די קישען לאַ-
זען זיך אַנריהרען, דער ווייז ניסט זיך, די מצות ברעכען זיך... האַ-
בען זיי ערשט פארשטאנען, אז דאס איז געווען אליהו הנביא, און
האבען געהאט אַ פּרעהליכען יום-טוב!

ס' אי' נו ט.

— איהר פרענט, אין וואס פאר א זכות איד בין א איד גע-
בליבען?
נאך אין מיי זכות, נישט אין זכות פון מיינע אבות. איד
בין א זעקס-יעהריג לערנ-אינגעל געווען; מיי טאטע—א ישוב'ניס
אונטער ווילנא. אזוי — א בעל-הבת'ישער מענטש.
אז איד בין א איד געבליבען — האב איד עם דעם שפאלער
זיירען צו פארדאנקען.

ווי איד קום צום שפאלער זיירען? — פרענט איהר.
דער שפאלער זיירען איז נאך דאמאלט קיין שפאלער זיירען
נישט געווען. א יונגער מאן איז ער געווען, געליטען האט ער דא-
מאלט גלות. ארומגענאנגען איז ער א צייט מיט די קבצנים פון
קהל צו קהלה, פון אורחיס'הויו צו אורחיס'הויו — א קבצן, ווי
אלע קבצנים. קרוע-בלוא ווי אלע. וואס אינעוועניג, אין הארץ,
האט געשטעקט — געה ווייס!

און נאכ'ן אפליידען גלות, איז נאך אויך די צייט נישט געקור
מען נתגלה צו ווערען. שטעלט ער זיך פאר'ן בית-דיון-צדק אין
ווילנא, נעמט ארויס א היתר-שחיטה און ווערט שוחט אויפ'ן דארף.
ער געהט שוין נישט ארום אויף דער וועלט, און האלט זיך אין דער
ווילנער סביבה. מתנגדים האבען אבער א חוש-הרית, האבען זיי
עפעס דערפיהלט. הויבען זיי איהם אן צו רודפ'ן, בלבולים צו
מאכען. מסר'ט מען איהם פאר'ן בית-דיון-צדק, ווייס איד? — אז
ער איז עובר אויף כל התורה כולה! וואס מתנגדים קאנען!

ווי געזאגט, בין איד דאמאלט אלט געווען א יאהר זעקס. ער
פלעגט צו אונז אריינקומען שעכטען א דקה, אדער אזוי איבער-
נעכטיגען, און איד האב איהם זעהר ליעב געהאט. וועמען דען
האב איד געזאלט, אחוץ טאטע-מאמע, ליעב האבען? א מלמד האב
איד געהאט א קפרו, ממש א הורג נפשות; און דאס אבער איז
געווען א גוטע, הארציגע נשמה, מיט'ן קוק האט ער מחיה נפשות
געווען! די בלבולים האבען זייערס געטאן — מען האט'ן מעכר

געווען פון שחיטה. מײן מלמד האָט געמוזט דערינען אַ חלק האָר בען, וואָרים ער האָט באלד אַ ידיעה באַקומען דערפון, און ווי דער שוחט איז געקומען, האָט ער אַ געשריי געמאַן: „עוכר ישראל! משומד!“ און אַנגעכאַפט איהם ביים פּאַדקאַלנער און אַרויסגעדי וואָרפען פון שטוב. עס האָט מיר אַ שניט געמאַן ביים האַרץ, ווי אַ מעסער. פּאַר'ן מלמד האָב איך אַבער געציטערט אימת'מות, און ערשט שפעטער, אז ער האָט זיך פּאַרקוסט, האָב איך מיר אַרויסגעכאַפט פון שטוב און אַנגעהויבען נאַכלויפען דעם שוחט איבער'ן טראַקט, וואָס האָט זיך, נישט ווייט פון שטוב, אַרייני געלאָזט אין אַ וואַלד, וואָס האָט זיך שוין געצויגען ביז ווילנאַ. ו ו אַ ס איך האָב געוואַלט דערמיט פּועליינצא זיין, ווייס איך נישט, נאָר עס האָט מיר עפעס געטריבען צום אַרעמען שוחט'ל. איך האָב מיר געוואַלט מיט איהם כאַטש געזענענען, כאַטש נאָר איין מאָל אַריינקומען איהם אין די גוט'האַרציגע אויגען אַריין...

אַבער איך לויף און לויף, און האַק מיר אָפּ די פיס אָן די שטיינער פון וועג, און זעה קיינעם נישט פאַר די אויגען. נעם איך מיר רעכטס, אַראָפּ אין וואַלד אַריין, און קלער, מיר אַביסעל אָפּ צורוהען אויף דער ווייכער וואַלד'ערד. איך וויל מיר שוין זעצען, הער איך אַ קול, דאַכט זיך, זיין קול, פון מיטען וואַלד אַרויס, — אַ האַלב־זינגענדיג קול. געה איך שטילערהייט נאָך דעם קול. דער זעה איך אַ י ה ם פון ווייטען, ווי ער שטעהט און שאַקעלט זיך אונטער אַ בוים. איך הער מיר צו — ער זאַגט שיר'השירים! איך קוק מיר בעסער צו, זעה איך, אַז דער בוים, אונטער וועלכען ער זאַגט שיר'השירים, איז אַנדערש ווי אַלע בוימער. אַלע בוימער שטעהען נאָך נאַקעט און בלוין, און דער גרינט זיך, און בליהט, און שיינט ווי די זון, אין שטעקט אויס די בליהענדיגע צווייגען אי בער'ן שוחט'ס קאַפּ, ווי אַ סכר. און מחנות פייגעל טאַנצען אַרום צווישען די צווייגען, און זינגען מיט „שיר השירים!“ איך ווער נבּהל ונשתומם, און שטעה מיט אויפגעריסענע מויל און אויגען, און שטעה!

ענדיגט ער זיין שיר'השירים, ווערט אויסגעלאָשען דער בוים, ווערען נעלם די פייגעלעך, און ער דרעהט זיך אויס צו מיר און זאַגט מיר מיט ליבעשאַפט:

— חער, יודעלע (..יודעל" הייס איך), איך האָב צו דיר אַ בקשח.

→ אַדרבּח, — ענטפער איך מיט פרייד, און טראַכט מיר, ער

וועט אורדאי וועלען, איך זאל איהם ארויסברענגען עסען, און בין שוין ברעה צו לויפען און בדיל-הדל שטעלען דער מאמעס שבת ער זאגט אָבער :

— הער, וואָס דו האָסט געזעהן, זאל בלייבען ביי דיר ! די שמחה ווערט ביי מיר אויסגעלאָשען, און איך זאָג-צו ערנסט און געטריי, אַז איך וועל שווייגען.

— הער נאָך עפעס, יודעלע. דו וועסט געהן — זאָגט ער — אין אַ ווייטען, זעהר אַ ווייטען וועג און אַ לאַנגען וועג. וואונדער איך מיך : ווי קום איך צו'ן אַ ווייטען, לאַנגען וועג ? און ער זאָגט ווייטער :

— דיין רבי'נס תורה וועט מען דיר אַרויסשלאָגען פון קאַפּ, וועסט טאַטע-מאַמע פאַרגעסען, — זעה אָבער, בלייב ביי דיין נאָמען ! דו הייסט „יודעלע“, בלייב אַ איד !

דערשרעק איך מיך, נאָר פון האַרץ שרייט פון מיר אַרויס :

— זיכער ! כ'זאל אַזוי לעבען !

און מיר ליגט נאָך מיינס אין זינען !

— אָבער, — זאָג איך, — עסען ווילט איהר ?

נאָר איידער איך האָב עס אַרויסגעזאָגט, איז ער מיר געלט געוואָרען...

און אויף דער צווייטער וואָך איז מען אונז באַפאַלען, און מען האָט מיך אוועקגעפיהרט, אַלס קאַנטאַניסט...

און עס איז אוועקגענאַנגען אַ צייט, און איך האָב טאַקע אַלץ פאַרגעסען... מען האָט מיר אַלץ פון קאַפּ אַרויסגעשלאָגען.

אין טיף רוסלאַנד האָב איך געדינט, צווישען שנייען און מורא'דיגע פרעסט, קיין איד פאַר די אויגען נישט געזעהן... אפשר האָבען דאָרט באַהאַלטענע אידען געוואוינט, נאָר איך האָב פון זיי נישט געוואוסט. פון שבת און יום-טוב נישט געוואוסט, פון קיין תענית נישט. איך האָב אַלץ פאַרגעסען...

נאָר דאָס רענדעל אויסגעטוישט האָב איך נישט !

וואָס מעהר איך האָב פאַרגעסען, מעהר יצירה-רע האָב איך געהאַט פטור צו ווערען פון די פיין, די יסורים — אַן עק ! אָבער ווען עס איז מיר געקומען דער שלעכטער געדאַנק אויפ'ן קאַפּ, האָט ער זיך באַווויען באַשיינפערליך, און איך האָב באַשיינפערליך געהערט

וויין קול: „בלייב ביי דיין נאמען, זיי א איד!“
 און אז עס איז קיין וויסטער הלום נישט געווען, האב איד
 געוואוסט אויף זיכער... איד האב'ן וואס אמאל ע ל ט ע ר און
 ע ל ט ע ר געזעהן... די בארד און פאות — וואס אמאל ווייסער.
 דאס פנים — בלאסער... נאר די אויגען זענען געבליבען די איי-
 גענע, די זעלבע גוטארציגע אויגען, און דער קול דער אייגענער.
 גלייך א פידעלע שפילט...

איינמאל האט מען מיך געשמיסען, איז ער געשטאנען נעבען
 מיר און האט מיר געווישט דעם קאלטען שווייס פון שטערן, און
 איבער'ן פנים געלעט, און שטילערהייט געזאגט: „שריי נישט,
 כדאי צו ליידען, בלייב א איד!“ און איד האב אויסגעהאלטען אהן
 א געשריי, אהן א זיפץ, גלייך מען שלאגט נישט מי ד...

איינמאל, שוין דאס לעצטע יאהר, האב איד געדארפט ארויס-
 געהן אלס טשאטאָוואַי צום צעכהויז הינטער דער שטאדט. עס איז
 געווען פארנאכט, און עס האט זיך געטראגען א זאווערובע פון שניי.
 דער ווינט האט אויפגעהויבען נאנצע ברילעם שניי און האט זיי
 ציריבען אויף נאדלען, צושטויבט אויף שטויב, און דער שנייאיער
 שטויב מיט די שנייאיענע נאדלען האבען זיך ארומגעיאגט אין דער
 לופט, געפאטשט אין פנים אריין, געשטאכען... קיין אויג אפען צו
 האלטען! קיין אטעם צו כאפען! פלוצלונג דערהער איד, מענשען
 געהען נישט ווייט פארביי, און עמיץ זאגט אויף אידיש: היינט איז
 די ערשטע נאכט סדר! צי איז'ס א בת-קול געווען, צי זענען ווירט-
 ל'ך מענשען פארבייגעגאנגען? — ווייס איד נישט עד היום... נאר
 די ווערטער פאלען מיר, ווי א בליי אויפ'ן הארץ, און קוים איד
 בין צוגעקומען צום צעכהויז און האב אנגעהויבען אויף און אפ צו
 געהן, באפאלט מיר א מין בענקעניש, א מין הארץ-דועחטאג, אז
 עס איז נאר נישט צו באשרייבען. עס ווילט זיך מיר דוקא „הנדה“
 זאגען, און—איד זאל עס געדענקען א ווארט! איד פיהל, אז ערנעץ
 טיה, טיה ביי מיר אין הארץ ליגט זי, די הנדה; כ'האב זי אמאל
 אויסגענוועניג געקאנט: איד פיהל, אז ווען איד זאל מיר נאר איין
 ווארט, איין-איינציג ווארט דערמאנען, וואלט שוין די רעשט זיך
 אויך באוויזען און ארויסגעצויגען פון מיר, ווי א שנור פארשלאג-
 פענע פייגעל פון אונזער'ן שניי. איד קאן מיר אבער דאס ערש-

טע וואָרט כּעזום אופּן נישט דערמאָנען! „רבּונר-של-עולם! — האָב איך אויסגעשריען מיט האַרץ — איין וואָרט, כּאָטש א י י ז וואָרט!“ און אויסגעשריען, א פּנים, האָב איך אין א גוטער שעה. איך האָב מיך דערמאָנט: „עבדים היינו“, — גלייך מען האָט עס מיר פּון הימעל אַראָפּגעוואָרפּען. ווער איך פּול און פּול מיט פּרייד; איך פּיהל, אן איך בין איבערגעפּילט מיט פּרייד, אן זי גיסט זיך פּון מיר אַרויס, די פּרייד, אן זי שטראַלט מיר אַרויס פּון דער נשמה. און איך געה אויף און אָפּ מיט דער ביקס אויף דעם אַקסעל, און זאָג, און זינג אַרויס דער ווייס-פּאַרשנייטער, פּאַר-חלומ'טער וועלט די הגדה... און זי האָט זיך פּון מין אַרויסגעצויגן גען, די הגדה, געצויגען און געצויגען, ווי א גאַלדענע שנור, ווי א שנור פּון פּערעל — אַך! דאָס קאָנט איהר גאָרנישט פּאַרשטעהן, דאָס קאָנט איהר גאָר נישט משיג זיין... מען דאַרף אויך פּריעהר אַהין שיקען!

און דער ווינט האָט זיך דערווייל געלעגט, די זאָווערונגע האָט אויפּגעהערט, און עס באַווייזט זיך א קלאַרער, פינקעלדיגער הימעל, א ווייסע מיט בריליאַנטען אויסגעשטראַלטע וועלט... שטיל איז אַרום און אַרום, און ווייס, אָהן א שיעור ו ו י י ט און אָהן א שיעור ו ו י י ט... א שטילע, רוהיגע, זיסע, ווייטע ווייסקייט... און איבער דער שטילער, ווייטער ווייסקייט באַווייזט זיך פּלוצלונג נאָך עפעס ווייטער, נאָך עפעס העלערס, שטראַלענדי-גערס... און עס געהט, און עס קומט פּון ווייטען... אין קיטעל און טלית געקליידט... דער טלית אויף די אַקסעל, איבער'ן טלית, פּון פּאַרענט, א ציטערדיגע, ווייסע, זילבערנע באָרד, העכער — צוויי שטראַלענדיגע אויגען, איבער זיי א ברענענדיגע קרוין — א קאָפּעל מיט זילבערנע און גאַלדענע שפּאַניעס, און עס קומט צו נעהנטער און נעהנטער... און עס געהט פּאַר מיר פּאַרביי, און אן עס גלייכט זיך אויס מיט מיר, זאָגט עס:

— ס'אי' גוט!

ווי א פּידעלע האָט עס אויסגעשפּיעלט, און עס ווערט פּאַר-שוואַנדען...

נאָר די אייגענע אויגען, דער אייגענער קול... צוריק-צורוועגס, בין איך געגאַנגען איבער שפּאַלע. געה איך אַריין צום „אַלטען"... איך האָב א י ה ס דערקענט, ער האָט מ י ד דערקענט...

דער אוצר.

צו שלאפען תמוז-צייט אין א שטיבעל פון ד' על ד', צוזאך מען מיט א ווייב און אכט קינדערלעך, איז נישט קיין גרויסער תענוג, כאטש פרייטאג צירנאכטס. כאפט זיך טאקע שמערל האלץ-העקער אויף נאך האלבער נאכט אז אפגעקאכטער און אהן אטעם, גיסט זיך געשווינד אפ די נעגעל, כאפט אויף זיך דאס כאלאטעל און לויפט א בארוועסער פון טרוקענעם גיהנום ארויס. קומט ער אין גאס אריין — שטייל, אלע לאדען פארמאכט, און איבער'ן שלאך פענדיגען שטערטעל שטעהט א הויכער, שטילער, אויסגעשטערנטער הימעל. דאכט זיך איהם, אז אצינד איז ער איינער אליין מיט גאט. ברוד הוא; מאכט ער, ארויפקענדיג צום הימעל: „גו, רבונו של עולם, אצינד איז צייט, זאלסט מיר אויסהערען און בענשען מיט אז אוצר פון דינע אוצרות.“ ווי ער זאגט דאס ארויס, דערזעהט ער, אז פאר איהם לויפט עפעס א פלעמעל פון שטערטעל ארויס. פארשטעהט ער, אז דאס איז עס. וויל ער נאכלויפען, דערמאנט ער זיך, אז עס איז שבת, אז לויפען טאר מען נישט, — געהט ער נאך. און אזוי ווי פאמעלעך ער געהט, אזוי פאמעלעך הויבט אויך דאס פלעמעל אז צו געהן, און דער מהלך צווישען איהם און דעם פלעמעל ווערט נישט לענגער, נישט קירצער. געהט ער. טיילמאל רופט זיך איהם עפעס אז אין הארץ: שמערי, זיי קיין נאך נישט, נעם אראפ דאס כאלאטעל, טו א שפרונג-אונטער, און ווארף עס ארויף אויף דעם פלעמעל! פארשטעהט ער אבער, אז דאס רעדט אין איהם דער יצירה-רע, דאס כאלאטעל נעמט ער פון זיך אראפ, גרייט צו ווארפען איז ער, נאר, להכעיס דעם יצירה-רע, מאכט ער נאך קלענערע טריט, און דערפרעהט זיך, זעהענדיג, אז זייט ער מאכט קלענערע טריט, רוקט זיך דאס פלעמעל אויך פאמעלעכער. געהט ער אזוי פאמעלעך דעם פלעמעל נאך און געהט, קומט ער פאמעלעך ארויס פון שטערטעל. דער וועג שלענגעלט אין דרעהט

זיך איבער פעלדער און לאַנקעס, און דער מהלך צווישען איהם און דעם פלעמעל ווערט אלץ נישט לענגער, נישט קירצער, און אז ער זאל ווארפען דאָס כאלאמטעל, וואָלט ער צום פלעמעל נישט דער-גרייכט. דערווייל צורודערען זיך איהם אין קאָפּ די געדאַנקען: ווען ער זאל כאַפען דעם אוצר, וואָלט ער אויף דער עלטער קיין האַלץ-העקער נישט געווען; ער האָט שוין נישט דעם כח צו דער אַרבייט, וואָס אַמאָל. דעם ווייב וואָלט ער געקויפט אַ שטאַדט אין דער ווייבערשער שול, זי זאל נישט האָבען קיין פאַרשטערטע שבתים און ימים טובים דערפון, וואָס מען לאָזט זי אין ערגעץ נישט זיצען, ראַש-השנה און יום-כפור פאַלט זי נעבעך גאָר פון די פיס — די קינדער האָבען איהר די כוהות צוגענומען! און ער וואָלט איהר אַ ניי קלייד געמאַכט, אַ פאָר שנירלעך פערעל גע-קויפט... די קינדער וואָלט ער אין בעסערע חדרים אָפגעגעבען, פאַר דעם עלטסטען מיידעל וואָלט ער זיך שוין אומגעקוקט וועגען אַ שדוך... אזוי, נעבעך, טראָגט זי דער מוטער נאָך די קיישלעך מיט אויבס, און האָט קיינמאָל קיין צייט נישט אפילו זיך רעכט צו פאַרקעמען. און צעפּ האָט זי לאַנגע, לאַנגע, און אויגען, ווי אַ סאַרנע...

— עס וואָלט אַ מצוה געווען צו כאַפען דעם אוצר...

— ווייטער דער יצר-הרע! — טראַכט ער — אז עס איז נישט באַשערט, איז נישט! אין דער וואַכען וואָלט ער שוין געוואוסט, וואָס ער האָט צו טון... וואָלט דאָ זיין יענקעל געווען, וואָלט ער שוין נישט געשוויגען... היינטיגע קינדער — ווער ווייסט, וואָס זיי טוען אלע שבת... דער אינגערער איז אויף נישט בעסער. אויס'ן מלמד מאַכט ער הוזק... וויל ער אַ קלאַפּ טון, רייסט מען איהם אויס די באַרד... און ווער האָט צייט אויף זיי אַכטונג צו געבען? — אַ גאַנצען טאָג האַט און זעק...

ער זיפצט אָפּ און געהט אלץ ווייטער און ווייטער, און וואַרפט פון צייט צו צייט אַן אויג אין הימעל אַריין: „רבנו של עולם, וועמען ווילסטו דו דאָ אויספראַווען? שמערי'ל האַלץ-העקער? ווילסטו געבען, ניב!“ דאַכט זיך איהם, אז דער אוצר הויבט זיך אָן צו רוקען אביסעל פאַמעלעכער, נאָר אין דער רגע דערהערט ער, אַ הונט בילט, דערקענט ער דאָס בילען: דאָס איז פון „וויסאַקע“ —

דאס ערשטע דארף אונטער דער שטאדט, און ער דערזעהט שוין, ווי עס ווינען זיך אין דער פרישער פארטאגילופט ווייסע פלעקען. דאס זענען די וויסאקער פויערישע הייזלעך. און באלד דערמאנט ער זיך, אז עס מוז שוין זיין א תחום-שבת, שטעלט ער זיך אָפּ.

— יא, עס איז אַ תחום-שבת, — טראַכט ער, און זאָגט, ווי אין דער וועלט אַרײַן: — וועסט מיר נישט אַראַפּפּיהרען פון וועג! עס איז נישט קיין ג א ט - ז א ד, גאָט מאַכט נישט קיין חוזק פון מענשען — מעשה לֹא־אִיז עס! און ער ווערט אַביסעל בייזליך אויפ'ן בעל-דבר, און דרעהט זיך צוריק אויס צום שטערטעל, און געהט האַסטיג צוריק. טראַכטען טראַכט ער: אין דערהיים אויס-זאָגען וועל איד נישט; ערשמענס, וועט מען מיר נישט גלויבען... און אז יא, וועט מען לאַכען פון מיר! און צו וואָס זאָל איד מיר ריהמען?... דער בורא-עולם ווייסט — איז גענוג. און זי וואַלט זיך נאָך אפּשר געבייזערט, ווייס איד? די קינדער אודאי — נאָקעט און באַרוועס, נעבעד! צו וואָס זאָלען זיי עובר זיין אויף „כבוד אב“...

ניין, ער וועט עס פאַר'ן מויל נישט ברענגען... ער וועט אפילו דעם רכונן של עולם דערינען קיינמאָל נישט דערמאָנען. האָט ער דערמיט עפעס גוטס געמאָן, וועט ער אליין געדענקען...

און פּלוצלונג דערפיהלט ער אין זיך עפעס אַ מאַדנע, ליכטיגע רוהיגקייט, אין אַלע אברים צוגיסט זיך איהם אַ שטילער נחת. „געלט איז פאַרט נישט מעהר ווי קיי און שפיי! עשירות קאָן נאָך אַראַפּפּיהרען פון רעכטען וועג“. און עס ווילט זיך איהם דאַנקען גאָט דערפאַר, וואָס ער האָט איהם נישט געברענגט צו קיין נסיון. עס ווילט זיך איהם כאַטש אַ ליעד זינגען. „אבינו מלך“ דערמאנט ער זיך פון די יונגע יאַהרען, נאָך ער פאַרשעמט זיך פאַר זיך אליין און האַקט אָפּ. ער וויל זיך דערמאָנען אַ חזו'ישע זאָך, אַ סיני'דיגעס, — פּלוצלונג אַבער דערזעהט ער, אז דאָס אייגענע פּלעמעל, וואָס ער האָט געלאָזט הינטער זיך, איז איהם צוריק אַרויסגעקומען פון פאַרענט, און עס רוקט זיך פאַר איהם גאַנץ פאַמעלעך צום שטערטעל, צום שטערטעל... און דער מהלך צווישען איהם און דעם פּלעמעל ווערט ווייטער נישט לענגער, נישט קיין צער, גלייך דאָס פּלעמעל שפּאַצירט, און ער שפּאַצירט — אזוי

אביסעל, לכבוד שבת. פּרעהט ער זיך שטייל און קוקט נאָד. דער חיי-
 מעל ווערט בלאַסער, שטערענדלעך הויבען זיך אָן לעשען. דער מורח
 רויטעלט זיך אַביסעל, עס צוניסט זיך ווי אַ שמאַל רויטליך טייכעל
 אין דער לענג — און דאָס פּלעמעל רוקט זיך אַלץ אין שטעדטעל
 אַרײַן, געהט אין זיין גאַס. אַט איז זיין שטוב, די טיר פּון זיין
 שטוב, זעהט ער, שטעהט אַפען. ער האָט זי, אַפּנים, פאַרגעסען צו
 פאַרמאַכען... און אַט: דאָס פּלעמעל געהט אַרײַן, צו איהם אין
 שטוב. אַרײַן געהט עס! געהט ער נאָד, זעהט ער, ווי עס לאַזט זיך.
 דאָס פּלעמעל, אונטער'ן בעט אַרונטער, אַלע אַרום שלאָפען, —
 געהט ער שטייל צו, בייגט זיך אײַן, זעהט ער, דאָס פּלעמעל דרעהט
 זיך אונטער'ן בעט, ווי אַ דרעהדעל, אויפ'ן אַרט. נעמט ער און
 וואַרפט אַרונטער אונטער'ן בעט דאָס כאַלאַטעל און דעקט דאָס
 פּלעמעל צו, — קיינער הערט נישט, און דאָ ננב'עט זיך שוין אין
 שטוב אַרײַן אַ גאַלדענער מאַרגען־שטראַל דורך דעם שפּאַלט פּון
 לאַדען.

זעצט ער זיך אויפ'ן בעט און טהוט אַ נדר, אז איבער שבת
 וועט ער קיינעם קיין וואַרט נישט זאָגען, קיין האַלב וואַרט נישט
 — עס וועט קומען, חלילה, צו חלול שבת... זי וועט זיך נישט אײַניג
 האַלטען, זיי, די בניס, אוראי נישט, זיי וועלען באלד וועלען איבער-
 צעהלען, באלד וויסען וויפיעל! און באלד וועט דער סוד פּון שטוב
 אַרויס, און אין שול, אין בית־המדרש און אין אַלע גאַסען וועט
 ווערען אַ גערעדעריי וועגען זיין עשירות... וועגען מזל... און קיינער
 וועט נישט דאוונען, נישט וואַשען זיך, נישט בענשען, ווי עס דאַרף
 צו זיין — און ער וועט נאָד פאַרזינדיגען זיין הויזגעזינד און אַ
 האַלבע שטאַדט, ניין — קיין פּיפּס נישט... און ער ציהט זיך אויס
 אויף דעם בעט און מאַכט זיך שלאָפען...

און אין דעם זכות, אז ער האָט נאָד הברלה זיך אַראַפּגעבויר-
 גען אונטער'ן בעט און אויפגעהויבען דאָס כאַלאַטעל, איז אונטען
 טאַקע געלעגען אַ זאַק מיט אַלף אַלפי אַלפים דינרין, כמעט אַהן
 אַ שיעור — אַ גרויס בעט געווען! — און איז טאַקע געוואָרען
 אַ גביר שבגבירים.

און ער האָט שוין אַפּגעלעכט אין נחת די יאָהרען.
 נאָד דאָס ווייב פּלעגט איהם אַלע כּאַל אין נחת פאַרוואַר-

פען: רבנו של עולם, ווי האָט עס א מענש אַ האַרץ ווי אַ שטיין,
אַ גאַנצען זומער-טאָג אַ וואַרט נישט צו זאָגען, פאַר'ן אייגענעם
ווייב קיין איינציג וואַרט... און איד האָב — דערמאָנט זי זיך —
דאסאַלט ביי „גאַט פון אברהם“ זיך אזוי אַנגעוויינט, אַ ז ו י
אַנגעוויינט... עס איז קיין דרייער אין שטוב נישט געווען...
און ער טרייסט זי מיט אַ שמיכעל:
— ווער ווייסט, אפשר האָט זיך עס טאַקי אין זכות פון דיין
„גאַט פון אברהם“ אזוי גוט אויסגעפיהרט.

א נאנץ יאהר שכור — פורים ניכטער.

עס איז א איריש ווערטעל, און מען דארף וויסען, פון וואסנען עס קומט.

אין ר' חיים וויטאל'ס צייטען איז אין צפת געווען א יונגער מאן, וואס איז, נישט פאר אונז געדאכט, נישט קיין נאנץ יאהר נאך דער חתונה אן אלמן געווארען. גאטס וועגען זענען נישט צום פארשטעהן, און אזוינע זאכען טרעפען זיך. דעם יונגענמאן האט זיך אבער געדאכט, אז די וועלט איז איהם אונטערגעגאנגען, אז איין זון איז פאראן אין הימעל און איין אשה איז געווען זיין ווייב. געחט ער און פארקויפט די סחורה פון קלייטעל מיט'ן גאנצען כלי-בית פון שטוב און גיט אזעק דאס גאנצע געלט דעם צפת'ער ראש ישיבה, מיט א תנאי, מען זאל איהם צורעכענען צו דער ישיבה אריין און שפייזען איהם גלייך מיט אלע און אפגעבען איהם א באזונדער חדר, וואו ער זאל זיצען און לערנען ביחירות. דער ראש ישיבה האט צוגענומען די „אפותיקי“ אויף די ישיבה, און דעם יונגען מאן האט מען מיט עטליכע ברעטער אפגעצאמט א באזונדער חדר'ל אין א ווינקעל פון בית-המדרש-בוך דעם. מען האט איהם אריינגעטראגען א זאק מיט שטריו, כלים צום וואשען, און דער יונגענמאן האט זיך אוועקגעזעצט לערנען. אוי-סער שבת ויום-טוב, ווען ער פלעגט פארבעטען ווערען צו בעלי-בתים, האט ער פאר זיך קיין לעבעדיגע בריאה נישט געזעהן; עסען א גאנצע וואך און א העמד לכבוד שבת ויום-טוב פלעגט מען איהם ארייפטרעגען פון שמש. און אז ער האט דעהערט טריט אויף די סרעפ, פלעגט ער זיך איבערדרעהען צו דער וואנט, און אזוי שמעהן מיט'ן פנים צו דער וואנט, ביז מען איז נישט ארויסגעגאנגען אין פארמאכט הינטער זיך די טיר.

מיט איין ווארט: ער איז געווארען א פרוש.

אין אנהויב האט מען געטראכט, ער יועט נישט לאנג אויב-

האלטען, ווייל פריהער איז ער בטבע א לעבעדיג מענשעל געווען; עס איז אבער אריבערגעגאנגען א וואך נאך א וואך, דער פרוש זיצט און לערענט, האלבע נאכט הערט מען זיין וויינענדיג-לערנע-קול איר בער די גאס, אדער מען זעהט איהם שטעהן ביים בוידעס-פענסטערל און ארויפקוקען מיט'ן בלייכען פנים אין הימעל אריין, — האט מען אָנגעהויבען צו האַלטען דערפון, אין צו האַפען, אז פון פרוש וועט אמאל ארויסוואַקסען א גדול בישראל און אפשר א מקובל, א בעל מופת. מען האָט עס דערצעהלט ר' חיים וויטאל. האָט ער אויסגעהערט, געשאַקעלט מיט'ן קאָפּ, און געזאָגט: הלואי ער זאל אויסהאַלטען...

דערווייל איז געשעהען א קליין מופת'ל: דעם שמש'ס קליין מיידעלע, וואָס פלעגט איהם, דעם פרוש, ארויפטראַגען עסען, איז איינמאל איינגעפאלען, אז זי מוז דעם פרוש כאַטש איינמאל זעהן באַשיינפערליך. וואָס טוט זי? טוט זי אויס שיד און זאָקען און טראַגט איהם אַרויף די גריץ ב א ר ו ע ס, און אַזוי שטיל, אַז זי הערט איהר אייגען האַרץ-קלאַפען. האָט זי זיך אַבער פאַר איהר אייגען האַרץ-קלאַפען דערשראָקען, איז אַראָפּגעפאַלען פון די האַלבע טרעפּ און איז אָפּגעלעגען אַ פאַר חדשים. אין דער היץ האָט זי די גאַנצע מעשה דערצעהלט, האָט דער עולם אָנגעהויבען נאָך שטאַרקער צו גלויבען אינ'ם פרוש, און נאָך אומגעדולדיגער צו וואַרטען, ער זאל נתגלה ווערען.

מען האָט עס ווייטער דערצעהלט ר' חיים וויטאל. ער האָט ווייטער געשאַקעלט מיט'ן קאָפּ און דערצו נאָך אָפּגעקערעכצט אַ געזאָגט: הלואי ער זאל גובר זיין! און אַז מען האָט איהם מפציר געווען, ער זאל פאַרטויטשען די ווערטער, האָט ער געזאָגט: אַז ווייל די ערשטע כונה פון איהם איז נישט געווען לשם שמים, דער ריבער וועט ער האַבען גרויסע מניעות פון יענעם צד, און הלואי ער זאל נישט שטרויכלען...

און ר' חיים וויטאל זאָגט נישט פון דער העלער הויט!
 איינמאל זיצט ער, דער פרוש, פארטראכט איבער א ספר, דער
 הערט ער פלוצים, ווי עפעס פיקט אין דער טיר, פאלט אויף איהם
 אַז אַז אימת. עס פיקט אבער ווייטער און ווייטער, הויבט ער זיך

אויף, פארנעסט דערווייל צו פארמאכען דעם ספר און געהט עפענען די טיר. עפענט ער די טיר, קומט אריין אן אינדיק. לאָזט ער אריין דעם אינדיק. קומט איהם אויף דער מחשבה, אז עס איז גלייך צו האָבען אַ לעבעדיג באשעפעניש אין שטוב. זיין אשה פלעגט האַלטען זינגענדיגע פייגעלעך אין שטוב... געהט דער אינדיק פאַר איהם פאַרביי און זעצט זיך שטילערהייט טיף אין אַ ווינקעלע. און דער פרוש קלערט, וואָס דאָס קאַן באדייטען, און זעצט זיך צוריק צום ספר. אזוי זיצענדיג, פאַלט איהם איין: עס איז נישט ווייט פון פורים, האָט מען איהם אין זכות פון זיין תורה אן אינדיק גע- שיקט. וואָס וועט ער טון מיט'ן אינדיק? עס וועט איהם — טראַכט ער — עמיץ פאַרבעטען אויף פורים צו דער סעודה, און אפשר וועט עס נאָך זיין אן אַרעמאָן, וועט ער ערב־פורים אַהינ- שיקען דעם אינדיק, וועט ער אויך טועם זיין דערפון. זייט זיין אשה איז נפטר געוואָרען, האָט ער נאָך קיין בשר־עוף נישט פאַר- זוכט. אזוי קלערענדיג, הויבט ער אן מיט'ן מויל צו „סמאָקווען“. און ער באַקומט אַ פול מויל מיט וואָסער. וואָרפט ער אַ בליק אויפ'ן אינדיק, זעהט ער, אַז דער אינדיק קוקט אויף איהם פריינדליך, גלייך ער וואָלט געוואוסט זיין מין, און הנאה געהאַט דערפון, און ער וועט דעם זכות האָבען גענעסען צו ווערען פון פרוש. קאַן ער זיך שוין נישט איינהאַלטען, און רייסט אַלע ווילע אָפּ די אויגען פון ספר, און קוקט צים אינדיק, און עס הויבט זיך איהם אַז דאָס טען, אַז דער אינדיק שמייכעלט צו איהם. אַביסעל דערשרעקט ער זיך דערפאַר, דאָך האָט ער הנאה דערפון, וואָס עס שמייכעלט צו איהם אַ לעבעדיג באשעפעניש...

דאָס אייגענע איז געווען ביי מנחה־ומעריב. אינמיטען שמונה- עשרה קאַן ער זיך בשום אופן נישט איינהאַלטען, און רייסט אַלע מאָל אויף די אויגען און קוקט צום אינדיק, און דער שמייכעלט אַלץ און שמייכעלט. פלוצים הויבט זיך איהם אן דאַכטען, אז דעם שמייכעל קען ער שוין פון לאַנג... אַז דאָס האָט דער רבונג של עולם, וואָס האָט איהם צוגענומען זיין אשה, צוריקגעשיקט איהם איהר ליבעליכע? שמייכעל, ער זאָל איהם טרייסטען אין זיין איינ- זאַמקייט, און ער הויבט־אָן לייעב צו קריגען דעם אינדיק, און ער טראַכט, אז עס וואָלט אַ יושר געווען, עס זאָל איהם פאַרבעטען אויף פורים צו דער סעודה און עושר, כדי דער אינדיק זאָל לעבען...

און ארויסגעזאגט האט ער עס איז א גוטער רגע, ווי מיר ווע-
לען ווייטער זעהן. דערווייל אבער ברענגט מען איהם, ווי דער
שטיינער איז, א שיסעלע גריץ מיט א שטיקעל ברויט, וואשט ער
זיך און מאכט זיך גרייט צום עסען.

נאך אזוי ווי ער נעמט דאס ברויט איז האנט אריין און טייל
אפבייסען פון איהם — רוקט זיך דער אינדיק ארויס פון ווינקעל
און הויבט זיך אן צו פיקען פיק פיק, בלשון בקשה, ווי דאס וואלט
הייסען: ער איז אויך הונגעריג, און שטעלט זיך פאר איהם ביים
טישעל. טראכט זיך דער פרוש: זאל ער בעסער עסען, וועל איך
אן איהם קיין היזק נישט האבען... נעמט ער דאס שיסעלע גריץ
מיט'ן שטיקעל ברויט און שטעלט אראפ אויף די פארלאגע, און
דער אינדיק זופט און עסט.

אויף מארגען געהט דער פרוש אריבער צום ראש ישיבה, און
זאגט איהם, באשר בכך ער האט באקומען א מיטעסער; ער פלעגט
שטענדיג איבערלאזען פון דער גריץ, און היינט — גלייך ער וואלט
פון איהר נישט טועם געווען... זעהט דער ראש ישיבה פאר זיך א
הונגעריג פנים, זאגט ער, אז ער וועט דערפון מודיע זיין ר' חיים
וויטאל, ער זאל מתפלל זיין, דער שר זאל זיך פון איהם אפטיין.
און דערווייל וועט ער אנוואגען, מען זאל איהם שיקען צוויי שטיק
לעד ברויט און צוויי שיסעלעך גריץ, עס זאל זיין פאר ביידען
גענוג. ר' חיים וויטאל אבער, וועלכען מען האט דערצעהלט איז
ראש ישיבה'ס נאמען וועגען דעם מיטעסער, האט נאך געשאקעלט
מיט'ן קאפ און אפגעקרעכצט, אז עס הויבט זיך ערשט אן!

דערווייל באקומט דער פרוש טאפעלטע פארציעס, און ער
איז זאט, און דער אינדיק איז זאט. דער אינדיק ווערט אפילו
פעט. און איז א משך פון א פאר וואכען ווערט ער, דער פרוש,
אזוי צוגעבונדען צום אינדיק, אז יעדען טאג בעט ער גאט, ער
זאל אויף פורים פארבעטען ווערען צו אן עושר, כדי ער זאל נישט
קומען צו קיין נסיון.

און ווי געזאגט, איז ער אין דעם פאל צו קיין נסיון נישט
געקומען. איינער פון די גרעסטע בעלי-בתים האט איהם פארבעטען
אויף פורים. און עס איז געווען, נישט נאך אינדיק-פלייש, נאך
אלערליי מאכלים טובים און משקה כיד המלך. און אויך זענען
פינע פורים-שפילער געקומען משמח צו זיין דעם גביר מיט זיין

משפחה מיט אלע געסט, וואס זענען צו איהם געקומען נאך זייער סעודה אין דער היים. און אונזער פרוש האט זיך אונטערגעלענט דאס הארץ, ער האט געגעסען און געטרונקען, אפשר מעהר געטרונקען ווי געגעסען, ווייל דער וויין איז געווען א זיסער און א שמעקעדיגער און די ווארימקייט פון איהם איז זיך צוגאנגען אין אלע אברים.

פלוצלונג אבער איז אין איהם אלץ פארענדערט געווארען. עס האט זיך אנגעהויבען דאס אחשורש-ואסתר-שפיל... ושתי וויל נישט טון דעם מלכ'ס רצון און אריינקומען ווי נאט האט זי באשאפען... אסתר האט באלד דערנאך נושא חזן געווען... מען גיט זי איבער הני דעם שומר הנשים. און זעקס חדשים בשמן המור, און אנדערע זעקס חדשים מיט אנדערע בשמים. אין אונזער פרוש איז פלוצלונג היים געווארען אין אלע גלידער, און פינסטער פאר די אויגען, און ענג אין הארץ, און אין דער פינסטערניש זענען פאר איהם געפלויען רויע בענדער, פייערדיגע צונגען, און עס איז איהם באפאלען א וואונדערליך שרעקליך בענקעניש אהיים און אהיים. צום בוידעם אויפ'ן בית-המדרש, צו זיין חדר, צום שטילען ווינקעלע... צום אינדיק... און ער האט עס נישט אויסגעהאלטען און איז פאר'ן בענשען אויפגעשפרונגען און אהיים געלאפען.

ער קומט אריין, קוקט אויפ'ן ווינקעלע, וואו דער אינדיק שטעהט, און ווערט נבהל ונשתומם: דער אינדיק איז מגולגל גע-זוארען אין אן אשה, אין אן אשה א יפת תאר, וואס די וועלט זעהט עס נישט, און ער הויבט אן צו ציטערען אויפ'ן גאנצען לייב, און די אשה געהט צו איהם צו, און נעמט איהם ארום מיט ווייסע, ווארעמע און נאקעטע הענט דעם האלז, און דער פרוש ציטערט נאך מעהר, און הויבט זיך אן בעמען: נאך נישט דא, נאך נישט דא, עס איז א מקום קדוש, הייליגע ספרים ליגען. רוימט זי איהם אריין אין אויער, אז זי איז די מלכה שבא, אז זי האט דא נישט ווייט פון בית המדרש, ביים טייכעל, צווישען די הויכע סטראסס-נישט, איהר קריסטאלענעם פאלאץ, וואס שלמה המלך האט איהר נאך געשענקט... און זי ציהט איהם, ער זאל מיט איהר געהן, אהין צום קריסטאלענעם פאלאץ...

און ער וואקעלט זיך און געהט, און געהט...

אויף מארגען — דער פרוש איז נישטא! מען געהט צו

ר' חיים וויטאל, חייסט ער איהם זוכען ביים ברעג פון טייד. געד
פינט מען איהם אין א זומפ צווישען די סטראסטינעס, נישט טויט,
נישט לעבעדיג...

מען האט איהם דעראטעוועט, נאָר פון דאסאלט אן האט ער
אנגעהויבען טרינקען...

און ר' חיים וויטאל האט געזאגט, אז דאס קומט פון נרויס
בענקעניש צו דער מלכה שבא, אז ער טרינקט, זעחט ער זי, און
מען זאל איהם לאזען טרינקען, א נאנץ יאהר, נאָר נישט פורים,
ווייל פורים וועט זי האבען אויף איהם א גרויסע שליטה.
און פון דעם טאקע וואקסט דאס ווערמעל: „א נאנץ יאהר
שכור, פורים ניכטער“...

דער הינטישער סדר.

צום בעל־שם פלעגט פאָהרען אן אויפגעקומענער עושר, איז'ן טאָקע נישט געווען אויסצהאַלטען. איד וועל'ן אַנרופען ביים נאָמען, און זאָל ער מיד קומען ווערנען! יאָקיל קאַנסקיוואַליער האָט ער גער הייסען. דער בעל־שם אַליין איז דאָך געווען בטבע אַ דימענט, פלעגט ער אויך, ביי זיין אַריינקומען, איינקנייטשען דעם שטערן. דער עולם איז פון דער הויט געשפרונגען. ראשית, איז עס נישט געווען קיין ערנסטע זאך. אן אויפגעקומענער עושר, מיט אַ קופּה של שרצים, מן הסתם, אויף די פלייצעס. האָט ער זיך אמאָל צוקריגט מיט קהל־און־רב ביים אַ קלפי וועגען כבוד, איז ער, זיי להכעיס, געלאָפּען צום בעל־שם. אַ פּראָסטער בשר־רום וואָלט איז אַזאַ מתנגד'יש שטעטעל נישט אונטערנעשטאַנען אַזוינס צו טון, מען וואָלט'ן גע'דורס'ט, עוקר מן השורש געווען! האָט ער דאָך אָבער די קלינגערס, איז ער אַ נבר אלים, טוט ער להכעיס. שנית, איז עס געווען אַ גראָבע זאך, אַ גשמיות, שאין לשער, און דערצו — אַ בעל־העזה מיט אַ באַדיהמער צוואַמען. ווי אַלע אויפגעקומענע עשירים. שטעלט מען זיך דאווען, רייסט ער זיך צום עמוד; עברי קאָן ער! וויל מען בענשען, כאַפט ער אויס די ברכה. אינמיטען, מען רעדט וועגען און ענין, פאַלט ער אַרײַן: „האָב איד, רבותים, געקויפט אַ פּערדעל!“ און גיט אַ סמאָטשקע מיט די ליפּען, און עס הילכט. איינמאָל האָט ער מבבל געווען דעם גאַנצען טיש וועגען אַ בייטש מיט אַ גאַלדענער סקופּקע, וואָס ער האָט באַקומען פון כראַביע פּאַטאַצקיס אַ לאַ־קיי! ... צו די אַלע מעלות טובות איז ער נאָך געווען אַ קמצו שבקמצנים! אויף באַרימעניש נעמט ער אַלע ווילע אַרויס אַ גאַל־דען טאַביק־שקעטעלע, „ויאכלו“ — און מאַכט שמעקען! צו דער גאַז נעמט ער נישט; חלילה, אַ שאַך דער טאַביק! און שטעקט

עמיץ פון א זייט אריין א פינגער, פארמאכט ער דאס שקעטעלע מיט א שטיק פרעמדען פינגער. עס איז נאר נישט אויסצודער-צעהלען פון זיין קמצנות...

איינמאל קומט ער חולה-מועד-פסח; בלייבט אויף שבת-חול-המועד, און זיצט ביים טיש. דער בעל-שם לאזט איהם נישט מבייש זיין — זיצט ער, רעדט דער בעל-שם וועגען א הויך ענין, ווי אזוי די תפלות קומען ארויף צום כסא-הכבוד, און זאגט, אז נישט אלע תפלות קומען ארויף אין איין צייט, אז אמאל איז א בר-נש מתפלל שפעטער, און זיין תפלה קומט אן פריהער! עס ווענדט זיך דערניצען, ווי ר י י ין די תפלה איז! די תפלה האט ער פארטייטשט, איז א גוף מיט א נשמה. די ווערטער זענען דער גוף, די כונה — די נשמה. וואס מעהר כונה, מעהר רוחניות, אלץ געשווינדער קומט די תפלה ארויף, אלץ מעהר איז זי מתמר ועולה, ווי דער רייד פון מזבח... איז אבער די תפלה מיט וועניג כונה, קאן זי נישט גלייך ארויף, שלעפט זי זיך אין דער לענג און אין דער ברייט אין רחבות, כאפט זי אויף א ווינט אויפ'ן וועג, צי א כמארע, פארטראגט זי אן א זייט, און ווארפט זי אין כה-הקלע... טיילמאל גיסט זיך א תפלה, וואס האט זיך פארטשעפעט אין א וואלקען, מיט'ן רעגען אראפ... אויף ימים ומדבריות... קומען קומט זי דאך אמאל ארויף: די אותיות-הקודש אליין הויבען זיך אין דער הויך. יעדע זאך ציהט זיך צו איהר שורש... און סוף כל סוף קומט אמאל די צייט, דער אויר ווערט ריין, עס הערען אויף די מניעות פון וואלקען און ווינטען, הויבען זיך אויף די איתיות פון דער תפלה ארויף, און פאלען אותיות-ווייז פאר'ן כסא-הכבוד... פריהער צי שפעטער — אבי זי קומט! און שטענדיג קומען דעריבער תפלות! און דאס איז דער סוד פון „כי הנה לא ינום ולא יישן“ — שטענדיג פאלען תפלות פאר'ן כסא-הכבוד! מתנגדים האבען אפ-געדאווענט, דאווענען חסידים... דערנאך קומען פארשפעטיגטע... און טאג און נאכט געהען זיי, און מדת-הרחמים קאן קיין אויג נישט צומאכען... זי שטעהט אויף דער וואך!

עס טרעפט זיך אבער, — זאגט ער ווייטער, — א איד שטעהט שמונה-עשרה, אין האט אין זינען קארן אין ווייץ! די תפלה, רחמנא לצלן, ווערט שוין באשווערט מיט גשמיות, מיט זעקער תבואה, מיט גראבע עסקים... און אזא תפלה קאן שוין, רחמנא לצלן, קומען

שפּעט: איבער הונדערט און צוואנציג יאָהר! אַ נפשׂ קומט אַרויף אויף יענער וועלט, שטעלט זיך פאַר'ן בית־דיון־של־מעלה, דער קטיגור לעגט אַרויף אויף דער לינקער וואַנשאַל עברות און עברות, — נאַנצע פּודען עברות. און דער מליי־דיושר שטעהט מיט לעדיגע הענט און האָט נישט וואָס אַרויפצולענען. שרייט דער איד: „רבּונ־של־עולם, על כל פּנים געדאווענט האָב איד דאָך!“ איז אַבער נאָך זיין תּפּלה נישט אָנגעקומען! און כּדי ער זאָל זעהן, אז דאָס בית־דיון איז אַ בית־דיון־צדק, עפענט זיך איהם אַ פענסטערל פּון הי־מעל, און מען הייסט איהם אַראַפּקוקען... קוקט ער און זעהט, ווי זיינע תּפּלות וואַלנערן זיך, רחמנא לעלן, אַרום ערנעץ איז אַ מושב...
 און אז אַ איד האָט נאָר, רחמנא לעלן, הרהורי עברה ביים דאווענען! און יעדע זאך ציהט צו איהר שורש... נעמען די הרהורי עברה און שלעפען אַראַפּ די תּפּלות אין שאול־תּחתית אַרײַן...
 באַפּאַלט אונז אַלעמען אַ מרה שחורה. וויל ער אונז משמח זיין, זאָגט ער:

— איד קאָן אײַך אַנזאָגען אַ בשורה טובה! איד האָב אַ ידיעה, אַז אונזער סדר האָט זיך אין ערנעץ נישט פאַרהאַלטען, ער איז גלייך אַרויף, און מען האַט'ן דאָרט אָנגענומען מיט אַן אמת'ן סבר פּנים יפות! דער הדי־דיא מיט'ן נייעם נגון איז נאָר שטאַרק געפּעלען געוואָרען!

פּאַלט ער אַרײַן, דער מנושם, און גיט אַ פרעג:

— און מיין סדר, רבי?

פּאַרקנייטשט ער, דער בעל־שם, דעם שטערן און ענטפּערט:

— דיין סדר איז נאָך נישט אָנגעקומען! ער טראַגט זיך נאָך

אַרום מיין שטוב, ער וויל אַרײַן צו מיר אויף תּיקון.

פּרעגט ער, דער שוטה: ווען וועט איהר איהם אַרײַנלאָזען?—

ער גלויבט דאָך נישט.

ענטפּערט ער איהם געלאַסען:

— נאָך הברלה!

פּון דער אײַגענער מתנגדישער שטאַרט איז געקומען אויף פּסח אַ מלמד'ל, געזאָגט האָט ער דאָרטען: ער פאַהרט אַהיים צו דער

פלונית'מע. אז דער קאנסקיוואלער עושר איז געקומען, האט ער זיך פאר איהם באהאלטען און צום טיש נישט געקומען. א מגושם'ער מענש, וועט ער אהיים קומען און דערצעהלען—וועט מען איהם דעם חדר צונעמען איז בארד און פאות אויסרייסען. קומט ער, דאס מלמד'ל, נישט צום טיש, און זיצט אויף דער סטאנציע, ביז דער קאנסקיוואלער וועט אפפאהרען. האבען מיר אויף איהם רחמנות, נעמט מען פאר איהם שיריים, און מען טראגט איהם אויף דער סטאנציע שיריים מיט א פלעשעל י"ש... פרעגען מיר דאס מלמד'ל, ווי אזוי דער אויפגעקומענער עושר איז זיך נוהג ביים סדר. איז ער דאך אויף איהם ביז, זאגט ער: דער שווארץ'יאהר ווייסט'ן! א מענש — דערצעהלט ער — וואוינט אונטער דער שטאדט, עס זאל איהם נאהנט זיין צו די פריצים, ער זאל פריהער ארויס'קומען פאר אלע סוחרים — די וועלט וויל ער איינשלינגען! איז ער מגדל-כלבים, מען זאל'ן נישט בא'ננב'ענען, קומט צו איהם קיין איד נישט אריין! א טבע האט ער, אז שבת און יום-טוב נאך מעריב זאגט ער אן דעם שמש, ער זאל איהם אהיים שיקען צוויי-דריי אורחים. ווארטען אויף זיי קאן ער נישט, דער קאלדאן טראגט'ן! אנטלויפט ער אינמיטען „עלינו“. אין דער התחלה האט מען איהם געשיקט, זענען די אורחים צוריק געקומען מיט צוריסענע מלבושים און צוביסענע; אזוינע כלבים האט ער, און שריי „חי וקים“ — אז טיר און לאָרען זענען פארמאכט! האט מען איהם טאקע אויפ'געהערט צו שיקען, און ער טוט זיך זיינס: שיקט, זאגט ער, ווי-פיעל איהר ווילט!

פאר פסח זאגט ער נאך: „כל דכפין ייתי ויכול“! עברי קאן

ער!

הערען מיר אויס, וואס דאס מלמד'ל דערצעהלט, און וואר'טען, וואס דא וועט זיין נאך הברלה, ווייל דער בעל-שם האט אונז געהייסען קומען הערען די „הגדה“ פון קאנסקיוואלער עושר. און מיר האבען זיך דערווארט. עס איז נאך הברלה, דער עולם איז דא, דער אויפגעקומענער עושר זיצט, ער ווארט. עס פאר'דרייסט'ן אביסעל, וואס זיין „הגדה“ מוז זיך טליקען ארום פרעמדע שטיבער; אביסעל אבער גלויבט ער אין דער נאנצער מעשה נישט. זיצט ער און שפילט זיך. מיט'ן נאלדענעם שקעמעלע, און פויקט אריין דערינען, און ווארטשעט: וועל'מיר זעהן, וועל'מיר זעהן...

מען האָט שוין אָפגעזונגען זמירות. שטעהט אויף דער בעל-שם און הייסט פארמאכען די לאָדען און פארשליסען די טיר. ווערט דעם בעל-דבר אביסעל נישט היימליך! הויבט ער זיך אויף און האָט חשק צו מאַכען פיס. לאָזט מען איהם נישט! נעהמט איהם עמיץ אָן פון הינטען און זעצט'ן צוריק אַראָפּ אויף דער באַנק. פאַלט ער אַראָפּ אויף דער באַנק, ווי אַ סנאַפּ תבואה. זיצט ער. הייסט נאָך דער בעל-שם אויסלעשען די ליכט. לעשט מען אויס די ליכט, און עס ווערט פינסטער. זיצט מען אזוי אַ רגע אין דער פינסטער. זיך איך נעבען דעם קאנסקיוואַלער עושר, פיהל איד. ווי ער ציטערט מיט'ן גאַנצען לייב. רופט-אויס דער גבאי (אַ פנים. דער בעל-שם האָט איהם געהייסען):

— יאַקיל קאנסקיוואַלער'ס „הגדה“, קום אַרײַן און לאָז דיך הערען!

און — זי לאָזט זיך הערען! מען דערקענט באַלד יאַקיל קאנסקיוואַלער'ס קול, נאָר עס איז אויסגעמישט מיט נאָר קולות! מיט קולות פון כלבים!

„עבדים היינו — האאן, האאן! לפרעה במצרים — האאן, האאן! — און אזוי ווייטער... כל דכפין — האאן, האאן! ייתי ויכול — האאן, האאן!“

ווי מען האָט צוריק אָנגעצונדען די ליכט, איז שוין יאַקיל קאנסקיוואַלער אין שטוב נישט געווען. און מעהר האָט ער זיך נישט געוויזען.

דער בעל שם טוב פיהרט אויס א שידוך.

געוויינטעט אנטקי, דעם זאמלער.

האָט אין אַ שטערטעל ביים ברענ פון בונ געלעבט אַ פּאַר-
פּאַלס, וואָס זיין לייעבער נאָמען האָט מיט קינדער נישט געבענשט.
און דאָס פּאַר-פּאַלס — שמואל וזונתו טריינע מירל — האָבען
אפּליי קיין קלער נישט געטאָן וועגען אַ גט, און אַלץ ווייטער און
ווייטער געלעבט ווי אונטער דער זון.

און די שטאָרט האָט נישט געמורמעלט און דער בית-דין
צדק — נישט געוועהרט. מען האָט געוואוסט, אַז נפשו קשורה
בנפשה און אזוי פאַרקעהרט, און זיי זענען איינס מיט אַנאַנדער
אזוי פאַרבונדען און פאַרקניפט, אַז רעדען פון אַ גט וואָלט געהיי-
סען צוגעהן מיט אַ חלף. —

פאַר דאָס איז דער שמואל — אַ דאַנציגער סוחר — אַ גרוי-
סער מוצלח געווען אין זיינע עסקים. און מען ווייסט אפילו, פון
ווען אַז די הצלחה האָט זיך אָנגעהויבען, פון וואָנען זי שטאַמט
און אַז וואָס זי האַלט זיך.

איינמאָל, שמואל איז נאָך אין די פּעדערען נישט געווען.
טריינע מירל איז נאָך אין עזרת נשים ביי דער קראַטע נישט גע-
שטאַנען, קיין בריליאַנטענע הענגעל-אוייערינג נישט געטראָגען, —
געהאַנדעלט מיט אַ קליין ביסעל געהילף, צוגעבונדען צוויי דריי
טראַטוועס צו אַ גרעסערען סוחר'ס טראַנספּאָרט און אַ קליין הייזעל
געהאַט, אויף הילצערנע פּיסלעך, אונטער אַ שטרויען דעכעל, —
טרעפט זיך אַ מעשה, ערב שבת, דער בעל שם פּאַהרט איבער'ן
שטערטעל אַהיים, און פונקט — ווי עמיצען איז באַשערט! —
פונקט פאַר שמואל'ס טיר צוברעכט זיך אַז אַקס. שמואל און

טריינע מירל זענען ארויס פאר דער טיר, אריינגענומען דעם בעל-שם — נישט וויסענדיג אפילו, ווער ער איז, נאך גלאַט אַ איד! — צו זיך, געשיקט נאך אַ סטעלמאך, צו פארריכטען די אַקס; אייך דער וואָס, איידער ווען — נאך צוועלף, דער בעל-שם בלייבט שוין אויף שבת. און אַ מכנים אורח אין שמואל פון אייביג אויף, און טריינע מירל האָט אויך אַ גוט אויג אין אַן אָפען האַרץ פאר'ן אורח, — האָט זיי טאקע פון דאמאָלט אַן אָנגעהויבען צו שיינען דער מזל. און אזוי ווי עס איז שוין געוואָרען אַ מנהג, אַז ווען דער בעל-שם פאָהרט דורכ'ן שטעטעלע, שטעלט ער זיך אָפּ ביים פאַר-פּאָלק, האָט טאקע דער מזל געשיינט, וואָס אַמאָל שענער... וואקסט די צאָהל טראַטוועס, וואָס שמואל שיקט קיין דאַנציג, פון יאָהר צו יאָהר, און אזוי די צאָהל פּערעל פון טריינע מירל'ס האַלץ, און עס וואקסט דאָס הויז, צוגעבויט אַ שטוב נאָך אַ שטוב, און צוויי שטיבער פאר'ן גרויסען אורח — פאר'ן בעל-שם אָפּגעשטעלט. און דאָס שטרוי פון דאָך אויף שינדלען פאַרביטען, און אַ הויז געוואָרען — אַ פולער בעכער. און עס ווימלעט דאָס הויז פון סוהרים. און געהט אָפּ דער שניי, קומען זיי צוזאַמען פון די שטעטלעך אַ מנין שיפּערס, און פון די דערפער כהנה וכהנה, להבדיל, פליסאַקעס, און פול די קאַמערען צידה לדרה, און פון הויף שלעפּט מען און מען שלעפּט באַלקען און שוועלער צום ברענג... און דער טייסטער ביי שמואל אין בוזעס-טאַש וואקסט אין דער דיק; אַז אויף זיין געהילץ האָט דאָס וואַסער ביי דער גרעסטער פאַרפלייצונג קיין שליטה נישט, דער גרעסטער ווינט צורייסט די טראַטוועס נישט; און שיקט מען שפּעט אַרויס, און עס האָט זיך אַ פריהער ווינטער געשטעלט, קירעוועט זיך עס עפעס אַליין דורך צווישען איין און עס קומט אַן בשלום... און אונזער שמואל קויפט אַלץ גרעסערע וועלדער, און האָט שוין געלט ביי לויט, ביי דער מזרח-וואַנט — אַ שטאַדט, טריינע מירל אין עזרת-נישים — ביי דער קראַטע... און קומט דער בעל-שם, זיצט ער אָפּ מיט דעם שמואל גאַנצע שעה'ען אין חדר און מען שמועסט פה אל פה...

הויבט שוין אַן צו נעמען אַ וואונדער?

— פון וואָס רעדט דער שמואל מיט'ן בעל-שם? מן הסתם פון זיינע עסקים... קיין גרויסער למהן און קיין מקובל איז ער נישט... ווי בעט עס נישט אַ איד וועגען בנים?...

און זיכער איז מען, אז ווען ער ברענגט נאך די פארע פון מויל ארויס, וואָלט איהם דער בעל־שם נישט אָפּגעזאָגט. אַ גרויסע זאָך ביי איהם אַ ברכה צו געבען... אלא וואָס? — טראַכט מען — דער איד איז אַזוי פאַרטון אין זיינע עסקים, אז ער פאַרגעסט נאָר, וואו ער האַלט... הויבט אָן צו פאַרדריסען. וואָס איז? ער איז דאָך שוין קיין יונגער מאַן נישט, און ווען מען גיט אַ ריה, קאָן קיינער נישט וויסען. גיט מען איהם אַנצוהערענישען. אין בית המדרש, צווישען מנהח ומעריב, כאַפט איהם אַמאָל אָן אַ גוטער פריינד אין מאַרק ביים עק לאַזן? היתכן? און אַן שמואל פאַרשווייגט און דרעהט זיך אויס מיט עפעס אַ מאַדנע אומעטיג שמייכלע אַדער פאַרדרעהט מיט עפעס אַנדערש, קומט מען אַהיים און מען דער־מאנט דערפון אין שטוב: מנע, וואָס אַ איד קאָן... הערען די וויי־בער, „טאַקע נישט גלייך“, נעמען זיך די ווייבער צו טריינע מירלען. מען טרעפט זיך אין דער ווייבערשער שול ביים דאוונען, אויף אַ רומפּלען, בשעת גוט־וס־טוב ביטען, — שוין אַ ווייבערשער „היתכן“... מילא, אַ מאַנספאַרשיון איז אַ מאַנספאַרשיון, פאַרנר מען און פאַרגעסט, וואו ער איז אויף דער וועלט, אָבער זי, טריינע! און מען גיט איהר צו פאַרשטעהן, אַן אייביג לעבט מען נישט, און נישט אייביג איז אַן אישה יונג. און חו ביי אַ מאַן איז אויך נישט קיין אייביגע זאָך. און וואָס שפעטער ער וועט צום אַמת'ען שכל קומען, איז אַלץ פאַר איהר ערגער. האָט טריינע מירל איהר כאַטט טבע: שמייכלעט און שווייגט, אַדער פאַררעדט מיט עפעס אַנדערש...

און נישט אומזיסט שווייגט זי און שמייכלעט. זי ווייס, וואָס זי איז פאַר איהר מאַן שמואל — „אַ טעפעל מיט אַ שמערצעל“... אין האַרץ דאָך, פאַרט אַן אישה, הויבט אָן צו פיקען: אַ קינד, אַ אינגלעל, אַ קדיש'ל... און עס פיקט זיך אויס אַ בענקעניש און אַ שטיל האַרץ־וועהטאָג נאָך אַ קינד, און ס'הויבט זיך אָן אַלץ מעהר און מעהר גלייך מיט אַלע צו וואונדערען, ווי איז עס איהר שמואל אַזאַ עולם־הזה'ניק געוואָרען און רערט אַלץ מיט'ן בעל־שם וועגען עסקים און עסקים, וועגען „קיי־אז־שפיי“ און קלערט נישט וועגען אַ תכלית?

זי, פון איהר זייט, וואָלט איהם אודאי מוחל געווען די פערעל מיט די אוירינגלעך מיט'ן שמערזטיכעל און ברוס־טיכעל זי

דאָס גאַנצע צירונג, וואָס ער קויפט איהר, וואָס א יאָהר מעהר און טייערער... זי האָט טאַקע ליעב איהר מאן שמואל, ער איז איהר בעסער, ווי צעהן זיהן, אָבער אַוועקגעהן פון דער וועלט, ווי אַן אַפּגעגאַנגענער שאַטען, ווילט זיך פאַרט נישט, אַ מאַמע זיין גלוסט זיך...

זי וועט שוין אַמאָל מיט איהם אַ שמועס טון, מיט גוטען, ווי זי קאָן... האָט זיך אָבער קיין געלעגענהייט נישט געמאַכט. זי וועט דאָך נישט אַרויך דערמיט פון דער העלער הויט. טרעפט זיך אַמאָל, שמואל דארף קומען פון בית-המדרש, פון שחרית, זי גרייט צו טיש אויף אַנבייסען, וואַרפט פאַרבייגעהענדיג אַ בליק אין שפיגעל אַריין אין דערזעהט זיך עפעס נישט ווי נעכטען און אייערנעכטען. זי געהט צו נעהנטער, קוקט זיך בעסער צו: יאָהרען שטעהען נישט; דאָס פּנימ'ל שוין נישט אַזוי פּריש, די אויגעלעך נישט אַזוי גלאַנצענדיג, און אונטער די אויגען קנייטש זיך עפעס... זיפצט זי אַפּ, נעהט אַוועק פון שפיגעל פאַר'מרה-שחורה'ט און זעצט זיך ביים טיש און פאַרטראַכט זיך. שמואל קומט מיט'ן טלית-זתפלין-זאַק; ווי זיין שטייגער איז:

— גוט מאַרגען!

טריינע מירל שטעהט איהם נישט אויף אַקענען, ענטפערט שלאָבעריג „גוט-מאַרגען—גוט-יאָהר“, גיט אפילו נישט אַ שמייכלע.

— וואָש דיד! — און עפעס נישט איהר קול.

פרעגט ער עפעס אומרוהיג:

— ס'איז דיר עפעס, טריינע מירל?

זי ענטפערט נישט און לאָזט די אויגען אַראַפּ.

טראַכט ער: מאַלע וואָס! וואַשט זיך, זעצט זיך צום טיש;

טריינע מירל נעמט כמעט נישט אין מויל אריין...

— טריינע מירל?

זי קוקט נישט אויפ'ן. די ברעמען אַראַפּגעלאָזט, פון אונטער

די ברעמען קייקלען זיך טרערען איבער די באַקען... איז דאָר עס

נישט פּראַסט. שטעהט ער אויף, נעהט צו צו איהר שטול, הויבט

אויף די האַנט און וויל זי גלעטען איבער דער האַר-באַנד; מין

טריינע מירל גליטשט זיך אַרויס פון אונטער דער האַנט:

— לאָז מיר געמאַכט...

און הויבט זיך אויף און לויפט צו דער קאנאפע, און גיט זיך
 א וואַרף אויף דער קאנאפע און — מיט'ן פנים צו דער וואַנט.
 בלייבט שמואל שטעהן צומישט אינמיטען שטוב; צונעהן
 האָט ער מורא. ער איז נאָרנישט נעוואוינט צו אזא אויפפיהרען
 און ווייסט נישט, וואָס דאָס באַטייט:
 — טריינע מירל. דו ביסט נישט בקו הבריות? שיקען נאָכ'ן
 רופא? זאָג... דיר פעהלסט דאָר עפעס...
 דרעהט זיך טריינע מירל איבער כמעט מיט אַ כעס:
 — און דו ווייסט נישט, וואָס מיר פעהלסט? און דיר פעהלסט
 נישט, וואָס מיר פעהלסט?
 און צוואויינט זיך:
 — ווי איז עס אַ איד אַזוי פארפלאַמט אין עסקים, ווי האָט
 מען צום אזא תאוה צו נעלסט!
 שטוינט שמואל:
 — איד?
 — ווער דען, איד?
 און קעהרט זיך ווידער איבער אַפ און טענה'ט שוין
 מכלומד'שט צו דער וואַנט:
 — אַ איד זאָל האָבען אזא תאוה צו נעלסט. אויף אַ איד זאָל
 דער יצר הרע צו נעלסט אזא שליטה האָבען...
 — עס קומט אַ בעל שם... אַז מען האָט שוין די זכיה... און
 מען זיצט מיט אַ בעל שם שעה'ן לאַנג אין חדר פארשלאָסען... און
 ער לאָזט זיך בעטען, אודאי לאָזט ער זיך... רעדט אַ איד נישט אַ
 וואָרט וועגען תכלית... יאָהרען שטעהען דאָר נישט... אַ לעדיגע, אַ
 שטומע שטוב... קיין זכר פון אַ קינד... און ער וואָס בעט? נאָר
 נעלסט און נעלסט, רעדט נאָר פון זיינע עסקים... פון זיין געהילף,
 פון זיינע טראַטוועס...
 גיט זיך שמואל אַ רייב ביים שטערן, קוים פארשטאַנען.
 געהט ער געהנטער צו, זעצט זיך געבען טריינע מירלען, נעמט
 איהר האַנט אין זיינע און זאָגט:
 — זיי וויסען, זונתי טריינע מירל, אַז איד האָב נאָר מיט'ן
 בעל שם הקדוש וועגען מיינע עסקים קיין וואָרט נישט גערעדט!
 זעצט זיך טריינע מירל אויף מיט אַן אַפען מויל.
 — גלויבסט מיר, טריינע מירל? בהו שלי זאָג איד דיר!

איחר מאז גלויבט זי... מויערען צו שטעלען אויף שמואל'ס
ווארט...

— פון וואס דען רעדסטו?

— איך מוז דאך דיר שוין זאגען — ענטפערט שמואל —
פון פרעמדע עסקים... איך בעט טאקע, אבער נישט פאר מיר, פאר
אנדערע! ווייסט דאך, אז ארעמע שטארט אהן פרנסה, אין עס
פעלען נישט קיין אונטערנענג, קיין חולאת'ן, רחמנא לעלו... און
דער איד האט א מידעל חתונה צו מאכען, און יענער דאס און
נאך איינער יענעם...

לייכטען אויף טריינע מירל'ס אויגען מיט שטאלץ אויף איהר
שמואל'ן...

„אזוינער, שטאמעלט זי, ביסטו גאר!“ — און שפארט אז דעם
קאפ אויף זיין הארץ. און רוקט זיך באלד צוריק אָפּ:

— אבער אַ סינר, זאגט זי, וויל איך!

— אַ גאט זאך, טריינע מירל...

— איז דערויף דא אַ בעל שם...

— איך וויל איהם נישט דולען דעם קאפ מיט אזוינע זאכען...

— דו מוזט!

— איך מוז?

— וויל איך וויל... דיין טריינע מירל וויל...

און אזוי ווייטער און ווייטער... און דאס פארפאלק איז אזוי
פארנומען און פארטיפט מיט זיך, און מיט'ן ענין, פון וואס מען
רעדט, אז עס הערט נישט, ווי מען פארפאָהרט פאר דער טיר, ווי
עמיץ געהט אין פאדער־שטיבעל... און אומגעריכט ניט זיך אז עפען
די טיר, דער בעל שם בכבודו ובעצמו באווייזט זיך... מוז מען דאך
איהם שוין זאגען, וועגען וואס עס איז דא גענאָנגען...
ווענדט זיך דער בעל שם מיט זיין זיס־אומעטיג קול צו טריינע

מידלען:

— ווילסט דוקא, אשה?

— קוקט אויף איהר שמואל צוטראָגען, און זי:

— איך וויל, רבי, איך וויל!

— און ער אויך! — טייטעלט זי אויף שמואל'ן, וואס שטעהט
שוין צומישט.

— אזוי? דו, שמואל, אויך? — צושטייבעלט זיך דער בעל

שם, — נו, קום זשע מיט מיר אין חדר אריין... געהען זיי, שמואל
 געהט נאך דעם בעל שם און פארמאכט הינטער זיך די טיר. טריינע
 מירל, מיט הארץ־קלאפעניש פאר שרעק און פרייד, שטעלט זיך
 שטיל אויף די נעגעל צו צו דער טיר, און קאן זיך נישט אייניג
 האלטען און עפענט שטיל און אויף א שמאלער שפארע די טיר,
 זי קאן זיך בשום אופן נישט איינהאלטען! און לעגט צו אן אויער און
 הערט אונטער. הערט זי, ווי דער בעל שם, אז ער האט זיך געזעצט
 אין געהייסען שמואל'ן זיצען, זאגט צו איהר מאן מיט די ווערטער:
 — זיי וויסען, שמואל — זאגט דער בעל שם — אז פון היר
 מעל פאר דיר האב איך נאך איין ברכה באקומען. מיט'ן כת פון
 דער ברכה האב איך דיר געגעבען עשירות... ווילסטו נאך בנינים...
 און אויב בנינים איז אויס עשירות...
 — איד האב, רבי, קיינמאל נארנישט געוואלט קיין עשירות...
 זייט מיר מוזל, רבי...
 „מיין טייערער שמואל“, קלאפט מיט פרייד אין טריינע מירל'ס
 הארץ...

מאכט דער בעל שם:

— אויב נישט עשירות, איז ארעמקייט...
 — איז ארעמקייט! — באשטעהט שמואל, און טריינע
 מירל'ס הארץ הינטער דער טיר וואקסט...
 — ארעמקייט איז דלות...
 — איז וואס, רבי?
 — קאנסט ווערען, לא עליכם, א מחוסר לחם... אויסשטעלען
 די האנט...
 — כ'נעם אז פאר ליעב...
 טוט שוין טריינע מירל א צופ ביים הארץ: איהר שמואל
 וועט הילף אויסשטעלען א האנט נאך א מתנת בשר ודם...
 — עם קאן, לא עליכם, פעהלען ברויט אין מויל אריין... דיר,
 דיין ווייב...
 שמואל כאפט א ציטער... „זיין טריינע מירל!“
 — ווילסטו?
 פארנעסט זיך טריינע מירל און פאלט אריין:
 — ער וויל, רבי, ער וויל!

— יא? — ווענט זיך דער בעל שם צו שמואל'ן — אפילו
ווערען נע ונד, לאזען זיך אין דער וועלט אריין? ...
— ווי טריינע מירל באשטעהט!
— איד באשטעה, איד באשטעה!
— וועט אזוי זיין! — שטעהט אויף דער בעל שם, און טרייסט
זיי באלד: ביז גאט וועט זיך מרחם זיין...

— — — — —
און אזוי איז געווען.

נישט אויסגעגאנגען א יאהר — א קינד אין וויג, א אינגעלע.
און שיינע שיינט עם, זאגט טריינע מירל און אלע זאגען, ווי די
זון... מען זאל נאר דערהיטען, רכונו של עולם, פאר עין הרע...
און עם האדעוועט זיך דאס קינד און וואקסט... עם האט אפ
געפאקט און אפגעמאזעלט און וואקסט ווידער... פון וויג צום
דרדקי-מלמד, פון דרדקי צום גמרא-מלמד, פון חדר אין בית
המדרש אריין... און אן עלוי וואקסט, א צירונג און א שיינדעל
פאר טאטע-מאמע, פאר דער קהלה און פאר דער וועלט... אבער
מיט דוד'לס וואקסען — אזא נאמען האט מען דעם קינד געגעבען,
— אי שמואל'ס אי טריינע מירל'ס פאטער האבען געהייסען
דוד! — צוזאמען מיט דוד'לס וואקסען פאלט דער מסחר... אינ-
גאנצען דאס רעדעל זיך איבערגעדעהט!

אנגעהויבען האט זיך עם באלד ביים ברית...

דאס געהילץ שוין אויף דער וויקסעל, אין שטוב — נכבדים,
א שמחה, א גדולה. מזל-טוב, מזל-טוב! דער קוואטער גיט שוין
צוריק איבער דאס קינד, אריינצוטראגען צו דער יולדת. קלאפט
מען אן אין פענסטער. קומט מען אריין אין טיר —
א בשורה רעה פון וואסער:

— א ווינט די טראטוועס צוריסען, דאס וואסער דאס גע-
הילץ צויאגט... קיין שריד ופליט געבליבען.

הויבט אויף שמואל די אויגען צום הימעל:

— גאט האט געגעבען, גאט האט גענומען!

— געלויבט זאל זיין זיין ליעבער נאמען! — ענטפערט אפ

די יולדת, פין איהר שטוב.

און צו וועקען דעם פארשטיינערטען עולם מאכט שמואל:

— נאך דא אביסעל געהילץ אין וואלד. נאך אביסעל געלט ביי לייטען... מאכט בריכה, אידען...
די לייט זענען במשך פון א קורצער צייט אויך יורדים גע-
ווארען; א גראשען נישט אפגענומען; געבליבען נאך דאס ביסעל
געהילץ...

קומט די צייט, וויקעלט שמואל איין זיין דוד'לען אין טלית
און טראגט איהם דאס ערשטע מאל אין חדר אריין צום דרדקי-
מלמד. טריינע מירל שטעהט אין פענסטער און קוקט נאך, מיט א
נחת-שמראלענדיג פנים צו דער שויב צוגעקלעפט. שוין נישט די
נאנצע טריינע מירל, אבער די אויגען לייכטען!

באגעגענט שמואל, דוד'לען איבער'ן סארק טראגענדיג, א איד
פון וואלד, א באקאנטען איד, א שרייבער אין וואלד, ניט ער איהם
אין פארביינעהן „שלום“; פארהאלט איהם אבער דער איד...

— אוי, שלעכט, שמואל, שלעכט... נאך ביטער...

— וואס איז? שמואל מיינט, דעם איד אליין איז עפעס.

— גערעגענט — זאגט דער איד — און גערעגענט; וועגען—

גריבער און לעכער; וואו א שטיקעל שאסיי — איבערנעקעהרט...
אויף די שלאכען צואווארפען געהילץ, צובראכענע רעדער און אק-
סען... אין וואלד פוילט... דיין געהילץ אויך, שמואל...

שמואל קומט אהיים נישט פרעהליך. טריינע מירל פאלט ביי
זיך נישט אראפ:

— ווייסט דו וואס, שמואל? נעם און פארקויף מיין צידונג
און דאס ביסעל זילבער פון שטוב ארויס, מאך צו געלט און
האנדעל...
— און ווייסט דו וואס, שמואל? פרוואו תבואה...

פאלגט ער. האנדעלט מיט אביסעל ווייץ, מיט אביסעל קארן.
לאנגזאם, באהיטזאם, ער זעהט, דער מזל האט זיך אפגעטאן...
שפילען מיט'ן וואסער וועט ער זיך אודאי נישט אונטערשמעהן...
הויבט אן דערווייל דוד'ל'ס תומש...

פארגעסט מען אלץ. א שמחה, א גדולה! א סעודת-מצוה... א
קניף אין באק, און עס שטעהט די פארב: טריינע דעקט א טיש
מיט כל טוב — איבער'ן שטאנד... ארום טיש — דער פער פון דער
קהלה. שטעהט שוין דוד און זיין חבר — דער אויספרעגער אין דער
מיט אויפ'ן טיש... לעגט איהם שוין דער חבר דער אויספרעגער

דאָס הענטעל איבער'ן קעפעלע:

— וואָס לערענסטו, דוד?

און ווי דוד'ל וויל ענטפערען, ווערט פלוצלונג טונקעל איין שטוב, חושך—אין דרויסען. א שוואַרצע כמארע אָנגעפלויענע, און אַ ווינט האָט זיך ווי פון אַ קייט אָפּגעריסען... אין אַ האַגעל שלאַנט, שלאַנט די שויבען אויס...

פון שמואל'ס ביסעל תבואה, וואָס ער האָט ביי פּריצים אויפ'ן פעלד, אויף איינען אחריות געקויפט, איז — קיין שריד ופּליט געבליבען... קוים דאָס ביסעל שטרוי פאַר'ן פּרץ.

נאָך אַלץ אבער קיין סכנת נפשות נישט. פאַראן נאָך אַ הויז, און דער שכן דער אינרישאל האָט אן אייג דערויף, פאַרקויפט מען איהם דאָס הויז, מען דינגט ביי איהם צוריק אַ דירה מיט אַ געוועלכ און מען פאַרלעגט אַ שניט־קראַם. מאַטערט מען זיך נאָך עטליכע יאָהר... קומט ווייטער אַ שמחה — דוד'ל הויבט אַן תּפּלין צו לענגען... ער וועט אַ דרשה זאָגען... אַט שטעהט ער אין בית המדרש אויפ'ן בעלעמער. די עדה אידען קאָן פון איהם קיין אויג נישט אָפּרייסען. טריינע מירל, הינטער'ן פאַרהענגעל אין עזרת נשים, ציטערט פאַר עין הרע... אַבער דוד'לס קול פאַר שכוּר'ט זי מיט פּרייד... ווי עס קלינגט זיין קול'כעל...

פאַלט אַרײַן אַ איד:

— עס ברענט! רב שמואל, אייער געוועלכ ברענט...

באַלד קלינגט דער גלאַק פון קלויסטער, נויט מיט עמערס און העס לויפען ראַטעווען דאָס הויז. — שמואל פון דירה און געוועלכ איז אַרויס מיט נאָרנישט...

נעמט מען אַלץ אַן פאַר ליעב. אַ דירה קריגט מען. שמואל נעמט זיך צי לופט־שנאָפען אין גאָס, שטופט זיך אַמאָל צו צו אַ מעקלעריי, געהט אפילו אַמאָל אין שליחות... טריינע מירל לאַזט זיך אויך אַראָפּ און כאַפט אַ כּשר'ע מציאה אין מאַרק... אייער, אַ הון אַ פעטע און פאַרקויפט שכנות... לאַזט זיך נאָך טיפּער אַראָפּ— קויפט איין אויף באַשמעלונג פאַר בעל־הבית'טעס און צומראַנט אין די הייזער... אַרעם, קרוע, בלויע, פאַרשוואַרצט דאָס פנים, נעך בער. אַבער נתת אין די אויגען שטראַלס... אַזוי ביי איהר, אַזוי ביים אָפּגעמאַטערטען שמואל:

דוד'ל קיין עין הרע, וואַקסט. שוין איבערגענאַנגען אין בית

המדרש אריין. און ער שמ'ט — א מתמיד, אן עלוי שבעלויים...
 און א זיידען קינד, א פרום קינד... מאמעס בענישען זיך מיט איהם...
 שדכנים ווייזען זיך, שדכנים האקען שוין אָפּ די שוועל... א לאַנד־
 שדכן געקומען. מיט'ן בערדיטשעווער פרנס א שידוך גערעדט. דער
 בערדיטשעווער פרנס, א איד א למדן, א מיוחס און א גביר, שיקט
 אראָפּ א דיין פון שטאָרט, דעם חתן צו פאַרהערען. און אָט — גער
 קומען דער דיין, א איד מיט ברילען גרויסע, א ווייסער באַרד א
 לאַנגער, א חשוֹב'ער איד, אביסעל א צוטראַגענער... און עס איז
 ערב ראש חודש, וועט עסען סעודת ראש חודש' טריינע מירל קאש־
 פערט ערגעץ אויס א הערינג און קוילעט... די מענער — דער אורח,
 דער מאַן שמואל און דוד'ל — געוואַשען זיך, זעצען זיך צום טיש...
 טריינע מירל שטעהט ביים אויווען און ווארט אויף נחת... זי זעצט
 זיך שוין נישט צום טיש מיט אַזא איד... און אָט ווישט זיך אָפּ
 דער דיין דאָס מויל, שמואל דערלאַנגט א גמרא, דער דיין עפענט,
 רוקט צו צו דוד'לען :

— דאָס קאַנסטו ?

— כ'קאָן — קלינגט דוד'ס קול...

— קוק נאָר אַמאָל דורך.

— כ'דאַרף נישט...

שמואל וואַרפט א בליק צו טריינע מירל, טריינע מירל רויך
 טעלט זיך און ענטפערט טיט א פאַרבאַרגענעם שמייכלע. נעמט
 דער דיין צוריק די גמרא צו זיך און פרעגט א קשיא, אַפנים זעהר
 א האַרבע קשיא... טריינע מירל האָט בטחון אין איהר קדיש'ל...
 איז אָט פיהרט ער מיט'ן הענטעלע איבער'ן גלאטען שטערנדעל,
 דאָס פנימ'ל רויטעלט זיך, אין די אויגעלעך צינדען זיך ליכטלעך
 אָן, אַרום די ליפלעך שפילט א זיס שמייכלע. און אָט עפענט ער
 דאָס כשר'ע מיילעכעל אויף, באַלד וועט א זילבערען תאווה־גלעקעלע
 קלינגען...

אַבער פון דוד'לס מיילעכעל איז נאָר א פאַרע אַרויס !

דוד'ל האָט פּלוצלונג דאָס לשון פאַרלוירען !

מילא דלות — אויסגערעדט ; די צרה איז אין די תנאים נישט
 געשטאַנען. דער בעל שם קומט נישט, נעמט שמואל טריינע מירלען
 זיין גויב און דוד'ען זיין קינד און לאַזט זיך צום בעל שם ; ער

וועט זיך מיט איהם אויס'מענה'ן. וואס איז עס פאר א פינסטערער ציילאג?

שמייכלט ער, דעם בעל שם.

— אזוי — זאגט ער — דארף זיין... ביז עס וועט — אונז

טערקומען די צייט.

און הייסען הייסט ער אזוי טון :

טריינע מירל, ביי וועלכער ער איז שוין אזוי פיעל מאל גע-
ווען א גאסט, זאל בלייבען ביי איהם אין שטאדט — זיין טאכטערס
גאסט; עס וועט איהר, ברוד השם, גארנישט פעהלען. דור'ל זאל
אויך בלייבען און זעצען זיך ביי איהם אין בית המדרש לערנען.

— זאל ער דערווייל לערנען אהן לשון...

הערט מען: „דערווייל“, אטעמט מען שוין אפ.

— און דו, — ווענדט זיך דער בעל-שם צו שמואל'ן — מוזט

זיין א צייט נע ונד. האסט פארלוירען דיין מזל אויפ'ן וואסער,
מוזט דו דיר עס צוריקברענגען פון וואסער. מיט'ן ברעג פון ווא-
סער, נאכ'ן שטראם, זאלסטו געהן. פון קהלה צו קהלה... און הער.
שמואל, — קומסטו אין א קהלה אריין און דו זעהסט, מען קען
מיר, מען האט מיין גאמען געהערט, אז דו זאגסט „בעל שם“,
ווייסט מען, וואס טייטש, געה ווייטער... וועסטו אבער קומען צו אן
ארט, וואו מען וועט עפענען מויל און אויערען, נישט אנהויבענדיג
צו וויסען, ווער און וואס איד בין, — דארט, שמואל, וועסט דו
אויפגעריכט ווערען...

און ער איילט איהם צו:

— שמעה נישט, שמואל! איד האב דאך דיר געזאגט:

„וועסט אויסשטעלען א האנט“. געה דיר אויף א טארבע, נעם א
טעקען און געה!

— מיט'ן בוג געה, דערנאך מיט דער ווייסקעל... — גיט ער

די אפגעהענדיג אין זיין חדר אריין.

— — — — —
אז דער בעל שם הייסט, פאלגט מען; געזעגענט מען זיך.
בלייבט טריינע מירל ביים בעל-שם אין הויז; זיין טאכטערס
גאסט. זעצט זיך דור'ל לערנען אין בעל-שם'ס בית המדרש, „דער-
ווייל“ אהן לשון. און שמואל געהט זיך און הענגט זיך א טארבע
איבער די אקסעל און לאזט זיך ביים ברעג, מיט'ן וואסער...

געהט ער. וואו ער קומט אין א קהלה אריין — עס קלינגט מיט'ן בעל שם. חולאים אויסגעהיילט, מיט קינדער געבענשט, גער פאלענע אויף די פיס אויפגעשטעלט... עס רעדען דערפון אלע מיין לער, עס לויבען און ווערען נישט מיד לויבענדיג אלע צונגעז...

איבערגעקומען דעם ברעג פון בוג, געהט ער מיט'ן ברעג פון דער וויקסעל... ווידער דאסזעלבע... נישט לייכט צו געפינען אן ארט, וואו מען ווייס נישט דעם בעל שם; אין פארווארפענסטע העק! געהט ער און געהט, ביז ער קומט צו א גרענעץ. קיין פאס האט ער נישט; דער בעל-שם האט געהייסען געהן. — פעקעלט ער זיך דורך און קומט בשלום אריבער... געהט ער שוין, און די בייגער ברעכען, און פאלט ממש פון די געשוואלענע פיס, אויף יענער זייט גרענעץ. עס שרעקט איהם נישט אפ. ער מוז צוריק ברענגען זיין מזל און דוד'לען זיין לשון. קומט ער אמאל, פרייטאג, שוין אויפ'ן טאג, אין א דייטשער שטאדט אריין. עפעס אין א שמאל געסעל אריינגעפאלען; די פיס טראגען נישט ווייטער. שטעלט ער זיך צו צו א מויער, שפארט זיך אן מיט'ן אקסעל, און הויבט די אוי-גען צום הימעל ארויף; רבונג של עולם, וואו דא א מרחץ? וואו א מקום קדוש? און וואו וועט ער האלטען שבת?

עפענט זיך אין דער זעלבער רגע פון א הויז קעגענאיבער א פענסטער, שטעקט א דייטש ארויס דעם קאפ, אן אלטער דייטש, אפילו נישט קיין גלוח, אפילו מיט א יארמולקע איבער'ן קאפ, אבער א פנים פון אן אמת'ן דייטש, דאס בערדעל פיין פארקעמט, און די יארמולקע איז גארנישט יארמולקע, וואס שמואל קאן. נישט שפיציג, עפעס קאנטיג... א דייטשע יארמולקע...

כאפט שמואל א ציטער, ער וועט אוראי אַנשרייען, וואס ער שטעהט דא, וואס ער שפארט זיך אן אין מויער. דער דייטש אבער בייזערט זיך נישט און רופט צו איהם אריבער עפעס גאר אידישליך, דייטשמעריש, אבער מיט א אידיש הארץ:

— זי זינט יודע?

שמואל שאקעלט מיט'ן קאפ אויף יא; „א שאלה דאס איז?"

טראכט ער.

— דאן קאמען זי נימינסט געהער...

געהט שמואל קווער אריבער דער גאס, עפענט זיך א הויז-סיר, קומט ארויס א דינער, זאגט, דער הער בעט ארויף... פיהרט

ער איהם איבער געוועקסטע און מיט דיוואנס באלענטע טרעפּ.
שמואל געהט אויף די שפיץ קנעפעל, וואָס וועניגער צייכען איבער-
צולאָזען. קומט מען אויפ'ן שטאַק אַרויף, שמעהט שוין דער
דייטש, און הינטער איהם אַ דייטשקע, אין דער אָפּענער טיר.
שטרעקט איהם דער דייטש אויס די האַנט:

— שלום עליכם!

אויך אַביסעל דייטשמעריש. די דייטשקע זאָגט:

— איין נאַסט אים הויזע — נאַט אים הויז...

די שטימען זענען עפעס נישט קיין פּרעהליכע, אָבער עס
שמעקט מיט אמת'ער הכנסת-אורחים. מען פיהרט איהם אין שטוב
אַרײַן. מען גיט איהם עפעס לייכטס טועם צו זיין. דער דינער,
וואָס איז אוועקגעגאַנגען, קומט באַלד צוריק און מעלדט:

— פּערטיג!

ווייזט זיך אויס, אַז פּאַרטיג איז פאַר שמואל'ן אַ וואַנע. געהט
ער אַרײַן, וואַשט זיך אָפּ לכבוד שבת, געהט אַרויס, ווישט זיך אָפּ
מיט האַנטיכער, וויל אַנטון די מלבושים, — קוקט זיך אום, דער
משרת, אפנים אַרויסגעהענדיג, האָט איהם זיינע מלבושים צוגענור
מען... פאַר דאָס ליגען אויף אַ שטול — אַ פּריש העמד מיט אַ
טלית-קטן מיט אַלע אַנדערע זאַכען... כאַפט ער אויף זיך דאָס
העמד מיט'ן טלית קטן. וואָס אנבאלאַנגט דער רעשט, בלייבט ער
שטעהן: אפשר שעטנו?

קלאַפט אָבער אַז דער בעל-הבית:

— מיין הער, איילען זי גיטינסט צו. צייט צו געהן צו קבלת

שבת... און ווייטער עפעס גאַרנישט קיין פּרייע שטימע.

אָבער „קבלת שבת“ — אויס פּחד פאַר שעטנו... ער טוט זיך
אַז מען געהט דאווענען, אַ דייטשע שול, אָבער אַהן אַז אַרגעל, אַ
כאַר, אָבער אַהן נשים... און מען דאווענט, עפעס דייטשמעריש,
אָבער פון סידור אַרויס... מען קומט צוריק אַהיים: שלום עליכם,
קירוש... און אַ געדעקטער טיש, אויף אַלע אידען געזאָגט. עס
בליצט פון די זילבערנע לייכטער און כלים און אַלערליי קריסטאַל
און גלאַזוואַרג... ביים עסען זינגט מען זמירות... ביים בענשען—
די דייטשקע נעמט אַ סדור און בענשט אויך; דאָס טעכטערל, ער
באַמערקט זי ערשט, אַ מיידעלע פון אַ יאָהר פּופּעזען — בענשט
אויך... נאָכ'ן עסען — מען פיהרט איהם אין אַ באַזונדערן חדר

אריין, שלאפען. זינט ער לעבט, האט ער נאך אזא בעט נישט געהאט...

אבער אין שלאף טראכט זיך איהם: וואס קאן עס זיין? אזא עשירות — און קיין שמייכלעל אויפ'ן פנים. שבת, און אז מען פארגעסט זיך א וויילע — זיפעט מען; אזוי ער, אזוי זי, אזוי דאס טעכטערל... דער שלאף אבער איז גובר. אין דערפריה — אין שול אריין, דערנאך עמען און ווידער אפרוהען אין באזונדערען חדר.

— פילייכט וואלען זי איין ספר?

— אדרבא!

דערלאנגט איהם דער בעל-הבית א מדרש.

ער עפענט און פארגעסט זיך און טראכט, ווידער, וועגען דעם, וואס עס קאן פעהלען דעם דייטש, און דרימלעט איין. דאס זעלבע ביים שלוש סעודות... שפעטער ביי דער הבדלה... נאך הבדלה ווערען די פנימ'ער עפעס גאר הישך... מען שווייגט, און אז מען רעדט ארויס א ווארט, איז עס, זיי פון א קבר ארויס...

מילא, פרעגען וועט ער דאך נישט. אן אורח מישט זיך נישט. און דערביי האט ער דאך זיינס אין זין. גיט ער א טאפ דעם דייטש נאך ויתן לך. — דאס ווייב מיט דער טאכטער זענען ארויס.

— קענט איהר נישט, בעל-בית לעב, דעם בעל שם?

— ווי?

זאגט ער שוין דייטליכער:

— בעל שם!

— וואס איזט זיין געשעפט?...

גיט שמואל'ן א פרעהליכען קלאפ אין הארץ.

און דער דייטש זאגט:

— איין אונבעקאנטע פירמא!

און גיט צו:

— ניעמאלס געהערט!

שפרינגט שוין שמואל אויף דערפרעהט:

— דער מאן איז קיין פירמא, זאגט ער, ער פיהרט קיין גע-

שעפטען נישט... הם ושלום!

זעהט ער אבער, אז דער דייטש הערט איהם שוין נישט, זיצט

טיפ אריינגערקומט אין פאטעל, פארטראכט, די אויגען אין אויער אריין...

— נעבעד, עפעס א שרוי בצער! — טראכט שמואל און שארט זיך ארויס צו זיך אין חדר אריין אויף די נעגעל, און ווארפט זיך אין בעט אריין. שלאפען אבער קאן ער נישט. ליגט ער אזוי און ליגט, ביז עס ווערט גאר שפעט. די גאס ווערט שטיי לער און שטילער און גאר שטיל. מען לעשט אין גאס די לאמל פון אויס. אין דער פינסטערער שטילקייט הערט ער, ווי די דייטש קע קומט צו דייטש און רופט איהם זעהר שטיל שלאפען. באלד קומט די טאכטער:

דער דייטש ריהרט זיך, אפנים, נישט... שמעהען זיי ארער זעצען זיך נעבען איהם. עפעס הויבט מען אן זעהר שטיל צו רעד דען, מעהר שטיל צו זיפצען...

דערנאך צואוויינט זיך דאס מיידעל אויף א קול און געהט ארויס; צואוויינט זיך די מוטער און געהט איהר נאך. און דער דייטש — דער פאטער קרעכצט! — שמעלט זיך אויף:

— אד, גאט, גאט! אד, דו ליעבער גאט! — און געהט נאך. אין דערפריה, טראכט שמואל, וועט ער זיך ביים געזעגענען דורכרעדען מיט'ן דייטש... דאגה בלב איש ישיחנה... און שלאפט ווייטער איון...

אין דערפריה, ער וויל זיך געזעגענען, מען בעט איהם בלויז בען אויף פריהשטיק, די דייטשקע מיט דער טאכטער געהען ארויס, וויל שמואל רעדען. וועט ער דאך נישט צוטראטען מיט אמאל צו דער זאך, הויבט ער אן פון א זייט:

— האט איהר, ווירקליך, דייטש-לעב, נישט געהערט פון בעל-שם...

ענטפערט דער דייטש נאך אמאל:

— ניע פאן דער פירמא געהערט: גאנץ היער אונבעקאנט...
— אזוי! — מאכט שמואל מיט נאך א לייכטערען הארץ.
— עס איז אבער, זאגט ער ווייטער, דייטש-לעב, בעל-הבית לעב, קיין פירמא נישט... עס איז א איד...

— א יודע? — פרעגט איבער דער דייטש שוין מעהר פאר אינטערעסירט, און הויבט, אפשר דאס ערשטע מאל, די ברענין אויף.

— א יודע! — זאגט שמואל נאך.
 — און א איד — זאגט ער — מיט תורה ועבודה, מיט מצוות
 און מעשים טובים, און א הימעל-מאן —
 — וואס?
 — א געמליכער מאן!
 — זא?
 — ענטפערט דער דייטש עפעס נישט זעהר גלויביג
 און וויל ווייטער פארזינקען אין זיינע מחשבות...
 — איד וויל אוועקגעהן, רב דייטש...
 — זא, זי איילען?
 — איד וויל מיד געזענענען...
 — זא... און שטרעקט איהם אויס א האנט; ער וויל נאך
 רופען די פרוי און די טאכטער.
 — אבער — זאגט שמואל — זאגט איד נישט אזוי, רב
 דייטש; עס זאל איד נישט פארדריסען, איד וויל איד עפעס
 בעמען...
 — אר, זא... זעהר גערן... פערצייהען זי, דאס איד עס פער-
 געסען האב... איד בין, ליידער, זא...
 און שטרעקט שוין די האנט אין טאש אריין...
 — ניין, ניין, דייטש... נישט דאס האב איד אצינד געמיינט...
 עפעס אנדערש וועל איד איד בעמען... איהר זייט דאך א איד!
 — מיט לייב און זעל!
 — איד אויך... זאגט מיר, וואס איד פעהלט?
 בלייבט דער דייטש דערשטוינט... באנוצט זיך דערמיט
 שמואל:
 — עפעס דריקט דאך איד אויף דער נשמה, איד, אייער
 ווייב, אייער טאכטער... זאגט, וואס... עפענט דאס הארץ פאר א
 איד: א איד, א איד העלפט אמאל... קוקט נישט אויף מיין ארעמ-
 קייט...
 — דאס ניכט — ענטפערט דער דייטש — אבער אונז קאז
 נייעמאנד העלפען...
 און ער פארזעהלט איהם: ביי די גרעסטע דאגטורים גע-
 ווען... ביי די גרעסטע פראפעסארען —
 — א חולאת, לא עליכם?
 — וואס?

— א קרענק?
 — א קראַנקהייט... יא, א געהיימע... איין אומגליק...
 — איז דאָ — פאַלט איהם אַריין שמואל אין די רייד —
 איינער וואָס העלפט...

— יא, דער הער גאָט!
 — גיכער אין זיין נאָמען דער בעל שם...

און דער דייטש לאָזט עפעס צו זיך רעדען, און שמואל פאַר-
 צעהלט איהם פון בעל שם, פון זיינע נסים ונפלאות. און דאָס האַרץ
 ביים דייטש הויבט זיך און הויבט זיך, און דאָס פנים לייטערט
 זיך צוביסלעך, און די אויגען קלערען זיך ביסלעכווייז, און ער זאָפט
 איין שמואל'ס רייד, אַלע מאָל איבערפרעגענדיג, אז ער פאַר-
 שטעהט נישט, ווי אַ שוואַם; זאָפט זיי, ווי אַ נחת, ווי אַ בשורה
 אַ גוטע...

— פאַלגט מיך — ענדיגט שמואל — איד וויל נישט און
 דאַרף נישט וויסען, וואָס, וועמען ביי איד אין הויז עס פעהלט,
 נאָר פאַלגט מיך, הייסט איינשפאַנען אַ בויד און לאָזט איד פיהר
 רען צום בעל שם...

וואַקעלט זיך דער דייטש... און נאָך אַ ווילען:
 — יא... איד מוז אָבער מיט מיינער פרוי אונד טאַכטער
 שפרעכען...

שרייט אויס שמואל מיט פרייד:
 — געהט מיט'ן רעכטען פום און שפרעכט, און גאָט וועט
 העלפען...

האַבען אָבער אַלע ווייבער, זעהט אויס, איין טבע: די דייטש-
 קע איז אינטער דער טיר געשטאַנען, צו דער רעכטער מינוט אַריינג-
 געקומען, דאָס טעכטערל הינטער איהר... זי זאָגט, אז פּראַוואַוען
 דאַרף מען... אין אַ פאַר שעה אַרום — די בויד געשפאַנט, מען
 זעצט זיך איין, מען פאַהרט גאַלאַפּ. מען פאַרהאַלט זיך נאָר ביי דער
 גרענעץ... דאָ וועט שוין געדויערען; שמואל האָט דאָך קיין פאַס
 נישט...

— — — — —
 איידער זיי וועלען אַריבער די גרענעץ, וועל'מיר זעהען, ווי
 דערווייל ביים בעל-שם טוט זיך.

זיצט ער איינמאָל, דער בעל-שם, און צושמייכלט זיך און זאָגט צום שמש :

— געה, רוח מיר יונה דעם שניידער.

געהט ער און ברענגט איהם.

— זאָג נאָר, יונה, קאָנסט נעמען אַ מאָס מיט'ן אויג, אין יענער זאָל גאַרנישט וויסען, ווי דו נעמסט פון איהם אַ מאָס ?

— אזוי טו איד דאָד מיט אייך, רבי... אייער טאַכטער, זאָל לעבען, הייסט נעהען, קום איד און וואַרף אַן אויג...

— און פאַר נשים אויך אזוי ?

— אַלץ איינס, רבי !

— און ווילסט עפעס טון פון מיינעטוועגען ?

— עד חצי המלכות, רבי !

— איז גוט. דרעהט זיך דאָ ביי מיר אין שטוב אַרום אַ

פרעמדע אידענע...

— אַהא, טריינע מירל, מיינט דער רבי.

— יאָ, און איהר זוהן דוד'ל לערענט ביי מיר אין בית המדרש.

נעה און נעם פון ביידע אַראָפּ מיט'ן אויג אַ מאָס...

— אויף וואָס פאַר אַ מלבושים, רבי ?

— שטעל דיר פאַר, יונה, ווי עס וועט זיין מיט דוד'לען

תנאים, דאַרף ער מלבושים און די מומער מלבושים... און — בעל

הבת'ישע...

— און סחורה, רבי ?

— נעם די בעסטע, אויף מיין חשבון, יונה...

— גוט, רבי !

— נאָר עס זאָל זיין פונקט פון היינט אין אַ חודש אַרום.

— נישט אַ שעה לענגער, רבי...

פאַרנאַכט, אין אַ חודש אַרום, ברענגט דער שניידער די

מלבושים. זיצט דערביי דעם בעל שם'ס טאַכטער, זאָגט ער צו

איהר :

— נעם די מלבושים און נעה אַריין צו דיין גאַסט טריינע,

און זאָל זי זיי אַנטון. איד האָב געהייסען. און זי זאָל נישט

אַרויס פון שטוב און וואַרטען דאָ אין דיין צימער, ביז מען וועט

זי רופען...

פרענט זי נישט איבער קיין ווארט, נעמט די מלבושים און געהט.

— און דו, — זאגט דער בעל שם צום שמש, — נעם דור'לס מלבושים און טראג אין בית המדרש אריין. זאג, איד האב געהייט סען, ער זאל זיך אפּוואַשען און אַנטון, און אַריינגעהן און זיצען מיט זיין מאַמען ביז איד וועל זיי רופען. וויל שוין דער שמש געהן.

— און דערנאָך — זאגט נאָך דער בעל שם — זאָלסט דו מיר תיכף ומיד אָהער רופען אינזער שכן דעם דין און דעם סופר אין: רוח מיר אַריין אַ מיניז אידען, נאָר באַלד... קומען באַלד אַלע גערופענע, בעט זיי דער בעל שם זיצען, און דעם ציריקגעקומענעם שמש הייסט ער אַריינגעהן צו דער טאַכטער און הייסען אַנגרייטען כיבוד.

— וואָס פאַר אַ כיבוד, רבי?

— ווי אויף תנאים... ווי אויף אַ געהויבענע תנאים.

געהט דער שמש, זאמט זיך אַ וויילע און קומט צוריק:
— גרייט!

— אַצינד ברענג אַריין ליכט, מעהר ליכט.

טוט ער אַזוי, דער שמש. און ווי ער ברענגט אַריין לייכטער מיט ליכט און צושטעלט אויפ'ן טיש, פאַרפאַהרט פאַר דער טיר אַ בויד, קריכט אַראָפּ פון דער בויד שמואל און דער דייטש, און די דייטשקע, און דאָס טעכטערל, און קומען אין שטוב.

שטעלט זיך אויף דער בעל שם:

— שלום עליכם, אברהם!

און דערלאנגט דעם דייטש די האַנט.

— ס'קאַצעל-קומט, נשים! זעצט אייד.

ווערען זיי נבהל ונשתומם און זעצען זיך; די דייטשקע מיט דער טאַכטער, פאַרשטעהט זיך, ביי אַ באַזונדער טיש.

— און אַצינד, דייטש-לעב, — שמייכעלט דער בעל-שם — אמונה, זעה איד אין אייערע אויגען, אין מיר האַט איהר שוין... פאַרזעהלט זשע אונז פריהער פאַר אַלעם — ווי אַזוי איהר זייט רייך געוואָרען. אין דו, שמואל, עפען אַביסעל די טיר, — שמייכעלט צו איהם דער בעל שם, — מאַד אַ שפאַרע, דאָרט זיצט ונגתך טריינע מירל, און זי האַט ליעב צו הערען דורך אַ שפאַרע.

שמואל פאלגט גאנץ גער, און דער דייטש אברהם פאר
 צעהלט, דייטשמעריש, אבער מען פארשטעהט איהם.
 מיט יאהרען צוריק איז ער געווען א גאנץ ארעמער דייטש...
 געהאט עטליכע טאלער און פירכט געהאט געשעפטען צו מאכען.
 איינמאל ביינאכט, ער קאן נישט שלאפען פאר זארג, קלאפט עמיץ
 און אין פענסטער... זומער-צייט, שמעהט ער שטיל אויף פון בעט,
 ער זאל דאס ווייב נישט וועקען, און עפענט דאס פענסטער, א בא-
 קאנטער געווען פון הינטער דער שטאדט, ביי דער אויסגוס פון
 ים... זאגט איהם יענער אזוי: א פארפלייצונג האט אנגעבראכט
 געהילץ... פויערים האבען עס ארויסגעצויגען מיט אייזענס, און
 מען קאן עס קויפען כמעט אומזיסט...
 — הערסט, שמואל? — מאכט דער בעל שם צו שמואל'ן.
 וואס האט שוין נישט אפגעטראטען פון דער טיר מיט דער שפארע
 — דיין געהילץ!
 — איך הער, רבי, איך הער! — ענטפערט שמואל און ווענדט
 זיך פארט פון שפארע נישט אפ.
 און דער דייטש מיינט, ער דארף זיך פארענטפערען, און ניט
 צו פארשטעהן, אז על פי דין איז אזא געהילץ הפקר... און פאר
 צעהלט, ווי ביליג ער האט דאס האלץ געקויפט... און וויפיעל ער
 האט פארדינט דערינען... א שפאר ביסעל געלט.
 — און געלט—שלאגט איהם איבער דער בעל שם—געהט שוין
 צו געלט... און באלד איז דיר די בת יחידה נעבוירען געווארען...
 קיין עין הרע א בתולה נאה... א מידעל, ווי מען זאגט ביי איד,
 ווי א גאלד... שוין א כלה?
 — דאס איז דאך, געטליכער מאן, — פארברעכט דער דייטש
 די הענט — מיין אומגליק... זי קאן ניכט פערלאבט ווערען!
 — פארוואס?
 פארצעהלט דער דייטש, אז מען האט זיין טאכטער גערעדט
 די שענסטע און די בעסטע שידוכים, איז זי אבער א קראנקהייט
 באפאלען. אזוי ווי מען ווייזט איהר א חתן, ווערט איהר איבעל,
 נישט גוט, און אז מען פיהרט זי נישט שנעל ארויס, פאלט זי אין
 אהנמאכט.
 — אזוי ווי איהר זעהט, געטליכער מאן, געזונט און פריש...
 און קוים דערזעהט זי א חתן — תלש'ט זי...

ער איז שוין געווען מיט איהר און גערופען צו איהר די בעסטע
דאקטוירים, די גרעסטע פראפעסארען...

— אזוי? — שלאגט איהם דער בעל שם איבער מיט א שמייד
בעל, — דאס איז אינגאנצען ריין צער און דיין צרה? און איד,
זעהסט דו, אברהם־דייטש, וועל איהר ווייזען א חתן, און נישט
נאר זי וועט נישט חלש'ן, עס וועט איהר נישט איבעל ווערען, זי
וועט איהם אקעגען לויפען מיט פארשפרייטע הענט!

— שמואל, לאז אריין דיין ווייב און דיין זוהן.
לאזט אויף זיך טריינע מירל נישט ווארטען און בלייבט
שטעהן, ווי צוגעשמידט צום ארט נעבען מאן, קומט נאך איהר
אריין — דוד'ל... און דאס אינגעל מיט'ן מיידעל דערזעהען זיך,
און דערשרעקען זיך, איינס אויף אנדערען קוקענדיג, אין ווערען
בלאס, און ווערען באַלד רויט... און נישט ווילענדיג מאכען דאס
אינגעל מיט'ן מיידעל עטליכע שריט זיך אקעגען, און בלייבען
שטעהן צומישט, פארשעמט, און רייסען קוים אפ איינס פון אַנד
דערען די אויגען מיט געוואלד און לאָזען די קעפ אראָפ, צומישט.
— נו, מיידעל, — פרענט דער בעל שם, — נישט איבעל?

דעם חתן ווילסטו?
ציטערט זי און שאַקעלט מיט'ן קאָפ אויף יאָ...
— און דו, דוד'ל, ווילסט די כלה? ...
און געביט איהם:
— ענטפער, דוד'ל!
ענטפערט דוד'ל בפירוש:
— יא, רבי!
— און דו וועסט נאך, — זאגט דער בעל שם, — א דרשה
זאגען. סופר, שרייב תנאים...

— — — — —
אין די תנאים האט דער בעל שם געהייסען איינשרייבען, אן
אברהם'ל דייטש גיט זיין נאָנץ פאַרמעגען אַפּ נרו דער טאכטער...
און הן אבות החתן ווי אבות הכלה וועלען עסען א י ב י ג ע
ק ע ס ט ב י ר י ק י נ ד ע ר.

דרשה געשאנק.

דגס, וואס איד וויל איך פארצעהלען, איז אין שבחי בעל-שם טוב נישטא, אין קיין אנדער ספר פון סופרי-מעשיות נישט גערדוקט. און דאך נכרים דברי אמת, ווי איהר וועט אליין זעהן...
אנגעהויבען האט זיך די מעשה גאר, גאר פריהער, בשעת דער שווארצער מגפה. א פופצעהן מייל אונטער מעזשיבעזש איז פאראן א דארף, אנהויבען הויבט זיך אן דאס דארף מיט א קרעטשמע. האבען די קרעטשמע צוויי שותפים געהאלטען. אלטע אידען האבען געדענקט, אז די קרעטשמע ביים כראביע האבען געהאלטען צוויי שותפים. מען האט נאך דאמאלט געוואוסט די נעמען זייערע: איינער האט געהייסען דער קרומער אליה — א קרומען אקסעל גע- האט, דעם צווייטען האט מען גערופען: דער ברייטער מיכל, א איד — א פארנעם, קוים אריין אין טיר. די אידען האבען געלעבט, געהאנדעלט בשותפות, קינדער געהאט...

איז ארויס אויף דער וועלט די שווארצע מגפה, אריינגעכאפט זיך אין קרעטשמע, ציגענומען ביידע שותפים מיט די ווייבער און קינדער א סך. געבליבען איז נאר נאכ'ן קרומען אליה א אינגעלע און נאכ'ן ברייטען מיכל א מיידעלע, אין די זעלבע יאהרען, צוויי קליינע קינדער. דער ברייטער מיכל מיט'ן ווייב — דאכט זיך, שיינדעל האט זי געהייסען — זענען שפעטער געשמארבען און פאר'ן טויט האבען זיי די ביידע קינדער פאר'קנס'ט... די דער- מאנטע שיינדעל האט דאמאלט פון אונטער'ן קישען אפיר גענור מען א פינגערל א זילבערען — איהר טבעת קדושין געווען — און איבערגעגעבען דעם אינגעל, זאגענדיג צו איהם כמעט ביי יציאת נשמה:

— אט מיט דעם פינגערל זאלסטו דערלעבען מקדש צו זיין דיין כלה...

אויסער די צוויי קינדער—חתן־כלה, איז געבליבען א משרת. האט דער משרת אפגעטאן אזא מעשה רע. ער האט מעלים געווען פאר'ן פריץ די קינדער, איבערגענומען די קרעטשמע. געצאהלט ארענדע דער פריצה. דאס האט איהר דער פריץ איבערגעגעבען. ווי עס הייסט ביי זיי — אויף שפילקעס. די קינדער געפייניגט, און ווי זיי זענען אויפגעוואקסען, האט ער איהם געמאכט ביי זיך פאר א משרת, דאס מיידעל פאר א קעכין. אין מעזשיבעזש האבען דאמאלט גערעדט דערפון פיעל: נאר פופצעהן מייל ווייט. דער ארענדאר איז געווארען א גבר אלים, א חשוב ביים פריץ און ביי דער פריצה, און דער פריץ איז געווען א כראביע, פון די שרי המלכות, קיין איד כמעט נישט צוגעלאזט. — זאל ער קומען אויף אנדערע הענט! האט מען גערעדט און גערעדט און פארגעסען. די קרעטשמע האט מען גלאט געמיטען: אן ארעמאן אורח פלעגט ער, דער געוועזענער משרת, נישט לאזען איבער דער שוועל, פון ריי־כערע — די הויט געריסען...

ארויסגעשוואומען איז די מעשה נאך אמאל ערשט אין פער־צעהן, פופצעהן יאהר ארום. עפעס עמיץ איז דורכגעפאהרען מער זשיבעזש. געווען ביים בעל־שם, גלאט אזוי, אריינגעקומען און פאר־צעהלט, באשר בכך, דער ארענדאר פון יענער קרעטשמע, דער גע־וועזענער משרת, שדכנט זיך צו דער יתומה. אנים, זאגט ער, וועט ער ביידע ארויסטרייבען...

עס נעמט אן ביי דער לעבער, נאר אז דער בעל־שם הערט און שווייגט, שווייגט מען. זיפצט מען אפ, מען דערמאנט אמאל, און מען זיפצט ווייטער און מען פארגעסט ווידער... דער בעל שם, אפנים, האט ניט פארגעסען, ווי איהר וועט זעהן...

איינמאל, ווינטער־צייט, איז א גרויסע זאווערוכע געווען. שניי און שניי. שבת פארנאכט איז פלוצלינג שטיל געווארען. מען קוקט ארום פאר הברלה: אן אויסגעשטערנטער הימעל. גוט. דער בעל שם מאכט הברלה. האדעל, כמנהגה, האלט די הברלה. די רבי'צין שמעהט אין טיר. אין שטוב—איבער דער וואך, צוליעב די שנייען, קיינער נישט געקומען — קוים א מנין.

נאך הברלה, מען ווארט, דער בעל שם זאל אנהויבען ויתן לך. דער בעל שם פארטראכט זיך. דערנאך צושמייכלט ער זיך און גיט א זאג:

— ווייסט איהר וואס, רבותים? מיר וועל' מיר פאָהרען שפּאַר צירען, די רבי'צין מיט האדלען פאָהרען מיט. „ויתן לך“ וועלען מיר זאָגען אויפ'ן וועג. די אליהו'ס וועל' מיר, אם ירצה השם, זיין גען אין וואַלד און „מלוה-מלכה“ וועל' מיר פראַווען אין אַ קרעמטש מע. אַ שמחה וועט זיין! זאל וואסיל איינשפאָנען דעם גרויסען שליטען.

לויפט מען אַרויס אַנזאָגען וואַסילין. און ער הייסט די רבי'צין מיט האדלען איינפאָקען אַ מלוה מלכה כיד המלך, נישט פאַרנען סען מיטצונעמען אַביסעל לעקער און בראַנפּען, דאָס ביסעל וויין, וואָס איז פון קידוש והברלה געבליבען, אויך מיטנעמען... זיי געזאָגט, אַ שמחה וועט זיין, זאָגט ער. ווערט שוין פּרעה ל'ך אויפ'ן האַרץ.

דערביי איז געווען דער סופר פון שטאָדט.

— האָסט נישט ביי דיר אַ גרייטע כתובה, נאָר אַריינצו-שרייבען נעמען?

מען ווערט נתפעל פון דער שאלה. דער סופר דערמאנט זיך: ער האָט אין דער היים. הייסט ער איהם לויפען, ברענגען און מיט נעמען. ווערט מען נאָך מעהר נתפעל, נאָר איבערפרעגען פרעגט מען נישט.

עס געהט נישט אַוועק אַ האַלבע שעה, וואַסיל מיט'ן ברייטען שליטען פאַרפאָהרט; אויפ'ן ערשטען געזעס זיצט שוין די רבי'צין און האדעל, די מלוה-מלכה אין אַ טישטוד געפאַקט אין דערמיט. אויפ'ן צווייטען געזעס — דער בעל שם צווישען צוויי עלטערע מקורבים. די רעשט כאַפט זיך אויף, וואו עס איז, מיט די פיס פון שליטען אַרויס. אַ יונגערמאן האָט זיך אַרויפגעכאַפט, זיצענדיג, ווי זיין שטייגער איז געווען, מיט די פיס אויפ'ן די שעל און מיט'ן פנים צום עולם, פרעגט:

— וואו אַהין?

דער בעל שם ענטפערט: פאַהר!

פרעגט שוין וואַסיל נישט איבער, גיט אַ שמעק אַריין אין היי אין ווינקעל די בייטש, בינדט צו די לייצען צום ראַגל פון וואַר

סאנג, און — אַ הוק אויף די פּערדלעך! הויבען אַן די פּערדלעך, איבער דער זאָווערוכע־צייט אויסגערוהט, די פּיסלעך מיט חשק, יאַגען אויף אַ שנייענעם שטויב פון אונטער זיך, און מען טראַגט זיך, ווי אין אַ ליכטיגען נעבעל, פון געסעל אַרויס, פון מאַרק, פון שטאַדט, אין ווייטען, ברייטען שנייענעם רחבות אַרײַן, און מען זאָגט „ויתן לך“...

אַפּגעזאָגט „ויתן לך“ — הויבט זיך אַן דער וואַלד. דאַמאַלט אַודאי פּופּצעהן מייל וואַלד געווען... אַ שליאַך אַ ברייטער, גלאַטיג ווי איבער'ן טיש. און מען זינגט די אַליהו'ס... דער נגון שטאַרקט זיך, דער אויסגעשטערנטער הימעל, זעהט מען בחוש, אין מקבַל תּענוג, ממש די שטערענדלעך טאַנצען אונטער. די אַלטע נאַדעל־בוימער — רעכטס און לינקס ציטערען אויף ממש, ווי פון שלאַף, און באַשיטען אונז מיט שנייעלעך, ממש ווי מען באַשיט חתנים מיט האַפּינקע. אַמאַל שפּרינגט אויף אַ דערוועקטער שוואַרצער פּויגעל און גיט אַ שאַס ערגעץ אוועק מיט אַ געשריי אין אויער אַרײַן און ווערט נעלם... אַמאַל וועקען זיך גאַנצע שאַרען קליינע פּייגער לעך און פּיפּץ, פּיפּץ, פּיפּץ — זיי האַלטען אונטער, זינגען מיט... און אַזוי ווי עס ענדיגען זיך די אַליהו'ס, ענדיגט זיך אויך דער וואַלד, ווייטער אַ רחבות, זעהט זיך פון ווייטען אַ דאַרף, פאַר'ן דאַרף אַ גרויס הויז — די קרעטשמע. דערקענט מען די קרעטשמע מיט'ן דאַרף, ווייסט מען — פּופּצעהן מייל פון שטאַדט. פון דעם אַבער רעדט מען נישט. מיט קפיצת הדרד, אַז מען פּאַהרט שפּאַ־צירען, איז מען געוואוינט.

— שטעה! — הייסט דער בעל שם. בלייבט מען שטעהן.

— דאַ, — זאָגט ער, — וועל' מיר וואַרטען אביסעל.

וואַרטען איז וואַרטען. שפּרינגען טייל אַראָפּ פון שליטען

אויסגלייכען די פּיס.

דערווייל דערהערט מען, עפעס קאַפּיט זיך אַלץ נעהנטער אין

שניי. מען קוקט זיך צו — אַ פּערד מיט אַ שליטעל. נעהנטער —

זעהט מען — צוויי פאַרשוין פּאַהרען. אַ שפּאַדיקעל מיט אַ שאַל.

זיי ווילען פאַרביי, שטעלט זיי דער בעל שם אָפּ.

— הער נאָר דו, בחור איינער! — נאָר אַהן כּעס, טאַקע מיט

אַ שמייכלעך — ווי פּאַהרט עס אַ בחור מיט אַ בתּולָה אַליין ביי

דער נאַכט?

דער בחור קוקט זיך צו, ווער פרעגט עס איהם. זעהט ער, אפנים, ווער. און אפשר אן קול דערקענט, אז עס איז נישט קיין פראסטער בישר ורם.

— מיר זענען חתן-כלה, רבי!

— דאס ווייס איד... אבער פאר חופה וקרושין...

— דער בעל-הבית, רבי, האָט אונז אַרויסגעטריבען, ווי מיר שמעהען און געהען. א מערכה א פויער א שכן האָט אויף אונז רחמנות באקומען, א פערד און שלייטעל געבאָרגט און פעלצען, און געראטען, איד זאל אַרוינפאַהרען קיין מעזשיבעזש צום ראבי, צום בעלזש... ער וועט מיר העלפען...

— איז דיר — ענטפערט מען איהם אלץ מיט א שמייכלעך—

דער בעל שם אַקעגען געקומען...

ער גלויבט קוים זיינע אויערען און אויגען.

— און פֿאַהר צוריק! — זאָגט דער בעל שם.

— ער וועט אונז דער'הרג'ענען... ער האָט געזאָגט...

— פֿאַהר, אז מען הייסט!

דעהט ער אויס און פֿאַהרט צוריק. דער גרויסער שלייטען—

נאָך... ווער ס'איז אַראָפּ, כאַפּט זיך צוריק אויף אַדער געהט שוין דאָס שטיקעל צופּוס...

און אז דאָס קליינע שלייטעל פֿאַרפֿאַהרט פֿאַר דער קרעטש-

מע, לויפט אַרויס דער אַרענדאַר מיט אַ דראַנג...

גיט מען אויף איהם א געשריי פון גרויסען שלייטען. דערזעהט

ער אַן עולם, רופּט ער מיט כּעס:

— שלעפּערס געקומען! פֿאַהרט ווייטער! נישטאָ, וואָס צו

עסען, נישטאָ וואָס צו טרינקען, נישטאָ וואו צו נעכטיגען, היידא!

און לויפט צוריק און וויל פֿאַרשפֿאַרען די טירען.

טאַקע אַ גבר דער איד דער גזלן, פֿלייצעס, הענט און אַ דראַנג

איז דער האַנט. איז דאָך אַבער דאָ וואַסיל, און דער עולם קומט צו-

הילף... אין אַ מינוט אַרום זענען אלע אין שטוב.

— דאָ נעכטיגען! — זאָגט צו איהם דער בעל-שם — וועלן

מיר נישט, עסען און טרינקען האַבען מיר, ברוד השם, מיטנער

בראַכט. דו זוד אויס, געפֿיז און צינד און מעהר ליכט...

וואַרשטעט עפעס דער גזלן אונטער דער נאָז, נאָר פֿאַלגען

פֿאַלגט ער. עס ברענען שוין עטליכע ליכט אין מעשענע לייכטער.

— דערלאנג נאך א טישטוד!
 — זאל ער דערלאנגען! — ברומט ער, דער גולן, מיט א
 בייזען בליק צום ארויסגעטריבענעם בחור.
 — דו ביסט זיין משרת! — שרייט איהם אן דער בעל-שם.
 כמעט דאס ערשטע מאל האט מען איהם געהערט אנשרייען. און
 עס האט א פעולה געהאט. דער ארענדאר איז מיט אמאל איינגע-
 צויגען, קליין געווארען, ממש איינגעשרומפען, צוריק משרת גע-
 ווארען. און ער געהט און ברענגט אריין פון צווייטען שטוב א
 טישטוד.

— דרענגלעך האסט דו? — פרעגט דער בעל-שם.
 ער ענטפערט שוין, ווי א משרת:
 — אינהייצען אין אויווען, אדער אויפ'ן קוימען?
 — ניט צום הייצען. ברענג פיער גלייכע דרענגלעך...
 ברענגט ער.

זאגט דער בעל שם צום סופר: נעם ארויס די כתובה און
 שרייב איין די נעמען פון חתן כלה...
 און דערנאך:

— זאל עמיץ פון טישטוד מיט די דרענגלעך מאכען א חופה.
 דער סופר שרייבט. די חופה ווערט געמאכט. חתן-כלה שטעהען
 שוין אונטער דער חופה. דער בעל-שם איז שוין מסדר קדושים...
 מזל-טוב, מזל-טוב! און מען זעצט זיך צו מלוה-מלכה, וואס די
 רבי'צין מיט הארלען האבען דערווייל אויסגעפאקט און צום טיש
 געגרייט...

מען עסט, מען טרינקט, מען זינגט אונטער... — רופט זיך אן
 דער בעל-שם:

— אצינד דרשה-געשאנק! די נאכט שטעהט נישט פאר ביי-
 דע, חתן'ס צד און כלה'ס צד מיט אמאל, און ער צושמייכלט זיך
 און רופט אויס:

— איד פון מיין צד ניב דעם פאר-פאלק די ארענדע פון דער
 קרעטשמע!

— די קרעטשמע איז מיין! — צינדט זיך אן דער געוועזע-
 נער משרת.

— נארישער רשע! אצינד בין איד פריץ, און די קרעטשמע
 איז מיין, און איד ניב זי איבער דעם פאר-פאלק.

— און ווענדט זיך צו דער רבי'צין :
 — און דו, רבי'צין, וואס גיסט ?
 גלייך מיט אלע נעמט עס די רבי'צין אן פאר א שפאס, דעם
 גולן להבעים, און רופט זיך אן :
 — אז דער מאן איז א פריץ, איז דאס ווייב א פריצה, און
 אזוי ווי דעם אפצאהל פון קרעטשמע (א דבר ידוע געווען) נעמט
 די פריצה אויף שפילקעס, שענק איד זיי דרשהגעשאנק — דעם
 אפצאהל אויף אייביגע יאהרען !
 — אויב אזוי — מאכט האדעל — אז דער טאטע איז א
 פריץ און די מאמע א פריצה, בין איד דאך דעם פריצ'ס אייני-
 ציגע טאכטער, האב איד אויך א שטיקעל דעה.
 — אוראי, אוראי !
 — גיב איד פון מיין צד פון נארעלנע דעם פארפאלק 300
 וויאדער בראנפען.
 — רבותי, מיר וועלען בענשען !
 בענשט מען נאכ'ן שפאס, ווי מען האט נעמיינט...
 נאכ'ן בענשען מאכט דער בעל-שם צום פארפאלק :
 — אצינד מענט איהר שוין פאהרען צוזאמען. וואו אהין ווילסט
 דו פאהרען ?
 — איד האב דא א פעטער נישט ווייט, אינ'ם וואלד... א
 סמאלע-מאכער...
 שמייכלט דער בעל-שם און זאגט :
 — א מענש פאהרט, און נאט פיהרט... פאהרט געזונטערהייט.
 נאך די שיריים, זאגט ער, מיט'ן טישטוך צוזאמען נעמט איד מיט.
 דער עיקר, פארנעסט נישט דאס איבערנעבליבענע ביסעל וויין. עס
 וועט אייד צוניץ קומען...
 געשיהט אזוי. פאהרט דער פליינער שליטען אפ אין איין זייט,
 מיר אויפ'ן גרויסען צוריק קיין מעזשיבעזש... מן הסתם וועט זיין
 קפיצת הדרך. שוין זיצענדיג אויפ'ן שליטען, ווענדט זיך דער בעל-
 שם צום ארענדאר :
 — און דו, גולן, זאלסט תשובה טון ! פון קרעטשמע וועסט
 דו ארויס, זיין נע ונר, פראווען גלות. דערנאך וועט דיר נאט העל-
 פען. און וועסט אנקומען צו מיר נאך תשובה... פאהר, וואסיל...
 דער שליטען ריהרט, דער ארענדאר בלייבט ווי פארשטיי

נערט... נאך ביים וואלד אריינפאָהרענדיג, האָט מען זיך אומגע-
קוקט און געזעהן, ווי ער שטעהט נאָך אלץ און רייכט די אויגען.
גלייך ווי ער וויל זיך אויפכאפּען פון אַ בייזען חלום...

און וואָס דער בעל־שם האָט געזאָגט, איז, פאַרשטעהט זיך,
מקוים געוואָרען...

אין עטליכע יאָהר אַרום איז דער ארענדאר געקומען און מקבל
תשובה געווען... עס איז איהם שוין ניט געווען צו דערקענען. דאָס
איז שוין אַן אנדער מעשה. הערט בעהער, וואָס עס איז געשעהען
מיט'ן דרשה־געשאַנק. מען האָט דאָך געמיינט: אַ שפּאַס...

פּאָהרט דער יונגערמאן מיט'ן וויבעל אין וואָלד אַרײַן, דאָס
טישטוד מיט די שיריים פון מלוה־מלכה, מיט'ן ביסעל וויין אין
פלעשעל איינגעפאָקט. דאַרפּען זיי פּאָהרען צום סמאלע מאַכער
לערך אַ האַלבע שעה. פּאָהרען זיי שוין אַ שעה און אנדערהאַלבען.
און דעם פּלאַץ מיט'ן שוואַרצען הייזעל זעהט מען נישט. קיין
וואונדער נישט, אָנגעפאלען אַזאַ שניי, געה דערקען אַ וועג! אבער
אומרוהיג ווערט מען, און אַביסעל שרעקט מען זיך אויך. דערווייל
שטעלט זיך דאָס פּערדעל, זאָל עס אָפּכאפּען, ס'האָט שוין לאַנג
אין מויל נישט געהאט. זאָגט דאָס וויבעל:

— אַ צער־בעלי־חיים, אפשר געבען איהם אַ שטיקעל חלה
פון די שיריים...

— מהיכא תיתי...

געהט דאָס וויבעל אַראָפּ פון שליטעל, פּאקט אויף, דער-
לאַנגט צו אַ שטיק חלה און ניט דעם פּערד צום מויל; קייט עס.
שפּרינגט דער יונגערמאן אויך אַראָפּ פון שליטעל; די פיס
אויסגלייכען. אגב, מען מען געהן אַביסעל צו פּוס.
דאָס פּערד האָט אָפּגעקײט, אָפּגעטשוּכעט זיך. מען וויל ריה
רען פון אַרט, דערהערען זיי פון הינטער די בוימער אַ טיפען
קרעכץ. און נאָך אַ קרעכץ...

— אַזאַ חיה? — פּרעגט דאָס וויבעל.

— ניין, דאַכט זיך, אַ מענש.

— געווים אן אומגליק געשעהען...

— לאמיר זוכען!

געהען זיי נישט לאנג נאכ'ן קרעכץ און טרעפען א ליגענדיגען מענש, א פאר'חלש'טען. א יונגער מענש, קענטיג, א פריץ א יונגער. נעבען איהם די ביקס. נישט ווייט א געשאסענער האז.
— א פארבלאנדושעטער, פאר'חלש'טער יעגער, טרעפט דאס ווייבעל.

— אודאי אזוי, ברענג דאס ביסעל וויין...

דערמאנען זיי זיך, דער בעל'שם האט געזאגט: עם וועט צו ביך קומען...

ברענגט דאס ווייבעל דעם וויין, א שטיקעל לעקער. דער יונגערמאן האט זיך דערווייל אנידערגעזעצט און דעם פאר'חלש'טענס קאפ צו זיך אויף די קניעהן גענומען. דאס ווייבעל באשמירט איהם די ליפען מיט וויין. ער עפענט קוים די אויגען אויף:
— וואו בין איד?

גיסט זי איהם אריין עטליכע טראפען אין מויל אריין, שלינגט ער. דערלאנגט איהם צום מויל א שטיקעל לעקער — ביסט ער א יין. קומט צו זיך.

ווער איז עם געווען, מיינט איהר?

טאקע דער יונגער כראביע אליין. שוין דריי טאג איז ער ארויס מיט יונגע פריצים אויפ'ן געיעג. אן א זייט זיך גענומען. וואס? ער קען נישט דעם וואלד? און פארבלאנדזיגט. פריהער האט ער נאך געהערט שיסען, דערנאך האט אויפגעהערט. זיי האבען אודאי באמערקט, אז ער פעהלט, און געלאפען איהם זוכען, און זענען זיך נאך מעהר צוגאנגען... הונגעריג און דירשטיג, האט ער זיך, נאך א לאנג אומזיסטיג ארימבלאנדושען, אנידערגעזעצט אונטער'ן בוים... אוועקגעשליידערט פון זיך דעם געשאסענעם האז, כראי געווען צו לייעב איהם צו פארבלאנדזשען... אזוי פיעל נאכצולויפען! ... דער נאך האט ער שוין שוואך געהערט טרומיטערען ערגעץ ווייט און רופען און הוקען אין וואלד. געהן האט ער שוין נישט געקאנט, און זיין שוואך געשריי האט מען נישט געהערט... דערנאך איז שטייל געווארען... ער איז, דאכט זיך, איינגעשלאפען, אפנים, מיט אפענע אויגען... ווייל אין א צייט ארום האט ער געזעהן, ווי מען שען—פוערים און יעגער מיט ברענענדיגע שטורחאטען אין די

הענט לויפען ארום איבער'ן וואלד, טרומייטערען, רופען, הוקען...
 ער הערט, זעהט, וויל און קאן זיך נישט אויפכאפען...
 א מערכה, זיי האבען איהם געפונען, ער וואלט שוין מעהר
 נישט אויפגעשטאנען.

נעמען זיי דעם יונגען כראביע, וואס איז שוין צו זיך געקומען,
 מאכען איהם אין שליטען א באזונדער געזעס, זעצען איהם און זיך
 אויף, צום פאָהרען.

— מערקווירדיג, מאַכט ער, דער יונגער כראביע, אַצינד זעה
 איד באַשיימפערליך, וואו איד בין. אַט דאָרט, — ווייזט ער מיט'ן
 פינגער — איז דער פאַלאַץ. פאַהרט אַהין גלייך צווישען די בוי-
 מער...

— עפעס אַ פאַרבאַלענדעניש געווען! — מורמעלט ער און
 בלייבט שטיל, נאַכטראַכטענדיג, וואָס אין דער היים ביי פאַטער
 און מוטער טוט זיך... און זיי פאַהרען, ווי ער האַט זיי געוויזען.
 גלייך צום פאַלאַץ צו...

נישט ליכטיג איז אין פאַלאַץ, אין איין פענסטער אינגאנצען
 שיינט דורך דער פאַרהאַנג. אין דער רעשט הוישך.

מען פאַהרט אַרײַן אין טויער. לויפען מענשען אַקענען:
 ווער קאָן עס פאַהרען ביי דער נאַכט? ... א נעבילעריי ווערט פֿין
 הינט. איינער שפּרינגט צו, דערקענט, ווער עס איז אין שליטעל,
 און לאָזט אַרויס גאָר אַן אַנדער ביל, א ביל פון פרייד, פון אַ גוטער
 בשורה. לויפט נעהנטער צו אַ דינער:

— דער פּריץ, דער יונגער פּריץ!...

לויפט מען צום פאַלאַץ, טוט מען צו וויסען. לויפען אַרויס
 פאַטער און מוטער און געסט...

— מיין זוהן, מיין זוהן, מיין ברודער!

— סטאַש, סטאַש, ער לעבט! — שרייען די יונגע פּריצים,
 וואָס האָבען נאָך די יענערישע קליידער נישט אַראָפּגעוואָרפען.
 מען כאַפט דעם פּאַן סטאַניסלאָוו אויף די הענט, מען טראָגט איהם
 אין פאַלאַץ. מיט אַ מאַל ווערט ליכטיג אין אַלע פענסטער, דער
 גאַנצער הויף — באַלויכטען.

דער פּאַן סטאַניסלאָוו פאַרצעהלט. אַלע רינגלען איהם אַרום
 און הערען מיט אַ פאַרכאָפטען אַטעם... דערווייַל איז שוין געדעקט
 דער טיש: וויין, פאַרבייסעכטס. מען זיצט שוין, מען עסט, מען

טרינקט, מען פרעהט זיך, און דאמאלט גיט עמיץ א פרעג:
— און ווער האט דיר אויפגעהויבען, ווער האט דיר געבראכט.
טייערער סטאש?

זענען אלע פארשעמט געווארען. מען האט נאך אן די, וואס
האבען דעם ברייחיד'ס לעבען מציל געווען, פארגעסען!

— אזא אומרעכט! פארברעכט דער פריץ די הענט.

— וועה מיר! — קרעכצט די פריצה: — נאט וועט עס מיר

גיט מוחל זיין...

— אויף א שליטעל געווען, געמוזט אוועקפאהרען. גארנישט
אין מויל אריין גענומען, דאס הארץ נישט אונטערגעלענט, נישט
אנגעווארעמט זיך, קיין דאנק נישט געהערט — זאגט מיט שמערצ-
ליכע טרערען די טאכטער.

דאמאלט קומט צו דער קאמערדינער און ראפארטירט:

— ער האט אלץ געטאן, וואס מען דארף, דאס פערדעל
אויסגעשפאנט און אין שטאל אריין גענומען, פרישען האבער גע-
שיט, זיי—א אינגעל, דאכט זיך, און א מיידעל, אפשר שוועסטער
און ברודער, אפשר חתונכלה... זיי האט ער זיך אין קיך בא-
שערט, זיי זאלען זיך אנווארעמען, עסען האבען זיי זייער אייגענס
מיט זיך געהאט. זיי זענען אידישע קינדער, זיי וועלען אונזער
נישט פארזוכען...

— אהער ברענג זיין אריין, אהער! — רופט אויס דער פריץ.

— אליין וועל' מיר זיי ברענגען, אליין! — רופט אויס דעם
יונגען כראביעס מוטער און שוועסטער... און זענען ארויס און דאס
יונגע פארפאלק געברענגט אין זאל אריין...

— א דאנק, א דאנק... א דאנק...

די אלטע פריצה פרעגט: וואס זייט איהר: שוועסטער און

ברודער, חתונכלה? ... ביי אייד פאהרט מען דאך נישט אזוי...

— ניין, — זאגען זיי, — מאן און ווייב ערשט נאך דער

חופה! צו א פעטער אין וואלד זענען מיר געפאהרען... צום סמאלע-
מאכער...

— אויב אזוי, — רופט מען פון אלע זייטען: — מזל-טוב

אייד, מזל-טוב! זאל זיין מיט גליק, הייסט עס אויף זייער לשון...

— קומט דאך אייד, — רופט זיך אפ דער יונגער כראביע,

מתנות... דרשהגעשאנק, אויף זייער לשון, חתונהגעשאנק.

רופט זיך כאלד אפ דער אלטער פריץ :
 — איד גיב זיי אוועק די בעסטע קרעטשמע אין מיינע ניטער.
 און די פריצה זאגט :
 — און איד שענק זיי די ארענדע אויף אייביגע יאהרען !
 און די טאכטער רופט זיך אן :
 — איין איינציגע טאכטער בין איד, אייסער מין ברודער,
 האב איד אויך א שטיקעל דעה !
 — האסט, גיב — זאגען פאטער און מוטער — וואס דו
 ווילסט !
 — גיב איד 300 וויאדער אקעוויט פון גארעלנע.
 וכך הוה... דער יונגער פריץ האט נאך עפעס אריינגעשמופט
 אין די הענט אריין...
 איד האב נישט געזעהלט...
 דערווייל איז אריין מוזיק, מען האט אנגעהויבען טאנצען..
 אונזער פארפאלק האט זיך שטילערהייט ארויסגע'ננב'עט און
 געפאהרען צוריק—צו זיך אין קרעטשמע אריין...
 דער ארענדאר איז שוין דארט נישט געווען... שוין גענאנגען
 ליידען גלות.

מסירת נפש.

מיט דורות צוריק האָט גע'ש'מ'ט אין צפת אַ איד — אַ גביר
און אַ נרויסער בעל-מזל, וואָס האָט געהאַנדעלט מיט צירונג און
אַלערליי אַבנים טובות ומרגליות. און געווען איז דער איד און עושר
און אמת'ער, נישט קיין אויפגעבלאָזענער, ווי היינטיגע צייטען.
און געהאַט האָט ער זיין אייגענס אַ פאַלאַץ, וואָס האָט
אַרויסגעקוקט מיט ליכטיגע פענסטער־אויגען אויפ'ן ים־כּנרת; און
אַרומגערינגעלט האָט דעם פאַלאַץ אַ גאַרטען אַ גרויסער, מיט
אַלערליי גל'וסטיגע בוימער, מיט כל המינים פרות און זינגענדיגע
פייגעל, און מיט אַלערליי שמעקעדיגע קרייטעכצער און אנדערע
געוויקסען, הן לנוי והן לרפואה. —

און געהאַט האָט דער גאַרטען וועגען ברייטע, אויסגעשיטע
מיט גאַלדענעם זאַמד, און די בוימער איבער די וועגען האָבען זיך
אין דער הויך צוזאַמענגעטראָפּען מיט די קרוינען, און צוזאַמען
געפלאַכטען און פאַרשאַטענט די וועגען.

און סוכות זענען צווייט און צושפרייט געווען אויף אַלע
עקען פון גאַרטען צום אַפרוהען, און וואַסערלעך, איבער וועלכע
די טייערסטע ווייסע נענו — בריאָוזות — זענען אַרומגעשוואַר
מען, האָבען געגלאַנצט ווי די שפיגלען, — ממש אַ גרעדן התחתון.
און געהאַט האָט דער איד זיינע אייגענע אייזלען און קעמ
לען, צו פאַהרען איבער דעם מדבר; און אַן אייגען שיף, מיט
אייגענע שיפס־לייט און אַ שיפס־קאָפיטאַן — צו פאַהרען אויפ'ן
ים...

מיט איין וואָרט: אויף כל ישראל געזאַגט...

און דער איד האָט נישט געקאַרגט די מטבע, און האָט זיך
משדך געווען מיט רבנים, ראשי־ישיבות און אַזוי גאָונים פון בכל
און ארץ־ישראל, און האָט אַוועקגעשיקט די קינדער למקום תורה;
און וואָס אַ זוהן ער האָט אַוועקגעשיקט, האָט ער איהם באלד אַפֿ
געטיילט בכסף מזומן זיין חלק ירושה, אויסער נדו, כיד הנבירה.

און מיט דער צייט איז ביי איהם געבליבען נאָר די אינגסטע טאכטער מיט'ן נאָמען שרה, דאָס געליעבטע מוזיניקעל, וואָס ער האָט געהיט, ווי דעם שוואַרץ־אַפּעל פון אויג.

די שרה איז געווען אַ גרויסע יפה־פיה, און אַ לב טוב, און אַ מזג טוב — אין לשער.

און פאַר דער בת יחידה, אַז עס איז געקומען די צייט, האָט ער זיך אַראָפּגעברענגט פון נשיא פון בבֿל'ס ישיבה אַ טייערע כלי, מיט'ן נאָמען חייא.

און געשריבען האָט דער ראש ישיבה אויפ'ן בחור צום צפת'ער רב נישט מעהר און נישט וועניגער, ווי עמרת ראשי ועמרת הישיבה; דאָס הייסט: די קרוין פון ראש ישיבה'ס קאַפּ, און די קרוין פון דער גאַנצער ישיבה. און דאָצו נאָך — „שִׁלְשַׁלַּת הַיְחֻסִּין“.

ד. ה.: נאָך דאָס אויבערשטע פון שטייטעל — יחוס שביחוס. און אַ קלאַנג איז געגאַנגען איבער דער וועלט, אַז אותה הבחור חייא קומט אַרויס „מזרע המלכה“; נייערט בשעת חירום אין בבֿל, ווען מען האָט דעם חייא'ן גע'הרג'עט פאַטער און מוטער און אומגעבראַכט שוועסטער און ברודער, און ער אַליין איז נצול גע'וואָרען. ממש על פי נס, — איז דער יחוס־בריעף פארלוירען גע'וואָרען... האָט אָבער ר' חייא, דער גרויסער עניו, דערפון קיינמאַל נישט גערעדט, ווייסט מען נישט. — זיכער איז אָבער, אַז מען'שען, וואָס האָבען דעם בחור חייא אין גאָס געזעהן, האָבען זיך אָפּגעשטעלט קוקען אויף איהם, ווי אין אַ שיינדעל אַרײַן, און נישט איינער האָט אַ ברכה געמאַכט איבער זיין שעהנקייט. וואָרים אַ פנים האָט דער חייא געהאט פון אַן אמת'ן בּוֹמֵלֵךְ; די שכינה האָט אויף איהם גערוהט...

באַזעצט זיך דער חייא ביים שווער אין צפת — על התורה ועל העבודה...

נישט לאַנג אָבער האָט זיין מנוחה געדויערט; דער שווער, דער אלמן, איז אַ צייט נאָך חייא'ס חתונה נפטר געוואָרען. דער יונגערמאַן האָט געמוזט איבערנעמען די גרויסע עסקים און מאַכען נסיעות איבער ווייטע מדינות. מיט איין וואָרט, ער איז געוואָרען אַ גרויסער סוחר פון די גרעסטע אויף דער וועלט.

דאָס האָט אָבער איהת, הלילה, צו כּטול־תורה נישט געבראַכט. דער קעמעל, אויף וועלכען ער איז געריטען איבער דער

מדבר, האָט עמיץ פון דער קאַראַוואַנע ביים ציימעל געפיהרט, און ר' חייא האָט נישט אַרויסגעלאָזט דעם ספר, וואָס ער האָט גע- האַלטען, פון האַנט, און נישט אַראָפּגענומען קיין אויג פון ספר. און אין שיה האָט ער געהאַט אַ חדר מיוחד (קאָיוטע בלע"ו), וואו ער איז געוועסען ביחידות און עוסק געווען בתורה, הוּ בנגלה, הוּ בנסתר.

און ער האָט נאָך אפילו געפונען צייט, צו לערנען זיך שבע חכמות ביי די אַלטע שייכען, מיט וועלכע ער פלעגט זיך טרעפען אויפ'ן וועג, ווי חכמת הרפואה, שיחת חיות ועופות און אפילו אביסעל אַצטאָנינות, וכדומה...

און אַ בעל-צדקה איז ער געווען, אין לשער ואין לספר, ובכל מקום בואו — וואו ר' חייא האָט זיך ערגעץ אָפּגעשטעלט אין אַ קהלה, — פוז נתן לאַביונים — האָט ער קודם כל מפריש געווען מעשר-עני פון ריוח אויפ'ן וועג, אַחוץ פּריון שבויס לפי הצורך. און אזוי פלעגט ער אויך טון גרויסע טובות דעם כּלל ישראל.

וואָרים דער מסחר מיט אבנים טובות ומרגליות האָט איהם מקרב געווען צום מלכות מיט איהרע שרים, און מיט דער שענהקייט און עהרליכקייט, און אפשר מעהר נאָך מיט זיין חכמה, האָט ער שטאַרק נושא-יחז געווען אין זייערע אויגען, און זיי פלעגען אין איהם אמונה האַבען, גלויבען לכול היוצא מפיו, און אַלץ צוליעב טון...

פלעגט ער זיין אַ שתדלן און אַ מליץ יושר על כל צרה שלא תבא... און ברוח פיו האָט ער מבטל געווען בלבוּלים נוראים: אַרויסגענומען פון תפיסות, באפרייט פון מלכות און קייטען; און נישט איינמאַל און אין דער לעצטער מינוט, — פון תּלני'ס הענט; אַחוץ כמה וכמה יונגע נפשות, וואָס ער האָט אַרויסגענומען פון מעטשעטען, וואָס מען האָט זיי געוואַלט אַפ'שמד'ען איבערנע- וואַלט...

און איבער דער צייט, וואָס ר' חייא איז געווען אַ מהלך בדרך, פלעגט שרה די צדקת ממלא מקומו זיין אין דער היים אין צפת לכל דבר שבצדקה, ווי עס פאַסט פאַר אַן אמת'ער אשת-חיל. ובטח בה לב בעלה, — האָט זיך ר' חייא אויף איהר פאַרלאָזט און איז זיכער געווען, אַז דער הונגעריגער, וואָס וועט אַריינקומען אין

זיין הויז, וועט ארויסגעהן א זאטער; און דער דורשטיגער — אן אָנעטרונקענער. ווי אויך, אן זי וועט זייער בת יחידה מרים. כּינדר זיין לצדקה ולמעשים טובים און מדריך זיין אין כשר'ן וועג. וכך הוה: דער פּאַלאַץ איז שטענדיג פול געווען מיט אורחים און אַרעמע לייט. און תלמידי חכמים, רבנים און ראשי ישיבה, וואָס פלעגען ארויסגעהן לחוץ לארץ וועגען צרכי העבור און צר ריקפאָהרען, האָבען זיך אַהין צורוועגט, ווי צוריק צורוועגט, אַפּ געשטעלט — אזוי פלעגט מען שוין זאָגען — ביי ר' חייא'ס ווייב, און זי פלעגט זיי מקבל זיין בסבר פנים יפות, און שפּייען מיט אַלדאָס גוטס, און פלעגט נאָר פאַרלאַנגען, זיי זאלען אַרויפלעגען זייערע הענט אויף דער בת יחידה'ס קעפּעלע און בענשען זי מיט מויל... און די ברכות האָבען אָנגעהויבען מקוים צו ווערען: די אייניג ציגע טאָכטער מרים איז געווען אַן אויסטערליש געראַטען קינד, אַ ברכה פון זיין ליעבען נאָמען, און גאַנץ צפת פלעגט זיך בענשען מיט איהר, מען זאָגט: „חייא'ס טאָכטער לייבט ווי די זון“, „איז קלאָר ווי דער טאָג“; „עס ליגט אויף איהר אסתר המלכה'ס חן וחסד“; און זי איז ווירקליך געווען אַ יפהיפה — די מוטער אויס'ן אויג.

זענען דאָך אָבער גאָטס דרכים נישט צום פארשטעהן; און צוריק געשמעסט, האָט דאָך שוין שלמה המלך, עליו השלום, געזאָגט: „את אשר יאהב... יוכיח“ — וועמען זיין ליעבער נאָמען ליעבט, דעם שטראַפט ער; טיילמאָל ברענגט דער רבונג של עולם גאָר אויפ'ן צדיק אַ נסיון; ער פּרוּאווט מיט יסורים דעם צדיק, צו זעהן, ווי ווייט, ווי טיף, און ווי שטאַרק דעם צדיק'ס בטחון איז. — סיי ווי סיי, שרה די צדקת פּאַלט פּלוצלונג אַוועק, ר' חייא באַ קומט די בשורה דעה אויף אַ ווייטען וועג, און לב יודע מרת נפשו — פיהלט ער, אַז עס איז שלעכט, וואַרפט ער אַוועק אלע עסקים און לויפט אַהיים. איבער טאַל און איבער בערג, מדבריות און ימים, באַגעגענען איהם אַלערליי מניעות, פּאַלען אונטער איהם אין מדבר אייזלען און קעמלען פאר דורשט; שטורעם־ווינטען ווילען איהם צושלאַגען דאָס שיף אויפ'ן ים, — איז איהם אָבער דער זכות התורה והעבודה בייגעשטאַנען. האָט ער גובר געווען אַלע מניעות און איז אַהיים געקומען בשלום... האָט ער אָבער שוין געטראַפען די צדקת שרה כמעט ביי יציאת נשמה... נאָר ווי די צדקת האָט

איהם דערזעהן, האָט זי זיך געשטאַרקט און אויפגעזעצט אויפ'ן בעט, און נאָך אָפּגעגעבען אַ שבח והודיה צום בורא עולם, וואָס האָט אויסגעהערט איהרע תּפּלוֹת, זי זאָל זעהן איהר כּשר'ן צדיק פּאַר דער פּטירה; און דרעהט זיך איבער צו ר' חייא'ן, און טרייסט איהם און איז איהם טבטיח, אז זי איז מקבל די יסורימות באהבה... און רעדט מיט איהם נאָך אַ וואָרט וועגען דער בת יחידה מרים, וואָס מען האָט אַרײַסגעפיהרט אַ פּאַר'חלש'טע... און ר' חייא זאָגט איהר צו, אז ער וועט זיין פאַר איהר אי אַ טאַטע, אי אַ מאַמע; אז קיין פּרעמדע הענט וועלען דאָס יונגע ביימעלע נישט בויגען, נישט קרימען, נישט, חס ושלום, ברעכען... וכנגד זה, זאָגט זי איהם צו, אז זי וועט אויפ'ן עולם־האמת קיין רגע אַז זיי נישט פאַרגעסען. אַז זי וועט זיך שטענדיג מיהען פאַר דער בת יחידה וועגען אַ זונג, עס זאָל זיין לפי כבודה ומעלתה... און אויב עס וועט זיך מאַכען, חס ושלום, אַ סכסוך, אַ ספק, צי אַ מניעה, וועט זי אַלץ אַנווענדען און באקומען רשות, צו באווייזען זיך ר' חייא'ן אין חלום, און זאָגען וואָס מען דאַרף... אַזוי האָט זי זיך מיט ר' חייא'ן געזעגענט, געזאָגט נאָך אַמאָל שמע ישראל (עס איז שוין געווען נאָך ודוי) און נאָך אַמאָל געעפענט די אויגען און אַ קוק געטאן אויף ר' חייא'ן באהבה רבה און מיט חן וחסד, און געהייסען גריסען די טאַכטער, און געבעטען איהם, ער זאָל מקבל זיין דעם גורדין פון זיין ליבען נאָמען באהבה, און האָט זיך אַראָפּגערוקט פון קישען, איינגעצויגען די פיס און איבערגעדרעהט זיך צו דער וואַנט — ויצאה נשמתה במהרה...

און באַלד נאָך שלשים האָט ר' חייא, אַהן אַ רגע ישוב הדעת, מיט אַמאָל אָפּגעשניטען פון אַלע מסחרים, פאַרקויפט די פּערעל און בריליאַנטען און אַלערליי אַנדערע צירונג כמעט בחצי חנם, און האָט זיך באזעצט במנוחה על התורה והעבודה אין צפת... און אין פּאַלאַץ זיינעם האָט ער זיך געעפענט אַ ישיבה, און האָט אויס־געזוכט און פאַרזאַמעלט אין איהר פון צפת און פון דער סביבה אַלע בחורים — וואויל־לערנער, און האָט געזאָגט פּאַר זיי, וואָס גאָט גיט אַ טאַג, דעם שעה, און זיי האָבען זיך שטייג געטרונקען זיינע רעד, און די אַרעמע בחורים פון צווישען זיי האָט ער גאָר

אינגאנצען אויף זיך גענומען. און זיי אויפגעהאלטען ביי זיך אין פאלאץ, צו צוויי און צו דריי בחורים אין א חדר מפואר. און האט זיי מפרנס געווען בעין יפה, און האט זיי מלביש ומנעיל געווען כבני הגבירים. וכל מחסורם עליו — פארזארגט אפילו מיט קליינד געלט. א בחור זאל זיך קאנען אמאל אנטון א נחת און נישט פארשעמט ווערען פאר זיינע בעל-הבתי'שע חברים...

וכשהגיע התור, אז אן ארעם-בחור איז געקומען צו שמונה עשר-לחופה, פלעגט ר' חייא שיקען נאך שדכנים און אויסקלייבען איהם א שרוד מיט קעסט און אנהאלטעניש, לפי כבודו ומעלתו, און פלעגט נעבען נרו, הלבשה ומתנות און נעמען אויף זיך כאטש האלב הוצאות התתונה מיט רח"ש, און פלעגט אַליין פיהרען צו דער חופה, נאך דער חופה משמח זיין חתן-כלה כרת וכדיו. און וואס אנבאלאנגט זיין טאכטער מרים, האט ער געהאפט, אז עס וועט זיך איהם טרעפען נאך א כלי יקר — טאקע, ווי מען זאגט, פאר גאט און פאר לייט.

וועגען דעם ענין האט ער אמאל געשריבען בדרך משל צו זיין מחותן דעם נשיא פון בכל, מיט וועלכען ער פלעגט זיך דורכשרייבן בען, הן אין דברי תורה, הן אין עניני משפחה, אויף לשון קודש, וואס מיר זעצען דא איבער אויף עברי-טייטש, כאטש אין עברי-טייטש פארלירט עס אסך פון מתיקות.

און אזוי שרייבט ער :

„מיט'ן הילף פון זיין ליעבען נאמען האב איך מיר געפלאנצט זעהר א שעהנעם גארטען (דאס מיינט ער די ישיבה), מיט כל המינים בויםער, וואס טראגען כל המינים פרות (דאס מיינט ער — די תלמידים) און אז א פרי ווערט צייטיג און זאפטיג, (דאס מיינט מען : ראוי לחופה) זוד איך איהם אויס אן אדם הגון (א שעהנעם מחותן) און הייס איהם א ברכה מאכען (ברכת נשואין), און אז נאט וועט מיר העלפען, — שרייבט ער — און עס וועט זיך בא-ווייזען אן אתרוג'ל א הדר, נאך אהן א פנימה, וועט שוין אין דעם הדר'ל זוכה זיין בתי היחידה מרת מרים, תחי'“.

און אז דער נשיא פון בכל האט איהם צוריק געשריבען מיט זיין לשון בקצור נמרץ :

— היבא דמי, עם זאלען אין דיין ישיבה נישט זיין קיין לומדים מופלגים ?

ניט איהם ר' חייא אַנצוהערען, און „לא המדרש עיקר“.

— אין תורה — שרייבט ער איהם בדרך המליצה — אלא מים; תורה איז געגליכען צו וואסער. אבער נישט אלע וואסערען פליסען ארויס פון יגזעדן. (נישט יעדערער, הייסט עס, לערענט לשם שמים)... איינער לערענט לשם תאוות הנצחון: ער וויל איי בערוואַגען און מנצח זיין זיינע חברים; א צווייטער מיינט נאר צו באַנוצען זיך מיט'ן כבוד פון דער תורה—נישט ער זאל מכבד זיין די תורה, נאר די תורה זאל איהם מכבד זיין; א דריטער האט צום לערנען נאר אן אנדער מין יצר הרע — ער האט ליעב שכל'דיגס! ער פרעהט זיך נישט מיט גאטס תורה, נאר מיט זיין אייגענער! מיט זיינע חרשי-תורה מיט זיינע המצאה'לעך; ער קוועלט פון זיינע אייגענע אויפטועכצער, פון זיינע קונצען, וואָס ער באווייזט אין דער תורה! און, צוליב א קונץ, איז ער אפילו גרייט מגלה פנים צו זיין בתורה שלא כהלכה. טייל זענען מעהר מגושם, מאַכען זיי זיך פון דער תורה אַ האַק, צו גראַבען אין מיסט, און צו געפינען אַ שווער — אַ אַנהאַלטעניש, קעסט — ריין קישקע מיט שמאלץ, און, איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר, — אַ ירושה!... און ווען אפילו מתוך שלא לשמה קומט אַמאָל לשמה, — בלייבט אַלץ אויף דער נשמה אַ פּלעק, און אַפּיאַץ, אַ טעם לפּגם! הכלל אַתרוגים כשר'ע זענען פאַראַן פּיעל, וויל אַבער ר' חייא אַ הדר: עס זאל זיין תוכו כּברו, און דעם תוך פון אַ מענש — איז נישט אַזוי לייכט צו דער קענען... כּבדהו וחשדהו; און ער וויל גלאַט כשר!

אין איהם דער ראשישיבה מודה, און ענטפערט איהם, כּדרכו, בתכלית הקצור:

— „ינעתי ומצאתי תאמין“.

זוי אַזוי אַבער זוכט מען?

הוא היה אומר, אַ מענש — פלענט ר' חייא זאָגען — וואָלט לייכט געווען צו דערקענען אין די אויגען... די נשמה אין גוף זיצט, זוי אין תפיסה; האַט דער בורא עולם, מיט זיין גרויס רחמנות, געעפענט דער נשמה אין דער תפיסה צוויי פענסטערלעך, דאָס זענען די אויגען פון אַ מענש, זי זאל דורך זיי אַרויסקוקען,

זעהו די וועלט, און לאזען זיך דערקענען דער וועלט! וואָלט מען אין די אויגען יעדען דערקענט, האָט אבער א מענש פאַרהענגלעך צו די פענסטערלעך — ברעמען, מיט וועלכע ער קאָן ווי פארשטעלען... און, א מענש, וואָס האָט א נשמה מיט א פנס, באהאלט ער זי, ווי מען באהאלט קודם א חופּה א כלה מיט א מוס, און ווען די נשמה וויל זיך באווייזען, לאַזט ער די פאַרהענגלעך אַראָפּ; מכלומר'ט פאַר עניוות...

לייכטער — זאָגט ר' חייא — וואָלט שוין געווען צו דערקענען א מענש אינ'ם קול. אין דעם האָט ער געהאַט זיין אייגענע שטח: „משול — פלעגט ער זאָגען — כּחרם הנשבר“ — א פראַסד טער מענש אין נישט מעהר ווי אַן ערדענער שאַרבען. און דער גאַנצער מענש, דער אדם השלם — צו אַן ערדענער כלי, וואָס קאָן אין זיך מקבל זיין די תורה און פאַרלירט נישט קיין טראַפען. הני מילי? ווען דער טאַפּ איז גאַנץ... ווי אזוי דערקענט מען אבער, צי דער טאַפּ האָט נישט קיין שפעלטעל, כאַטש עס איז נישט מיט'ן אויג צו דערזעהן? מוז מען אַנקלאַפען אַן דעם טאַפּ און הערען זיין קלאַנג — האָט דער טאַפּ א ריינעם, פולען קלאַנג, מה טוב! אַניט, איז טאקע משול כּחרם הנשבר... און אזוי אויך דער מענש.

א מענש, וואָס איז נישט גאַנץ, קאָן האַבען אַן אויבער-קול, אַן אונטער-קול, אַן ביי-קול, אַן צושפאלטען קול, אַן ציטערדיג קול, אַבער נישט קיין ריינעם, קלאַרען קלאַנג; קיין רעכט קול האָט ער נישט! איז אבער אַ מענש קיין טאַפּ נישט; אַז מען קלאַפט אַן, און ער האָט נישט זיין אייגען קול, מאַכט ער נאָך אַ פרעמד קול... טוב ער ווי אַ פּאָפּוניי! דו הערסט אַמאָל פון ווייטענס אַ קול, מיינכט, דער און דער פּויגעל, און אַז דו קומסט צו — אַ נאַכער מאַכט קול, אַ פּאָפּוניי.

וכה יעשה כל הימים — לויט דער שיטה פלעגט ר' חייא זיך

נהג זיין אזוי:

דעם שעור פלעגט ער זאָגען פאַר וואַרמעס; און אַ פאַר שעה פאַר מנחה פלעגט ער אַרויסלאַזען די תלמידים אין גאַרטען אַריון; זאָלען זיי מטייל זיין אין שאַטען פון די בויםער, טועם זיין פון זייערע פרות און אַ ברכה מאַכען, און אויך נהגה זיין פון די ריחות פון אַלערליי מדייטעכצער, און שפּאַצירענדיג, איבער'חזר'ען דעם שיעור בעל-פה, אַדער גלאַט רעדען פון תורה; אפילו

שיחת רעים איז אויך קיין סכנה נישט... און ער פלעגט זיך דאך מאַלט מתבודד זיין אין זיין חדר, און לערנען סתרי תורה... און זיין חדר האָט געהאַט אַ פענסטער אין גאַרטען אַרײַן, מיט אַ שווער זיידענע פאַרהאַנג פאַר דער זון. און פון צײַט צו צײַט פלעגט ר' חײא אַראָפּנעמען די ברילען, לעגען אויפ'ן ספר און נאָך צודער קען מיט'ן פּולאַרענעם טיכעל און אַרױפּלעגען דאָס טאַכאַקישקע טעלע, — און צוגעהן צום פענסטער, און שטעלען זיך אַ ווײלע הינטער דעם פאַרהאַנג, און אײנהערען זיך צו די קולות פון זײנע תלמידים, וואָס געהען אַרום אויף די שפּאַצירױועגען, פאַרען אַדער קופּקעלעך-ױוײז, און רעדען צױישען זיך ווי חברים, און האַבען קײן סבה נישט צו הימען זיך און בײטען די קולות...

וואָס זײ האַבען געשמועסט, האָט ער נישט געװאָלט און נישט געקאַנט הערען: אַרױף ביז צו זײן חדר איז צוגעקור מען פון די בחורים נאָר דער קלאַנג אַלײן, אַהן אַ התוך הדבור... און אז עס איז אַױעקגעגאַנגען אַ צײַט, און ר' חײא האָט קײן אמת רעכט קול נישט געהערט, איז ער אַרײַנגעפאַלען אין עצבות.

אײנמאַל האָט ער זיך אפילו געקלאַגט פאַר זײן לײעבען נאָר מען:

— רבוננו של עולם! — זיפצט ער — די פייגעלעך אין גאָר-טען, וואָס האַבען נאָר אַ נפשׁ חיה, זינגען דיין שבת, און די תלמידים מײנע, וואָס האַבען אַ נשמה און אַ יחידה, לערנען דיין תורה... פאַרוואָס איז דער קול פון דײַנע פײגעלעך אַזוי גאַנץ, אַזוי רײז, אז עס גיסען זיך אין זײ אויס גאַנצע נשמות, בשעת ווען מײנע תלמידים — — —

געענדיגט אָבער האָט ער נישט: מקטרג זײן אויף זײנע תלמידים האָט ער נישט געװאָלט... די עצבות אָבער טרעט נישט אָפּ!

פון צײַט צו צײַט קומען אָן נײע תלמידים, נײע קולות, אָבער אַלץ קײן מחסולת נישט!

און אײנמאַל שטעלט ער אָפּ די טאַכטער מרים, קוקט אויף איהר אַ ווײלע מיט גרויס לײעבשאַכט און רחמנות, און ניט זי אַ פרעג:

— געהסט אַמאָל, טאַכטערשי, אויף דער מאַמעס קבר?

קושט ער זי אויפ'ן שטערן, און נלעט זי הארציג איבער'ן
 קאַפּ, און בענשט זי דערביי, און פרעגט דערנאָך :
 — און וואָס בעטסט דו ביי איהר, טאָכטער ?
 הויבט זי צו איהם אויף איהרע געטרייע אויגען און זאָגט :
 — פאַר דיין געזונט, טאַטעשי, בעט איד ! ביסט טיילמאַל
 אזוי טרויעריג... און איד, נעבער, ווייס נישט, מיט וואָס דיד
 משמח צו זיין... זי, די מאַמע עליה השלום, האָט געוואוסט... בעט
 איד ביי איהר, זי זאָל עס מיר אַריינגעבען אין האַרץ אַריין, אַדער
 צו חלום קומען און אויסלערנען, ווי אזוי דיד משמח צו זיין...
 נלעט ער זי איבער די סאַמעטענע בעקלעך און זאָגט איהר :
 — איד ביי, ברוד השם, טאָכטער, בקו הבריאה ! עפעס אַני
 דערש דאַרפסטו בעטען ביי דער מאַמע !
 — וואָס, טאַטעשי ?
 — אז דו וועסט געהן, טאָכטערשי, אויף דער מאַמעס קבר,
 בעט זי, זי זאָל זיך מיהען, שטאַרק מיהען און זעהן, עס זאָל מקוים
 ווערען דאָס, וואָס איד טראַכט וועגען דיר.
 ענטפערט זי איהם בתמימות :
 — גוט, טאַטעשי !

ויהי היום — איינמאַל, זיצענדיג פאַר מנחה אין ערשטען
 חדר, דערהערט ר' חייא פון פאָדערהויז א וכות, עס הערען זיך
 צוויי קולות : א קול אַ ביזערדיגנס, דעם ריש'דוכנא'ס קול, און אַ
 צווייט קול, אַ יונגס, אַ פרעמדס — מן הסתם, פון אַ פרעמדען
 בחור. און דער קול פון פרעמדען בחור מאַכט אויף ר' חייא'ן
 אַ גרויסען רושם. אויף אַזאָ קול האָט ער געהאַפּט, אויף דעם האָט
 ער מתפלל געווען ! פאַרמאַכט ר' חייא דאָס ספר, וואָס ער האָט
 געהאַלטען פאַר זיך, און וויל זיך לענגער איינהערען, האַקט זיך
 אַבער דער צווייטער, בעטענדיגער קול איבער, און עס הערט זיך
 נאָר דעם ריש'דוכנא'ס קול, וואָס מוסר'ט און ביזערט זיך. גיט
 ר' חייא אַ קלאַפּ אין טיש, פאַר אַ סימן, אז ער רופט. עפענט זיך
 די טיר, און עס באווייזט זיך פאַר איהם דער ריש'דוכנא, אַ צור
 רודערטער, אַ דערשראַקענער, און שטעלט זיך פאַר ר' חייא'ן
 כעבדא קמיה מריה, און זיין אַלט פנים איז נאָר בלאַס, די אויגען

— יא, טאטעשי! — ענטפערט זי איהם און קושט איהם דערביי מיט גרויס ליעבשאפט די האנט.
שפריצען נאך מיט פייער, און די נאזדפליגעל טאנצען — אזא כעסן איז ער געווען.

ווארענט איהם ר' חייא : כל הכועס! ...!

— ניין, רבי! — בלאזט זיך אפ דער רישדוכנא — עם איז משיח'ס צייטען — אזא חוצפה! אזא חוצפה פון א בחור!
— נו, נו, — וואס וויל ער, דער בחור?
— ער וויל א קליינינקייט : אריין צו אייך אין ישיבה!
— נו?

— פרעג איך איהם : קאנטט „ש"ס ופוסקים" ? זאגט ער :
ניין! — כאטש „משניות" ? — פרעג איך ווייטער — ניין! —
מאך איך מיר א שפאס : און „עין יעקב" ? — אויך נישט! —
שפאס איך שוין ווייטער : און דאוונען ? צואוויינט ער זיך! —
וואס איז ? דאוונען איז סדור קאז ער, נאך פירוש המלות האט ער פארגעסען! שומה, וואס-זשע ווילסטו ? — צו ר' חייא'ן וויל ער!
— נאך וואס ? זאגט ער, אז ער וויל אייך בעטען, איהר זאלט איהם לאזען זיצען אין ישיבה און צוהערען זיך צום שיעור, אפשר וועט איהם נאט העלפען, ער וועט זיך דערמאנען!

— געקאנט, הייסט עס, און פארגעסען, — זיפצט ר' חייא אפ, — א חולה, געבעד; און וואס איז דער כעס ?

— וואס דער כעס איז ? אדרבא — זאג איך איהם, — איך וועל דיר אריינלאזען צו ר' חייא'ן. טראגט אבער דער בחור א ליינוואנטען מלבוש, ארומגעבונדען איז ער מיט א האנפענער שטריק איבער די לענדען און האלט נאך אין דער האנט א וואלד-שטעקען, ווי א גזלן, — אז אפגעשיילטע צווייג פון א מאנדעל-בוים. זאג איך איהם : גוט, בחור, איך וועל דיר אריינלאזען צו ר' חייא'ן, נאך טו דיר איבער. האסט אנדערע מלבושים ? — נישט ער האט, נישט ער וויל זיך איבערטון... ער טאר נישט, זאגט ער, — לעג כאטש אוועק דעם שטעקען! דאס אויך נישט! ער טאר דעם שטעקען נישט ארויסלאזען פון האנט, נישט בייטאג, נישט ביינאכט; ער שלאפט מיט'ן שניעקען!

פארשטעהט ר' חייא, אז עם איז א בעל-תשובה, זאגט ער :
— יבא, זאל אריינקומען דער בחור.

קומט ער אַרײַן אַ בלאַסער, אַ מאַגערער; אַנגעטאַן, ווי דער
ריש דוכנא האָט איהם אויסגעמאַלט, און שטעלט זיך בײַ דער
טיר.

רופט איהם ר' חײא צו צו זיך געהנטער, דערלאַנגט איהם
„שלום“, לאַזט זיך נישט פאַלען צו די פיס, נישט קושען די האַנט,
און אז ער זעהט, אז דער בחור הויבט אויף איהם זײַן אויג נישט
אויף, פרעגט ער:

— קינד מײנס, וואָס לאַזט דו די אויגען אַראָפּ פאַר מיר?
באַהאַלטט דו פאַר מיר דײַן נשמה?
— יא, רבי — ענטפערט דער בחור — מײן נשמה איז אַ
זינדיגע... אײך האָב מײך מיט איהר וואָס צו שעמען...
זאָגט ר' חײא: אין אַדם משים עצמו רשע... אײך הייס דײך
אויפהויבען די אויגען.
פאַלגט דער בחור.

און ר' חײא, קוקענדיג איהם אין די אויגען אַרײַן, ווערט
פאַרצײטערט, אַ פאַרשאַלטענע נשמה האָט ער דערזעהן.
— קינד מײנס — פרעגט ר' חײא — עס שטעקט אַ קללה
אין דײַנע אויגען. ווער האָט דײך פאַרשאַלטען?
— דער ראשישיבה פון ירושלים!
ר' חײא ווייסט, אז דער ראשישיבה פון ירושלים איז ערשט
נישט לאַנג נפטר געוואָרען, פרעגט ער: ווען?
ענטפערט דער בחור: — שוין צוויי חדשים.
„ריכטיג! — טראַכט ר' חײא — דאמאַלט האָט ער נאָך
געלעבט“... און הויך פרעגט ער:
— פאַרוואָס?

— אויף דעם האָט מען מײך געהײסען, אײך זאָל פאַר אײך זיך
מתודה זײַן.

— גוט... און ווי הייסט דו, בחור?

— חנניא...

— נו, בחור חנניא, — מאַכט ר' חײא און שטעלט זיך
אויף — אַצינד קום דאַוונען מנחה ומעריב, דערנאָך וועט דיר דער
ריש דוכנא ווייזען אַן אַרט ביים טיש... נאָכ'ן עסען, וועסט דו
אַראַפּגעהען אין גאַרטען אַרײַן, אײך וועל דײך אויפזוכען און אויס-
הערען דײַנע רײד.

און ער נעמט איהם אָן ביי דער האנט, און פיהרט איהם מיט זיך צום בית-המדרש'ל ביי דער ישיבה.
און געהענדיג, טראכט ר' חייא :
— אזוי יונג, אזא קול... און א בעל-תשובה... און אין די אוי-גען א קללה... וואונדערליך זענען דעם בורא'ס דרכים.

שפעט ביינאכט געהט ר' חייא מיט'ן בחור חנניא ארום אין גארטען. פון צייט צו צייט גיט ר' חייא א קוק צום הימעל ארויף און זוכט עפעס א צייכען על פי האיציטגנינות, עפעס א סימן; איז אבער דער הימעל פארשטעלט מיט א שטומען גרויען נעבעל; א נאכט אָהן לבנה, אָהן שמערען... עס שטראַלען נאָר די שויבען פון די פענסטער אין פּאַלאַץ, און מיט זייער ליכט פיהרט ר' חייא דעם בחור חנניא מיט זיך אין סוכה אַרײַן, און זיי זעצען זיך.
„ופתח פיו בחכמה“, און ר' חייא הויבט אָן :
— אין „פסוק“ שטעהט — זאגט ער צו חנניא'ן — „דאגה בלב איש — ישיחנה“...

— רבי, וואָס איז דער טייטש ? — בעט זיך דער בחור.
טייטשט איהם ר' חייא אויס וואָרט ביי וואָרט :
— דאָס איז טייטש : „דאגה“ — א זאָרג (חנניא חזר'ט איר-בער), „בלב“ — אין האַרץ, „איש“ — פון א מענש, „ישיחנה“ דאָס איז טייטש : ער זאל אויסזאָגען אַן אנדערען, — ער זאל זיך אויסניסען דאָס האַרץ. און כאַטש דער בחור איז תופס נאָר טייטש-ווערטער, הויבט זיך איהם אָן דאָס בלאַסע פנים צו רויט לען, ווי ביי א פאר'חלש'טען, ווען מען ראַטעוועט איהם און די נשמה קומט פאַמעלעך צוריק אין נוף אַרײַן.
קריגט אויף איהם ר' חייא גרויס רחמנות און זאגט איהם :
— פתח פיד, בני, — עפען דיין מויל, חנניא. ויאירו דבריך — און זאלען לייכטען דייענע ווערטער, און זיי דיך פאַר מיר מתודה... האָט איהם חנניא דערצעהלט א מעשה נורא.

קומען קומט ער ארויס פון ירושלים... זיין מאַמע איז א רייכע אַלמנה, וואָס האַנדעלט מיט כשמים...

און זי האָט נאָר צוויי קינדער געהאַט, אַז עלטערע שוועסטער מיט'ן נאָמען אַסתר, און איהם, חנניא. האָט זי, פאַרשטעהט זיך, ליעבער געהאַט חנניא'ן, דעם קריש. פאַר זיין שוועסטער. בפרט, אַז חנניא האָט זיך באוויזען אַ אינגעל אַז עלוי...

און כאָטש אַסתר איז שוין אַלט געוואָרען אַ יאָהר זעכצעהן, האָט די מוטער זיך נישט געזאָרגט אין נישט געטראַכט וועגען אַ שדוך פאַר איהר. און אַז שכנות דערמאנען זי, האָט זי אַ גרייטען ענטפער: עס וואַקסען איהר נאָך, ברוד השם, קיין גרויע צעפּ נישט! און אָפּגעגעבען איהר גאַנץ האַרץ האָט זי חנניא'ן. זי האָט איהם געדונגען גוטע מלמדים, און ווייל זי איז דעם ראש־ישיבה'ס אַ ווייטע קרובה געווען, און האָט געהאַט אַ דריסת הרגל אין זיין הויז, פלעגט זי אַלע עטליכע שבתים פיהרען חנניא'ן צו דער רבי'צין, און די רבי'צין פלעגט איהם אריינפיהרען צום ראש־ישיבה צום פארהערען.

האָט דער בחור ביים ראש־ישיבה שטאַרק נושא חן געווען. שטעהט די מוטער הינטער דער טיר און הערט, ווי מען לויבט איהם; און קוקט אַריין דורך אַ שפּאַרע און זעהט, ווי דער ראש־ישיבה קנייפט איהם אין בעקעל אַריין מיט גרויס ליעבשאַפט, און איז איהם מכבד מיט'ן שענסטען עפעל פון שבת-אויבס — קוועלט זי! נאָך מעהר וואַקסט אין איהר דאָס האַרץ, אַז די רבי'צין זאָגט איהר, אַז דער ראש־ישיבה וויל דעם בחור אַרייננעמען צו זיך אין ישיבה אַריין, אַבוואָל זי איז דערויף נישט באַשטאַנען, ווייל זי וויל זיך מיט איהם נישט צושיידען. איהר שיינדעל, וויל זי האַבען ביי זיך אין דערהיים; זי זאָל קאָנען וואָס אַמאָל מוסר זיין די השגחה אויפ'ן געוועלבל אַ שכנה, און אַריינלויפּען אויסקושען איהר בן יחיד אַלע אַברים. נעמט זי איהם צו נאָך אַ גרעסערען תלמיד חכם, ער זאָל לערנען מיט'ן בחור אין דערהיים. און אינ'ם גרויסען תלמיד-חכם איז זי נכשל געוואָרען...

עס איז געווען איינער פון די פאַלשע תלמידי חכמים, וואָס לערנען נישט תורה לשמה, און האַבען נאָר אין זיין זיך צו תויכען און צו קרוינען אויפ'ן השבון פון דער תורה; האָט ער געפיהרט

חנניא'ן אויף דעם אייגענעם דרד. ער האט מיט איהם געלערענט נאך פלפול און קונצען, ווי אזוי אלץ אפצואווענדען. און האט געפלאנצט אין חנניא'ס הארץ די ביטערע קרויטעכצער פון גאווה און נצחון. און חנניא האט זיך געשווינד אויסגעלערענט די חכמה; ווארים באמת איז עס נאר א ח כ מ ה, אבער קיין ת ו ר ה נישט. נישט דאס האט מען אויפ'ן בארג סיני געמיינט. — נאר דאס האט די מוטער און דער עולם ארום נישט פארשטאנען, האט מען חנניא'ן נאך מעהר געלויבט, און די מוטער — וואס ווייסט א נארישע אידענע? — האט דערפון נאך מעהר נחת געהאט... און אין א צייט ארום האט חנניא מקבל געווען די גאנצע תורה פון תלמיד חכם, און האט געזאגט דער מוטער, אז ער דארף שוין קיין תלמוד נישט האבען, האט די נארישע אידענע געמיינט, אז עס עפענען זיך פאר איהר אלע שבעה רקיעים...

און חנניא איז גענאנגען אויפ'ן דרד השקר שוין אויף דעם אייגענעם חשוב, און פלעגט האבען וואס אמאל מעהר וכוחים מיט בחורים פון ישיבה און גלאט לומדים, און אלע גובר זיין און מבייש זיין, און מאכען פאר עס הארצים... אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז עס איז אנגעקומען צום ראש ישיבה, האט דער ראש-ישיבה געדזאגט: מעשה ילדות! דערפון וואקסט א תלמיד חכם אויס! און האט נאך געהייסען געהן אין זיין נאמען און זאגען דער מוטער, זי זאל איהם דערלאנגען א פעטשעל דערפאר.

— א מאמע — זאגט ער — מעג!

געהט, מן הסתם, די מוטער און גיט איהם א קוש פאר'ן פעטשעל, און קויפט איהם נאך א שעהנע מתנה פאר זיין חכמה... זעהט חנניא, אז עס איז גוט אזוי, ווערט ער נאך מעהר מחוצף. לויפט ער ארום אין שולען און בתי-מדרשים, און מאכט זיינע קונצען. וואו עס זיצט א מתמיד און לערענט, שטעלט ער איהם אפ אין דער אייגענער סוניה, וואס יענער לערענט, און פרעגט קשיות, הערט תירוצים, און ווענדט אפ... אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז יענער ווערט פארטומעלט, און חנניא ווייזט פאר'ן גאנצען עולם, אז דער מתמיד האט קיין שום השגה נישט...

אמאל טרעפט ער, ווען א בחור זאגט א חלוק, אדער עס דרשנ'ט א תלמיד חכם, — און נאך איידער יענער זאגט „ובא לציון“, שפרינגט ער שוין ארויף אויפ'ן בעלעמער, און מאכט פון

חלוק אשפה, און צושניידט מיט'ן מויל, ווי מיט א שער, דעם דרש אויף פיצלעך, און צורייסט איהם ווי א שפינוועכס, און מאכט אלע פאר עס-הארצים.

לויפט מען ווייטער צום ראש ישיבה, גיט ער ארויס א האר בערען פסק: געהט, זאגט ער, צו דער מוטער און זאגט איהר, אז איך האב געהייסען איהם אפשמייסען...

קרינט חנניא פון דער מוטער נאך שענערע מתנות און נאך מעהר ממתקים; טוט ער נאך מעהר מעשים רעים. דערצעהלט מען ווייטער דעם ראש ישיבה, זיפצט ער אפ און זאגט, אז ער האט איהם מורא מעניש צו זיין, אזא למדן איז ער, אז נאך א מאך מע מעג. דערצעהלט מען איהם, וואס די מוטער טוט, הייסט ער, מען זאל ארויפשיקען חנניא'ן אליין. קומט חנניא אריין מיט עזות, און אז דער ראש ישיבה הויבט אן א שמועס וועגען תורה, האקט ער איהם איבער מיט הוצפה און פרעגט שפיציגע קשיות, און קשיות אויף קשיות, און ווייזט זיין גבורה, און מישט צונויף ש"ס ופוסקים... איז אבער דער ראשי-ישיבה א גרויסער עניו געווען, ביי זערט ער זיך נישט, און זאגט איהם געלאסען:

— הער, חנניא! דיין גאנצע חכמה איז נאך אויף אפווענדען, אלע קשיות און תירוצים — אויף נישט אזוי, אלץ „ניין“ און „ניין“... הייסט עס, אז דו האסט קיין גאנצע תורה נישט... ווייל די תורה האט דאך עשה'ן און לא תעשה'ן, האלב הן און האלב לאו, און דו האסט נאך: לאו און לאו... מעהר ווי העלפט וועסטו קיינמאל נישט האבען. א והא ראייה: זאג עפעס דיינס, דיין איי-גענס אויף יא...

שווייגט חנניא; אין דעם איז זיין כח נישט געווען. זיין כח איז געווען „סתירה, נישט „בנין“... פארענטפערט ער זיך:

— דאס האט מיר דער מלמד נישט געלערענט!
זאגט איהם דער ראש ישיבה: דיין מלמד, חנניא, איז נפטר געווארען, און עס ברענט איהם דאס פייער אין גיהנום און דער זכות פון דער תורה קאן איהם נישט מציל זיין, — און ער וועט אזוי ברענען, כל זמן דו, חנניא, וועסט נישט תשובה טון און אויסרייסען פון הארץ דאס שלעכטס, וואס ער האט אין דיר פאר-זייהט...

— דארפסטו — זאגט דער ראשישיבה ווייטער: — רחמנות האָבען אי אויף דיר, אי אויף יענעם תלמיד חכם, און תשובה טון און לערנען תורה לשמה...

לויפט חנניא אויפ'ן בית עלמין ארויס און פרעגט זיך נאָך, צי דער און דער מלמד איז באמת נפטר געוואָרען? און ווען? ווייל ער האָט דערפון נישט געהערט. זאגט מען איהם: יא, און די קבורה איז געווען ערשט נעכטען, און מען ווייזט איהם דעם וועג צום קבר. זעהט ער, חנניא, ווי דער קבר איז איבער נאָכט פאָר וואקסען געוואָרען מיט שטעכעדיגע און ברענענדיגע דערנער... פארשטעהט ער, וואָס דאָס באטייט, און באשליסט זיך תשובה צו טון...

מאָכט זיך אָבער, מעשה שטן, אזא מעשה:

אין יענער צייט האט געלעבט אין ירושלים א געוועזענער קצב, וואָס דער בית-דין-צדק האָט איהם אַריינגעזעצט א תלמיד חכם פאָר א נאָמן, ווייל ער, דער קצב, איז געווען א חשוד על הטרפות; און אַז דער נאָמן וויל ממלא זיין משלחתו באמונה און באמת משגיח זיין אויף דער יאטקע, כאַפט דער קצב די האַק און וואַרפט דעם תלמיד חכם אין קאַפ אַריין, און נעמט איהם אַז אַ פארוואונדעטען, און וואַרפט איהם אַרויס אין גאַס אַריין. נסים מן השמים, וואָס מען האָט איהם אַפגעראַטעוועט. ווערט אַ רעש, געהט דער בית-דין-צדק און הייסט אויסרופען, אַז דעם קצב'ס פלייש איז פּגול, טרפה וּנבלה, ערגער ווי חזיר... איז אָבער דער קצב פון טרפות שוין אַ גביר געוואָרען. פאַרמאָכט ער גאָר אינגאַנצען די יאטקע, און ווערט אַ מלכה ברבית, און מסר'ט דעם בית-דין-צדק למלכות. כאַפט מען די דינים און מען וואַרפט זיי אין תפיסה אַריין, און מען איז זיי מחייב מלקות און גלות... און וואָס זאָל מען טון, אַז ער האָט שוין קיין כשר'ע יאטקע נישט? — דאַנקט מען און מען לויבט נאָט, אַז דער רשע האָט זיך דאָס האַרץ געקיהלט, און עס וועט שטיל ווערען.

איז נאָך דער עושר אַ רע לב און האָט אויף זיין אייגענער פרומה קיין שליטה נישט געהאַט, און פלעגט נישט עסען, נישט טרינקען, און אַרומגעהען קרוע בלוא. און אַז אַ מלבוש איז איהם אַראַפגעפאַלען פון לייב, האָט ער עס אויך נישט אוועקגעשענקט קיין אַרעמאָן. נאָר פאַרקויפט בפרומה אויף לאַמעס... און מגדל

געווען האָט ער כלבים, עס זאָלען קיין אַרעמע לײט נישט מאַכען זיך קיין דריסט הרגל אין זיין הויז...

און קיין בנינים זכרים האָט דער רשע נישט געהאַט, נאָר איין איינציגע טאַכטער חנה. ווייל אַ ווייב האָט ער געהאַט אַן אשה צנועה און אַ צדקת, און נאָך דעם, ווי חנה איז געבוירען געוואָרען, און זי האָט אָנגעהויבען צו פאַרשטעהן דאָס התנהגות פון מאַן, האָט זי געבעטען גאָט, ער זאָל איהר טראַכט פאַרשליסען, זי זאָל כאַטש קיין בנינים זכרים נישט האָבען, ווייל בראַ כרעיה דאבוהו, און וועלען בודאי אַרויסגעהען לַתרבות רעה. האָט זי מעהר ווי די איינע טאַכטער נישט געהאַט און דעם מאַן מחזיר לַמיטב זיין האָט די צנועה נישט געקאַנט, האָט זי פריהער מקבל געווען אויף זיך די יסורים באהבה, וכאשר כשל כח הסבל — ווייל ער פלעגט זי פייניגען און רודפֿן, האָט זי אויף זיך אַליין געבעטען דעם טויט... און פאַר דער פטירה האָט זי באשוואוירען די קרובים, זיי זאָלען זיך אַליין מתעסק זיין אין איהר קבורה, און דער מאַן זאָל אפילו פון איהר קבר נישט וויסען.

און דער רשע איז שוין אַן אַלמן געבליבען. קיינער וויל איהם נישט געבען קיין טאַכטער פאַר אַ ווייב. וואוינט ער אַליין מיט דער בת יחידה חנה. און הפלא ופלא — זי, די בת יחידה זיינע, האָט ער דוקא שטאַרק ליעב געהאַט, און געהאַלטען, ווי אַן אויג אין קאַפּ, און האָט געוואָלט זי מהנה זיין מכל המיני עולם הזה, און איז גרייט געווען פאַר איהר מבזבז צו זיין דאָס גאַנצע געלט, כאַטש דאָס געלט איז איהם טייערער געווען פאַר דער נשמה.

ווייל אַבער די טאַכטער נישט נהנה זיין, זי האָט אַ צואה פון דער מוטער, זי זאָל, אויסער ברויט מיט וואַסער, אין פאַטערס הויז נישט עסען... און קיין טייערע קליידער וויל זי נישט און דאַרף נישט, ווייל זי קומט נישט אַרויס מפתח ביתה, זי זאָל נישט הערען, ווי מען שילט דעם פאַטער און מען איז איהם מבזה אין אַלע גאַסען.

און וואָס וועניגער די טאַכטער וויל נהנה זיין פון זיין גוטס, מעהר חשק און תאוה האָט דער עושר איהר טובות צו טון.

און אַז עס העלפט קיין איבעררעדען נישט, טראַכט ער: איין טובה וועט זי וועלען; איד וועל איהר געבען אַ מאַן אַ תלמיד חכם, וכשהגיע לפרקה, וויל ער פאַר איהר אויסזוכען אַ חתן, דאָס

אויבערשטע פון שטויסעל — א למדן שבלמדנים; ניט ער לאַנד־ שרכנים גרויסע רשימות, און ער אַליין לויפט אַרום אין ירושלים און אין דער סביבה אין אַלע ישיבות, און אין פוסק אַ הון רב פאַר אַ גוטען בחור. און אַלץ איז אומזיסט. קיינער וויל זיך נישט משדר זיין מיט דעם מנוול — וואָרים — וואָרים פון קרן האָט דאָר קיין שום בן אדם נישט געוואוסט.

ווערט דער עושר מלא חמה, בפרט אז עס איז צו איהם געד קומען אַמאָל אַ שרכן און געזאָגט איהם, ער זאָל אַוועקלעגען די גאָה און טון, וואָס עס לאָזט זיך, און דערצעהלט איהם, אַז בשכנות וואוינט אַ בעל מלאכה — אַ נהנה מיניע כפּו, אַן עהר־ ליכער מאַן, וואָס וויל זיין טאַכטער, און וויל אפילו קיין גראַשען געלט נישט, ווערט ער גאָר אונטערגעצונרען!

וואָס דען טוט ער?

פאַלט ער אויף אַז עצה און זוכט אויס צוויי תלמידי חכמים אביונים, און ניט זיי געלט אויף הוצאות הדרך אויף צוויי יאָהר, אַחוץ פרנסה, איבערצולאָזען פאַר ווייב און קינד אין ירושלים, און הייסט זיי אַרויסגעהען אין גאַנץ תפוצות ישראל, וואו זיין שלעכטער נאָמען האָט גאָר נישט דערגרייכט, און ברענגען איהם אַן איידעם אַ תלמיד חכם, אַ מופלג.

איידען — אביונים, באשטעהען זיי, — און נעמען צידה לדרך, און לאָזען זיך אין וועג אַרײַן; און מעסטען אויס אין דער לענג און אין דער ברייט גאַנץ ארץ ישראל — און אַלץ בחנם.

און — אַ פשוט'ע זאך: די תלמידי חכמים האָבען אַלץ געד רעדט וועגען גדו, קעסט און מתנות, און פון מחותן נישט גערעדט אַ וואָרט. און אַז מען האָט זיי געפרעגט וועגען מחותן, האָבען זיי זיך געמאַכט נישט הערענדיג, וואָרים קיין ליגען זאָגען האָבען זיי נישט געוואָלט; פאַרשטעהט מען, אַז עס איז מיט אַ גרויסע סירכא, וויל מען נישט...

געהט אַוועק די צייט, וואָס דער עושר האָט זיי געגעבען, געד הען די תלמידי חכמים צוריק בידיים ריקות, און שטעלען זיך אַפּ ביי די טויערען פון ירושלים מיט גרויס פחד; ווען נישט וואָס זיי האָבען איבערגעלאָזט קינדער — לעבעדיגע יתומים און ווייבער — עגונות, וואָלטען זיי בעסער אויף דער מדינה אַרויס, און אַהייב נישט געקומען, וואָרים זיי ווייסען, אַז דער עושר וועט זיי נישט

גלויבען, און מיינען, אז זיי האבען זייערס נישט געמאָן בשלמות, און וועט זיי רודפ'ן עד הרמה און חס ושלום נאָך איבערנעבען אין גוי'שע הענט... זיצען זיי אזוי און טרויערען.

און ווי זיי זיצען אזוי פאר'ן טויער פון שטאָרט ירושלים און טרויערען, גענעהנט זיך צו זיי אן ארעם-בחוץ, אָנגעמאָן אין וויי-סע ליינוואַנט מיט אַ האַנפענעם שטריק ארום די לענדען, און אַ פראַסטען וואַלד-שטעקען פון אַ מאַנדעל-בויים אין דער האַנט; און ער געהט צו צו זיי, און גיט זיי שלום, און פּרעגט זיי, צי זיי ווילען נישט טרינקען, און וואָס זיי זיצען אזוי פאַרשמאַכט; און זאָגט זיי, אז ער וואוינט דאָ אין דער מדבר און ער ווייסט פון אַ באַר מיט חיים, און עס איז נישט זעהר ווייט פון דאָנען, און אויב זיי ווילען, וועט ער זיי פיהרען צום קוואַל... ווייל ער האָט קיין כלי נישט אַהער צו ברענגען וואַסער. זאָגען זיי איהם, אַז דאַרשטיג זענען זיי נישט, נאָך זיי האַבען אזוי עגמת נפש, און עס מאַכט זיך אַ שמוגל, פּרעגען זיי ביי איהם, ווער ער איז; זאָגט ער זיי, אַז ער איז אַ נע ונד, ווייל ער איז אַ יתום אַהן טאַטע-מאַמע, לעבט ער חוץ לישוב און שפּייזט זיך פון קרייטעכצער...

— און ווילסט נאָרנישט לערנען קיין תורה?

ענטפּערט ער זיי, אַז ער לערענט תורה; אַז אלע נאָכט, ווען עס ווערט פינסטער אין מדבר, קומט צו איהם אַן אַלטער מאַן, און לערענט מיט איהם בעל פה... און ער דערזעהט דעם אַל-טען מאַן נאָך פון ווייטענס, ווייל עס לייכטען איהם די אויגען אין דער פינסטער ווי די שטערען, און די ווייסע באַרד זיינען איז בלאַנק ווי שניי, און דער אַלטער מאַן קומט צו איהם נאָכט אויף נאָכט און זעצט זיך נעבען איהם און לערענט מיט איהם ש"ס ופוסקים, ספרי, ספרא און תוספתא... ווילען זיי איהם פאַרהערען, צו זעהען אויב ער זאָגט אמת. ווייזט ער זיך אַ גאון עולם... פערעל שיטען זיך איהם פון מויל... פּרעגען זיי איהם, פאַרוואָס ער האָט פאַר-לאָזט די מדבר, אין וואָס ער טוט הינטער די טויערען פון ירושלים? דערזעהלט ער זיי בתמימות, אַז נעכטען האָט זיך מיט איהם דער אַלטער מאַן געזעגענט און געזאָגט, אַז ער וועט שוין מעהר צו איהם נישט קומען, און ער האָט איהם געוויזען דעם וועג קיין ירושלים, און געהייסען איהם געהן אין דער הייליגער שטאָרט אַריין, וואו ער וועט געפינען זיין זוג און זיין מזל, און

וועס זיצען על התורה ועל העבודה. און איד — זאגט ער — מוז דעם אַלטען פּאַלנען... ווערען זיי, די תלמידי חכמים, דערפרעהט. און זאָגען איהם: קום, בחור, מיט אונז, מיר האַבען פאַר דיר אַ וואוילען שרוד. געהט ער מיט זיי...

פיהרען זיי איהם גלייך אַריין צום גביר, און זאָגען איהם: „אַל תבט אל מראהו“ — עס איז אַ גאון עולם; אליהו הנביא אַליין האָט מיט איהם תורה געלערענט. גלויבט זיי דער גביר און דערפרעהט זיך, און מאַכט באלד אַ סעודה, און שרייבט תנאים און איז מנביל זמן החתונה אינגאַנצען אויף צוויי וואַכען. ער האָט מורא פאַר אַז עין הרע און אַ בייז וואָרט... און קודם כל נעמט ער פון חתן אַראָפּ די קליידער און נעמט צו דעם שטעקען, און איז איהם מלביש ומנעיל כיד הגביר, און די אַלטע קליידער באהאַלט ער צום פאַרקויפּען, תיכף ומיד נאָך דער חתונה, דעם ערשטען בעסטען אויף לאַטעס פאַר אַ פרומה... און די זאך באקומט אין שטאַדט אַ שם. טייל זאָגען: דער ערגסטער הונט כאַפּט דעם בעסער טען בייז... אנדערע הענגען עס אַז איז דעם זכות פון דער כלה'ס מוטער. דאָס האָט די צנועה אויסגעבעטען. נאָך אנדערע — אַז בכלל זענען גאָטס דרכים נישט צו פאַרשטעהן.

די צוויי וואַכען געהען בשלום פאַרביי, און עס קומט דער טאָג פון דער חתונה. און צוליבע דער טאַכטער האָט ער אַוועקגעריי נומען די האַנט פון האַרץ, און געמאַכט אַ הילולא, וואָס די וועלט זעהט עס נישט. און לכבוד דעם חתן, זענען אַלע נכבדים פון ירושלים געקומען אויף דער חתונה, און צום חתן'מאַל — אַלע בחורים פון די ישיבות...

— און די צייט פון פאַר'ן באַדעקענס — דערצעהלט חנניא ווייטער — איז געקומען, דער חתן זאָגט פאַר אונז בחורים און במעמד תלמידי חכמים, דינים און דעם ראש ישיבה — אַ שאַר פּען חלוק... אין דער צווייטער שטוב איז מען שוין גרייט צו באַדעקענס... די כלי-זמר שפּילען שוין מוסר, און די אונטערפיהרערס פון חתן'ס צד, דער רב און דער ראש ישיבה, האַלטען שוין הברלות אין די הענט און דעם חתן'ס תורה גיסט זיך נאָך אַלץ ווי בויעמל, און צונעהט זיך, ווי אַ ריח פון בשמים, און די אויגען זיינע לויכטען נוי די שטערען... אַלע גאַפען און הערען, חנניא אַפּט אַפּט. ער האַלט וואָרט. עס פאַלט איהם גאַרנישט איין איהם אַפּט

צואווענרען. אדרבא, ער האט נחת פון פרעמדען חלוק: ער פרעהט זיך, אז פון אצינד אן וועט ער האבען א חבר, מיט וועלכען עס וועט כדאי זיין צו לערנען און צו רעדען וועגען לערנען. און עס האט זיך שוין אין איהם דערוועקט אפילו א ליעבשאפט צום חתן. א הייסע ליעבשאפט. עס פארגלוסט זיך איהם דוקא אויפצו שטעהן און צונעהן און קושען דעם חתן... און ער טוט עס. אבער אין גאנץ האט ער זיך אויסגעגליטשט! פארבייגענענדיג דעם עולם, הערט ער, ווי איין בחור זאגט צום צווייטען: דער חתן קאן בעסער לערנען פאר חנניא'ן. און יענער ענטפערט: חנניא איז א גולם קעגען איהם... און דאס איז שוין פאר חנניא'ן א צו גרויסער נסיון געווען... עס האט איהם אנגעכאפט ביים הארץ, עס האט אויפגעפלאקערט אין איהם א וואונד, גלייך א שאַנג וואַלט איהם א ביס נעמטן — הוא הנחש — הוא היצירהרע! און ער בלייבט שטעהן, שטעלט זיך אויף די נעגעל, הויבט פלוצלונג אן רעדען. אפֿ צואווענרען, און פון מויל שיט זיך איהם פערד און סמאלע... פלוצ־לונג דערפיהלט ער, אז ער פארזינדיגט זיין נשמה, אז ער געהט נעגען אליהו הנביא'ס תורה, געגען תורת אמת... אז ער שטעכט דער תורה אין הארץ אריין שפיזען און שווערדען, אז ער טויט די תורה. און ער דערשרעקט זיך און וויל אויפהערען רעדען, און קאן נישט... עס רעדט זיך שוין אַהן זיין רצון, געגען זיין ווילען, עס רעדט פון איהם א נישט־גומער אַרויס! און ער זעהט, ווי דער חתן ווערט בלאס פאר שרעק, ווי ער וואַקעלט זיך און פאַלט פאַר חולשות הדעת אויף א שטול...

און באותו הרגע ווערט א גיהנום אין שטוב. דער סקנער ווערט מלא חימה און בריילט ווי א לייב: מקח טעות! מקח טעות! ... און לויפט אַרום ווי משוגע, און ער זוכט און כאַפט די אַרעמע תלמידי חכמים, די שליחים און שר־כנים זיינע, און שאַנגט זיי און רייסט זיי אויס די בערד, און לויפט קעגענאויבער צו די בלייזמר און רייסט זיי די כלים פון די הענט אַרויס, און וואַרפט און צושמעטערט זיי. און לויפט־צו צו דער כלה אינמיטען שטוב און רייסט זי אַוועק פון באַרעקענס. און לויפט ערנעץ אין א קאמער אַרויס און ברענגט אַריין דעם חתן'ס אַלמע מלבושים: דאָס ליינוואַטענע מלבוש מיט'ן האַנפענעם שטריק און ווייסען וואַלד־שטעקען. און רייסט טראַפּ פון פאַר'חלש'טען חתן די נייע מלבושים, און שטופט איהם

ארויס א נאקעטען פון מיר, און ווארפט איהם נאך די אלטע מלבושים... און די אנשים חושבים פון ירושלים און אלע חתונה-נעסעס אנטלויפען פאר שרעק... איין חנניא בלייבט. ער שמעהט נאך אלץ פארשטארט אויפ'ן ארט, און הערט, ווי דער עושר שרייט: א שאד די סעודה! ברענגט מיר אריין דעם סטאליאר — שרייט ער — האלט גרייט די חופה!... רייסט ער קוים די פיס אפ פון פאדלאגע און אנטלויפט פון שטוב ארויס. און באַלד אין גאס איז איהם אַקעגען געקומען דער ראשי-ישיבה; ער שמעלט איהם אַפ און זאגט איהם: חנניא, דו קאנסט חרוב מאכען א וועלט, פאַרנעס בעסער דאָס לערנען!...

— און באותו הרגע — דערצעהלט חנניא, — האָט מיר עפעס אַ קנאק געמאַן אין מח, עפעס האָט דאָרט געפלאַצט, און איך בין געבליבען ווי אַ לערע שטייג אַהן טויבען, אַהן אַ וואָרט תורה! פאַל איך דעם ראש ישיבה צו די פיס, און בעט אַ תשובה, זיפצט ער: — ווער ווייסט, צי עס וועט העלפען.

הויב איך אַן שטאַרק צו וויינען, ווייזט ער מיר, אַז נישט ווייט, הינטער אַ ווינקעל פון אַ הויז, שמעהט דער חתן, וואָס ווייסט נישט, וואו אויס און וואו איין אין דער פרעמדער שטאָרט. — צום אַלעם ערשטען — זאָגט ער — געה צו איהם צו און בעט ביי איהם מחילה...

האָב איך מורא צו געהן, שטופט ער מיך אונטער: — געה און פועל ביי איהם, ער זאל מיט דיר אַהיים געהן צו דיין מאַמען... איך וועל אויך אונטערקומען... געה איך צו צום מבויש'ן חתן; דערזעהט ער מיר, און לויפט מיר אַקעגען, און לאָזט מיך צום וואָרט נישט קומען, און רופט צו מיר:

— מוחל. מוחל! במחילה גמורה; עס איז קיין וווג נישט געווען!

געוואַלט וואַלט איך בעסער, ער זאל מיר דורס'ן; און ער לענט מיר די האַנט אויף מיין אַקסעל און רופט מיר: חבר! זאָג איך: וואָס פאַר אַ חבר קאָן זיין אַן עס האַרץ מיט אַ תלמיד חכם? נאָפט ער. און איך דערצעהל איהם פון דער קללה, מיט וועלכער דער ראש ישיבה האָט מיר פאַרשאַלטען. ענטפערט ער מיר:

— אז עם וועט זיך מיר באווייזען מיין אלטער רבי (אליהו הנביא, הייסט עס), וועל איך איהם בעטען פאר דיר!
 פיהר איך איהם צו מיין מאמע, און לייך אויפ'ן וועג חבוט הקבר! ער רעדט צו מיר תורה, און איך פארשטעה נישט א ווארט... און עם וויינט מיר דאס הארץ פאר בענקשאפט צו דער תורה... און אין דער נשמה איז פינסטער און וויסט, ווי ביינאכט אין א תורבה... קומען מיר אריין צו דער מאמע, פאל איך איהר אויפ'ן האלז מיט א געוויין:

— מאמעשי, גאט האט מיר און דיר געשטראפט... אצינד האסטו א זוהן אן עם הארץ!

ווערט איהר נעבעך נישט גוט און עם ציטערט איהר קול:
 — ווי הייסט... ווי אזוי? ווער האט עס דיר אן עיז'הרע גע-

טאן?

דערצעהל איך איהר די גאנצע מעשה, און ווייז איהר, אז דאס איז דער חתן, וואס איך האב איהם פארשעמט, פארברעכט די מאמע איהרע הענט און וויינט מיט א פארביטערט קול, און אסתר, די שוועסטער מיינע, שטעלט זיך אין א ווינקעלע מיט'ן פנים צו דער וואנט, און גיסט טרערען... באותו הרגע קומט אריין דער ראש ישיבה און ווענדט זיך קודם כל צו אסתר'ן:

— הער, כלה, געה אין קיך אריין, און מאך עפעס צו עסען פאר דעם תלמיד חכם... — ווייזט ער אן מיט דער האנט אויף דעם פרעמדען בחור — און אז דוין מזל וועט שיינען, — לעגט ער צו— וועט ער זיין דוין זונג.

פארצאגט קוקט זיך אסתר אום אויף דעם חתן און זיין הולך, נאר דעם ראשישיבה פאלנט זי און געהט ארויס...
 און דער ראשישיבה ווענדט זיך צו דער מאמע:
 — אצינד — זאגט ער — איז נישט קיין צייט פון וויינען... און דו האסט דיר אויך פארזינדיגט דערמיט, וואס דו האסט פאר אסתר'ן נישט געזארגט און חנניא'ן נישט געשטראפט... נישט גוט! נישט גוט!

הויבט די מאמע אן נאך שטארקער צו וויינען.
 — נישט וויינען, — זאגט נאך אמאל דער ראשישיבה — מין דארף מען.

— וואס? וואס? — קלאגט די מאמע.

— און דו וועסט מיר פאלגען? — פרעגט דער ראשישיבה.
 — פאלגען, פאלגען! — איילט זיך די מאמע צו זאגען.
 זאגט דער ראשישיבה אזוי:
 — קודם מאך חתונה אסתר'ן... אט איז איהר וווג!
 רייסט זיך ארויס פון דער מאמעס הארץ א געוויין:
 — דער בחור אין ליינוואנט, מיט'ן שטעקען?
 — דאס איז דער בחור, וואס אליהו הנביא האט מיט איהם
 תורה געלערענט. אזוי פאלנסטו, קרובה?
 — זייט מיר מוחל, רבי... איד פאלג שוין, איד פאלג...
 — און דיין זוהן, — זאגט ער ווייטער — מוז געהן גלות אפ-
 ריכטען; ביז דעם רחמנ'ס רחמנות וועט זיך אויף איהם דערווע-
 קען, און דו וועסט פון איהם אויך נחת האבען. נאר שפעטער... על-
 מער איז אסתר! ...
 — און דו, — ווענדט ער זיך צו מיר — דיר וואלט אפשר
 קיין תשובה נישט געהאלפען פאר דיין גרויסע זינד... האסטו אבער
 א נס, וואס עס איז קיין וווג נישט געווען, און עס האט זיך אויס-
 געלאזט מיט א טובה, אי פאר'ן התו, אי פאר דער כלה!
 — דער כלה אויך? ... — וואונדערט זיך די מאמע.
 ענטפערט דער ראש ישיבה:
 — זיי וויסען, אז חנה, דעם רשע'ס טאכטער, איז א באהאל-
 טענע צנועה, און איהר מוטער די צדקת האט זיך פאר איהר גע-
 מיהט אין די עולמות העליונים, און אויסגעבעטען פאר איהם א
 למד-ווא'ניק... און דאס איז ער טאקע, דער סטאליאר, וואס דער
 עושר האט איהם געשלעפט צו דער חופה, די סעודה זאל נישט
 קאליע ווערען. נאר דאס, בעט איד, זאל בלייבען בסוד סודות, ביז
 ער וועט נישט אליין נתגלה ווערען! ...
 — גאטס נסים! — זאגט די מאמע, שוין אביסעל געטרייסט.
 — און איצנד — זאגט ער ווייטער צו מיר און צום חתן —
 אצינד, מיינע ליעבע קינדער, טוישט איד מיט די מלבושים! ..
 — און דו, — זאגט ער צו מיר — געה תיכף ומיד אין גלות
 אריין... און דעם שטעקען נעם אין היט איהם, ווי אז אויג אין
 קאפ. ביינאכט האלט איהם צוקאפענס, וואו דו וועסט שלאפען.
 און איד וועל מתפלל זיין, עס זאל קומען דיין הילף און דער שטע-
 קען זאל אויפבליהען, און דאמאלט וועט דיין נשמה אויך אויפ-

בליהען און דו וועסט דיר אלץ דערמאנען. נאָר געדענקט, ערשט דאָמאלט וועסטו מעגען אַנטון אנדערע מלבושים, און אַצינד געד און געזעגען דיר נישט מיט קיינעם.

כהרף עין האָב איך מיר איבערגעטאָן אין דעם התו'ס קלייד דער, און באותו רגע קומט אַריין מיין שוועסטער מיט אַ פאַנקוכען אויף אַ טעלער אין דער האַנט, און ווי זי דערזעהט אונז אין די פאַרטוישטע מלבושים, האָט זי פאַר שרעק אַראָפּגעלאָזט דעם טעלער מיט'ן פאַנקוכען, און דער טעלער האָט געפלאַצט מיט אַ הויך כען קלאַנג, און דער ראש ישיבה האָט אויסגערופען: — „מזל טוב, מזל טוב, מזל טוב!“

מעהר האָב איך שוין נישט געהערט, איך בין באלד אַרויס פון שטוב.

און אזוי ווי ער איז אַרויס פון ירושלים, — דערצעהלט חנניא — האָט ער תיכף ומיד פאַרבלאַנדזשעט אין אַ מדבר, אַהן ברויט און אַהן וואַסער, נאָר נישט צו ברויט און וואַסער האָט ער גענלויבט, פאַר'ן גוף האָט חנניא יוצא געווען מיט גרעזלעך, וואָס געפינען זיך אמאָל אין מדבר... און געווען איז ער שטענדיג בחזקת סכנה, צווישען אַלערליי חיות, נחשים ועקרבים, נאָר זיי האָבען איהם גאַרנישט געטאָן... פלעגען עפעס ברומען צווישען זיך און אַראָפּגעהען פון וועג. האָט ער, חנניא, פאַרשטאַנען, אז זיי האָבען אויף איהם קיין שליטה נישט, ווייל זיין פסק איז נאָר „גע ונד“.

און איינמאָל האָט ער אפילו געהערט בחוש, ווי אַ קול רופט אויס — „זה שוידך“... — נאָר צו וועמען, האָט ער נישט דערהערט...

און אזוי האָט ער ארומגעבלאַנדזשעט טאָג און נאַכט, און געד טראַכט און געטרויערט האָט ער אויף זיינע יונגע יאָהרען, וואָס געהען אוועק אַהן תורה, אַהן ליכט, אַהן אַ שטראַל פאַר זיין פינסטערען מח... וואָלט ער כאַטש אַ וואַרט תורה געהערט! כאַטש אַ סדר ער זאָל האָבען... בעל פה קאָז ער אפילו נישט דאוונען, נאָר נישט.

איינמאָל, דערצעהלט ער, האָט ער זיך געשאַמען זאַמד אויפ'ן קאַפּ, און לשם צער זיך געשמעלט אויף איין בוס, און אלץ אינד איינעם געשריען אין הימעל אַריין „תורה!“ „תורה!“ נישט מעהר

ווי דאס איינע ווארט... און געשריען האָט ער מיט מסירת נפש...
 לָאָנְג, לָאָנְג, ביז די זון איז אונטערגעגאַנגען, און ער איז געפאלען
 אויף דער ערד און איז איינגעשלאָפען פאַרשמאַכט, און געפיהלמ, און
 ער וויינט אין שלאָף אויך און שרייט: תורה! תורה! ... באַ-
 ווייזט זיך איהם דער ראשישיבה, אָנגעטאָן אין תכריכים און אַ
 גאַלדענע קרוין אויפ'ן קאַפּ, און האָט איהם אַזוי געזאָגט:

— שטעה אויף, חנניא, דיין רפואה הויבט זיך אָן... נאָט האָט
 געהערט דיין געבעט, און אליהו הנביא האָט זיך פאַר דיר געמיהט,
 שטעה אויף און געה פאַר דיר, וואו די אויגען וועלען דיר טראָגען.
 וועסטו קומען קיין צפת, און זאַלסט אַריינגעהען צום לְבִיטוב, ר'
 חייא'ן, און וועסט זיך פאַר איהם מתודה זיין, און בעטען, ער זאַל
 דיר אַריינגעמען אין זיין ישיבה, און ער וועט דיר נישט אַפּזאָגען,
 און אַז דו וועסט אַלס ווערען אַכצען יאָהר, וועט ער דיר געפינען
 דיין זונג, און ער וועט מתפלל זיין פאַר דיר, און זיין תפלה מאכט
 שטענדיג אַ רושם פאַר'ן כסא הכבוד. אַחוץ דעם — איז חופה
 מכפר, און שבע ברכות אויך... וועסטו געהאַלפען ווערען... אין צום
 אַכטען טאָג נאָך דער חופה וועסטו זיך אויפכאַפען אין דערפריה,
 וועט דער שטעקען ביי דיר ציקאַפענס שוין האַבען אויפגעכליהט
 און שפּראַצען מאַנדלען, און בליהען און שפּראַצען וועט אויך אין
 דיר די נשמה...

— און דו וועסט זיך אַלץ דערמאנען, אויסער דעם שלעכטען,
 און וועסט זאָגען פאַר ר' חייא'ן אַ חלוק, אַ בנין, נישט קיין
 סתירה; און ר' חייא וועט פון דיר נחת האַבען... נאָר צי וועסטו
 לָאָנג לעבען, — זאָגט ער — ווייס איך נישט...
 און ער איז נעלם געוואָרען, און איך האָב מיך אויפגעכאַפט
 פאַרטאָג און געגאַנגען, ביז איך בין געקומען צו אייך, רבי...
 אַזוי דערצעהלט חנניא, און ר' חייא קוקט אויף איהם מיט
 גרויס צער און פרעגט:

— און ווי אַלס ביסטו, חנניא?

— זיבעצען יאָהר און צעהן חדשים.

פאַרטראַכט זיך ר' חייא... „געבעך — טראכט ער — אַהן
 אריכט ימיב!“ דערווייל הויבט חנניא אויף זיינע גרויסע אויגען
 אויף ר' חייא'ן און זאָגט מיט אַ האַרציג געבעט, שטיל און פאַר-
 ציטערט:

— רבי, וועט איהר מיד אריינגעמען אין דער ישיבה?
 „א לערע נשמה. — טראכט ר' חייא — אהן א וואָרט תורה,
 און פון האַלז שפילט אַרויס דוד המלך'ס פידעלע“ — און הויד
 זאגט ער:

— געה, מיין קינד, שלאָפען... זאָג דעם ריש דוכנא, ער זאָל
 דיר ווייזען וואו, און קום מאַרגען פריה צו מיר נאָך תשובה. אַצינד
 געה, מיין קינד...

חנניא געהט אַרויס, און ר' חייא בלייבט נאָך אַ וויילע אין
 סוכה, ער קוקט דורכ'ן פענסטערל אין הימעל אַריין און פרעגט:
 — זאָל עס זיין דער דע ר' ? ...

נאָך דער הימעל איז פאַרוואַלקענט און שוויינט.
 און פאַרוואַס ר' חייא' איז שווער געווען צו געבען חנניא'ן
 תשובה באַלד אויפ'ן אָרט, וועט מען זעהען אין שמועס מיט
 חנניא'ן צומאָרגענס אין דערפריה.

— חנניא בני, — זאָגט ער איהם אין אַ באזונדער חדר —
 זיי וויסען, מיין קינד, אַז בנוגע צו דיין בקשה, איך זאָל דיר אַריינגע-
 נעמען אין מיין ישיבה אַריין, איז פון מיין צד קיין מניעה נישט.
 נאָר...

הויבט חנניא אַן אויפ'ן גאַנצען לייב צו ציטערען.
 — רבי, — זאָגט ער — לאַזט מיר זיצען, ווי אַם ווייטסטען
 פון אייך, ערנעץ אין אַן עק באַנק, אין אַ פינסטער ווינקעלע, איך
 וויל נאָך הערען, וואָס איהר וועט זאָגען פאַר זיי, פאַר די תלמידים...
 נאָר ה ע ר ע ז וויל איך...

— איך האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז איך וויל. — טרייסט
 איהם ר' חייא — נאָר, זאָגט ער, איך האָב פּחד, עס זענען דאָך
 פאַרט יונגע לייט, מעשה נערוות, זיי וועלען אויס דיר, חס-ושלום.
 חוזק מאַכען... און דערצו, לאַמיר זיך נישט נאַרען, חנניא, תלמידי
 חכמים זענען זיי דאָך, און דו דערווייל... און די שנאה פון אַ
 תלמיד חכם צו אַן עב האַרץ איז גרויס... וועכטו ליידען יסורים
 פון זיי, דאָס האָב איך מורא...

שרייט אויס חנניא מיט פרייד:

— אדרבא, רבי, איך דאַרף ליידען און אַפּקומען, וואָס מעהר
 ביוש, וואָס מעהר יסורים; וועט געשווינדער אַראַפּ די קללה.
 — זאָל זיין אַזוי, — איז ר' חייא מרוצה — האָב איך אַבער

מורא, עם זאל זיי, חס ושלום, נישט שאטען, המלכין פני חבריו
ברבים...

באווייזען זיך דערווייל פייערלעך אין חנניא'ס אויגען:

— וואָס איז טייטש, רבי?

— עם איז טייטש, אַז איינער פארשעמט זיין חבר, ברבים —

צווישען מענשען — פארלירט ער זיין חלק עולם הבא!

ווערט חנניא נאָד מעהר דערפרעהט.

— הייסט עם — זאָגט ער — רבי, אויב איד וועל אַפּקומען,

און די קללה וועט אראַפּ פון מיין נשמה, וועל איד אַלץ קיין חלק

לעולם הבא נישט האָבען און לערנען וועל איד תורה טאַקע לשמה.

נישט האָפענדיג אויף שׂכר...

— הלואי, רבי, הלואי!

ר' חייא'ס האַרץ זאָפט איין וויינע ווערטער ווי אַ שמעקענע-

דיגען בוימאויל.

— אָבער זיי, — טענה'ט ער — די תלמידים? ווי קאָן איד

זיי לאָזען שטרויכלען און פארלירען עולם הבא?

בלייבט חנניא אַ וויילע שמיל און דערנאָך פרעגט ער:

— און ווי איך, רבי, אַז איד בין זיי מוחל, פאַראויס מוחל...

— „למפרע“, הייסט עם! — טייטשט זיך אויס ר' חייא, און

נעמט חנניא'ן אַן ביי דער האַנט און פיהרט איהם מיט זיך אין

ישיבה אַרײַן, און זעצט איהם לויט זיין פארלאַנג באזונדער, גאר

אַן אַ זײַט פון די תלמידים.

און ר' חייא זאָגט דעם שעור, און, פון צײַט צו צײַט, וואַרפט

ער אַן אויג אויף חנניא'ן. זעהט ער, ווי דער בחור זיצט מיט פאַר-

מאכטע אויגען, נאָר אַפּענע אויערען, און הערט זיך איין צום שעור.

און זיין פנים רויטעלט זיך, ווען ער כאַפט אַ וואַרט, און ווערט

בלאָס פאַר שרעק, אַז עם ווערט איהם עפּעס פארלוירען. און טײַל-

מאַל פאַלט אויף איהם אַ מרה שחורה, ווען ער קאָן אפילו דאַס

טייטש-וואַרט נישט כאַפּען. דערמאנט עם ר' חייא'ן אַן אַ פאַר-

שמאכטען קעמעל, וואָס בלאַנדזשעט אין מדבר, און האַט יסורים

פון דורשט, און נחת דערפון, וואָס עם הערט פון ווייטענס אַ קלאַר

ריזלען פון אַ קיזאַל...

און אַמאַל הערט ער, ווי די תלמידים מורמלען צווישען זיך

וועגען חנניא'ן, טייטען אויף איהם מיט די פינגער, און זיין

אויפער כאפט בלבלים ווי בור, עס-הארץ... האט ר' חייא גרויס צער דערפון, און דאך שרייט ער אויף זיי נישט אָן, ווייל ער זעהט, ווי חנניא הויבט דאמאלט אויף די אויגען, און קוקט אויף די תלמידים, וואָס ווילען איהם פייניגען דערמיט, מיט פרייד, מיט ליכטשאפט, גלייך זיי וואָלטען איהם די גרעסטע טובה געטאָן... זאָגט ער ווייטער דעם שעור...

און ר' חייא זאָגט, און די תלמידים פרענען קשיות, און ר' חייא ענטפערט, און מען אַמפערט זיך, נאָר איין חנניא שווייגט, ער זאל קיין פארע פון מויל נישט אַרויסלאָזען, און פיהרט מיט קיינעם קיין חברותא נישט. און דאָס מסירת נפש, מיט וועלכען ער לאַקערט אויף יעדעם וואָרט, איז צוגאַסען אויף זיין פנים... און אז דער שער ענדיגט זיך, געהט ער אַרויס דער לעצטער, און די פאַר שעה פאַר מנחה, געהט ער אַביסעל אַרום איינער אַליין און אויף אַפגעלעגענע און פאַרוואַקסענע וועגען, ביז ער קומט צו צו אַ פאַרגעסענער סוכה צווישען אַלעאָנדער בוימער, און זעצט זיך דאָרט אין התבודדות און קומט ערשט אַרויס צו מנחה-צייט.

איינמאל קומט דער רישדוכנא צו ר' חייא'ן, זיך אָן עצה האַלטען, צי ער איז נישט מחויב, געהען איבערבעטען דעם בחור חנניא.

— וואָס איז פאַר אַ ניס? — פרעגט ר' חייא — האַסט זיך ווייטער געבייזערט?

— חס ושלום! — זאָגט דער רישדוכנא — און דערצעהלט איהם, אָן ווען עס קומט איהם אויס פאַרבייזגעחן ביי דער סוכה צווישען די אַלעאָנדער בוימער, הערט ער פון סוכה אַרויס חנניא'ס קול — אָדער ער חזר'ט זיך איבער די ווערטער פון שעור מיט עבר-טייטש, אָדער ער איז מתפלל צום הימעל מיט גרויס געבעט און דבקות, און רופט אַלץ אינאיינעם! תורה — תורה — תורה! ווי אַ הונגעריגער בעט זיך ברויט...

— זעה איד, — זאָגט דער רישדוכנא, — אז עס איז אַ גרוי-סער בעל-תשובה, האָב איד מורא, צי האָב איד איהם דאמאלט נישט מבייש געשטעלט און צי איד וועל נישט האַבען קיין עונש דערפאַר.

האלט איהם ר' חייא דערפון אָפּ, ווייל ער ווייסט, אז חנניא דארף נאך אלץ אַפּקומען; נאָר ער האָט גרויס הנאה דערפון, וואָס מען הויבט אָן אויפ'ן בחור חנניא אַ מכין צו זיין; בפרט, אז ער האָט באַמערקט, אז אפילו די תלמידים פון ישיבה קריגען פאַר איהם, נישט ווילענדיג, דרײַ ארץ...

און ער קלערט ווייטער: צי איז עס נישט מרים'ס באַשער טער? און ענטפערט זיך מיט צער: פאַרט אז עס־הארץ.

איינמאָל געהט ר' חייא אומישנע פאַר מנחה אַראָפּ צו חנניא'ן אין סוכה, אויסצופאַרשען, וואו ער האָלט אין למוד.

— ביסט שוין עפעס תופס? — פרעגט ער.

— דערווייל נאָך נישט, רבי! די זכיה האָב איך נאָך נישט געהאַט, נאָר הערען הער איך, וואָס אַמאָל מעהר, וואָס אַמאָל שווער פער און באַהאַלט אין זכרון וואָס אַמאָל מעהר טייטש־ווערטער. שווייגט ר' חייא און זיפצט.

און חנניא בעט זיך רחמים:

— רבי, איהר האָט דאָך געזאָגט „ישיחנה“ — דאָס וואָרט איז מיר געבליבען אין זכרון, עס לייכט אין מיין פינסטערער נשמה, ווי אויסגעזעצט מיט בריליאַנטען... לאַזט מיר רעדען פאַר אייך!

— אדרבא! — איז ר' חייא מסכים.

— רבי, מיט מיר געשעהט עפעס וואונדערליכעס! אין אַנ־הויב, באַלד דעם ערשטען טאָג, אז איך בין געזעסען פאַר אייך מיט פאַרמאָכטע אויגען און האָב געלאָקערט מיט אַפּענע אויערען, זיי זאָלען, חלילה, קיין וואָרט נישט פאַרלירען, — אזוי ווי איך האָב די אויגען פאַרמאָכט, האָט זיך מיר אָנגעהויבען דאַכטען, אז איך געה נאָך אלץ אַרום און בלאַנדזשע אין מדבר, און בין פאַר שוואַכט, און די צונג איז מיר צוגעקלעפט צום גאַמען פאַר דורשט... נאָר פון ווייטענס הער איך, ווי עס ריזעלט אַ קלאַר, קלאַר וואָס סער, מיט אַ זיס, היימיש קול, וואָס קלינגט ווי אַ בשורה טובה, אַ פריש נחת פאַר דער נשמה... און איך האָב געפיהלט, אז גאַטס רחמנות וועקט זיך איבער מיר, און פיהרט מיר אויפ'ן גלייכען וועג צום קוואַל, און איך גענעהן מיר צו איהם, צום לעבעדיגען וואַסער, און דער קוואַל גענעהנט זיך אויך צו מיר און קומט מיר אַקעגען! און איך ווייס דאָך, ווער דער קוואַל מיט זיין לעבעדיג:

וואסער איז, איד האָב דאָד אַמאָל פון איהם געטרונקען, נאָר אַ שלעכטער מענש האָט מיך איבערגעדייבערט און אוועקגעפיהרט פון קוואַל צו שלעכט וואַסער, צו פאר'כמ'ט וואַסער, און איד האָב געמיינט, אַז דאָס איז טוי פון הימעל... און אַצינד האָט מיר גאָט געהאַלפֿען. איד געה צוריק, און דער קוואַל קומט מיר אַקענען, ער אַליין העלפט מיר, און דער כטחון שטאַרקט זיך אין מיר, איד געה מיט אַלע כחות... און כאָטש איד קלעטער איבער שטיינער, בייַד נער און דערנער, פרעה איד מיך און געה... און געה... און אַזוי ווי איד געה צום קוואַל, אַזוי גענעהנט זיך דער קוואַל צו מיר.

— אַמון, זאָל דיר גאָט העלפֿען! — ווינשט איהם ר' חייא.

— און זיצענדיג אַליין אין סוכה, פאַרטראַכט איד מיך אַמאָל, און עס דאַכט זיך מיר, אַז איד בין געווען ווי אַ שטייג, פול מיט זינגענדיגע פייגעל, און די פייגעל האָבען גאָטס לויב געזונגען, זיין שבח געשפּילט... דערנאָך איז געקומען אַ כשוף־מאַכער, און האָט די פייגעל אַ כשוף אַפּגעטאָן, און זיי האָבען אַנגעהויבען אַנדערע נגונים צו זינגען... חוצפה'דיגע, אויסגעלאָסענע... דער פּראָסטער עולם האָט זיך נישט פאַרשטאַנען דערויף, און געלויבט די שטייג און די פייגעל אין שטייג, ביז עס איז אַמאָל דורכגעגאַנגען אַ צדיק אַ גרויסער, און איז צוגעגאַנגען זעהן, וואָס מען זינגט פון שטייג אַרויס פאַר'ן עולם. האָט ער געהערט, און זיין אויער האָט באַלד געכאַפט דעם אמת'ן תּוֹר פון די נגונים. ער האָט דערהערט אין זיי אַלערליי קולות פון תּאוה, פון נבול־פה, און ער איז צוגעגאַנגען געהנטער צו דער שטייג און געזאַגט: איירער אַזוי צו זינגען, פאַר־שטומט בעסער, פייגעל! און ער האָט אַ בייזען בלאַז געטאָן אין דער שטייג אַריין מיט אַ בייזען, קאַלטען אַטעם, און תּוֹר כדי דבור זענען די פייגעל ווי פאַר'כשוף'ט און פאַרשאַלטען געוואָרען, און זענען פאַרשטומט און פאַרפרוירען אראַפּגעפּאַלען אויף דער פּאַרלאַ־גע פון שטייג, אין זיי ליגען דאַרט צונויפּגעקוילט, מיט פאַרווי־קעלטע פליגעל, מיט פאַרשלאָסענע שנאַבלען און פאַרמאַכטע אוי־גען, ווי די טויטע...

און אַז איד הער מיך איין צו אייער שער, און כאַפּ אַ וואַרט נאָך אַ וואַרט, וועקט יעדעס וואַרט אין מיר אויף אַן אַנדער פּיר געלע, עפענט עס זיינע אייגעלעך און זיין מיינלעכעל און הויבט אַן זינגען מיט אַ שוואַך קול, מיט אַ שטילס, נאָר גוטע נגונים; פּרוֹ-

מע, עהרליכע נגונים... און ריהרט שטיל מיט די פלינגלעך... אט, אט וועט עס פליהען.
 — זעהסט, חנניא, נאָט האָט רחמנות — טרייסט איהם ר' חייא.

לאַזט זיך אָבער חנניא נישט טרייסטען.
 — דאָס אַלץ, — קלאַנגט ער זיך, איז אָבער נאָר בייַטאָג... און אזוי ווי די זון לאַזט זיך אַראָפּ, לעגען זיך די שאַטען פון דער נאַכט צוריק אויף מיין נשמה... אַלץ אין שטייג ווערט צוריק פאַר שטומט, פאַרפּוירען, און וואָס עס האָט מיט אַ פּלינגל געריהרט, ווערט געלעמט און פאַלט צוריק אַראָפּ ווי טויט, מיט אַ פאַר שלאַסען מיילעכעל, מיט פאַרמאַכטע אויגען...
 האָט ר' חייא דערפון גרויס צער, זאָגט ער איהם: געה, מיין קינד, דאוונען מנחה... איד וויל דאָ בלייבען און אויף דיר מתפלל זיין...
 קוקט אויף איהם חנניא מיט גרויס ליעבשאַפט און דאַנק, און געהט אַרויס פון סוכה.

ר' חייא בלייבט אַלײן, ער דאוונענט אַפּ מנחה ומעריב אין סוכה און וויל אַרויסגעהן אין גאַרטען אַרײַן, מתפלל צו זיין פאַר חנניא'ן אונטער'ן הימעל. קומט ער צו צו דער שוועל פון סוכה, דערזעהט ער, אז אַ פאַר טרויט אינגאַנצען פאַר דער סוכה האַבען זיך צוויי שלאַנגען אַרומגערינגעלט אַרום צוויי נאַהמע אַלעאַנד דער בוימער, און זיי האַבען איינע קעגען דער אַנדערער אויסגעדי בויגען די פּיסקלעך אזוי, אז די גיפּט־געפּעלעך האַבען זיך כמעט אַנגעריהרט.

קאָן ר' חייא אַלע חיות ועופות פון זיין גאַרטען: הן די, וואָס פליהען הויך אונטער'ן הימעל; הן די, וואָס ליגען אויף די בויך מער צווישען די צווייגען; הן די, וואָס קריכען אַרום איבער די בלעטער פון אַלערליי נידעריגע פלאַנצען און אויף די בייטען פון אַלערליי קרויט; ווי אויך די, וואָס פּרוכפּערען זיך נידעריג אין גראָז. דערקענט באַלד ר' חייא, אז אין שלאַנג איז אַ היימישע שלאַנג, די צווייטע, וואָס הייסט „עכנאי“, איז אַ פּרעמדע שלאַנג, וואָס ער האָט נאָך דאָ נישט געזעהן. וויל ער וויסען, נאָך וואָס זי איז אַהער געקומען. ציהט ער זיך צוריק אַרײַן אין שאַטען פון דער

סוכה, הערט ער, ווי דאָס זעלבע פרעגט די היימישע שלאַנג, און ווי די פרעמדע ענטפערט איהר :
— איך בין געקומען דאָ עמיצען בייסען.
שמייכלט די היימישע שלאַנג :

— אומזיסט איז דיין טרהא : איך בין דאָ שוין לאַנג אַ היימישע, און געקומען בין איך אַ ברענענדיגע שלאַנג, אַ מרשעת, און פלעג בייסען די תלמידים פון ישיבה. מיט דער צייט האָב איך אָבער אויפגעהערט צו בייסען. און ווייסטו פאַרוואָס ? ווייל ר' חייא, דער ראש פון דער ישיבה, איז אַמאָל אַ סוחר געווען, און געמאַכט אַמאָל ווייטע נסיעות איבער דער וועלט, און פון אַלטע שייכען, וואָס האָבען שבע חכמות בירושה, און מיט וועלכע ער פלעגט זיך טרעפּען אויפ'ן וועג, האָט ער זיך אויסגעלערענט צוויי שיען אַנדערע חכמות אויך חכמת הרפואה... און זיי האָבען איהם אָנגעוויזען, און ער האָט זיך געבראַכט פון ווייטע אינזלען גראַז אויף רפואות גענען אינזער בייסען... איך בייס, און ער היילט... זעה איד, אַז איך ארבייט אומזיסט, האָב איך אינגאַנצען אויפגע- הערט צו בייסען...

— נאַריש ! — ענטפערט די פרעמדע שלאַנג. — גראַזען — זאָגט זי — העלפען נאָר דאמאָלט, ווען אַ שלאַנג בייסט מרעת עצמה, פאַר שנאה, וואָס קומט נאָר אַרויס פון דעם „ואיבה אשית“ — פון דער גאַטס קללה אויף מענשען און שלאַנגען, פאַר'ן חטא איז ג'דען... האָט ער אָבער, דער רבוננו של עילם, אַ טבע, מקדים צו זיין רפואה לַמכה, און נאָר איידער ער האָט באַשאַפּען דעם גיפט פון שלאַנגען, האָט ער געהייסען, אַז די ערד אויף די אינזל לען, וואו אַלע שלאַנגען זענען זיך פרה ורבה, זאָל אַרויסשפּראַצען אַלערליי גראַזען אויף רפואה... דערפאַר אָבער האָב איך קיין פחד נישט : איך קום נישט מיט מיין אייגענעם ווילען, נישט אויס רשעות וועל איך בייסען ; איך קום אין שליחות פון מלאך המות, וואָס האָט מיך געשיקט מקיים צו זיין אַ פּסק אויף אַ חייב־מיתה. — וואו האָסטו דאָ אַ חייב־מיתה ? סאַמע תלמידי חכמים, צדיקים !... — וואונדערט זיך די היימישע שלאַנג.

— אַט דער בחור חנניא, וואָס האָט יעדען טאָג דאָ התבודדות אין סוכה, איז חייב מיתה.
— ווי איז מעגליך ?

— זעהסט דאָר! ער האָט מבייש געווען אַ תלמיד-חכם. אליהו הנביא'ס אַ תלמיד... און — ברבים... אין טאָג פון תלמיד חכם'ס חופּה! און אַ שטיקעל פּסק האָט ער באַלד באַקומען: דער ראַשיישיבה פון ירושלים, וואָס איז דערביי געווען, האָט איהם פאר-שאַלטען, ער זאָל פאָרנעסען דאָס לערנען, און אַרויסגעגעבען אַ תשובה, ער זאָל ווערען אַ נעזונד, טראָגען לינוואַנטענע קליידער. מיט אַ פראַסטען האַנפענעם גארטעל אויף די לענדען. און האָט איהם געגעבען אין דער האַנט אַרײַן אַן אָפּגעשיילטען צווייג פון אַ מאַנדעל-בויס, און געזאָגט, אַז ער וועט זיך נישט דערמאָנען דאָס לערנען, ביז דער שטעקען וועט נישט אויפבליהען!

— הייסט עס — לעולם ועד! — מאַכט די היימישע שלאַנג.

— דאָס קאָן מען נישט וויסען! — ענטפערט די פּרעמדע.

נאָר אין הימעל איז מען אויף דעם פּסק נישט באַשטאַנען! דאָס איז וועניג, האָט מען געזאָגט; מען דאַרף איהם צונעמען דעם חלק לעולם הבא. האָט זיך אָבער דער שר-התורה אָנגעגען געשטעלט, נײַן און נײַן! איז געבליבען, אַז מען זאָל איהם געבען אַ כּפרת עון... זאָל דער בחור חתונה האָבען מיט אַ בת טובים, לפי מעלתו, און צום אַכטען טאָג נאָך דער חופּה זאָל ער שטאַרבּען... האַלב וועט מכּפר זײַן די חופּה מיט די שבע ברכות, די אַנדערע העלפט — די מיתה... און ווייל אַ בתישראל וועט ווערען, אַהו איהר חטא און שולד, אַ פריהע אלמנה, על כּן זאָל זי דערפאַר געבענשט ווערען מיט אַ בן זכר, וואָס וועט אַרויסקומען אַ גאון עולם, אַ מאור הגולה באמת...

די שלאַנג איז שוין מיד געוואָרען רעדערדיג, זי האָט נאָר אפּשר קיינמאָל נישט מיט אמאָל אזוי פיעל גערעדט, בעט זי זיך ביי דער חבר'טאָרין, זי זאָל זי פיהרען צום וואַסער, וויקלען זיך די שלאַנגען אָפּ און געהען אַוועק... און אויף ר' חייא'ן פאַלט אַ גרוי-סע שרעק...

וואָרים ר' חייא איז צו אַ גרויסען נסיון געקומען: וועט ער חנניא'ן נישט חתונה מאַכען, וועט ער געהן געגען דער השנחה פרטית, און חנניא וועט זיך קיינמאָל נישט דערמאָנען דאָס לער-נען... יא, חתונה מאַכען? טויט ער איהם מיט די אייגענע הענט! און ווי קאָן ער נעמען אַ בתישראל און ברענגען פאַר אַ קרבן? מאַכען אַכט טאָג נאָך דער חתונה פאַר אַן אלמנה?

קוקט ער און קוקט אין הימעל אריין; דער הימעל שווייגט.
 נאָר דאָס האַרץ אין ר' חייא'ן הויבט אָן שטאַרק צו קלאַפּען און
 צו צאַפּלען; און ער הערט בחוש אַ קול פון האַרץ אַרויס:
 — חייא, זיי מקריב דיין טאָכטער, דיין בת יחידה מרים...
 אברהם אבינו וואָלט זיך נישט מיט געווען...

נישט אזוי לייכט איז אָבער מקריב צו זיין אָן איינציגע
 טאָכטער. דערמאנט ער זיך, אז שרה די צדקת האָט איהם צונע-
 זאגט צו קומען צו חלום, אַרויסצופיהרען פון ספקות. הויבט ער
 אויף צום הימעל די אויגען און איז מתפלל וועגען דעם...
 און אזוי ווי ער איז מתפלל, וויקעלט זיך אַפּ דער וואַלקען פון
 הימעל, און עס באווייזען זיך מיליאָנען שטערענדרלעך מיט אמאָל,
 און זיי ווינקען צו איהם מיט חסד, מיט בטחון, מיט אַ גוטען
 צוזאָג!

ר' חייא'ס תפלה איז אויסגעהערט געוואָרען. איינמאָל פאַר-
 נאָכט, נאָך אַ תענית, זיצט אזוי ר' חייא אויף דער שטול, קומט
 אויף איהם אַ חולשות הלב, פאַרמאָכען זיך איהם די אויגען, און
 ער דריממעלט איהן, און באותו הרגע באווייזט זיך איהם שרה די
 צדקת. זעהען זעהט זי אויס פונקט ווי בשעת פטירה, און קוקט
 אויף איהם מיט די זעלבע חזקת-שטראַלענדיגע אויגען, און זי
 לעגט איהם מיט גרויס ליעבשאפט די רעכטע האַנט אויפ'ן אָק-
 סעל, און זאָגט איהם:

— זאָג נישט, חייא, אונזער טאָכטערס מזל שיינט ווי די זון,
 פאַרלאָז דיך אויף אַי ה' ר...

וויל ער זי איבערפרעגען, ווערט די צדקת פאַרשוואַנדען, און
 עמיץ, פיהלעט ער, וועקט איהם... עפענט ער די אויגען אויף, דער-
 זעהט ער, אַז מרים'ל, זיין איינציגע טאָכטער, שטעהט פאַר איהם,
 און לעגט איהר רעכטע האַנט אויף דעם אייגענעם אָקסעל, וואו
 איהר מוטער די צדקת האָט איהר האַנט געהאַלטען, און זי זאָגט
 איהם:

— טאָטעשי, זיי מיר מוחל, וואָס איך האָב דיך געוועקט... די
 זון איז שוין לאַנג אונטערגעגאַנגען, די לבנה איז שוין אַרויפגע-
 שוואַמען אויפ'ן הימעל און די שטערענדרלעך האָבען זיך צושלאָ-
 קערט, — שוין צייט, זאַלסט עפעס טוען זיין, טאָטעשי...
 זעהט ר' חייא, אז עס איז אַ המשך פון חלום; נעמט ער זי

אז מיט ליעבשאפט ביי דער האנט, און דריקט זי צו צום הארץ,
און זאגט איהר :

— טאכטערשי, איד וועל נישט טועם זיין, ביז איד וועל דיר
נישט פרעגען, און דו וועסט מיר נישט ענטפערען דעם אמת.
זעהט ר' חייא, ווי זי רויטעלט זיך, זאגט ער ווייטער :

— טאכטערשי, דער סדר עולם איז, אז בנוגע צו געוויסע
מחשבות אנטפלעקט א בתולה איהר הארץ נאך פאר דער מוטער.
ביסטו דאך אבער, טאכטערשי, א יתומה, בין איד דיר, — ווי איד
האב דיין מוטער, דער צדקה, צוגעזאגט, — אי א פאטער אי א מר
טער, מוזט דו מיר דעם גאנצען אמת זאגען. גאר נישט
איבערלאזען אין הארץ!...

באהאלט מרים'ל איהר פנים אויף זיין ברוסט און זאגט שטיי
לערהייט :

— פרעג, טאטעשי.

זאגט ער איהר :

— זעה, טאכטער מיינע! יאהרען ציהען, איד בין שוין
נישט יונג... די בארד מיינע איז ווייס ווי דער שניי
אויפ'ן בארג חרמון — און וואס וועט זיין, טאכטער, אז מען וועט
מיר רופען צום בית-דין של מעלה, און צו דער מאמען דיינער, —
אויף וועמעס באראט וועל איד דיר איבערלאזען?
— טאטעשי, רעד נישט דערפון... איד וועל שטענדיג טון
דיין רצון...

פרעגט ער זי :

— מרים'ל, ווילסט זיין מעהר צדקה, ווי רבקה ?

שמייכעלט מרים'ל : ניין.

— און אז אליעזר עבד אברהם איז געקומען רעדען רבקה'ן
א שרוך מיט יצחק'ן, שמעהט : „ושאלו את פי הנערה“, האט מען
רבקה'ן געפרעגט, צי זי וויל געהען מיט דעם מענש, מיט אליעזר'ן,
הייסט עס. האט זי זיך נישט געשעמט און געענטפערט : הן, —
איד וויל !

— פרעג, טאטעשי ! אז דו הייסט, וועל איד דיר ענטפערען.

פרעגט ער זי כהאי לישנא :

— זאג מיר דעם אמת, מרים'ל : וועלכער פון מיינע תלמידים

וואלט דיר אמבעסטען געפעלען פאר א מאן ?

— חנניא! — ענטפערט מרים'ל שטייל, אזוי שטייל, אז נאָר
א פאַטערס און אויער האָט געקאָנט אויפכאַפּען דעם נאַמען.
ווערט ר' חייא נכהל ונשתומם און פרעגט:
— און מיט וואָס געפעלט ער עס דיר, טאַכטער? האַסט גע-
רערט מיט איהם?

ענטפערט זי:

— חס ושלום! און — ער וואָלט מיר דען געענטפערט?
שמייעלט ר' חייא און פרעגט:
— וואָס דען, קינד? אדרבא, דערצעהל.
און אז ער זעהט, אז עס איז איהר נישט לייכט צו רעדען,
זאָגט ער:

— איד בין אויף דיר גוזר בכבוד אב!
דערצעהלט זי איהם, אז באַלד אין דער ערשטער רגע איז ער
איהר געפעלען. ערשטענס — דער קול; ער ניסט זיך אין איהר
האַרץ אַרײַן, ווי כשר'ער בוימאָויל! צווייטענס — די גבורה!
— גבורה? — וואונדערט זיך ר' חייא.
— אוראי איז א גבורה, אז א בחור געהט אַרום אין ליינ-
וואַנטענע קליידער צווישען לייטישע חברים און שעמט זיך נישט,
און האָט קיין מורא נישט...

— און שוין? — וואונדערט זיך ר' חייא.

— און פאַר זיין נוט האַרץ, וואָס קוקט איהם, ווען ער הויכט
די ברעמען אויף, פון די אויגען אַרויס. און זיין טרויער... עס כאַפּט
אז ביים האַרץ...

— קינד, ער קומט אַפּ... א זינד ליגט איהם אויף דער נשמה!
— גאָט מין איהם מוחל זיין! — רייסט זיך איהר אַרויס פון
מויל מיט בטחון — איד געה אַמאַל פאַרביי דער סוכה, וואו ער
זיצט פאַר מנחה... הער איך זיינע תפלות! טאַמעשי, איז א מעג-
ליכע זאַך, מען זאל אַזוינע האַרציגע תפלות נישט הערען?
— גאָט איז א בעל רחמים, טאַכטער!

— איד ווייס נישט זיין זינד... נאָר זיין תשובה איז גרויס!
עס ליגט אויף זיין פנים אַזוי פיעל חרטה, אזוי פיעל האַרץ-וועה-
טאַג... טיילמאַל — אזא מרה-שתורה! מען כו ו ז אויף איהם
רחמנות האַבען!...

— האַסטו נאָר רחמנות, טאַכטער?

— דאס איז געווען דער אנהויב, טאטעשי... איד זאל זיין—
האב איד אמאל געטראכט — אויף דיין ארט, טאטעשי, וואלט
איד פאר איהם שטענדיג מתפלל געווען... דערנאך האב איד אזא
געדאנק געהאט: איד זאל זיין א ברודער זיינער, וואלט איד מיר
פאר איהם מוסר נפש געווען... אין פלוצלונג, טאטעשי, — דו
הייסט דאך מיר זאגען דעם אמת — האט מיר א שטראם הייס
בלוט צוגעשלאגען צום הארץ... עס האט זיך מיר געדאכט, אז
באמת מוסר נפש זיין קאן זיך נאר א ווייב! אז דו ביסט אויף
מיר נוזר, דערצעהל איד דיר!...
— און איינמאל, טאטעשי, האב איד וועגען דעם א חלום גע-
האט.

עס איז געווען 5"ג בעומר. דו ביסט מיט דייע תלמידים
שפאצירען געפארען אויף דער שיף איבער'ן ים... חנניא אויך;
דו האסט איהם געהייסען... און געזעהן האב איד דורכ'ן פענסט-
טער, ווי טרויעריג ער איז ארויף אויף דער שיף...
און איד בין אליין געבליבען... עס איז מיר אומעמיג געוואר-
רען איינע אליין אין הויז און אזוי טרויעריג... בין איד אראפגע-
גאנגען אין גארטען אריין. אין גארטען איז אויך געווען שטיל—
קיין פויגעל האט נישט געזונגען... עס האט קיין ווארים אין קיין
בוים נישט געקלאפט... און איד בין וואונדערליך טרויעריג און מיר
געווארען... געה איד צו די בלומען... שטעהען זיי אלע פאר'חלש'ט
און געבויגען; עס איז א הייסער טאג געווען... לעג איד מיר אויף
א בייט ביי די ווייסע לייען, מיט די הענט אונטער'ן קאפ, און
קוק אזוי אין הימעל אריין... און ווער אזוי איינגעדרימעלט, חלום'ט
זיך מיר א חלום:

עס פליהט אונטער'ן הימעל א טויב... א ווייסע, שטילע,
טרויעריגע טויב. און הינטער איהר, — די טויב זעהט עס נישט,
— פליהט נאך א שווארצער פויגעל, מיט אן אויסגעשטרעקטען
שארפען שנאבעל און וויל שטעכען די טויב... קריג איד אויף דער
טויב א ווילד רחמנות און הויב אן רופען, שרייען. די טויב הערט
מיד נישט, שווימט ווייטער אין דער לופט, נאר דער שווארצער
פויגעל דערשרעקט זיך און ווערט פארשוואונדען אויף א וויילע...
ער קומט אבער צוריק, פליהט האסטיגער, הויבט אן דעריאגען די
טויב... וועקט זיך אין מיר נאך א שטארקערער, נאך א ברענגענדיגער

רער רחמנות; שריי איד נאך העכער. דער שווארצער פויגעל דער
שרעקט זיך נאך אמאל, רוקט זיך אביסעל הינטערוויילעכטס צו
ריק... און פליהט נאך אמאל צו... שריי איד נאך הארצרייסענדיג
נער... און אזוי עמליכע מאל, ביז די טויב האט מיד אויך דער
הערט, און לאזט זיך אראפ צו מיר און מאכט צו מיר טרויעריג:

— וואס שרייבט דו, קינד!

ענטפער איד:

— איד יא: אפ פון דיר דעם שווארצען פויגעל, וואס דו

זעהסט נישט, און וואס וויל דיר טויטען!

ענטפערט מיר די טויב מיט מרה'שחורה:

— נישט ער ווי ל, ער מוז מיר טויטען... איד בין א

חייב מיתה... און ער וועט מיר טויטען, אויב עמיץ וועט זיך נישט

פאר מיר מוסר נפש זיין! דאס אבער — זאגט זי טרויעריג —

וועט קיינער נישט טון!

— איד! — שריי איד אויס צו דער טויב. — איד וועל עס

טון!

— און וועסט קיין חרטה נישט האבען?

— ניין! — און איד יזוער צו אז ניין...

ניקט זי צו מיר, די טויב, מיט ליעבשאפט, שמעהט א ווילע

און פליהט אזועק. און אז איד האב מיר אויפגעכאפט, האב איד

פארשטאנען, וואס עס באטייט...

— די טויב איז ער — חנניא... און מוסרנפש זיין, טאטעשי,

קאן זיך נאר א ווייב... און געשוואוירען האב איד!

ווערט ר' חייא זעהר טרויעריג און פרעגט:

— און ווי איז, אז דעם חנניא איז קיין אורד ימים נישט

באשערט? עס דארף נאר פון זיינע לענדען ארויסקומען א נאוו.

אבער ער מוז אזועקעהען יונגעהייט פון דער וועלט?

ענטפערט זי:

— וויפיעל עס איז איהם יא הרען באשערט, אזוי פיל?

נ ו ט ע זאל ער האבען...

טרויעריג לייכטען אויף ר' חייא'ס אויגען, און ער פרעגט:

— און נוי איז, אויב עס איז איהם נאר באשערט ארויסצו

געבען פון זיך א נאוועלס... א גרויסען, גאר א גרויסען — זיין

לעבען אבער איז אין הימעל גערעכענט נישט אויף יאָהרען, נאָר פון דער חופּה אָן — אויף טעג —
 — זאָל זיין טעג! אַבער גוטע טעג זאָל ער האָבען.
 — און דו ווילסט א יונגע אלמנה בלייבען?
 — אַבער אַ נעבענשטע פון נאָט!
 בלייבט ר' חייא זיצען, נישט פאַרשטעהענדיג די נכורה פון יונגען קינד.

„א הימעל-זאָר, טראַכט ער.
 און זי לענט איהם נאָר אַמאָל די האַנט אויפ'ן אַקסעל און מיט אויפגעהויבענע אויגען, און מיט אַ קול פון אַ נביאה זאָגט זי:

— איד האָף אַבער, אַז דער גזר דין, וואָס הענגט איבער איהם, וועט בטל ווערען! — איד וועל פאַר איהם מיין לעבען אַוועקגעבען.
 — ווי אַזוי, טאַכטערשי?...

— איד אַליין ווייס נישט, ווייל איד ווייס דאָך נאָך נישט פאַרוואָס פאַר אַ זינד ער דאַרף אַפּקומען. שפעטער, וועט ער מיר שוין זאָגען...

אין ר' חייא'ס שווערען האַרץ בלייבט שוין קיין ספק נישט, אַז עס איז אַ זונג פון גאָט... „און גאָט — טראַכט ער — פּרוּאוּט מיר, נאָר איד וועל דעם נסיון ביישטעהן,“ און הויד זאָגט ער:
 — מזל-טוב דיר, טאַכטער! אַם ירצה השם וועלען מיר מאַרן גען שרייבען תנאים.

מרים בייגט זיך איבער'ן פאַטערס האַנט, און אַז זי האָט זיך צוריק אויפגעהויבען, האָט זי ר' חייא כמעט נישט דערקענט. זי איז מיט אַמאָל אַזוי גליקליך געוואָרען... שטראַלענדיג איז זי מיט אַמאָל געוואָרען.

— האַסט גאָר קיין פּחד נישט, מרים!
 — ניין, איד פאַרלאָז מיר אינגאַנצען אויף גאָט!
 און איהר קול האָט געקלונגען אַזוי קלאָר און אַזוי ריין, ווי קריסטאָל...

ר' חייא'ס האַרץ איז אַבער דאָך נישט אַזוי רוהיג... און אַז די טאַכטער איז אַוועקגעגאַנגען, האָט ער געשריבען בריעף צום ראש ישיבה פון ירושלים און צום נשיא פון בבל.

און ער ניסט פאר זיי אויפ זיין פארביטערט הארץ :
 „מארגען — שרייבט ער — וועלען זיין ביי מיין טאכטער.
 מרים שתחי', תנאים... טיילמאל דאכט זיך מיר, אז איד זען איהר
 ארויף א קרוין אויפ'ן קאפ, און טיילמאל — אז איד פיהר מיין
 איינציג ווייס שעפעלע, רחמנא לצלן, צו דער שחיטה...
 „געגען גאט וויל איד אבער נישט געהן — שרייבט ער ; —
 מנביל זיין דעם זמן החתונה וועל איד אויף א חודש...
 „איבער דער צייט ווארט איד פון אייד אז עצה, א ראט —
 און זייט פאר מיר מתפלל, און פאר מיין טאכטער, און פאר'ן בעל
 תשובה חנניא...“

אז עומד בדבורו איז ר' חייא געווען.
 דעם צווייטען טאג האט מען תנאים געשריבען. דער עולם האט
 געגאפט. די בחורים פון דער ישיבה זענען אויסער זיך : דעם עס'
 הארץ זאל אזוינס קומען ! פאר דרד ארץ אבער שווייגט מען.
 און דער חודש געהט פארביי... קיין תשובה פון ראש ישיבה
 פון ירושלים און פון נשיא פון בכל האט ר' חייא נישט באקומען ;
 נעמט ער עס אז פאר א שלעכטען סימן, רופט ער אין טאג פון
 דער חופה אריין די טאכטער, און זאגט איהר :
 — זיי וויסען, מרים, אז אויף דיין חתן חנניא איז נגזר גע-
 ווארען אוועקצוגעהען פון דער וועלט דעם אכטען טאג נאך דער
 חופה...
 און ער דערצעהלט איהר, וואס ער האט געהערט פון דער
 שלאנג, און אז ער האט קיין תשובה נישט פון די גדולי הדור, און
 זאגט איהר, אז אויב זי איז נישט פעסט אין דער דעה, קאן זי נאך
 חרטה קריגען.

ענטפערט איהם מרים'ל :
 — איד בין פעסט, און מיין הארץ איז פעסט, און אז איד
 ווייס דעם גזר דין, ווייס איד שוין, ווי אזוי איד וועל איהם מבטל
 זיין !
 — דו ! אין וועמענס זכות, אין וועמענס כח ? — קאן זיך
 נישט אויסוואונדערען ר' חייא...
 און מרים'ל זאגט :

— אין כח פון מיין אמונה... און אין זכות, דיר, טאטעשי, צו
 לאנגע יאהר, פון מיין טאטען דער צדקתי, עליה השלום ! און אין

זכות, טאטעשי, אין זכות פון דיין תורה, מצוות און מעשים טובים.

בלייבט צו שטעלען א חופה...

און עס איז א התרמאל, זיצט דער חתן אין זיינע מלבושים,

און רעדט נישט א ווארט...

ר' חייא האלט פאר איהם א דרשה, און ער הערט זיך איין,

מיט נחת און צער צוזאמען...

פיהרט מען דעם חתן צו קבלת פנים, זיצט די כלה אין לייני

וואנטענע קליידער, אפנים, שלא לבייש את החתן, און מיט א

פראסטען טוך איבער'ן קאפ...

און אז מען הויבט אויף דאס טוך, שיינט אויף א פנים, ווי

א זון, אוינען קלארע, גלויבענדיגע, שטילע, נאָר טיף גליקליכע!

לויפט זיך גאנץ צפת צוזאמען צו דער חופה — שמעהט דער

חתן אונטער דער חופה אין ליינוואנטענע קליידער, מיט א האנפע-

נעם שמריק אויף די לענדען, און מיט א וואלד־שמעקען אין דער

האנט...

און מען פיהרט ארום איהם די כלה אין וואכעדיגע קליידער,

שלא לבייש את החתן... און ר' חייא שמעהט און שעפט נחת און

וויינט.

און אז ער וויל פארזאגען דעם חתן „הרי את“ — פרענט ער:

— וואס טייטש?

און ר' חייא נעהט צו און פארטייטשט איהם ווארט ביי

ווארט... און אזוי, פארטייטשט ער איהם די ברכות און די כתובה...

גאפט מען.

נאָר אז ר' חייא טוט אזוי, מן הסתם ווייסט ער, וואָס ער

טוט...

נאָך מעהר גענאפט האָט מען איבער דעם, וואָס דער חתן האָט

קיין וואָרט תורה נישט געזאָגט, אפילו נישט ביי דער סעודה, און

מען האָט דעריבער נישט אויסגערופען קיין דרשה־געשאַנק, אפילו

נישט פון כלה'ס צד...

און די שבע ברכות — עס איז געווען זימער־צייט — זענען

אין גארטען געווען... אויף דער מיטעלער ברייטער אלעע זענען

געשטאנען מיטשען פאר זכרים באזונדער, און פאר ווייבער באזונ-

דער, און די כלה איז געוועסען, ווי אז ארעמע כלה צווישען רייכע

געסט; און דער חתן איז געזעסען ווי א שטומער צווישען אלע למדנים און רבנים, וואס האבען גע'דרש'ענט און גערעדט תורה, און איבער אלע — ר' חייא...

און ר' חייא, צי ער אליין האט געזאגט, צי אנדערע, איז אלץ געזעסען אומרוהיג, און האט עפעס געזוכט ארום און ארום מיט די אויגען אויף דער ערד. צי האט ער נישט הרטה אויפ'ן שידוך? חס ושלום! ער זוכט נאר מיט די אויגען די פרעמדע שלאנג, און זעהט. ווי דער „עכנאי“ דרעהט זיך ארום שטילערהיים צווישען די געסט, פון קיינעם נישט געזעהן, און לאזט קיין אויג נישט אראפ פון זיין סרבן — פון חתן חנניא...

און אין אווענט, נאך די לעצטע שבע ברכות, האט ר' חייא צוגערופען די טאכטער און האט איהר געזאגט מיט א משונה'דיג קול:

— טאכטער, מאַרגען איז דער יום הדיון. שטאַרק זיך!
— איד בין שטאַרק! — ענטפערט דאָס יונגע ווייבעל, —
איד בין געבענשט פון גאַט! און — גיט זי צו מיט בטחון — איד
וועל איהם אויסלעזען פון טויט...
— זאל דיר גאַט העלפען! — ווינשט איהר ר' חייא מיט
הייסע טרערען.

— נאָר געדענק, — זאָגט זי, — טאַטעשי, אַז מאַרגען דאַרף
פריהער זיין דער נס! — דער שמעקען דאַרף בליהען, זיין נשמה
אויך! ער דאַרף זאָגען פאַר דיר אַ חֲלוֹק! קום צו אונז, טאַטעשי,
גאַנץ פריה, פאַרשלאָף נישט!
טראַכט ער: צי וועל איד דען שלאָפען? און הויד זאָגט ער
איהר צו.

און צומאַרגענס, אַז ר' חייא איז געקומען צום פאַר-פאַלס,
איז שוין מרים געווען אַנגעטאַן. נאָר חנניא איז נאָך געלענען
אין בעט.

— זייט מיר מוחל, שווער, — זאָגט ער, — איד פיהל מיר
נישט בקו הבריאה... — און ער פארמאכט צוריק די אויגען.
קוקט ר' חייא אויפ'ן ווייסען שמעקען, וואס שמעהט חנניא'ן
צוקאָפּענס, גלויבט ער זיינע אויגען נישט — דער שמעקען באַד
דעקט זיך מיט אַ גרינער הויט, די הויט — ווערט אַנגעדראָלען מיט
אַרערלעך, באַדעקט זיך מיט קנאַספען און הויבט אַן בליהען... וויל

ער זיך אויפהויבען און נעהנטער זיך צוקוקען צום נס. דערזעהט ער אבער, ווי חנניא'ס פנים פארענדערט זיך, רויטעלט זיך, און ער עפענט אויף א פאך שטילע, קלארע, נעבענשטע אויגען, אהן א צייכען פון א קללה. — קוקט ער און גאפט, זוכט ער מיט די אויגן גען די טאכטער, צי זי זעהט, איז אבער מרים'ל שוין נעלם געוואר רען. און דערווייל עפענט חנניא די לעפעצן און הויבט אן דרש'ען נען, און ר' חייא הערט און פארגעסט אן אלעס: אן נס פון שטער קען, אן דער טאכטער, אן „עכנאי“ — דעם שליח פון מלאך המות; פערעל שיטען זיך חנניא'ן פון מויל: תורה און סתרי תורה, און ער עפענט פאר ר' חייא'ן די טויערען פון א נייעם עולם התורה — א וואונדערליכער גארטען — א גודערן מיט'ן עץ הדעת, מיט'ן עץ החיים, און אלערליי אנדערע פרות, און די ריינע ליכט פון שבעת הימים באשיינט אלץ און באשיט מיט ריין גינגאלד, און אלע בור מער בליהען, און מחנות פיינעל זינגען צווישען די בלעטער און פרות אויף די צווייגען — און עס בליהט, און שפראצט, און זינגט, און שפילט... חנניא רעדט, און ר' חייא'ן דאכט זיך, אז די נשמה פון דער וועלט רעדט! צי חלומ'ט ער נישט? ווייט און ברייט עפענט ער די אויגען — די אויערן זאפען-איין וואונדערליכע קולות. און מיט'ן אפענעם מויל שלינגט חנניא די ווערטער פון די ליפען אראפ, און א הייליגער, שטילער נחת צוגעהט זיך איהם אין אלע גלירער.

נאך דעם תענוג פון ר' חייא'ן קאנען מיר נישט באשרייבען, בפרט נאך — אויף עברי טייטש, די סודות התורה, וואס חנניא האט מגלה געווען, הלא הם כתובים על ספר הישר — אין חנניא'ס ספר, וואס ר' חייא האט ארויסגעגעבען מיט'ן נאלדענעם שניט, וועלען מיר דעריבער פארלאזען די גאונים, און זעהן, וואס די צדקות מרים'ל טוט.

אזוי ווי זי האט דערזעהן, ווי דער שטעקען הויבט אן בליהען, און דער פאטער, ר' חייא, איז פארקוקט אויפ'ן שטעקען, האט זי געכאפט דעם מאנס ליינוואנטענע מלבושים און איז פון שטוב ארויס... שטיל און לייכט געהט זי ארויס פון חדר, דער דיוואן זאפט אין זיך איין איהרע לייכטע טריט... און זי לויפט איבער אלע חדרים ביז צום לעצטען חדר, פאר דער פאדער-שטוב... קיין שום בראדס טרעפט זי נישט איבער'ן וועג. זי האט נאך געכמען

אָננעזאָגט, עס זאל זיך דאָ קיינער נישט באווייזען, ביז זי וועט רופען. און אז זי קוקט זיך אום און זעהט, אז זי איז אַליין, וואָרפט זי פון זיך אַראָפּ איהרע קליידער, „נאָט! — שעפּטשען איהרע לוי פּען — עס איז פּקוח נפש, זיי מיר מוחל „שמלת-גבר“... — און כאַפּט אויף זיך דעם מאַנס ליינוואַנטענע מלבישים, און לויפּט צו און עפענט די טיר, און זעצט זיך אויף דער שוועל פון פּאַדער-שטוב אין גאַרטען אַרײַן. אַזוי זיצט זי אַ ווײַלע שטיל און קוקט אויף די אַלע, וואָס ציהט זיך פון דער הויז-טיר, ווייט, ווייט און ווערט פאַרלוירען צווישען די אַלעאַנדער-בוימער...

און איהרע ליפּען שעפּטשען תּפּלות ותּחנוּנים צום בורא עולם, ער זאל אָננעמען איהר קרבן; און אז זי דערזעהט, ווי דער „עכנאי“ וויקעלט זיך אַפּ פון אַלעאַנדער-בויים און לאָזט זיך איבער'ן וועג, נעמט זי געשווינד און פאַרשטעלט זיך דאָס פנים מיט די הענט, זעהט זי אויס כהויה ווי דער מאַן חנניא. און לאָזען לאָזט זי נאָר איבער אַ דין שפּעלטעל צווישען די פינגער, און קוקט, ווי די שלאָנג רוקט זיך און רוקט זיך... און דער „עכנאי“ רוקט זיך פאַר מעלעד, בנעימות, נאָר זיכער. ער ווייסט, אז דער קרבן וועט איהם נישט אָנטרינגען! — און אז ער דערזעהט חנניא'ן (אַזוי מיינט ער), ווי ער זעצט זיך רוהיג אויף דער שוועל, דאָס פנים פאַר שטעלט, טראַכט ער: דער קרבן זיצט שטיל. און דאָס האַרץ זאָגט איהם שלעכטע נביאות. און ער איז מתפלל, אָדער ער זאָגט ורױ... שטעקט ער דאָס גיפּט-נעפעלע פון מויל ארויס און האַלט עס גרייט, דאָס כלי זין! און מרים'ל זעהט עס. און זעהט, ווי דער „עכנאי“ הויבט זיך אָן שטאַרקער צו רוקען; די תּאוה פון אַ שלאָנג צו בייסען, האָט זיך אין איהם דערוועקט; און זי הערט שוין דאָס רייבען מיט'ן בויד איבער'ן זאמר, און זיין סאַפען... און אז ער קומט נאָהנט, און זיינע הויט-פּלעקען זעהען זיך שוין קלאָר, פאַר מאַכט מרים'ל דאָס דינע שפּעלטעל פון צווישען די פינגער, און בעט אין שטילען האַרץ אַהן אַטעם: — „רבּונו של עולם, נעם אן מיין קרבן“... און הויבט אָן ורױ זאָגען... שטיל, אַהן אַטעם. אַהן אַ ציטער מיט די ליפּען... נאָר איידער זי ענדיגט ורױ, דערפּיהלט זי דעם ביים... און פּאַלט אַרונטער אויף דער שוועל און רופּט: — רבּונו של עולם, זיי מיר מוחל פאַר'ן נאָז, וואָס דו האַסט מיר געוואַלט געבען!... זאל לעבען חנניא אויף זיין אָרט! און

הויבט אן נוסכ'ען, און די נשמה שיידט זיך אפ מיט גרויס יסורים
פון יונגען גוף.

איז אבער גאט — דער גאט פון משפט!
און אז די נשמה מרים'לס איז ארויף אויפ'ן הימעל, האט
מען געווארט אויף איהר, דאס הייסט: אויף חנניא'ס נשמה...
צדיקים זענען פון ג'עדן ארויס!
און אז מען פיהרט זי צום בית'דין, גיט מען זי א פרעג, —
אבי מקיים צו זיין דעם מנהג, ווייסען ווייסט מען דאך:
— עסקת באמונה?
ענטפערט מרים'ל:
— איך האב קיינמאל נישט געהאנדעלט.
— האסטו געלערענט תורה?
צושמייכלט זי זיך מיט א הן:
— רכונן של עולם, האסטו דען געהייסען, אידישע טעכטער
זאלען לערנען דיין תורה?
ווערט א גערודער.
— ווער ביסטו? ווער ביסטו?
זאגט זי:
— מרים בת שרה וחייא, אשת חנניא!
ווערט א רעש... דערנעהט מען, אז זי האט זיך עם פאר איהר
מאן מוסר נפש געווען! אז „עכנאי“ האט זיך געלאזט נארען, שרייט
מען צו דער נשמה:
— געה, לויף געשווינד צוריק אראפ, געה צוריק אין דיין
גוף אריין, איידער מען ריהרט איהם פון ארט!
ווייל זי נישט, מרים'ל! צוויי מאל ליידען יסורי מות — זאגט
זי — איז קיינער נישט מחויב... נייערט, — שמעלט זי א תנאי—
אז מען וועט אָננעמען איהר טויט פאר חנניא'ס טויט! ער זאל
לעבען!
ווערט א געשריי אין פמליא של מעלה:
— מסכים! מסכים! — מען האט מורא צו פארשפעט'ן
גען!... און מרים'לס נשמה קומט הוך כדי דבור צוריק אין גוף
אריין, און זי הויבט זיך אויף אפילו אויסגעהיילט פון וואונד, כלא

היה, און זי לויפט אריין מיט פרייד צו די צדיקים, מיט גרויס שמחה, און דערצהלט זיי, וואס מיט איהר האט זיך געטראפען. און כאותו הרגע זענען אנגעקומען צוויי משולחים מיט צוויי בריף, איינער פון דעם ראשי-שיבה אין ירושלים, און דער צווייטער פון נשיא פון בבל, און אין ביידע בריף איז מעהר נישט געשטאנען ווי איין ווארט:

— מזל טוב! ...

וועגען דעם גאון וואס איז ארויסגעקומען פון דעם זונג, און וועגען נחתי, וואס ר' חייא האט נאך פון איהם דערלעבט, וועלען מיר, אם ירצה השם, דערצהלען אן אנדערש מאל.
מיר וועלען נאך צונעבען, אז „עכנאי“ן, וואס האט זיך געלאזט נארען, האט מען פון דאמאלט אן אפגעשאפט, און מען זעהט איהם נישט...

שמוע נשמות

צווי וועגען — צווי משלים

א קאפיטעל תהלים

„שמע ישראל“

נסים אויפ'ן ים

צוויי וועגען — צוויי משלים.

שני דרכים — צוויי וועגען פיהרען צו זיין ליעבען נאמען. וואס איז די נשמה פון דער וועלט און דער תוד פון דער וועלט. איז איינער פון זיי דער וועג פון שכל, אויב דער בשר ודם שארפט זיין מוח אין דער תורה הקדושה; און דער צווייטער — דער וועג פון הארץ פון א בשר ודם, אויב ער רייניגט עס און היי-ליגט עס לעבודת הבורא.

נתעלה — על פי דרך הטבע ווערט געהויכט און געהויבען א מענש נאך דורך דעם שכל; דורך דעם שכל לערענט ער די תורה הקדושה, וואס איז דער חוק ומשפט — דאס געזעץ פון דער וועלט, און ער דערקענט דורך איהר דעם פלאן, לויט וועלכען דער בורא עולם האט זי, די וועלט, ארויסגעפיהרט פון תהו ובהו. און ער ווייסט, אויף וואס זי שטעהט, און וואס עס קאן זי חרוב מאכען. און אז ער קומט צו דער השגה, קריגט ער אליין אויך שוין א שטיק קעל דעה אין דער הנהגה פון דער וועלט, און ווערט, כביכול, א שטיקעל שותף צום הקדוש ברוך הוא אין מעשי-בראשית...

צו א נאנץ הויכער מדרגה קאן אבער אויך קומען א מענש דורכ'ן הארץ, אויב די כונה איז גוט און דאס הארץ איז גוט, און עס ברענט אין דעם הארץ דאס פייער פון גרויס ליעבשאפט צום בורא עולם, און עס רויכערען זיך דערויף מצוות און מעשים טובים ווי קרבנות אויפ'ן מזבח...

און אשוי — וואויל איז טאקע דעם מענש, וואס געהט אויף ביידע דרכים, וואס עפענט זיך דעם הימעל מיט ביידע שליסלען. ווארים ער איז זוכה: אי צו דער גרויסער השגה, אי צו דער גרוי-סער ליעבשאפט, — דאס איז אבער — לאו כל אדם זוכה...

על פי רוב זענען די תלמיד-יחכמים סאמע דין, ווייל זיי געהען נאך מיט'ן וועג פון שכל; און דער שכל איז דין. זענען זיי טאקע „נוסם ונוטר כנחש“, און וואלטען בהבל פיהם די וועלט פארברענט.

וואַרים — מי יעמוד? על פי שלחן ערוך קאָן די זינדיגע וועלט קיין רגע קיין קיום נישט האָבען; די זינדיגע וועלט דאַרף דעריי בער רחמים.

און פון דער צווייטער זייט זענען די ל"ו צדיקים פון יעדען דור, כאָטש עס וואַרטען אויף זיי גאַלדענע שטולען און קרוינען און נן ערו און די וועלט וואַלט אָהן זיי קיין קיום נישט געהאַט — דוקא נישט קיין גרויסע למדנים... זיי זענען יוצא מיט אַ פּרָק משניות, מיט אַ קאַפיטעל תהלים, אפילו מיט תפלה בכונה...

דער עיקר איז ביי זיי דאָס הארץ. וואַרים פון אמת'ן צדיק'ס הארץ שטראַלט און פליסט אַרויס דאָס גרויסע, האַרציגע רחמנות אויף דער וועלט...

אל יאמר — זאָל דעריבער נישט זאָגען דער עם הארץ: „הוּ אַני עץ יבשׁ“ — איד בין אַ טרוקען שטיקעל האַלץ; אויף מיר קאָנען נישט בליהען נישט בליטען, נישט קיין מצוות, נישט קיין מעשים טובים —

„נסתרה דרכי מה'“ — מיין וועג איז פאַרוואַנעלט פון גאָט... זיין אויג, כביכול, זעהט מיר נישט, ווייל איד געה אַרום אין חשך און מיין נשמה איז איינגעהילט און איינגעוויקעלט און אַ פינסטערען וואַלקען —

און איד קאָן אפילו נישט נצול ווערען פֿין גיהנום. ווייל, ווי איז פּרק אבות שמעתי: „ולא עם הארץ חסיד“, דער, וואָס לערענט נישט די הייליגע תורה, קאָן נישט זיין קיין אָפּגעהיטענער איד, ווייל ער ווייסט נישט, וואָס אַ מצוה איז, ער זאָל זי מקיים זיין, און וואָס אַן עברה איז, ער זאָל פאַר איהר אַנטלויפען, וואו דער פּער פּער וואַקסט, און ער איז גאָר נישט מבחין — ער קאָן נישט אונטערשיידען בין טוב לרע — צווישען גוטס און שלעכטס.

דאָס זענען גאָר קיין טענות און קיין דבורים נישט.

וואַרים סוף כל סוף קוקט גאָט, ברוד הוא, אויפ'ן הארץ. און „כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא“: סיי די וואויל־לערנער, סיי די נישט וואויל־לערנער, וואָס קאָנען נאָר „שמע ישראל“. און „שערי תפלה אינן גנעלין“ — די טויערען פון תפלה ווערען נישט פאַר שלאַסען אפילו פאַר ש ט ו מ ע נ ש מ ו ת, וואָס פאַרשטעהען נישט אפילו די טייטש־ווערטער פון די תפלות און קאָנען זיך נישט אויסרעדען דאָס הארץ פאַר גאָט...

ווארים גאט איז א בעל־רחמים, און אזוי ווי א בארמהארציגע מאמע שטעקט אריין דעם ווארצל פון דער ברוסט דעם הונגעריגען קינד אין מויל אריין ביים ערשטען קרעכץ, און ווארט נישט, ביז דאס קינד וועט שארף ארויסזאגען: מילך, אזוי ווייסט דער רבונג של עולם, וואס א מענש וואלט געבעטען, ער זאל קאנען, און טוט מיט גרויס רחמים זיין רצון...

און ער פארהאלט נישט דעם שכר פון קיין שום בריאה, וואס מיינט, אז ער טוט א מצוה און האט א טעות, עס איז קיין מצוה נישט, ועל אחת כמה וכמה, אז זיין ליעבער נאמען שטראפט נישט פאר אז עברה, וואס א זינדיגער מענש טוט בשוגג, האבענדיג אין זינען א מצוה...

און איז דעם ענין געפינען מיר צוויי טייערע משלים ביים של"ה הקדוש.

דער ערשטער משל איז: משל למלך — צו א מלך, וואס איז געווען א מושל איבער א ווייטער מדינה, וואס איז געווען אפגעשלאסען, און תרפ"ט אלפים מילען אפגעלעגען פון אנדערע מדינות, און האט געהאט גאר אנדערע געזעצען ווי אלע מדינות. איז איינמאל צו דעם מלך אריינגעקומען דער ערשטער מיניסטער מיט א פאפיר אין דער האנט, און ער האט, זיך בוקענדיג, דער־לאנגט דעם מלך דאס פאפיר; דער מלך זאל עס חתמ'ענען מיט זיין אייגענער האנט אדער צולעגען דעם טבעת המלכות. נעמט איהם דער מלך ארויס דאס פאפיר פון דער האנט, און לעגט עס פאר זיך אויפ'ן טיש, און זעצט זיך אויפ'ן כסא המלכות, און נעמט אין דער האנט אריין די פעדער און וויל אונטערשרייבען דאס ראפיר. ווייל דער מלך האט, ווי דער סדר עולם איז, אמונה צו זיינע שרי מלכות, בפרט צום ערשטען מיניסטער, און ווייסט, אז מען וועט איהם קיין עולה צום אונטערשרייבען נישט דערלאנגען.

האט אבער דער מלך געהאט א שארפע ראיה, און ווי ער וויל שוין מאכען דעם צוה, וואס איז דער אנהויב פון מלד'ס חתימה, דערזעהט ער, אז עס שטעהט אין כתב: „חכיב מיתה“ — „סוד במלכות“, נעמט ער תיכה ומיר און לעגט ארויס די פעדער פון דער האנט, אין פרעגט:

— וועמען און פאר וואס האט עס מיין בית־דין־צדק אזוי

שארף פאר'משפט?

זאגט איהם דער ערשטער מיניסטער :

— אדוני קעניג, עס איז א מורד במלכות, וואס האט זיך נישט געבוקט און נישט געבויעט פאר דייןע שרי מלכות. און איז ארומגעגאנגען אויף אזוינע מקומות, אויף וועלכע מען טאר קיין פוס נישט שמעלען — אויף די וואלען פון דיין פעסטונג. און פאר'ן צעכהויז, וואו עס ליגט דאס פולווער צום שיסען, איז ער ארומגעגאנגען מיט פייער, כאטש עס שמעהט אויפגעשריבען שווארץ אויף ווייס איבער'ן טויער, מען זאל זיך היטען פאר פייער — — איז א סימן, אז ער האט קיין דרך ארץ נישט פאר'ן מלך, ווארים ער ניט נישט אפ כבוד די שרי מלכות; און אז ער האט געוואלט אויסזעהן די שאנד פון דיין מלוכה'ס פעסטונג און איבערגעבען דיין שינא; איז האט נאך בדעה געהאט אונטערצוצינדען דעם מלך'ס אוצרות מיט פולווער...

— און דאס אלץ — ניט צו דער מיניסטער — האט ער געטאן אין שעהנעם העלען טאג, פאר אלע אין די אויגען, גלייך ווי די וועלט וואלט געווען הפקר, און עס וואלט קיין מלך און קיין מלוכה נישט געווען. און אפשר נאך נאך — להכעיס.
טראכט דער מלך: ווער ווייסט, צי עס איז קיין משוגענער נישט? און ער פרעגט:

— און וואס האט דער פארזינדיגטער גע'טענה'ט פאר'ן בית-דין? האט ער גערעדט צו דער זאך?
ענטפערט דער מיניסטער, אז דאס קאן מען נישט וויסען; ווייל דער פארזינדיגטער איז פון א ווייטער מדינה, און דאס בית-דין האט זיין לשון נישט פארשטאנען. אזוי ווי ער האט נישט פארשטאנען דאס לשון פון בית-דין.

זאגט דער מלך צום ערשטען מיניסטער:

— דער מענש, וועלכען איהר האט גע'פסק'עט מיתה, איז קיין שולדיגער נישט... צו וואס זאל ער מיר טון להכעיס?
— ער איז נאר א פרעמדער, וואס האט נאך אונזערע מונדי-רען נישט געזעהן און ווייסט נישט, ווי אונזערע שריימלכות זעהען אויס, און דערקענט זיי נישט.

— אוי ער ווייסט נישט דעם פלאן, לויט וועלכען אונזער שטאדט איז געבויט, און וואו די פעסטונג איז און וואו די וואלען זענען; און ער האט געוואלט מאכען חשבון הנפש און הארני-

התבודדות, איז ער אהין געגאנגען, וואו מען טאר נישט, ווי איינער, וואס נעהט הינטער דער שטאדט...

— און ער קאן די שווארצע אותיות אויף דער זויסער שילד פון צעכהויז נישט לייענען, און היט זיך דעריבער פאר'ן פייער נישט!...

פארשעמט זיך דער ערשטער מיניסטער און לאזט די אויגען אראפ; און דער מלך נעמט און צורייסט דאס פאפיר און גיט א באפעהל:

— לויף, ערשטער מיניסטער, געשווינד אין תפיסה אריין, און נעם אראפ די קייטען פונ'ם ארעסטירטען, און הייס איהם אפגאנג לען און אפואשען, און אויסשמירען מיט'ן פיינסמען בוימאוויל, און אנטון די טייערסטע מלבושים, און באצאהל איהם פון אוצר המלכות צער און רפוי, און שבת, און בושת, און לאז איהם פריי... און טאמער וויל ער דא אין דער מדינה בלייבען, שיק איהם צו מיר, וועל איך איהם אליין מוסר זיין די סימנים פון אונזער לשון און די דינים פון אונזער מלכות...

און אז מען האט די זאך חוקר ודורש געווען, האט זיך ארויס געוויזען, אז דער מלך איז גערעכט און זיין משפט איז גערעכט, עס איז נאך א פרעמדער געווען, און אייב ביי א מלך בשר ודם איז אזוי, על אחת כמה וכמה ביים מלך מלכי המלכים הקדוש ברוד הוא, וואס דארף נישט חוקר ודורש זיין און שטויסען זיך, ווארים פאר איהם איז אפען דאס הארץ פון א בשר ודם און ער לייענט דערינען, ווי אין אן אויפגעוויקעלטער מגילה...

נאך מעהר, דער רבנו של עולם לעגט צו די עכרות, וואס אז עס הארץ טוט צוליעב א מצוה, צו דעם חשבון המצוות און אויף דעם האט דער של"ה הקדוש אויך א משל למלך, נאך א שענער משל.

— אמאל איז געווען — דערצהלט דער של"ה הקדוש — א מלך, נאר נישט, ווי דאס רוב מלכים, א בייזער מלך, נאר א גוטער מלך — א מלך חסד.

האט דער מלך חסד — דער גוטער מלך — אמאל געדארפט פייער, ער האט, מאלט אייד, געוואלט זיך פאררויכערען די לילקע. ניט ער א זאג: פייער! דאס הייסט, ער באפעהלט, מען זאל איהם ברענגען פייער.

איז איינער אבער פון זיינע שריים־משרתים, מרואי פני המלך. — פון די, וואס שטעהען פאר'ן מלך, געווען, צי פון געבוירענהייט און, צי, רחמנא לצלן, מחמת א קרענק, אין וועלכער ער איז ארייני געפאלען, אביסעל טויבל'ך, האט ער נישט רעכט דערהערט. און ווייל עס איז געווען אינמיטען וואלד, וואו דער מלך האט זיך גע' יאגט נאך חיות־רעות, זיי צו פארטיליגען, און עס איז געווען אייני מיטען זומער, און די היץ צווישען די בויער איז געווען זעהר גרויס, און ער אליין איז געווען דורשטיג, — האט ער געטראכט, אז דער מלך וויל אויך אודאי א פרישען טרונק וואסער! איז ער תיכף ומיד ארויסגעלאפען פון מלך'ס געצעלט נאך פריש וואסער. איז אבער גראד אין דעם ארט, וואו דער מלך האט זיך גע' יאגט נאך די חיות רעות, און וואו זיין געצעלט איז געשטאנען, קיין וואסער נישט געווען, — איז דער שר געלאפען, נישט גע' שלאפען, נישט גענעסען, נישט געטרונקען, דריי טעג און דריי נעכט, ביז ער האט זוכה געווען צו קומען צו א קוואל וואסער.

איז אבער ארום קוואל געשטאנען א חברה גזלנים מיט כלי זין, און די גזלנים זענען נאך געווען גרויסע מכשפים ראצן, זענען איבער זייערע קעפ ארומגעפליגען רוחות רעות זיי צו העלפען; האבען זיי, די גזלנים, נישט צוגעלאזט דעם שר צום קוואל. האט אבער דער שר געהאט גרויס אמונה און בטחון אין מלך, האט ער קודם כל מיט'ן כח פון זיין אמונה און בטחון פארטריבען די רוחות רעות, און דערנאך האט ער געגען די גזלנים ארויסגעצויגען זיין שווערד און איז אויף זיי ארויפגעפאלען מיט א גרויסען אימפעט, און מיט התלהבות פון דער ליעבשאפט צום מלך, און ער האט מלחמה געהאלטען שעה'ן־לאנג מיט די גזלנים, און האט זיי סוף כל סוף, נאך גרויס מיה און מאטער און סכנת נפשות, גובר געווען, און האט זיי פאריאגט פון קוואל! און ער האט זיך נישט אפגע' שטעלט צו היילען אדער כאטש ארומצובינדען זיינע וואונדען, וואס ער האט פון די גזלנים באקומען. און האט תיכף ומיד אָנגעשעפט א קרינעל פריש וואסער פון קוואל, און אליין נישט געטרונקען, כאטש עס האט איהם געברענגט פאר דורשט. און איז געלאפען א פארבלויטיגטער צום מלך אין געצעלט אריין, און האט מיט שמחה און מיט גרויס התלהבות א געשריי געטאן: נא דיר, גרויסער קע' ניג, וואסער!

האבען דאך אבער די אנדערע שריימלכות געהערט, ווי דער מלך האט בפירוש געזאגט „פייער“, נישט קיין וואסער; האבען זיי אָנגעהויבען צו לאַכען און חוזק צו מאַכען פֿין טויבען שר. און איינער פֿון די שרים איז געווען אַ רשע בטבע, האָט ער געזאָגט. און לויט זיין מיינונג, איז דער שר גאָר חיב מיתה, וואָרים ער האָט מורד געווען אין מלכות...

וואָס אָבער האָט דער מלך, וואָס איז געווען אַ מלך חסד, גערטאָן? קודם כל האָט ער אָפּגעריסען די עפּאָלעטען פֿונ'ם שר, וואָס האָט מקטרג געווען און געמאַכט דעם טויבען משרת פֿאַר אַ מורד במלכות. און ער האָט איהם אָפּגעריסען די גאָלדענע קייט פֿון האַלץ, און אַלע אַרדערען און מעדאַלען, וואָס ער האָט געהאַט אויפ'ן האַרץ, און אַרויסגעטריבען פֿון שטאַרט און פֿון לאַנד אַרויס. —

און אַ באַפּעהל האָט ער געגעבען, דער מלך, מען זאָל תיכף ומיד רופּען זיינע בעסטע דאַקטוירים, זיי זאָלען אויסהיילען דעם געטרייען משרת'ס וואונדען. און דער מלך אַליין איז בכבודו ובעצמו אויפגעשטאַנען פֿון זיין כסא המלכות, און איז צוגענאַנגען צום געטרייען משרת, וואָס איז איהם געפּאָלען צו די פֿיס, און האָט איהם אויפגעהויבען, און אַ קוש געגעבען אין שטערן אַרײַן.

און צו זיינע איבעריגע שרים האָט ער אַזוי געזאָגט: כדי דעם מלך'ס געטרייער דינער זאָל מעהר קיין טעות נישט האָבען, און אַנדערע שרים זאָלען פֿון איהם נישט לאַכען, הויב איד פֿון היינט אָן זיין שטול איבער די שטולען פֿון אַלע שריימלכות, ער זאָל זיצען געהנטער פֿאַר אַלע שרים צום מלך, און הערען פֿון כּויל איז אויער זיין געבאָט.

ועל אחת כמה וכמה — גיט צו דער של"ה הקדוש, — דער מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, וואָס דאַרף בעצם נישט קיין פייער, נישט קיין וואָסער, און האָט געגעבען די תּרי"ג מצוות נישט, חלילה, פֿאַר זיין אייגענע טובה וועגען, נאָר מזכה צו זיין ישראל, זיי זאָלען נעמען שכר, נישט קיין מתנת חנם; איז טאַקע אַ קל"ו וחומר, און ער איז גומל־חסד פֿאַר אַזוינע טעותים...

און איהר זאָלט קלאַרער זעהן דעם אמת דערפֿון, וועל איד אייך דערצעהלען עטליכע מעשיות פֿון שטומע נשמות, איהר זאָלט זעהן, צו וועלכע מדרגות זיי זענען געקומען.

א.

א קאפיטעל תהלים

אדער

יוחנן וואסער-טרעגער און דער „אורח-חיים“.

און די ערשטע מעשה, וואס איך וויל איך דא דערצעהלען, האב איך בקבלה פון מיין זיידען, עליו השלום, וואס האט די זכיה געהאט צו זיין אן איינגעהער ביים „אורח חיים“ אין שטוב, און האט עס, במעמד פון נאך בעלי-בתים חשובים, געהערט מפיו הקדוש — פון „אורח חיים“ הייליגע לעפעצן.

און אָנגעהויבען האט זיך די מעשה אזוי :

אין דער פריה, באלד נאך שחרית, זיצט זיך דער „אורח-חיים“, כמנהגו, אין קליינעם בית-המדרש'ל פאר'ן אַנבייסען, און קוקט אין אַ ספר אַרײַן. נישט ווייט פון איהם זיצען און רעדען צווישען זיך שטיל די דיינים; עס איז גראַד קיין דין תורה נישט געווען. און נאך אביסעל ווייטער — די תלמידים, דעם „אורח-חיים“ : איינער נער חזר'ט זיך איבער די נעכטיגע סוגיא, אן אנדערער קוקט זיך דורך דעם מהרש"א צו דער היינטיגער, אַ דריטער זאגט זיך אַ ליענען.

אינמיטען דערהערט זיך פון גאס אַ קול : „צדקה תציל ממות“ און אַ קלונג מיט דער פושקע. זאגט מען „ברוך דין אמת“. מען ווייסט, וואס עס באטייט : נאך פאר שחרית האט מען גענעבען צוויי קלעפ אין טויער און געזאגט, אַ יוחנן וואסער-טרעגער איז נפטר געווארען אין הקדש.

ווערט אָבער דער „אורח-חיים“ פארענדערט אויפ'ן פנים, הייסט זיך דערלאַנגען דעם שמעקען מיט'ן ספאָדיק, און זאגט — ער געהט צו דער לויח.

סילא, אַז דער „אורח-חיים“ געהט, געהען די דיינים אויך

מיט; נעמען די תלמידים רשות און געהען אויך. און אזוי — אַנִי דערע, וואָס זענען גראַד געווען אין קליינעם בית-המדרש'ס. קומט מען אין גאָס אַרײַן. זעהען די גאַס-מענשען, ווער עס געהט, געהט מען מיט; פאַרמאכט מען די קלייטען און מען געהט. קוקט עמיץ פון בית-המדרש דורך אַ פענסטער אַרויס און זעהט די לוייה, איז ער מודיע דעם בית המדרש-עולם, פאַרמאכט מען די גמרות און מען לויפט אַראָפּ צו דער לוייה. הכלל — די שטאַרט געהט, קינד און קייט געהט!

מען געהט און מען חדוש'ט זיך: וואָס איז?

— דער נפטר איז געווען, ער זאָל אונז מוחל זיין, אַ פשוט'ער איד... אמת, געדאווענט ותיקין; מנחה ומעריב — אין גרויסען בית-המדרש; דערנאָך אַרומגעטראַגען קאַלט וואַסער פאַר די לומדים. אַבער אַזאָ לוייה?

געווען נאָך אַ תהלים-זאַגער, אַבער די עברי זיינע! מען פלעגט זיך קוים איינהאַלטען פאַר געלעכטער... איינמאַל האָט איהם דער „והללקות“ בשום אופן נישט געקאַנט פון מויל אַרויס; האָט מען זיך געקייקעלט... אמת, דער „אורח חיים“ איז געווען דערביי, ער איז אין כעס געוואָרען און אַנגעשריען...

און וואָס נאָך? אַ נהנה מיגיע כפו; ביז איז דער לעצטער רגע קיין מתנת בשר ידם נישט גענומען — נו הכלל?

און דער „אורח-חיים“ געהט... איין גאָס, נאָך אַ גאָס... אַ ווינט און אַ גליטש, עס קיהלט אין אַלע אברים, און ער געהט אַרויס פון שטאַרט, לענט די האַנט אויף אַ מטה-שטאַנג און פיהרט די מטה אויפ'ן בית-החיים, געהט אַרײַן צו דער טהרה... נעמט ביים קבר אַן ביים ליילעך און העלפט אַראַפלאַזען... נעמט אַרויס די לאַפעטע פון אַ קברו'ס האַנט און שיט אַ שאַל ערד, הערט אויס קדיש, זאַנט הויך „אמן“ — —

פאַרשטעהט מען, אז עס איז נישט פשוט!

און געווען איז דאָס דאַנערשטאג. פרייטאָג איז פרייטאָג; דער עולם איז פאַרנומען, מען גרייט זיך צו לכבוד שבת; מען געהט אין מרחץ אַרײַן; נאָכ'ן מרחץ געהען נאָך לייטישע בעלי-בתים אויף אַ גלעזעל מער. שבת איז שבת... געלויבט איז גאָט — מוצאי שבת, קוים דערלעבט, מאַכט דער זיידע, עליו השלום, געשווינד

אפּ הברלה, זאגט אפּ „ויתן לך“ און לויפט צום „אורח־חיים“. און קומען קומט ער צום „אורח־חיים“ נישט אַליין; אויפ'ן וועג האָר בען זיך צו איהם מצרף געווען נאָר עטליכע בעלי־בתיב, און לומדים... קומען זיי צום „אורח־חיים“ אין שטוב אַרײַן, זאָגט ער נאָר „ויתן לך“, וואָרט מען. דערנאָך: „גוט וואָד, רבי!“ „גוט יאָהר, בעלי בתיב!“ די רבי'צין איז מיט עפעס וואָס מכבד. זעצט מױן זיך צום טיש; די רבי'צין נעהט זיך צו זיך אין שטוב אַרײַן, — מילא, מען וועט דאָך נישט אַרויס פון דער העלער הויט מיט'ן עצם־ענין — מאַכט מען פריהער אַ שמועס מכח דער קהלה. צי עס איז נישט אַ חשש אויפ'ן ערוב, דערפון איז מען אַרויף אויף אַן עגונה, איבער וועלכע אַ וועלט מיט רבנים האָבען זיך דאמאַלט געהאַמפערט, וכדומה. און אַזוי ווי אַלע שמועסען ענדיגען זיך סוף כל סוף מיט'ן טויט, האָט מען שוין געקערעוועט צו דער זאך.

איז דאָך דער אורח־חיים אַ קלוגער איר געווען, שמייכלט ער: ער האָט באַלד געוואוסט נאָר וואָס זיי זענען געקומען...

זענען זיי זיך מודה: אמת — זאָגען זיי — אַזא מעשח

נורא...

זאָגט זיי דער אורח־חיים:

— זייט וויסען, רבותי, אַז עס איז נפטר געוואָרען א איר, וואָס האָט געהאַט אַ חוש הריח צו דערקענען לומדי תורה, וואָס אַן אורח־חיים האָט עס נישט. און דערצו אַ איר, וואָס האָט מעהר גע'פועל'ט מיט דער האַק אין דער גראַבער האַנט, ווי דער אורח־חיים מיט די כונות אין מה...

נאָפט מען: מען האָט פון קיין פתרון, פון קיין חלום נישט געוואוסט... דער אורח־חיים האָט נאָר קיינמאַל דערפון קיין וואָרט נישט גערעדט:

— עס איז געווען אַ סוד, — זאָגט דער אורח־חיים.

דער איר—זאָגט ער—האָט נישט געוואָלט נתגלה ווערען, און אַז עס איז געשעהן אַ מעשה, און ער האָט מיר געמוזט אנטפלען קען, האָט ער גענומען ביי מיר דאָס וואָרט, אַז בחייו וועל איר שווייגען.

נאָך איינער איז געווען דערביי, אויך להבדיל בין החיים וחמתים, דער געוועזענער בית־דין־שמש, כאַטש ער איז געווען אין

דרויסען און האָט וועניג וואָס געזעהן, האָט ער געגעבען אַ תקיעת־
 כף, אַז ער וועט שווייגען, און האָט געהאַלטען וואָרט.
 אַבער ציצינד, זאָגט דער „אורח־חיים“, איז אויס סוד, און אַז
 איהר ווילט, מהיבא תיתי.
 מילא — שטעלט מען אויף מויל און אויערען.

— עס איז שוין דערינען — הויבט אַן דער אורח־חיים צו
 דערזעהלען — אַ יאָהר פינגר־אונ־צוואַנציג. ער איז דאמאַלט נאָר
 וואָס אַנגעקומען אין קהלה אַרײַן.
 נאָר וואָס אַנגעקומען, איז ער זיך מישב, ער וועט געהן צו
 מעריב אין גרויסען בית־המדרש אַרײַן, זעהן ווי מען דאווענט און
 לערענט אין גרויסען בית־המדרש.
 קומט ער צו מעריב; געהט צו עפעס אַ קרעמפע אידעל צום
 עמוד.

פרעגט ער, ווער עס איז? זאָגט מען איהם: איינער יוסף
 דבשה'ס — אַ גאַנץ עהרליכער איד.

דאווענט ער, דער יוסף דבשה'ס, גאַלאַפּ — אַ מיהל מאַהלט...
 אַרט עס איהם: אַ בעל־הבית, יאָגט ער זיך אַזוי צו דער ווער
 טשערע... מן הסתם ווייסט ער, אַז מען קאַכט קליסקעלעך מיט
 באַבעלעך...

ווייל ער שוין אַנקלאַפען אין שטענדער: איז ער אַבער בטבע
 אַ רוהיגער, וואָרט ער; וואָרטענדיג דערהערט ער, אַז עס שטעקט
 עפעס אין בעל־תפלה'ס קול — ער כאַפט, און דער קול כאַפט אַז
 ביים האַרץ...
 שווייגט ער.

צו שמחה עשרה, דרעהט ער זיך איבער צו דער מזרח־וואַנט,
 זעהט ער „הבחור יחיאל בן דבשה לרפואה שלמה“, אויפגעשריבען
 מיט קרייך אויף דער וואַנט! באַרשטעהט ער שוין, וואָס דער איד,
 נעבעך, יאָגט זיך! צום קראַנקען קינד.

איז ער זיך מחיה מיט זיין אַפגעהיטקייט, און האָט זיך אין
 איינוועגס אַ תהורר תשובה זויף דברים שבלב, וואָרים אין האַרץ
 האָט ער דאָך דעם איד, וואָס האָט זיך געאייילט צום קראַנקען

קינד, חושד געווען, אז ער איז איבערגעגעבען דער שיסעל... קומט ער, דער אורח־חיים, צו „רפאנו ה' ונרפא“ — איז ער זיך טאקע מתכוון צו הבחור יחיאל בן דבשה... און האָט, ברוד השם, גע״ פועל'ט! אַ שעת רצון... נאָך די אייגענע נאָכט האָט דער בחור געשוויצט, איז אַריבער בשלום דעם קרויז; דעם שוחט'ס איידעם איז ער היינט; קאָן לערנען...
נאָך דער הקדמה, געהט דער אורח חיים איבער צום עיקר המעשה.

מען האָט אָפּגעראָווענט מעריב, אָפּגעזאָגט רבנן־קדיש און דער שמש איז צוגעגאַנגען צום אַרון טיילען ליכטלעך. טיילט ער און טיילט, און קאָן זיך ניט דערטיילען, אַזאָ עולם, קיין עין הרע! און דער עולם ציגעהט זיך אויף זיינע ערמער, זיצט שוין יעדער ביי זיין ליכטלעך און פאַר זיין נמרא אויפ'ן שמענדער. הינטען ביים שלחן — אַ חברה ש״ס! ספּאַדיק ביי ספּאַדיק!
טיט איהם, דעם אורח־חיים, טאקע שטארק הנאה — ליכטלעך און פלעמלעך, ווי די שטערען אין הימעל; אויף כל תפוצות ישראל געזאָגט! —

יוען דער רבונן של עולם וואָלט אַראָפּגעקוקט מיט נחת אויף אונזערע ליכטלעך אין די בתי מדרשים, ווי מיר קוקען צום הימעל אַרויף מיט נחת צו זיינע ליכטלעך, וואָלט ניט געווען.
און ווי ער זיצט און טראַכט אזוי, קומט צו איהם צו דער שמש און פרענט איהם, וואָס פאַר אַ ספר ער וויל. זאָגט דער אורח־חיים „מועד“; ער האָט דאמאָלט עוסק געווען אין אַן ענין פון „מועד“; געווען עפעס אַ שאלה פון אַ גדול הדור. שטעהען אין גרויסען בית־המדרש די ש״ס־נמרות הויך אויף דער שאַנק איר בער'ן שלחן פון דער חברה ש״ס. האָט דער אַלטער שמש געמוזט מבטל זיין די לומדים, און נעמען און אַרויפקריכען אויף אַ ליר־טער... און דער שמש איז אַן אַלטער איד... אַ בחור האָט אפילו געוואָלט ממלא מקומו זיין, וויל ער אָבער נישט, דער אַלטער... האָט שוין דער אורח־חיים חרטה, נאָך פאַרפאַלען; ער האָט נישט געוואוסט, וואו די ש״ס נמרות שטעהען... דאָך קוקט ער זיך דער־וויל אום איבער'ן בית־המדרש און הערט זיך צו די קולות: עס זשומט, און ברומט, און זינגט, אַז עס נעמט דורך.

מיט אמאל דערזעהט ער, ווי א וואסער־טרענער (דערנאך ערשט איז ער געוואָר געוואָרען, אז ער הייסט יוחנן) געהט אַרום מיט אַ קאַן און טראַגט צו צו די שטענדערס קאַלט וואַסער. גע־פעלט איהם זיין התנהגות: אַז ער קומט צו צו אַ שטענדער, שטעלט ער זיך אָפּ, וואַרט ביז דער לומד־תורה וועט דערזעהן, און אויס־שטרעקען די האַנט צו דער קוואַרט; מבטל זיין פון תורה וויל ער נישט... און ווער עס נעמט די קוואַרט, זעהט ער, שמייכלט און מאַכט פאַר איהם הויך אַ ברכה. און יוחנן וואַסער־טרענער ענט־פערט מיט'ן גאַנצען האַרץ: אַמן! זאָגט נאָך: אַ שעהנעם דאַנק! און קוקט אויפ'ן לומד־תורה מיט גרויס ליעבשאַפט, און געהט וויי־טער...

ווערט דער אורח־חיים אַביסעל נתפעל פון דער התנהגות פון אַ פּראָסטען איד. פרעגט ער, ווער איז ער. זאָגט מען איהם, יוחנן וואַסער־טרענער. גוט. קוקט ער אַזוי ווייטער, דערזעהט ער פון דעם אייגענעם יוחנן וואַסער־טרענער אַ משונה־ווילדע זאַך, וואָס קיינער האָט דאָס גאָר נישט באַמערקט. נישט ווייט פון אורח־חיים'ס אָרט, אויף דער מזרח־וואַנט, איז געזעסען אַן אַ זייט איינער אַ בלאַסער יונגערמאַן, צי אַ בחור, — שפעטער האָט זיך אויסגעוויזען אַ פרוש, — איבער אַ קבלה־ספר זיצט ער. דער אורח־חיים האָט גע־האַט זעהר אַ שאַרפע ראיה, און פון דערווייטענס האָט ער דער־זעהן, אז אויפ'ן אַפענעם בלאַט זענען אויסגעמאַלט ספירות, — עס איז אורדאי געווען דער „עץ־חיים“. און צו דעם שטענדער, זעהט ער באַשיינפערליך, ווי יוחנן וואַסער־טרענער וויל צוגעהן מיט וואַסער, און קאַן נישט! וואָס ער גענעהנט זיך צום שטענדער, פאַלט ער צוריק, גלייך עפעס וואַלט איהם אַפגעשטויסען. יא אַ פלאַ? ! איז ער דאָך אַבער אַן אַפגעהיטענער, דער אורח־חיים, וואַרט ער... ברענגט איהם דער שמש די גמרא „מועד“, פארהאַלט ער איהם, און פרעגט איהם אויפ'ן מקובל. זאָגט איהם דער שמש מיט אַביסעל גאון: א, דאָס איז, רבי, אונזער פרוש! אַ גרויסער מקובל, זיצט גאַנצע טעג אין תעניתים, לערענט שטענדיג ביחירות... און שטילער גיט ער צו: וואוינען וואוינט ער אין עק שטאַדט, אין אַ חורבה... גאַנצע נעכט הערט מען פון חורבה אַרויס משונה'דיגע קולות אין זמירות... אַפנים, מען קומט צו איהם לערנען און זמירות... זינגען...

וואס זאל ער טראכטען, דער אורזיחיים ?

טראכט ער, אז בשעת'ן למוד איז דער פרוש אויף אזא הויז
 כער מדרגה, אז דער פראסטער וואסער-טרענער האט די זכיה נישט
 צו שמעהן אין זיינע ד' אמות, צו קומען אין זיין מחיצה אריין ;
 שטויסט עס איהם אָפּ.

איז ער דאך א לב טוב, דער אורזיחיים, קריגט ער רחמנות
 אויפ'ן אַרעמען איד, וואס וויל א מצוה טון. און קאן נישט. דאס
 איז איינס ; און צווייטענס, וויל זיך דער אורזיחיים באקענען
 מיט'ן פרוש, איבעררעדען דערפון. איז ער דאך אבער מראדאטרא, וויל
 ער אנוואנען דעם פרוש דורכ'ן שמש, אז ער וויל מיט איהם
 דערען... אבער ווי ער האט דאס נאר א טראכט געטאן, דערזעהט
 ער עפעס נייעס : יוחנן וואסער-טרענער געהט בארביי דעם פרוש'ס
 שטענדער, דער פרוש דערזעהט איהם, און שטרעקט אויס די האנט
 נאך דער קווארט, און הויבט די אויגען אויף מיט א בקשה צו א
 טרונק... און יוחנן וואסער-טרענער דערשפירט עס, דרעהט ער זיך
 צו איהם צוריק אויס, וויל דערלאנגען די קווארט, און ווערט נאך
 אמאל ווי אפגעשטויסען, גיט א מאך אוועק מיט דער האנט, געהט
 זיך זיין וועגס, און דער פרוש בלייבט זיצען ווי דערשאקען.

דערווייל קומט אונטער אן אנדער וואסער-טרענער, נאך א
 פשוט'ערער איד, וואס הערט נישט אויס קיין ברכה, ענטפערט נישט
 אמן, קוקט אויף די לומדי-תורה נאך אהן ליעבשאפט — א מענש
 מיט א מגושם פנים, טיט א מצוה אין פשמות אריין... און דער
 מנושמ'ער וואסער-טרענער האט יא שליטה צום פרוש, עס שטויסט
 איהם נישט אָפּ ; פארקעהרט, ער שטעלט זיך אָפּ, שטעלט אוועק
 די קאן, שפארט אן די האנט אויפ'ן שטענדער, רעדט עפעס צום
 פרוש, קענטיג, ער פרעגט איהם, צי ער וויל א טרונק וואסער, און
 דערלאנגט איהם. און דער פרוש איז דורשטיג, לויפט מיט'ן מויל
 אקענען דער קווארט. דער אורזיחיים דערזעהט אפילו נישט, ווי
 ער מאכט די ברכה...

וואס, נאך מעהר וואונדער ?

טראכט דער אורזיחיים, אז יוחנן וואסער-טרענער מוז האבען
 עפעס א שנאה צום פרוש ; האלט די שנאה צום פרוש מלחמה מיט'ן
 חשק צו טון א מצוה, און די שנאה פון עס-הארץ צום תלמיד חכם

איז נובר... און דאס שטויסט איהם צוריק, דארף מען עס אמאל
חוקר ודרש זיין...
האט אבער אן אורח-חיים וויכטיגערע ענינים אויפ'ן קאפ,
פארנעמט ער... איכער דער צייט מאכט זיך אבער ווידער א מעשה:

איינמאל ערב ראש-חודש קומט דער אורח-חיים אביסעל צו
פריה צו יום-כפוריקטן אין שול אריין, אין די שול נאך לעדיג,
אין דער הויך, אין אפענעם פענסטער, פישטשען פייגעלעך; א
מחנה שיואלבען פליהט ארויס, אן אנדערע מחנה שוואלבען קומט
אן, און אונטען אין שול, אין א ווינקעל ביים כעלעמער, שטעהט
יוחנן וואסער-טרעגער אין זאנט תהלים, געהט דער אורח-חיים
פארביי — לא קס ולא זע — אזוי פארטיפט אין ער אין תהלים.
שטעלט ער זיך, דער „אורח-חיים“, אפ נישט ווייט, הערט ער זיין
עבריי... וויל ער שוין שמויכלען... פלוצלונג, דאכט זיך איהם, אז די
ווערטער, וואס קומען מיט די גרייזען פון יוחנן וואסער-טרעגערס
מויל ארויס, זענען נישט קיין פשוט'ע ווערטער, נאך לעבעדיגע
ווערטער, עס פיהלט זיך אין זיי א חיות... ווייטער דאכט זיך איהם,
אז די ווערטער פליהען איהם פון מויל צום באַלקען ארויף, און
ריהרען זיך אן אן די אויסגעמאלטע כלי-זמר פון דוד המלך'ס
„הללויה“... און די כלים, גלייך די ווערטער קלאַפען אן זיי, צו
טערען; דא רופט זיך אן א פייקעל, דארט א פלייס, אמאל א סטרוגע
פון א פידעל, אבער אזוי שטיל, אן נאך דאס אויער פון דער נשמה
הערט... אין פון דארט ערשט פליהען די ווערטער מיט שטילע
קולות צו צום פענסטער, און א מחנה פייגעלעך פון דרויסען פלי-
הען זיי אקעגען מיט גרויס שמחה, און כאפען זיי אויף, און פלי-
הען מיט זיי ארויס, און צום הימעל ארויף, און א נייע מחנה
פייגעלעך קומט אן אויף זייער ארט. נאך אנדערע ווערטער, נאך
אנדערע קולות...

צי האט ער נישט קיין טעות? זיין אויער הערט אבער די

קולות!

קומט ער, דער אורח-חיים, נאך יום כפוריקטן אהיים, פרעגט

ער די רבי'צין, ווער עס טראנט צו איהר וואסער? ווייסט זי נישט,

דארפסט דען וויסען? פרעגט זי.

זאגט ער: אודאי! אז איך פרעג, מן הסתם דארף איך וויסען.
לויפט די רבי'צין אין קיך אריין און קומט צוריק מיט א
תשובה: איינער א יוחנן.

זאגט דער אורח־חיים:

— אז ער וועט קומען, זאל מען איהם שיקען צו מיר אין
חדר אריין. ער האט מיט איהם וואס צו רעדען.
נאכט זי, די רבי'צין, נאר איבערפרעגען וועט זי נישט.
אין א פאר שעה ארום, דער אורח־חיים זיצט ביי זיך אין
שטוב, הערט ער: עמיץ הוסט. קוקט ער זיך אום: יוחנן וואסער־
טרענער.

בעט ער איהם זיצען, וויל ער נישט.

זאגט ער: איך הייס! זעצט ער זיך אויף אן עק פון א
בענקעל.

— יוחנן — הויבט אן דער „אורח־חיים“ — איך האב גער
הערט דיין תהלים־זאגען...
זיפצט יוחנן אָפּ.

— הלאי וואלט איך עברי געקאנט.

און ער זאגט עס אזוי ערנסט, אזוי פראסט, אז דער אורח־
חיים מיינט שוין זיכער, אז ער האט א טעות געהאט. ווייסט ער
שוין נישט, וואס צו טון מיט דעם יוחנן, דערמאנט ער זיך אבער
די מעשה, מיט'ן פרוש, זאגט ער:

— יוחנן, וואס האסט דו אזוינס צום פרוש, וואס דו ווילסט
איהם קיין וואסער נישט געבען?

ווערט יוחנן צירודערט, דאס פנים ווערט איהם ווייס ווי
סאלד, און שווייגט:

פרענט דער אורח־חיים נאך אמאל, ענטפערט יוחנן הייזעריג:

— רבי, איך דארף נישט זאגען... עס איז א סוד...

— און אז איך וועל הייסען?

ענטפערט יוחנן:

— וועל איך קיין ברירה נישט האבען!

זאגט דער אורח חיים:

— בין איך אויף דיר נוזר...

— מוז איך!

— זייט וויסען, רבי, — הויבט יוחנן אן צו דערצעהלען. —

אז זיין ליעבער נאָמען האָט מיר געלייטזעליגט מיט אַ חוש הריח, צו דערקענען אַ תלמיד חכם... איד אליין לערנען — קאָן נישט, נאָר אַ חוש הריח האָב איד און איד דערפיהל פון ווייטענס אַ תלמיד חכם, צי ער איז תוכו כברו...
— פון וואָנען קומט עס צו דיר?

— איד בין, זייט איד לעב, משמש תלמידי חכמים, דאָס איז מיין עברות... האב איד אָבער מורא געהאַט, איד זאָל נישט נכשל ווערען אין אַ פאלשען תלמיד חכם, האב איד מתפלל געווען דער רויף צו גאָט, און עס איז געווען אַן עת רצון, און מען האָט מיר געגעבען אַ חוש, צו דערפיהלען דעם ריח פון דער תורה... פון דאָ מאַלט אַן, אז איד געה פאַרביי אַ תלמיד חכם, דערפיהל איד זיין מדרגה, פאַראַן אַ תלמיד חכם, וואָס די תורה זיינע שמעקט מיט'ן ריח פון פריש ברויט פון אויווען אַרויס — דער לערענט אין פשטות אַרײַן... איז ער גרעסער במעלה, פיהל איד זיין תורה, ווי פרישע עפעל... טיילמאַל ווי בלומען אויפ'ן פעלד, טיילמאַל אויך — ווי פרישע בשמים...

— און ביים פרוש, וואָס פיהלסט דו, יוחנן?

— סמאַלע! ברענענדיגע סמאַלע פון גיהנום...

גלויבט נישט דער אורח־חיים; שווייגט ער.

און יוחנן זאָגט:

— רבי, עס איז אפשר גלייכער, אז איהר ווייסט, איהר זענט

דאָך מרא דאתרא... און ווען איהר וועט מיר דאַרפען, וועל איד אייך קומען צו הילף!

גאַפט ער, דער „אורח־חיים“, און דער וואָסער־טרעגער נעמט

ביי איהם רשות און געהט אַרויס.

„מען דאַרף חוקר ודורש זיין“ — זאָגט זיך צום צווייטען מאַל

דער אורח־חיים און פאַרנעסט ווייטער.

איינמאַל דערמאָנט ער זיך דערינען, איז ער זיך מיטש, ער

וועט געהן אין גרויסען בית־המדרש אַרײַן נאָך מעריב און אויס־

פרואווען. קומט ער, זיצט שוין דער עולם און לערענט, דער פרוש, ווי

געוועהנליך, אויף זיין אַרט. געהט ער, דער אורח־חיים, אומישנע

האַרט פאַרביי פאַר'ן פרוש, זעהט ער, ער איז עוסק אין סבלח

מעשות... ריהרט ער זיך אן אומישנע אפילו אן שמענדער —
נאך נישט, ער פיהלט נישט...

באפאלט איהם אביסעל חולשות הדעת.

סטייטש? ער, דער „אורח־חיים“ פיהלט נישט, און יוחנן וואָר
סערטרענער פיהלט? ווי אזוי קאָן דאָס געמאלט זיין? קלערט
ער ווייטער: עס מוז זיין א טעות...

זעצט ער זיך לערנען, לערענט זיך נישט. פארמאכט ער דעם
ספר, געהט אַהיים צו דער וועטשערע; עסט זיך נישט. וואָשט
ער זיך, עסט אַ כזית, פון ברכה וועגען, און בענשט... נעמט ער
זיך אַנשרייבען א תשובה; פיהלט ער, אז דער מת איז איהם נישט
קלאָר, אז ער איז נישט בקו הכריאה. ניט איהם די רבי'צין עפעס
אַ היימישע רפואה; ליענט ער אַפ „קריאת־שמע“ און לענט זיך
אין בעט אַרײַן. קוים ער שלאָפט אײַן, אזוי קעגען האַלבער נאַכט,
חלומ'ט זיך איהם אַ שרעקליכער חלום.

עמיץ וועקט איהם, עפענט ער די אויגען אויף, שמעהט פאַר
איהם דער פאַטער, עליו השלום, און זאָגט איהם:

— דיין קהלה ברענט און דו פארלעשסט ניט דאָס פייער!
און ווערט נעלם.

שפרינגט דער אורח־חיים פון בעט אַרויס און לויפט צו צום
פענסטער, זעהט ער, אז פון דערווייטענס, פון דער חורבה הינטער
דער שטאַרט, וואו עס וואוינט, לויט דער שמש האָט איהם געזאָגט,
דער פרוש, רייסט זיך אַרויס אַ פייער, אַ רויט־פלאַמענדיג פייער,
און ציהט זיך אין שטאַרט אַרײַן. קוקט ער ווייטער, זעהט ער, ווי
אײַן פייערדיגע צונג לעקט דעם דאָך פון שול און די צווייטע
פון גרויסען בית־המדרש, און אַרום איבער די דעכער פון די בעל־ז
בתים פליהען פונקען און עס דויערט אזוי אַ ווילע און ווערט
פאַרשוואונדען.

ווערט ער, דער אורח־חיים, פארציטערט.

פאַרשמעהט ער, אַז דאָס איז אַן התראה. אַז אין דער חורבה

מוז זיין אַ גרויסע זינד, אז ער איז מחויב עפעס צו טון; ווייסט
ער אַבער נישט וואָס. דערמאנט ער זיך, אז יוחנן וואָסער־טרענער
האָט איהם געזאָגט, אז ווען ער וועט איהם דאַרפען, וועט ער איהם
סומען צו חילת. כאפט ער, דער „אורח־חיים“, שטילערהייט, די
רבי'צין זאָל נישט הערען, אויף זיך די בנדים און געהט אויף די

נענעל אין דער ערשטער שטוב אריין, וואו דער בית-דין-שמש האט גענעכטיגט, און וועקט איהם, און פרעגט איהם, צי ער ווייסט נישט, וואו יוחנן וואסער-טרעגער וואוינט? מוז ער איהם דריי מאל איבער'הורן, איידער דער בית-דין-שמש געטרויט זיינע אייגענע אויערען און אויגען... ער גלויבט נישט, דער „אורח-חיים“ זאל האל-בע נאכט דארפן יוחנן וואסער-טרעגער, און שמעהט און רייבט זיך אלץ די אויגען. קוים מיט צרות איז ער צום גלויבען געקומען, און ער ווייסט, וואו ער וואוינט — געהען זיי ביידע ארויס אהן א לאמטערען, און אין גאס אין חשך, אז איינער זעהט נישט דעם צווייטען, און קוים, קוים זיי טרעפען, נאך מיה און מאטערניש, צו יוחנן וואסער-טרעגערס דירח. קומען זיי צו צום פענסטער און ווי-לען אַנקלאַפּען, עפענט זיך דערווייל די טיר פון אינעוועניג און יוחנן קומט ארויס...

איך האב, זאגט ער, געווארט אויף אייך, רבי... שוין צייט צו פארלעשען דאָס פייער.

זעהט דער אורח-חיים, ער ווייסט...

תוך כדי דבור שפאלט זיך דער וואַלקען אין הימעל און עס באווייזט זיך א שטראַל-ליכט, דערזעהט דער אורח-חיים, אז יוחנן געהט מיט אַ האַק. פרעגט ער, וואָס באַטייט די האַק? ענטפערט יוחנן, אז זי וועט צוניץ קומען.

געהען זיי צו צו דער חורבה, וואו דער פרוש וואוינט... קומען זיי צו נאָהנט, דערפיהלען אלע דריי אַ ריח פון ברענענדיגער סמאָל-לע, וואָס רייסט זיך פון דער חורבה אַרויס. און וואָס געהנטער צו דער חורבה, ווערט דער ריח געדיכטער, ביז עס פאַרכאַפט דעם אַטעם... קומען זיי צו נאָך געהנטער, רייסען זיך אַרויס פון דער חורבה משונה-דיגע קולות, קולות פון נשים, וואָס זינגען, און פון כלי-זמר, וואָס שפּילען, און אַ טופּען מיט די פּיס פון טעניץ, און אז מען קומט נאָך געהנטער צו — זעהט מען ווי פעדים פון ליכט שפּאַרען זיך אַרויס פון די שפּאַלטען...

הויבט אָן דער בית-דין-שמש צו ציטערען אויפ'ן גאַנצען לייב פּצר שרעק. וויל איהם דער אורח-חיים מאַכען אַ לב. זאגט ער איהם, האַלט זיך אָן ביי מיין נאַרטעל, ציטערן אַבער אונטאַנד'ן שמש די קני; פאַלט ער אַנידער אין מיטען גאַס.

זאגט יוחנן צום „אורח-חיים“: רבי, לאַזט איהם לינגען און קומט אין חורבה אריין, מיר זאלען, חס ושלום, נישט פארשפע-טיגען...

פרעגט דער „אורח-חיים“, צי ער ווייסט, וואו די מיר אין ענטפערט יוחנן: מײן חוש הריח וועט מיך פיהרען. געהען זיי.

— און וואָס וועל איך דארט טון? — פרעגט דער אורח-חיים שמיל.

זאגט יוחנן: יעדערער זאל טון זיינס. איהר, רבי, וועט מלחמה האַלטען מיט אייערע כונות אין מח, איך — מיט דער האַק! האַלט איהר נאָר די חברה פון דערווייטענס מיט השבעות; די רעשט פאַרלאַזט אייך אויף מיר...

און באותו הרגע עפענט ער די מיר אויף.

און זיי דערזעהען אַ חתונה.

די חורבה איז באַלייכט.

אין דער הויך, און אַרום אויף אַלע ווענט, הענגען שאַרבנס פון מתים, און אין די לעכער פון מויל און אויגען ברענען פלעמלעך פון רויט פייער... אַז אַ זייט שטעהען שוואַרצע כליזמר און שפיר לען אויף שוואַרצע כלים; און פון די שוואַרצע כלים פליהען אַרום די קולות מיט פייערדיגע צונגען צוזאַמען... און נאַקעטע נקבות, מיט קרענץ פון רויטען מאַן אויף די שוואַרצע קעפּ, און פייערדיגע גאַרטלען אויף די לענדען, טאַנצען אַרום און אַרום אַ ראַד, און פון אונטער די באַרוועסע פיס, ציגענע פיס מיט פאַרקאוועס — שפּריצען פייערדיגע פונקען... און אַ מהומה פון פלאַמען שלאַגט זיי פון די אויגען, און פון די פייערדיגע גאַרטלען, און פון די מיר לער צוזאַמען מיט'ן געזאַנג...

אַ ברוח שטעהט אויף און רופט: שבת! שבת! און עס היַלכט...

און אינמיטען דאָר געהט אַ כלה-טאַנץ...

אויף אַ ווייס טויכעל טאַנצט דער פרוש מיט לילית דער כלה — ער זינגט: באַי כלה, באַי כלה, און ציהט איין צו זיך דאָס טויכעל. לילית לאַכט און זיי טאַנצען שוין האַנט אין האַנט — — שבת! שבת! — רייסט זיך דער ברוח. שטאַרקער היַלכען

די כלים, ווילדער דרעהט זיך דאָס ראָד, שרעקליכער לויפען און וויקלען זיך די פלאַמען, און לילית וויל שוין פאלען דעם פרוש אויפ'ן הארץ ארויף, באותו הרגע אָבער האָט מען דערשפירט די געסט, די נישט־געבעטענע פרעמדע געסט, און מען איז פארציר מערט געוואָרען.

עס ווערט אַ ליאַרם, אַ געשריי, אַ גערויש, אַ געקריצעריי מיט די ציין, דאָס ראָד צולאָזט זיך, אלע מאַכען פויסטען און ווילען צולויפען צו די נישט־געבעטענע געסט...

נאָר דער אורד־חיים מיט זיינע כונות האָלט זיי פון ווייטען, מיט אויפגעהויבענע איינציגע פיס אין דער לופטען שטעהען זיי אויף דער גרענעץ פון זיינע ד' אמות, און איבערטרעטען זיי קאנען זיי נישט — זיי ווערען אַזוי ווי פאַרשטאַרט, ווי פאַרשטיינערט, נאָר אויסגעצויגען זענען די הענט, די ציין קריצען און אין די אויגען פלאַמט די שנאה —

— צו הילף, צו הילף! — שרייט לילית אַרויס פון דערמיט, און באותו הרגע הערט זיך אַ רעש, אַ געטומעל פון דרויסען... אַ שטורעם־ווינט האָט זיך פון ערגעץ אויסגעריסען און לויפט אַרום דער חורבה און זוכט, ווי אַרום זיך אַריינצורייסען אין איהר, און קאָן נישט... די גאַנצע חורבה ציטערט, אין שטורעם־ווינט הערען זיך טויזענטער געשרייען, — אַריינרייסען קאָן מען זיך אָבער נישט. דער „אורד־חיים“ האָלט אָפּ מיט זיינע כונות, מיט זיינע השבעות... און פול ווערט די חורבה מיט כונות און השבעות און דער שוואַרצער עולם שטיקט זיך אין דער לופט, מיילער עפענען זיך ברייט, רויטע צונגען שטעקען זיך אַרויס... און זיי טרעטען אָפּ, און רוקען זיך אין די ווינקעלעך אַריין, ווערען איינגעשרומפען.

און באותו רגע כאַפט יוחנן די האַק און צילט מיט איהר, און וואַרפט און טרעפט לילית'ן אין מיטען קאַפּ אַריין, און די האַק שפאַלט זי איבער פון קאַפּ ביז אַראָפּ צו די פיס — — —

און באותו הרגע פאַלט דער פרוש מיט'ן פנים צו דער ערד... די ווינטען הערען אויף, די געשטאַלטען פאַרשווינדען, די כלים פלאַצען, די לעמפלעך לעשען זיך אויס, די שאַרבענס פאלען אַראָפּ פון וואַנט און באַלקען און ציפאלען אויף שטויב — שטיל... און אַ שוואַרצע בריאה מיט שוואַרצע פליגעל כאַפט דעם ליגענדיגען

פרוש פון דער ערד, רייסט, פליהענדיג מיט איהם, אויף א פענסט
טער, און ווערט מיט איהם נעלם...
דורך דעם פענסטער רייסט זיך אריין א פרישער פארטאג...

— אזוי, אזוי, רבותי! — זיפצט אָפּ דער „אורח־חיים“.
נעלם איז געוואָרען דער פּאַלשער פּרוּש; ווער ווייסט, אויב
ער איז געקומען לַקְבוּרַת יִשְׂרָאֵל. אין שטאַדט האָט מען געמיינט:
ער איז געגאַנגען אַפּריכטען גלֹת...
דעם בית־דִּין־שֵׁמֶשׁ האַבען מיר, יוחנן און איד, קוים דערמיט
טערט און אַהיים געפיהרט — עס האָט קיין בן אדם נישט גע
זעהן...

די רבי'צין האָט פון נאַרנישט געוואוסט. זי האָט נישט גע
זעהן, ווי איד בין אַרויס און ווי איד בין געקומען... אין דער
פריה פרעגט זי מיר, וואָס איד בין אזוי בלייד; מאָד איד מיר נישט
הערענדיג... אַז יוחנן וויל, עס זאָל בלייבען בכּוֹד...

אַצינד ווייסט איהר שוין, וואָס אַזא יוחנן קאַן באַטייטען?
אַזא פּראָסטער איד האָט אַ חוש הריח און פיהלט, וואָס אַן
„אורח־חיים“ פיהלט נישט...

און ווען אַן „אורח־חיים“ האָט מחשבות, כּוֹנוֹת, השּׁבֻעוֹת,
האָט דער פּראָסטער איד אַ יד, און אַ האַק אין דער יד, און קלערט
נישט, און וואַרפט וואו מען דאַרף, און טרעפט...

און דאָס אַלץ מיט'ן כּח פון אַ קאַפיטעל תּהלים...
איהר פאַרשטעהט?

און אַז יוהנן וואַסער־טרענגער קומט אויף יענער זעלסט, ווער,
מיינט איהר, קומט איהם אַנטקעגען? דוד המלך מיט'ן פּירדעלע!
דאָס האָט מען מיר אין חלום געוויזען...
אַזוי האָט דער אורח־חיים פאַרזעהלט.

„שמע ישראל“

אדער

דער באַס.

אין טאמאשאָוו—א קליין פויליש שטעדטעל, וואָס ליגט אויף דער נאַציזשער גרענעץ — האט זיך אַמאָל, אין אַ שעהנעם העלען מאַג, באַוווּזען אַ בחור, אַן אַרעמער בחור, וואָס קיינער האָט נישט געוואוסט, פון וואָנען ער איז געקומען, וואו ער טאַגט און וואו ער געכטיגט, און וואָס פֿלעגט זיך פון צייט צו צייט באַוווּזען און בעטען עסען.

ביזא „כל הפורש יד“ — ווער עס שטעלט אויס א האנט, דעם גיט מען. בפרט אַז דער בחור געמט נישט, נישט קיין פרוטות, נישט קיין מאכלים, נאָר אַ שטיקעל טרוקען ברויט, איז דאָך אוראי „אין בודקין למזונות — פרעגט מען נישט, ווער און וואָס; עסען קומט יעדער לעבעדיגער נשמה. באַמערקט מען אבער, אַז עס איז אַ משונה'דיגער בחור, אויגען האָט ער, וואָס קוקען, דאַכט זיך, ווייט-ווייט, און וואָס איז די ד' אמות טוט זיך, זעהען זיי נישט; און מיט די לעפלעך פון די אויערען דיהרט ער שטענדיג, ווי אַז דערע מיט די ברעמען איבער די אויגען, גלייך ער וואָלט שטענדיג דערע קולות פון דער לופט; כאַטש עס איז שטיל, ווי פאַר שופּר-בלאָזען. און דעריבער, ווייל ער זעהט, מכלומר'שט, אַזוי ווייט און הערט אַזוי ווייט, איז ער שטענדיג פאַר'חוש'ט. אַז מען גיט צו איהם אַ רעד, ווערט ער פאַרציטערט, גלייך מען וואָלט איהם געוועקט פון יענער וועלט, און אַז ער ענטפערט, ענטפערט ער אַדער „יא“ צי „ניין“. אַניט — פאַרפלאַנטערט ער זיך אין די אייגענע רעד, ווי אין נעץ; עס קומט איהם דער שווייס אויפ'ן שטערן אַרויס, און קאָן זיך נישט אַרויסאַרבייטען...

און פֿלעגט אַמאָל אַ בעל-הבית, צי אַ בעל הבית'טע, וועלען זיך

באנוצען מיט'ן בחור און שיקען איהם אַ גאַנג, פלעגט דער בחור פארלוירען ווערען אויף עטליכע טעג און קומען צוריק מיט אַ תשובה קאפויר, נישט געפלוניגען, נישט געשטויגען. און נישט חלילה, פאַר פּוילקייט. נאָר פאַר פאַר'חוש'טקייט.

— האָסט געטראָפּען דעם און דעם? (צו וועלכען מען האָט איהם געשיקט).

— ערשט היינט.

— און ביז אַהער?

זווייט זיד אַרויס, און ער איז אַרויסגעגאַנגען אין שליחות, האָט ער אויפ'ן וועג געטראָפּען אַ מייזעל, האָט דאָס מייזעל גע' פישטשעט, עס האָט אָדאי נישט געקאַנט טרעפען אהיים... דערנאָך האָט מען איהם צוגערופּען פון דער הויך, עפעס אַ פּויגעל, — איז ער נאָכגעלאָפּען, וכדומה, און ער איז ערשט היינט געקומען, וואו מען דאַרף; און מען האָט איהם וואָס געזאָגט—און דאָס וואָס מען האָט איהם געזאָגט, אָדער ער האָט פאַרגעסען, אָדער באַלד נישט פאַרשטאַנען. אזוי קומט אלץ אַרויס קאפויר, און ער שמייכעלט בתמימות, און שטרעקט אויס די דאַרע האָנט נאָך אַ שטיקעל ברויט — ער האָט איבער דער גאַנצער צייט אין מויל נישט געהאַט.

איז אַן אַרעם שטעדטעל אַהן עסקים, זומער'צייט, גרויסע לע' דיגע טעג, זיצען בעל'יבתים ביי די פענסטער און גענעצען, און קוקען אַרויס אין מאַרק אַרײַן, עס זאָל זיד עפעס באווייזען, עס זאָל זיין אַן וואָס זיד אַנצוכאַפּען. שטעהט אזוי אַ בעל'הבית ביי אַ פענסטער, דערזעהט ער דעם פרעמדען אַרעם'ב'חור, רופּט ער איהם צו. ער האָט נישט, וואָס צו טון, שוין אַלע פליגען אויסגעכאַפּט, וועט ער איהם חוקר ודרוש זיין.

— קום נאָר, בחור, אין שטוב אַרײַן.

שאַקעלט דער אַרעם'ב'חור מיט'ן קאַפּ אין דער ברייט; ער וויל נישט.

— פאַר וואָס?

— אזוי! — זאָגט ער.

לאַכט דער בעל'הבית און פּוילט זיד נישט, און געהט אַרויס

צום בחור פאר דער טיר און זעצט זיך אויף דער שוועל, און הויבט אָן.

— ווי הייסטו, בחור ?

— ווי איך הייס ? — חזר'ט דער בחור איבער. — אברהם !
דאָכט זיך טיר, אברהם ; יאָ — אברהם !

— דו ווייסט נישט אויף זיכער.

ער איז קיינמאָל נישט זיכער. ווי קאָן מען זיין זיכער ? עס
דאָכט זיך אַזוי פיעל.

קייכט דער בעל־הבית.

— און אויפ'ן צונאָמען ?

פון דעם ווייסט שוין דער בחור גארנישט. און ער פרעגט איר
בער בתמימות, צי מען דאַרף אַ צונאָמען.
זאָגט דער בעל־הבית :

— אוראי, עס קאָן זיין אַ סך אברהם'ס, קאָנען זיי זיך אויס־
מישען...

— נו, וואָס איז ?

— און וועמעס ביסט דו, בחור ?

— דעם טאַטענס.

— און ווי הייסט דיין טאַטע ?

— טאַטע הייסט ער.

— און וואו וואוינט דיין טאַטע ?

— דאָ, וואו דיין טאַטע וואוינט ! — און דער בחור הויבט
אויף אַ פינגער און ווייזט אין דער הויך ארויף צום הימעל.

— אַ שעהנע פרי ! — שמייכעלט דער בעל הבית, און פרעגט

ווייטער :

— און קיין אַנדערען טאַטען האָסטו נישט ?

— ניין !

— און אַ מאָמע ?

— מען דאַרף דען ?

קייקעלט זיך דער בעל־הבית פאר געלעכטער, און דער בחור

פרעגט :

— מעג איך שוין געהן ?

— באַלד, באַלד ! — ענטפערט דער בעל־הבית, וואָס שמעלצט

זיך פאר נחת, — און פון וואָנען קומסט דו, חכם איינער?

— פון דאַרף!

— ווי הייסט דאָס דאַרף? וואו ליגט עס?

דאָס ווייס ער נישט, דער בחור.

— ווייסט פון דאַנען?

ער איז געגאַנגען און געגאַנגען, און געגאַנגען...

און דער בחור חזר'ט אזוי פיעל מאל איבער דאָס וואָרט „גע-

גאַנגען“, ביז די ליפען ווערען איהם מיר און ענדיגט: און נאָך

געגאַנגען!

— וויפיעל טעג און וויפיעל נעכט?

ער האָט נישט געזעהלט.

פאַלט איין דעם בעל־הבית צו פרענען:

— און דאוונען קאַנסטו?

דאוונען? מוז איהם דער בעל־הבית פאַרטייטשען, וואָס מען

מיינט „דאוונען“, און נאָך ניין מאָס פון בעל־יבת'ישע רייד,

שטויסט זיך דער בחור אָן, אָז ער מיינט: שמועסען מיט'ן טאַטען.

— יא, יא! — זאָגט דער בעל־הבית, און עס דאַכט זיך

איהם, אָז די געדערים דרעהען זיך איהם אום פאַר געלעכטער.

ער קאָן „שמע ישראל“.

— ווער האָט דיך געלערנט?

דערזעהלט דער בחור, אָז געהענדיג, פון דאַרף דורכ'ן וואָלד.

איז שטאַרט אַרײַן, האָט איהם געטראָפּען זעהר אָן אַלטער מאָן,

האָט איהם דער אַלטער מאָן געזאָגט, ווער זיין טאַטע איז, און

האָט איהם אויסגעלערענט רעדען מיט'ן טאַטען, זאָגען „שמע

ישראל“. און כאַטש ער פאַרשטעהט נישט, וואָס ער רעדט צום

טאַטען, זאָגט אָבער דער אַלטער, אָז דער טאַטע פאַרשטעהט און

האָט הנאָה דערפון!

— און ווען רעדסטו מיט'ן טאַטען?

— צוויי מאל אין טאָג.

און דערביי שפּילט ער.

— דו שפּילסט? אויף וואָס?

— אויף וואָס עס איז.

איז דאַרף פלעגט ער שפּילען אויף גרעזלעך, אויף שאַווער;

דערנאָך האָט מען איהם אויסגעלערענט מאַכען אַ הילצערען פּייפּערל.

האָט ער געשפּילט אויפ'ן הילצערנעם פייפערל... אין שטאָרט האָט מען איהם געשענקט אַ ליימען פייפערל, שפּילט ער דערויף...

— און מען זאָל דיר, למשל, געבען אַ פירעל?

פלאַמען אויף דעם בחור'ס אויגען: אי, וואָלט ער געוואָלט אַ פירעל, ווי די שטאָרטיגע כליומר האַבען. בפרט אזאָ גרויסע, גרויסע כלי, וואָס מען טראַגט אויף אַ רימען... אי, וואָלט ער גע- שפּילט — —

— נאָר, — טרייבט ווייטער קאַטאַוועס דער בעל-הבת'ישער חוקר ודורש — אפשר וועט מען דיר קויפען אזאָ כלי, ווייז נאָר פריהער, וואָס דו קאַנסט!

נעמט דער בחור אַרויס פון כוועם אַ ליימען פייפערל און פייפט.

ווי ער פייפט, ווערט אַ גערודער אונטער'ן הימעל, עס קומען זיך צולויפען מחנות פייגעל און פליהען ארום אין דער הויך, און דער בחור קוקט אַרויף צו זיי און שמייכעלט און באַהאַלט צוריק דאָס פייפערל.

דער בעל-הבית האָט אַבער דעם קאַפּ נישט אויפגעהויבען און דאָס אַלץ נישט געזעהן. צום קול פון פייפערל איז אַרויס פון שטוב די בעל-הבית'טע, הינטער איהר — די דינסט, צום פענסטער זען נען צוגעקומען צוויי פאַר-פאַלק און קוקען אַרויס. וויל דער בעל- הבית ווייזען זיין חריפות און פאַרשט ווייטער דעם בחור —

— און פון וואָס האָסט דו געלעבט אין וואַלד?

פון שוואַמען האָט ער געלעבט.

אַ, ער איז כאַטש אַ מבין אויף שוואַמען!

— און פריהער אין דאָרף?

פון וואָס מען האָט איהם געגעבען!

— ווער האָט דיר געגעבען?

אַ פויער, אַ פויערטע, אפילו דער גלח און דער קרעטשמער...

— און וואָס האָט מען דיר געגעבען?

און דער בעל-הבית האַלט איין דעם אַטעם; דאָ דאָרף אַרויס

די נאָל פון זאַק.

און דער בחור ענטפערט בתמימות, אז מען האָט איהם געגע- בען, אי קרויט, אי באַרשט, אי פלייש, אי ברויט — נאָר געגעסען

האט ער נאך ברויט. — אנדער עסענווארג האט ער גענומען און
געווארפען די פייגעל.

— און פארוואס — נאך ברויט ?

ער האט ליעב נאך ברויט ; אנדערע מאכלים האט ער פיינט.
וואס ער עסט, האט איהם געפרעגט דער אלטער אין וואלד
אויך. און אז ער האט איהם דערזעהלט, אז ער עסט נישט מעהר ווי
ברויט, האט דער אלטער געזאגט, אז ער האט איהם ליעב דער
פאר ; און האט איהם דערפאר אויסגעלערענט רעדען מיט'ן טא-
טען. — און דעם אלטען האט ער אזוי ליעב, אזוי ליעב... און זאג-
גען זאגט ער אזוי ערנסט „שמע ישראל“, ווייל דער אלטער האט
איהם געהייסען...

לאזט איהם נאך דער בעל-הבית נישט אפ און פרעגט :

— און ווען דער אלטער זאל דיך הייסען ננב'ענען ?

וואלט ער גע'גנב'עט.

— און גזל'ען ?

וואלט ער גע'גזל'ט...

נאך ער וועט נישט הייסען, ער איז א גוטער, דער אלטער.

— אבער פארט, ווען ער קומט און הייסט דיר, הרג'ענען ?

מענשען ?

וואלט ער גע'הרג'עט.

— און וואלט נישט קיין מורא געהאט פאר'ן טאטען ?

פאר וואס זאל ער מורא האבען ?

— פאר זיין שטראף.

דאס ערשטע מאל האט זיך דעם בחור'ס פנים צושטייכעלט :

— איהר מאכט הווק ; א טאטע שטראפט נישט !

דערווייל האט מען געקלאפט אין שול אריין צו מנחה, אין

דער בעל-הבית געלאפען אין בית-המדרש אריין, דערזעהלען צוויי-

שען מנחה ומעריב, ווי קלוג ער האט אויסגעפרעגט דעם בחור...

עס וואלט פארשטעהט זיך, געווען פאר'ן שטערטעל אז עסק,

ווען נישט, וואס עס האט זיך געמאכט אז אנדער מעשה.

די קהלה האט געהאט א קאפעליע : צוויי פידעל, א פלייט, א

קלארנעט, א „באמציקצאק“ אדער א „קלאפטעלער“, ווי מען רופט

דאס איז אנדערע מקומות. און צום רומעל, ווי דער שטייגער איז, — א באס. אן ארעמע קאפעליע, שפילט אויף אידישע פארשפילען און חתונות, מאכט א פאר גראשען פורים און חנוכה. און טיילמאל, אז אנדערע קאפעליעס זענען פארנומען, נעמט מען זיי צו קלענערע פריצים אויף א באל. קיין חרופות איז שפילען האט די קאפעליע נישט באוויזען.

מאכט זיך א מעשה: ווינטער־צייט, די קאפעליע געהט פאר טאג צוריק פון א קליין פריצ'ישען באל. א קאפ האט מען גענומען. עסען ווי עס דארף צו זיין, האט מען נישט געמארט, קוים פארבר סען מיט א בראקען ברויט, — געהט דער עולם צואווארפען, האלכ זינגענדיג, ברומענדיג, שילטענדיג, און דער באס, וואס טראגט די שווערסטע כלי, שלעפט זיך נאך פון הינטען. קוים, קוים וואס ער ציהט אויס־און־אין די פיס פון שניי, — אז אלטער מאן געווען און א שוואכער. רופט ער און שרייט, און בעט זיך, מען זאל נישט אנטלויפען פון איהם, הערט מען איהם „ווי דעם רב“; דער עולם געהט צואווארפען. אינמיטען הויבט מען זיך אן צו ווערטלען, צו שילטען, עס קומט זיי גאר אויס אינמיטען וועג א סכסוך אין חשבון. און ניכטער, ווי געזאגט, איז מען נישט... דערווייל ביים זיך דאס וועטער; עס גיט א יאג אן א פרישער שניי. מאכט דער עולם פיס; ווערט מען אביסעל אויסגעניכטערט און מען לויפט. קומט מען אין שטאדט אריין, כאפט זיך יעדערער צו זיין הייזעל. פאלט יעדער איינער, ווי א הרוג, אויף זיין בעט — שלאפען שלאפט מען אבער נישט לאנג: דער באס איז נישט אהיים געקומען, און דאס ווייב זיינס לויפט ארום צו די בלייזמר מיט א געוואלד, רייסט זיי פון די בעטען ארויס: וואו איז מיין מאן? וואו איז מיין מאן?

קוים די פאר'שכור'טע פון בראנפען און פון שלאף קומען צו זיך און פארשטעהען, וואס מען רעדט צו זיי, כאפט זיי אן א שוין דער. כאפט מען און מען לויפט ארויס זוכען דעם באס; קיין וועג, קיין שטעג — ווייסע, גלאטע תכריכים — פריש אונגעפאלענער אומשולדיגער שניי, געה ווייס וואו דער באס ליגט — — קומט מען צוריק מיט גארנישט. איין האפנונג איז נאך, אפשר האט ער, דער באס, שכל געהאט און אראפגעכאפט זיך אין א דערפעל אריין...

עם געהט אוועק א טאג און נאך א טאג, דער פראסט האט שוין געלאזט, דער שניי איז האלב צוגאנגען; עם איז פרייטאג, דער עולם געהט, לכבוד שבת אין באך אריין, מען פרעגט זיך נאך אויפ'ן באס און קיינער ווייסט קיין נייעס נישט. פלוצים קומט אן צופאהרען און שטעלט זיך אפ אינמיטען מארק א פויערשע פוהר מיט'ן פארפרוירענעם, מיט'ן באס... מען האט געכאפט דעם בר-מגן און געשווינד קובר געווען פאר ליכט-בענשען... מען האט מורא געהאט פאר פאלמעסען... מען איז שיער נישט אריינגעפאהרען אין שבת אריין. צומארגענס לאזט די אלמנה נישט אויסנעמען, — פינף קליינע ווערים האט ער איבערגעלאזט, דער באס. מוצאי-שבת איז אן אסיפה, מען רופט די כלי זמר. קהל האט קיין פונדוש נישט און וויל, די כלי זמר זאלען זיך באגעהן אהן א באס און צאהלען דער אלמנה; די כלי זמר טענה'ן: לא כו! א קאפעליע אהן א באס איז קיין קאפעליע נישט, — אויף אידישע שמחות וואלט מען זיך, מיט קהל'ס הרשאה, אפשר באגאנגען, נאך א פריץ וועט אהן א באס נישט אויסשטעלען קיין פוס צום טאנצען... טענה'ט דער רב, אן מקיים צו זיין א נפש מישראל איז מעהר ווערט ווי א קאפעליע מיט א פריציזשען טאנץ; טענה'ן די כלי-זמר, אז דער רב, זאל ער זיי מוחל זיין, איז אין מוזיק-זאכען קיין בר הכי נישט. ווערט א געשריי — שקצים! —

גיט דערווייל אונזער הוקר ודורש, דער בעל-הבית, וואס האט אזוי קלוג אויסגעפרעגט דעם בחור, א קלאפ אין טיש אריין:

— שאט, רבותים!

ער האט אן עצה. ער האט א בחור, וואס גלוסט צו א באס און קאן אוראי שפילען... זאל מען דעם בחור חתונה מאכען מיט דער אלמנה, וועט זיין אי דער וואלף זאט, אי די ציג גאנץ, און קהל וועט א דרייער נישט קאסטען...

ער האט אפשר געמיינט אויף קאטאוועס, נאך קהל און רב פון איין זייט און די כלי-זמר פון דער צווייטער זייט האבען זיך אנגעכאפט אן דער עצה, ווי א טרינקענדיגער אן א ברעט; די אלמנה האט אויך באשטאנען, אברהם'ל בחור אויך, און מען האט נאך דעם זעלבען חודש געשטעלט א חופה...

און אומגעריכט האט אברהם'ל בחור באקומען א ווייב מיט פינף קינדערלעך מיט אמאל, און א באס מיט א סמיטשיק.

מיט'ן ווייב לעבט ער בשלום: ער קומט נישט אין שטוב אריין; נעכטיגט פאר דער טיר; דרעהט זיך גאנצע טעג ערגעץ ארום, אויסער, אז עס מאכט זיך א שמחה אין שטעדטעל אדער א באל ביי א פריץ און ער שפילט. ווערט ער הונגער, קלאפט ער אן צום ווייב אין פענסטער, דערלאנגט זי איהם ארום א שטיק ברויט, ווערט ער דערמיט נעלם, ביז ער ווערט ווייטער הונגער... שכנות פרעגען די באסיכע וועגען שלום-בית, לאכט זי: עס איז איהר וואויל ווי די וועלט! וואס דארף אן אלטע אידענע? ער עסט נישט און טרינקט נישט, זאגט איהר נישט א שלעכט ווארט; חשבונות מיט דער קאפעליע האט זי, דעם חלק פארדינסט גיט מען א י ה ר אין האנט אריין... וואס פעהלט איהר?

און אברהם'לען, זעהט אויס, האט אויך נישט געפעהלט. איז דער התחלה האט ער געהאט צרות פון די כליוזמר, ווייל ער פלעגט סינמאל נישט איינטרעפן אין נגון אריין; דער באס שפילט פאר זיך... זיי הערען שוין אויף צו שפילען, און אברהם'ל טוט זיך ווייטער זיינס בשלמות, גלייך ער וואלט אונטערנעהאלפן גאר אן אנדער קאפעליע, וואס שפילט ערגעץ ווייט, ווייט, און קיינער הערט ניט, נאר ער אליין. נאר מיט דער צייט האט מען זיך צו איהם צוגעוואוינט... ביי א פריץ האט מען שוין געוואוסט, וואס צו טון. אז דער נגון האט זיך געדארפט ענדיגען, האט איהם איינער פון די כליוזמרים אָנגעכאפט ביים סמיק און ציגעהאלטען. — און אויף אירישע חתונות האט מען איהם אומישנע געלאזט ווייטער שפילען און דער עולם פלעגט פלאצען פאר געלעכטער; מען פלעגט דערמיט גאר שטארק משמה זיין דעם עולם, בפרט ביי דער גרוי-סער וועטשערע צום טיש!

און קהל איז אודאי צופרידען געווען פון אברהם'לען, שטייל און ציכטיג, זיצט ער שטענדיג אויסגעדרעהט מיט'ן פנים צו א וואנט און מיט די פלייצעס צום עולם, ער זאל קיין נקבות נישט זעהן... נעמען אין מויל אריין אויף א חתונה פלעגט ער בשום אופן נישט; ער האט מיט זיך זיין שטיקעל ברויט. מען זעהט אפילו נישט, ווען ער עסט, און א גאנץ געהענדיג יאהר קאן מען יוצא זיין מיט איהם פאר א שיל-קלאפער; ווארים א מנהג האט ער געהאט, דער אברהם'ל, אז דריי מאל אין טאג פלעגט ער זאגען „שמע ישראל“ אויפ'ן באס. אין דערפריה, ווען די זון האט אויפ-

געשיינט, פארנאכט, ווען די זון איז אונטערגעגאנגען, און צו חצות... אין דערפריה און פארנאכט פלעגט ער עס טון ביים וואך סער אויף דער לאנקע הינטער דער שטאדט, און צו חצות — אינד מיטען מארק, און די קולות פון זיין באס פלעגען זיך צושווימען אין דער שטילער מוטער-נאכט און אריינרייסען זיך דורך טירר טויער און לאדען אין די שטובען, אין די הערצער אריין... און אין די קולות האט געשטעקט אזא ערנסט'כונה'דיג תמימות. אז וועמען דער שוהל'האמער האט נישט געוועקט, דער האט זיך אויפגע' כאפט פון באס, פון די קולות: בו, בו, בוהה, בוהה.... און אידען פלעגען זיך, נישט ווילענדיג, ארויסרייסען פון די בעמען לעבודת הבורא, אָנצינדען ליכט און לויפען צו חצות.

א פריץ פלעגט אמאל אפלאזען א פריצה אינמיטען טאנץ און צולויפען צו אברהם'לען און אויסרייסען איהם א פאה פאר: שלעכטען אריינפאהרען אין נגון; קהל האט אויף שמחות פון אברהם'לען געלאכט, און א גאנץ געהענדיג יאהר, אויפכאפענדיג זיך פון זיין באס צו חצות, — אָפּזיפּען:

— נעבער, א תם, נאָר אין זיינע קולות שמעקט עפעס, עס מוז עפעס שמעקען.

אנדערע האָבען געזאָגט:

— נעבער, א שמומע נשמה, וויל רעדען מיט'ן בורא און האט קיין אנדער לשון נישט.

איינמאל האט זיך אין טאמאשאָוו געמאכט א גרויסע חתונה. אזא חתונה טרעפט זיך אמאל אין א יובל!

א שפאס! עס האט זיך משרד געווען דער לובלינער פרנס מיט'ן קראקאווער רב, און טאמאשאָוו איז אינמיטען וועג!

וויל דער לובלינער פרנס מהנה זיין דעם קראקאווער רב מיט א חתונה — ער זאל וויסען, מיט וועמען ער האט צו טון.

הייסט ער ארויסקליען פון קעלער א פעסעל רעדלעך אויף הוצאות החתונה; שיקט ער אראפ סאריווערס קיין טאמאשאָוו, מען זאל אלץ אָנגריימען כיד המלך — ווי עס פאכט פאר א לובלינער גביר א פרנס, וואס האט זוכה געווען צו טון מיט'ן קראקאווער רב!

קומען די לובלינער סארווערס קיין טאמאשאוו און זוכען
 זורם כל אויס אן ארט פאר דער חתונה: עם וועלען זיין לובלינער.
 קראקאווער און א היימישער — טאמאשאווער עולם! עם וועלען
 קומען גבירים, בעליבתים, מיוחסים, לומדי תורה, רבנים און
 דינים...

און דריי קאפעליעס וועלען שפילען. די לובלינער, די קרא-
 קאווער און די טאמאשאווער קאפעליע וויל אויך נישט אפטרעטען.
 שמענדיג שמעהט, כמעט שוין הינטער דער שטארט, א שאפע
 א גרויסע, וואו עם האט זיך איבער'ן ווינטער געטריקענט סוחר'יש
 האלץ, וואס איז שוין הינט ביי דער וויקסעל, צו שווימען קיין
 דאנציג, דינגען די סארווערס אפ אויפ'ן גביר'ס חשבון די שאפע—
 א תיבה א נאנצע, און לאזען זי אויסמאלען פון אויסענוועניג מיט
 אלערליי בילדער, און הענגען זי אינעוועניג אויס, ווי א סוכה, מיט
 טייערע יריעות — געשפונענע פארהאנגען, און מען שמעלט טי-
 שען פון עק תיבה צום עק תיבה, פאר מענער באזונדער און פאר
 ווייבער באזונדער, און די ווענט באהענגט מען מיט העסעס און
 פאפירענע לאמטערנעס — א רחבות פאר פיערציג מנינים. און
 אן אריינגאנג, באזונדער פאר ווייבער, באזונדער פאר סארווערס,
 עקסטרא פאר די כליומר, און א גרויסער טייער אין דער מיט.
 מיט אן אויסגעמאלטען כתר-תורה אין דער הויך פאר'ן קראקא-
 ווער רב און אנדערע געסט...

און דער טאג פון דער חתונה איז געקומען, געסט קומען נאך
 אלץ און קומען, מען צושטעלט זיי ביי בעליבתים אין די הייזער,
 יעדערער האלט זיך עם פאר'ן גרעסטען כבוד און טרעט אפ די
 שענסטע שטוב. און אז מען זעצט זיך צו דער גרויסער וועטשערע
 ביי די טישען, און אז עם צוברענען זיך די ליכט אויף די טישען
 אין שבת'ניקעס און אויף די ווענט אין העסעס און פאפירענע
 לאמטערנעס, און עם צופינקלען זיך ביי די ווייבער די אוירינגלעך
 מיט די שמערנטיכלעך און ברוסט-טיכער — איז די שאפע פול
 געווארען מיט ליכט פון דער תורה — קראקאווער און לובלינער
 לומדים; טאמאשאווער אין דערמיט... אויבער'אן דער קראקאווער
 רב.

געהען א שורה סארווערס מיט גרויסע טעלער פיש, הויבען אן
 קלינגען זיכערנע גאפעלימעסער, מישט זיך אויס מיט'ן פרעהלי-

כען זשומען פון די וויבער ביי זייער טיש. — שווימט איבער אלעס א שמועס פון תורה ביים קראקאווער רב'ס טיש — פאלט זיבער אינמיטען אריין די מוזיק מיט א פרעהליכס... דריי קאָ פּעליעס, עם הילכט, עם ציטערען פאר פרייד די פלעמלעד אויפ'ן טיש, ארום אויף די ווענט, שפארט זיך און דער קראקאווער רב אויפ'ן אַנלעהן און שעפט נחת, א גרויסער מבין געווען אויף מוזיק...

און פון „פרעהליכס“ געהען די קאפעליעס איבער אויף א „וואַלאַד“, פשוט איבערגעשוואומען, מען האָט דעם איבערגאַנג נישט געפיהלט — עם שווימט, עם פליסט א „וואַלאַד“ — א קראַד קאווער פידעל שפילט, רעדט דבורים, שליסט אויף די הערצער און גיסט זיך אריין... און דריי קאפעליעס האַלטען שטיל און ציכטיג אינטיג... און עם דאַכט זיך, א וואַסער פליסט, א וויקסעל האָט זיך אויסגעגאַסען גלענצענדיג, און ווינט זיך שטיל, און ברומט, און ציטערט לכבוד דעם חתן מיט דער כלה און לכבוד דעם קראקאווער רב מיט די טייערע געסט, און איבער'ן וואַסער פליהט ארום, הפלא ופלא, א פויגעל און שפילט, און שפילט אזוי זיס-חנ'וודיג-וויינענדיג — א שטילע „יעלה“ נאָך א „יעלה“ און אינמיטען אויסגע-שרייען, לוסטיגע, פרעהליכע, געהויבענע — און ווייטער אַראַפּ צו א „יעלה“ — עם איז טאַקע א שמחה, נאָר מען טאַר אין גלות נישט פאַרגעסען אַן גלות השכינה — און ווייטער אַן אויסגעשריי פון שמחה: פאַרט אַזא חתונה, א קבוץ פון לומדים, און דער קראַד קאווער רב בראש (א לובלינער חזן האָט עם אויסגעשטעלט), און די קאפעליע ווערט פלוצלונג ווי מיטגעריסען, אלע כלים שפילען, הויך, הויך, ארויף, ארויף, גלייך מען קלעטערט מיט גרויס שמחה ארויף פון א מדרגה צו א מדרגה, עם רוישט, עם טאַנצט, עם בליצט —

און פלוצלונג ווערט אלץ אַפגעריסען מיט אַמאַל, גלייך אלע סטרונגעס און אלע כלים וואַלטען געפלאַצט — שטיל, נאָר אין דער שטילקייט הערט זיך: בו, בו, בוהה... איין אברהם'ל שפילט ווייטער, אלע אויגען ווענדען זיך צו זיינע פלייצעס, — שטיל, קיינער ריהרט מיט קיין ברעם נישט, נאָר אברהם'לס האַנט ריהרט זיך, ציהט זיך אויס, ציהט זיך איין מיט'ן סמיטשיק:

— בו, בו, בוה, בוהה...

דאס האבען די כליומר אומישנע געטאן, משמח צו זיין דעם
עולם אויף אברהם'לס חשבון...
עס איז זיי אבער נישט געראטען...

די כליומר קוקען און ווארטען, דער עולם זאל ארויספלאצען
מיט א געלעכטער, נאר דער עולם קוקט אויף אברהם'לען און
פיהרט איבער די אויגען צום קראקאווער רב; מען וועט אין זיין
געגענווארט נישט לאכען; די פנימ'ער רונצלען זיך, די ליפען קריי-
מען זיך אויס, פון די אויגען שפארט ארויס דאס געלעכטער, נאר
מען קוקט אויפ'ן קראקאווער רב און מען ווארט, און דער קרא-
קאווער רב זיצט אָנגעשפארט מיט'ן שטריימעל אויף דעם אַנלעהן
פון שטול און די ברעמען זענען אראפגעלאזט איבער די אויגען—
צו האָט ער נישט איינגעדערעמעלט, דער קראקאווער רב?
און דער באַס שפילט נאָר אַלץ:

— בו, בו, בוה, בוהה...

אומהיימליך ווערט דעם עולם.

פלוצלונג ווענדען אלע די אויגען אָפּ פון קראקאווער רב צו
דער מיטעלסטער טיר. עס הערט זיך פון הינטער דער טיר אַ גער-
רויש, טריט הערען זיך, סאָרווערס לויפען צו, עפענען און רופען
דערשראקען ארויס:

— ניין, ניין; עס וועט זיין פאַר אייך אַן אַרעמע וועטשערע...
פאַרשטעהט מען, אַרעמע לייט ווילען אַריינקומען, דער קרא-
קאווער רב עפענט די אויגען אויף און וויל עפעס זאָגען, מן הסתם,
מען זאל אַריינלאָזען, ווי דען?

נאָר באותו הרגע באווייזט זיך אין טיר אַן אַלטער מאַן אין אַ
צוריסענעם ספּאַדעק, מיט צושיבערטע, גרויע באָרד און פּאות, אַ
בעטלער, ווי אַלע בעטלער, נאָר מיט אויגען, וואָס קוקען מיט דער
גדולה פון אַ מלכות, מיט אַ תנועה פון דער האַנט פון אַ מלכות—
סאָרווערס דערשרעקען זיך און רוקען זיך אָפּ פאַר זיין בליק, נישט
ווילענדיג, מיט גרויס דרדראַך; ער מאַכט מיט דער האַנט — און
זיי מאַכען איהם, נישט ווילענדיג, אַ וואַרע, — דער אַלטער, אָנגע-

טאן און בנדי קבצן שבקבצנים און מיט אויגען און תנועה פון א מלך, קומט אריין, הינטער איהם געהט א חברה בעטלער, און דער אלטער קומט אינמיטען שאפע אריין, און שמעלט זיך אפ, הינטער איהם שמעלט זיך אפ די גאנצע חברה קבצנים — אלע קוקען פארבליפט און שווייגען, דער קראקאווער רב אויך, נאך אברהם'ל טוט זיך זיינס, די איבערגעבויענע פלייצע, זעהט מען, ציטערט, די האנט פיהרט אויף און אפ דעם סמיטשיק; און דער באם קרעכצט הארציג און ערנסט:

— בו, בו, בוהה, בוההה...

און דער אלטער מלך אין בנדי קבצנים עפענט נאך א וויילע דאס מויל — די געסט בויגען זיך איבער'ן טיש פון פארענט, פון אנדערע טישען שפרינגט מען פלוצלונג, נאך אהן א שום גערויש, אויף די נעגעל — מען ווערט צוגעצויגען צום אלטענס מויל, ווי א מאנעט, אלע אויגען בלייבען הענגען אויף זיינע ליפען — און דער אלטער זאגט איין ווארט: חצות!

— קראקאווער רב, — מאכט ער וויטער, — אברהם'ל שפילט צו חצות... איהר גלויבט נישט, קראקאווער רב, וועט איהר הערען... איהר זאלט זוכה זיין צו הערען, ווי אברהם'ל שפילט צו חצות, איז אייך באשערט געווען צו טון מיט'ן לובלינער פרנס, טאמאשאוו זאל זיין אינמיטען וועג... און אייך צוליעב וועלען אלע הערען, נאך נישט אלע אזוי ווי איהר! איהר זענט א מבין אויף מוזיק...

— בו, בו, בוהה — שפילט זיך אברהם'ל זיינס — און דער עולם שווייגט פארנאפט, ווי פאר'כשופ'ט, און דער אלטער בעטלער הויבט אויף די רעכטע האנט און גיט א צייכען צום בעד'ליק, נעמט דער בעליק און שפאלט זיך, און לעגט זיך אויס, איין העלפט רעכטס, די צווייטע לינקס, ווי פלייגעל פון א סוכה.

און עס באווייזט זיך דער הימעל, אן אויסגעשטערנטער, אויסגעפינקעלטער הימעל, איבער דער עפענונג פון דער שאפע שוויכט שטיל דורך די לבנה... שטיל איז זי אריבערגעשוואומען, און אזוי ווי זי איז אריבערגעשוואומען, גיט דער אלטער בעטלער

נאך אמאל א מאך ארויף מיט דער האנט, שפאלט זיך דער הי-
מעל — שווימט אין דער הויך א רחבות פון סאמעראדנער ציטער-
דיגער ליכטיגקייט, און אין דער ליכטיגקייט, וואס ציטערט און
וויגט זיך, הערט זיך זינגען און שפילען, די פמליא של מעלה זאגט
חצות, מלאכים-משוררים זינגען, קאפעליעס-מלאכים שפילען, און
אלע שפילען איין נגון און אברהם'ל באס פאסט צו צום נגון, שווימט
מיט אין זמר פון דער ליכטיגקייט, וואס וויגט זיך און הויבט און
ציטערט אין דער הויך — —

און פארציטערט בלייבט דער עולם...

און נאך א וואונק ארויף ניט דער אלטער, און דער הימעל
שליסט זיך. אויפגעהערט האט די מוזיק, שטערענדלעך שווימען און
פינקלען, ציטערענדיג, ווי פון שטילען, טרויעריגען נחת — —

און נאך א וואונק טוט דער אלטער און בירדע העלפטען פון
דאך איבער דער שאפע פאלען צוריק צו און פארשליסען און בא-
העפטען זיך — פארשטיינערט זיצט דער עולם, קוים מען אטעמט,
און עס הערט זיך צוריק אברהם'לס באס.

— בו, בוה, בוהה, בוההה...

און פלוצלונג פאלט דער סמיטשיק מיט'ן באס פון אברהם'לס
האנט ארויס, ער שטעלט זיך אוועק, דרעהט זיך איבער צום עולם
און הויבט אן: שמע ישראל! און זאגט עס מיט דערזעלבער
נגינה, מיט וועלכער ער האט געשפילט אין הימעל... און ער האט
געענדיגט און איז געפאלען חלשות —

דער אלטער האט איהם אין דער לופטען געכאפט...

— טראגט איהם אין הקדש אריין! — האט ער געגעבען די
סארווערס א באפעהל...

און זיי האבען איהם גענומען און ארויסגעטראגען...

— ו'דאקאווער רב, — רופט זיך אן דער אלטער, אז מען האט
שוין אבוהם'לען ארויסגעטראגען — נישט אויף א חתונה זענט
איהר געקומען, נאר אויף א לוייה. אברהם'ל איז נתבקש געווארען
צו דער פמליא של מעלה, עס האט דארט א באס געפעהלט...

און דער אלטער איז נעלם געווארען מיט אלע קבצנים...

וכך הוה.

אברהם'ל באם איז דעם צווייטען טאג אין ביתהמדרש נפטר
געווארען און דער קראקאווער רב מיט אלע געסט זענען געווען
אויף זיין לוייה, און דער אלטער, זאגט מען, איז געווען ר' לייב
שרה'ס...

א כבא איז עס...

נסים אויפ'ן ים.

אין דער מדינה האלאַנד, אין אַ האַלב איינגעזונקען הייזעל
 ביים ברעג פון ים, האָט געוואוינט אויך אַ שטומע נשמה — אַ
 אידישער פישער מיט'ן נאָמען „סאַטיע“. אפשר נאָך אַן עלטער-
 זיידען סעריה; נאָר פון דעם האָט ער נישט געוואויסט, ער האָט
 בכלל זעהר וועניג געוואוסט פון אידישקייט. פון אבות אבותיו
 אַ פישער, פארברענגט טעג און יאָהרען אויפ'ן ים, געלעבט — איין
 איינציגע אידישע משפחה צווישען ניט-אירען, וואָס זאָל ער וויר-
 סען? סאַטיע כאַפט פיש, דאָס ווייב זיינס שטריקט נעצען און
 פיהרט די שטוב, די קליינע קינדער וואַלגערען זיך אין זאַמד און
 זוכען בורשטיג... און אַז סאַטיע געהט אויפ'ן ים און עס מאַכט זיך
 אַ שטורעם-זוינט, עס ווערט סכנות נפשות, האָט — נישט ער אויפ'ן
 ים, נישט דאָס הוינגעזינד אין שטוב, נישט געקאָנט אפילו קיין שמע
 ישראל מתפלל זיין... האָט סאַטיע געקוקט שטים אין הימעל אַרײַן;
 דאָס ווייב זיינס שלאָגט זיך אין קאָפּ אַרײַן, אַדער שלײדערט נאָר
 אפשר אַ בייזען בליק צום בייזען, פינסטערען הימעל אַרײַף, און די
 קינדער וואַרפען זיך אויפ'ן זאַמד און רופען גלייך מיט אַנדערע
 קינדער: סאַנטאַ מאַריאַ, סאַנטאַ מאַריאַ!

און פון וואַנען האַבען זיי געזאָלט וויסען מעהר? צופום געהן
 אין קהלה אַרײַן — איין ווייט, פאַהרען האָט די אַרעמע פאַמיליע,
 וואָס האָט קוים פרנסה געהאַט, נישט געקאָנט, און, אַחוץ דעם,
 לאַיט דער ים נישט אַוועק. סאַטיע'ס פאַטער, סאַטיע'ס זיידע און
 עלטער-זיידע זענען אומגעקומען אויפ'ן ים, נאָר אַזאַ כח האָט ער
 שוין, דער ים: ער איז דעם מענשענס געפעהרליכסטער שונא, און
 נאָנץ אַפּט אַ פאַלשער שונא, און — ליעב האָט מען איהם, און
 ציהען ווערט מען צוגעצויגען צו איהם ווי מיט צוואַנגען... און

מען קאן זיך פון איהם נישט אַפּרײסען, וויל מען לעבען אויף איהם
און אונטערנעהן אין איהם...

נאָר איין אידישער מנהג איז אין דער משפּחה געבליבען —
יום־כּפּוּר!

ערב יום־כּפּוּר אין דערפּריה האָט מען אויסגעקליבען דעם
גרעסטען פּיש, און די נאַנצע משפּחה איז געגאַנגען מיט'ן פּיש
אין שטאַדט אַרײַן, און אָפּגעגעבען האָט מען דעם פּיש דעם קהל'—
שען שוּחט, ביי וועלכען מען פּלעגט פּאַרפּאַסטען און עסען נאַכ'ן
תּענית.

איבער'ן מעת־לעת פּלעגט די משפּחה זיצען אין האַלענדישען
מקום־קדוש, צוהערען זיך ווי דער כאָר זינגט, ווי דער אַרגעל
שפּילט, ווי דער חזן זאָגט אויף זײַן אופן און שטייגער... פּאַר
שטאַמען אַ וואָרט האָט מען נישט. געקוקט האָט מען נאָר צום
אַרום־קודש, צום פּרעדיגער אין דער גאַלדענער יאַרמולקע. האָט
זיך די גאַלדענע יאַרמולקע אויפּגעהויבען, האָט מען זיך אויך אויפ־
געשטעלט; האָט זיך די גאַלדענע יאַרמולקע אַראָפּגעלאָזט, האָט
מען זיך צוריק געזעצט. טײלמאַל פּלעגט סאַטיע פּאַר מידקײט
איינדרײַמלען, האָט איהם אַ שכן מיט אַן עלענבויגען צום אויפ־
שטעהן געוועקט...

אַט דאָס איז געווען דער גאַנצער יום־כּפּוּר. אַז עס איז אַ
יום־הרדײַן, אַז אַ פּיש אין וואַסער ציטערט, און וואָס אין הימעל טוט
זיך, — פּון דעם האָט סאַטיע נישט געוואוסט. עס איז ביי איהם
אַ מנהג געווען, יום־כּפּוּר צו הערען כאָר און אַרגעל און נענע
סעו, און אַז נאָך „נעילה“ (ער האָט אפילו נישט געוואוסט, אַז
עס הייסט „נעילה“) געהט מען צום שוּחט אויף וועטשערע... אַסך
מעהר האָט דער שוּחט אַלײַן אפּשר אויך נישט געוואוסט — האָט
לאַנד!

און באַלד נאַכ'ן שוואַרצען קאַפּע, פּלעגט סאַטיע מיט'ן ווייב
און מיט די קינדערלעך זיך אויפהויבען, געזענען זיך מיט'ן שוּחט
און זײַן הויזגעזינד, און אַנווינשעווען זיך, און אַוועקגעהן און
וואַנדערען אַ נאַנצע נאַכט צום ים. נישט „אָהיים“ פּלעגט מען זאָגן
גען, נאָר — „צום ים“.

און אויפהאלטען לאָזט מען זיך נישט.
 — סטייטש, — טענה'ט דער שוחט מיט דער שוחט'קע: —
 איהר האָט דאָך אפילו די שטאָרט נישט געזעהן.
 פאַרקרימט זיך סאַטיע:

— די שטאָרט!
 קיין בעל-דברן איז סאַטיע נישט; דער ים לערענט שווייגען,
 נאָר די שטאָרט האָט ער פיינט. ענג, אַהן לופט און אַהן הימעל. אַ
 פאַסיקעל צווישען דאָך און דאָך... אויפ'ן ים אַבער — אַ רחבות...
 עס אטעמט זיך...
 — עס איז דאָך אייער שונא... אייער טויט! — טענה'ט מען
 צו איהם.

— אַבער אַ גוטער טויט!
 ער וויל האַבען זיין פאַטערס און זיין זיידענס סוף — איינ-
 געשלאָנגען ווערען געזונטערהייט פון ים, נישט קרענקען און גוסס'ען
 אַ צייט לאַנג אויף אַ בעט... הערען ווי מען וויינט... און דערנאָך
 באַגראַבען ווערען... איז דער האַרטער ערד... ברר!
 קאַלט ווערט איהם, אַז ער דערמאַנט זיך פון אַזאַ קבורה...
 און מען געהט צופּוס אַהיים, צום ים...
 און אַז מען געהט צופּוס איבער נאַכט, און עס הויבט אַן
 גרויען דער טאָג, און מען דערזעהט דעם גאַלדענעם אַפּגלאַנץ פון
 זאַמדיגען ברעג, און דערנאָך בליצט-אויף דער שפיגעל פון ים, דער-
 פרעהט מען זיך, פאַטשט מען מיט די הענט...
 אַ חתן מיט אַ כלה פרעהט זיך נישט אַזוי...
 און אַזוי געהט עס פון יאָהר צו יאָהר...
 עס בייט זיך דער פישער, זעלמענער — דער שוחט; מנהג
 בלייבט מנהג.

און דער מנהג איז אַ סכּום הכולל פון פאַסטען, כאַר און אַר-
 געל, אויסגעמישט מיט'ן גרויסען פיש צו דער וועטשערע נאָך
 נעליה ביים שוחט, מיט'ן געזעגענען אין אַנווינשען זיך...
 דאָס אַלץ צוזאַמען איז דער איינציגער פאַדים, וואָס בינדט
 צו סאַטיע'ן צום כלל ישראל...

ויהי היום, איינמאל פאַרטאָג, קוים גערויטעלט האָט זיך דער

מזרח, שטייל וועקט זיך אויף דער ים, קוים ער אטעמט, קוים עס הערט זיך זיין ברומען, ער ציהט זיך פויל און נאך פאר'חלומ'ט אויס, און ציהט זיך איין... ווארניט-וואו פלאטערט אין דער בלווי ער לופט א ווייסע פאר פליגעל, שרייט-אויף אן עוף... און ווייטער שטייל... שטיילע גלאנצען פליהען איבער'ן ים, גאלדענע פלעקען גליי משען זיך איבער'ן געלען זאמד, פארמאכט זענען די שיפער-שטייב לעך איבער'ן ברעג, נאך א טיר סקריפעט, — סאטיע געהט ארויס... ערביי-ספור איז היינט, פרום און ערנסט איז זיין פנים. שטייל לויכטען איהם די אויגען: ער געהט טון א מצוה, כאפע: א פיש אויף יום-כפור!

און ער געהט צום שיפעל צו און נעמט אן די קייט, מיט וועל' כער עס איז נעווען צוגעבונדען צום בארט. די קייט קלינגט, און קולות דעהערען זיך רעכטס און לינקס:
— ניט'ע, ניט'ע!

דאס רופען צו איהם די שכנים, וואס האבען ארויסגעשטעקט די קעפ פון די קליינע פענסטערלעך.

רוהיג און שטייל ליגט ווייט און ברייט אויסגענאסען דער ים, צוזאמענגענאסען מיט'ן זויס פון פריש-מארגענדיג לאכענדיגען, פרעהליכען הימעל... קוים ער אטעמט, דער ים, קוים ער רונצעלט זיך ביים ברעג, און ווי ביי א גוטער באבען, טאנצען ליכטיג-גלאנצ-צענדיגע שמייכלען צווישען די רונצעלען... און עפעס מורמעלט ער, א באבע-מעשה דערצעהלט דער ים די ציאוארפענע, מיט לאנגע וואסער-פלאנצען, ווי מיט האר באוואקסענע שטיקער פעלזען, אין ער גלעט זיי איבער די האר שמייכלענדיג, שפילענדיג — דער פיר שער אבער קען בעסער דעם ים, און ער גלויבט איהם נישט.
— ניט'ע...

דער ים וויגט זיך און וועט זיך צואוויגען, און פלאצען וועט דער ליכטיגער שפיגעל, און פון שפיל וועט ווערען אן ערנסט, פון שטיילען ברומען — געשריי און געפילדער, און פון רונצעלען וועלען אויפשטעהן וואלען, וואס וועלען שלינגען שיפלעד און שיפען, ווי קליינע פישלעך דער לויטן...
— ניט'ע...

און א בארוויסער אלטער מאן, מיט א פלאטערדיגען גרויען קאפ און א היטעל, מיט אן איינגעשרומפטען פנים, ווי דער ים.

נאָר אַהן זיין פּאַלשען, זיסען שמייכעל, — קומט אַרויס פון אַ
שטיבעל, נעהט צו סאַטיע'ן צו און לענט איהם אַרויף די האַנט
אויפ'ן אַקסעל:

— זעה!

און ער ווייזט איהם א קליין שוואַרץ פינטעלע, וואָס נאָר אַ
פּיישעראויג קאַן דערזעהן, אויפ'ן זויס פון הימעל.

— פון דעם וואַקסט אַרויס אַ וואַלקען...

— כ'וועל פריהער צוריק אין דערהיים זיין, — ענטפערט
סאַטיע — איין פּיש וויל איד נאָר כאַפּען.

און ערנסטער ווערט דאָס פנים ביי זיין אַלטען שכן:

— האַסט ווייב און קינד, סאַטיע!

— און אַ נאָט אין הימעל! — ענטפערט סאַטיע מיט כּטחון —
ער נעהט ז י י ז מצוה טון... און ער שטופט אַפּ דאָס שיפעל
און שפּרינגט אַרײַן...

און לייכט ווי אַ פּעדער טראַגט זיך סאַטיע'ס שיפעל איבער'ן
ים, און דער ים וויינט עס אַרום, זיס-ברומענדיג, אַזוי ליעבליך, און
זוימט עס און וויקעלט עס אַרום מיט די שענסטע פּערעל, וואָס ער
פאַרמאָגט — און דער אַלטער פּישער שמעהט אויפ'ן ברעג און
מורמעלט:

— סאַנטא מאַריאַ, סאַנטא מאַריאַ!

לייכט טראַגט זיך סאַטיע'ס שיפעל איבער'ן ים — נעשיקט
וואַרפט סאַטיע אַראָפּ זיין נעץ, און שווער און שווערער ווערט די
נעץ, און מיט אַלע כּחות ציהט ער זי קוויט-קוויט אַרויס און געפינט
אין איהר וואַסער-פּלאַנצען, ים-שטערען, — נאָר נישט קיין איינ-
ציגען פּיש...

דער אַלטער פּישער אויפ'ן ברעג האַט דאָס שיפעל שוין פאַר-
לוירען פון אויגן. סאַטיע ציהט שוין צום דריטען מאַל און צום
פּיערטען מאַל אַרויס די נעץ: נישט לייכט איז זי אַרויסצוציהען,
אַלערליי וואַסער-פּלאַנצען האַכען זיך אין איהרע אויגען פאַרפּלאַכ-
טען — נאָר קיין איינציגער פּיש...

און דער ים וויינט און צוואוינט זיך וואָס אַמאָל שטאַרקער,
און אויפ'ן הימעל איז שוין אַרויפגעשוואומען די זון, נאָר פּייכט

איז איהר גלאַנץ — אַ פאַרוויינטע זון; און דאָס שוואַרצע פינטע
לע אין עק הימעל האָט זיך אויסגעצויגען אונטערדוילעכע אונטער
דער זון, ווי אַ ברוינע שלאַנג, און ווערט טונקעלער און טונקעלער,
און רוקט זיך צו דער זון...

עס איז שוין האַלבער טאָג, און סאַטיע שווימט און שווימט,
פרואווט און פרואווט דאָס מזל. —

— גאָט, טראַכט ער, וויל נישט, איך וואָל דאָס יאהר מקיים
זיין די מצוה, מען מוז צוריק! און טרויעריג ווערט איהם אויפ'ן
האַרצען: ער האָט געמוזט עפעס זינדיגען געגען גאָט, וועלכער באַ-
וויליגט ניט הייזאָהר זיין קרבן. און ער נעמט דעם רודער פעסט
אין דער האַנט אַרײַן און וויל שוין אויסדרעהען דאָס שיפעל צוריק,
נאָר אין דער זעלבער רגע באַקומט ער אַ שפּריץ אין פנים אַרײַן,
און ער דרעהט זיך אויס און דערזעהט, ווי אַ גרויסער גאַלדענער
פיש וואַרפט זיך, שפילענדיג, איבער'ן ים און שפּריצט מיט'ן וויי-
דעל איבער'ן וואַסער.

עה! דעם פיש מוז ער כאַפּען, דעם פיש האָט איהם גאָט באַ-
שערט, גאָט, וואָס האָט זיין עגמת־נפש געזעהן, זיין בענקען, מקיים
צו זיין די מצוה. — און ער דרעהט צוריק אויס, און יאָגט נאָר
דעם פיש...

און דער ים איז שוין צואוויגט, כוואַליעס הויבען זיך העכער
און העכער... אַ האַלבע זון איז שוין מיט אַ וואַלקען באַדעקט, בונד
מען ווייסע שטראַלען רייסען זיך קווער אַהער פון הינטער'ן וואַל-
קען, און דער פיש שווימט איבער די פלייצעס פון די כוואַליעס,
און סאַטיע'ס שיפעל נאָר, נאָר... אין פאַרשוואַנדען ווערט פלוצ-
לונג דער פיש, צווישען איהם און סאַטיע'ס שיפעל הויבט זי אויף
אַ וואַל, אויפגעבלאָזען, אויפגעיאָגט פון ווינט...

— עס נאָרט מיר, עס בלענדט מיר די אויגען! — טראַכט
סאַטיע און וויל ווייטער אויסדרעהען דאָס שיפעל און שווימען צו
ריק. אין דער זעלבער רגע לעגט זיך אַבער די כוואַליע, ווי זי
וואַלט מיטאַמאָל איינגעזונקען געוואָרען; כמעט צום שיפעל צו
שווימט צו דער פיש און קוקט אויף איהם מיט גרויסע אויגען,
גלייך ער בעט זיך: נעם מיר, נעם מיר... זיי מקיים מיט מיר די
מצוה, זיי מיר מזכה מיט איהר... — פאַרלוירען ווערט דער פיש! אַ

נייע כוואַליע שווימט אויף צווישען איהם און דעם שיפעל, און עס הויבט זיך ווידער אָן דער „ירגזון“ פון ים! נישט קיין לעבליד ליעדעל זינגט ער, דער ים, ער כעס'ט זיך: אַ העזע, אַצינד אויף איהם צו שווימען! אויף זיינע כוואַליעס צו טרעמען! און גלייך זי וואַלט זיך פאר'ן ים דערשראָקען, באהאלט זיך הינטער'ן וואַל-קען די זון... אויף דעם, זעהט אויס, האָט נאָר געוואַרט דער ווינט — ער איז באַפרייט געוואָרען, און צוואַנגט זיך מיט אַן אויס-געלאַסענעם צאָרן, און ער שמייסט, און פאַטשט ווי מיט ריטער, און רייצט נאָך מעהר אויף דעם ים, און דער ים ברויזט און קנאַקט, גלייך טוויזענטער באַסען שפּילען אין זיינע געדערס, קע-סעל־פּויקען — אין זיינע כוואַליעס...

— אַהיים, אַהיים! — קלאַפּט ביי סאַטיע'ן דאָס האַרץ, און ער נעמט צוזאַמען די נעצען אין שיפעל אַרײַן, און כאַפּט שטאַרקער אָן דעם רודער, און אַרבייט מיט אַלע קרעפטען. די אַדרען אין דער האַנט ווילען פּלאַצען. ווי אַ הוילע נוס וואַרפט זיך דאָס שיפעל אויף און אַפּ איבער די כוואַליעס, פאַרשוואַרצט איז דער הימעל, ברוין־צאַרניג דער צובראַכענער ים — און ער אַרבייט אַליץ — אַהיים, אַהיים...

פּלוצלונג דערזעהט ער, עפעס שווימט צו איהם צו פון דער זייט — אַ מענשליכער קערפּער שווימט, אַ דערטרונקענער — אַ פרוי איז עס — פאַר איהר שווימען די האַר, שוואַרצע האַר — זיין ווייב האָט אַזוינע האַר... פון אונטער די האַר באווייזען זיך ווייסע הענט — זיין ווייב האָט אַזוינע הענט... און אַ קול רופּט: — ראַטעווע! — זיין ווייבס קול... די מוטער פון זיינע קינדער... זי האָט איהם געמוזט נאַכשווימען אויפ'ן צווייטען שיפעל. זי טרינקט זיך, זי רופּט נאָך זיין הילף...

און ער דרעהט דאָס שיפעל אויס רעכטס און וויל צו צום קער-פּער, — דער ים לאַזט נישט! כוואַליעס הויבען זיך אין דער מיט, דער שטורעם רייסט און וואַיעט — נאָר אין דעם שטורעם הערט ער איהר קול: — העלף! העלף! סאַטיע, העלף!...

און ער שטרענגט אָן די לעצטע קרעפטען צוצושווימען, און אַט איז ער שוין נישט ווייט פון ווייסען פּלעק; די האַר זעהט ער שוין נישט, נאָר דאָס שווימענדיגע, זינקענדיגע קלייד... מיט'ן רודער צו דערלאַנגען... נאָר אין דער מיט, צווישען איהם און זיין ווייב,

הויבט זיך אויף אַ וואַל, שטויסט זי אָפּ אין איין זייט, דאָס שיי-
 פעל — אין דער צווייטער — — —
 — אַ פאַרבליענערניש! — טראַכט ער, זיך דערמאַנענדיג, אַז
 דאָס זעלבע האָט ער געהאַט מיט'ן גאַלדענעם פיש; און נישט ווי-
 לענדיג וואַרפט ער אַז אויג צום ברעג, זעהט ער, ווי עס לייכט זיך
 שוין אין די פישערהייזלעך די פענסטער!
 — יום־כּפור! — דערמאַנט ער זיך, און לאַזט פּלוצלונג
 אַרויס דעם רודער פון דער האַנט.
 — טו מיט מיר, — שרייט ער צום הימעל אַרויף, — וואָס
 דו ווילסט, יום־כּפור רודער איך נישט!...
 און דער ווינט רייסט, אין כּה־הקלע וואַרפען די כּוואַליעס
 דאָס שיפעל; און סאַטיע, ווי ער האָט אַרויסגעלאָזט דעם רודער
 פון דער האַנט, אַזוי זיצט ער רוהיג, און קוקט מיט אַפּענע אוי-
 גען אַמאָל צום פאַרשלאָסענעם הימעל אַרויף, אַמאָל צום קאַכענדיג-
 שווימענדיגען ים אַראָפּ.
 — טו מיט מיר, גאָט, וואָס דו ווילסט! זאָל דיין רצון גע-
 שעהו...
 פּלוצים דערמאַנט ער זיך אַ ניגון פון כאַר, אונטערגעהאַלטען
 פון אַרנעל, אין ער הויבט אַז נאַכצוזינגען דעם ניגון. די דאָזיגע
 שטומע נשמה האָט נאָר דאָס איינציגע לשון צו רעדען מיט גאָט—
 און ער זינגט. דער הימעל ווערט שוואַרצער און שוואַרצער, די
 כּוואַליעס הויבען זיך העכער און העכער, שאַרפּער נאָך בלאַזט דער
 ווינט... דאָס שיפעל וואַרפט זיך באַרד־אויף, באַרד־אָפּ, איין כּוואַליע
 וואַרפט עס צו דער צווייטער... איינע רייסט איהם אַרויס און
 שליידערט איהם אַוועק דעם רודער, אַ צווייטע קומט אַז פון הינד
 טען און יאָגט זיך נאָכ'ן שיפעל מיט אַז אַבען מויל... דער ווינט
 רייסט ווי טויענטער וועלף — און אין דעם גערודער אַריין זינגט
 סאַטיע דעם ניגון פון „מי ינוח ומי ינוע“... ווי דער כאַר, אונט-
 טערגעהאַלטען פון אַרנעל...

די כּוואַליע שלאָגט אין שיפעל אַריין. סאַטיע וויל שטאַרבען
 זינגענדיג, נאָר דאָס שיפעל קעהרט זיך איבער, אַבער סאַטיע'ן איז
 נאָך דער טויט נישט באַשערט...
 צוויי ווייסע געשטאַלטען, ווי פון נעבעל געוועכטע, געהען,
 האַלטענדיג זיך ביי די הענט, באַרוועס, מיט צופּלאַסענע האַר און

לייכטענדיגע אויגען, איבער'ן ים, און ווי סאטיע דרעהט זיך איך
 בער מיט'ן שיפעל, קומען זיי צו, הויבען איהם אויף, נעמען איהם
 צווישען זיך, און געהען מיט איהם אונטער די ארעם, און טרעטען
 מיט איהם איבער די כוואליעס, ווי איבער בייטען און בערגלעך.
 און פיהרען איהם אזוי געארעמט צווישען ווינט און געטומעל. ער
 קוקט און וויל רעדען, עפעס פרעגען וויל ער — נאָר זיי זאגען
 איהם :

— זינג בעסער, סאטיע, זינג! דיין געזאנג וועט נוכר זיין
 דעם צאָרן פון ים...

זיי געהען מיט איהם, און סאטיע הערט, ווי דאָס שיפעל זיינס
 געהט איהם נאָך... ער דרעהט זיך אום — דאָס שיפעל מיט דער
 נעץ, און איז דער נעץ איז פאָרוויקעלט דער גאלדענער פיש...
 און אז זיי האָבען איהם צוגעפיהרט צום ברעג און געלאָזט
 איהם אַהיים, האָט ער געטראָפּען ביי זיך דעם שוחט מיט דער
 שוחט'קע...

אין שטאָרט איז אַ שרפה געווען, זענען זיי געקומען צו איהם
 צו נאַסט...

האָט מען געקוילעט דעם פיש, און — מנהג איז געבליבען
 מנהג...

מלוה-מלכה

איד וויל אייד דערצעהלען א שעהנע, וואונדערליכע מעשה :
פון דער פיערטער סעודה פון שבת קודש — מלוה מלכה,
וואס דוד המלך, עליו השלום, האט מתקן געווען...
פון א פשוט'ען עהרליכען איד, וואס האט אויף זיך גענומען
די מצוה פון מלוה-מלכה ;

פון יענע לייט, וואס האבען דוקא געוואלט אראפפיהרען דעם
איד פון זיין דרך, ער זאל כאטש איינמאל אין לעבען נישט קאנען
מקיים זיין די מצוה —

און ווי אזוי דער איד איז נצול געווארען פון זייערע הענט.

און א מעשה איז עס מיט א מוסר-השכל :

דער פשוט'ער איד וועט זיך דרש'ענען א קל-וחומר : מה
דאך אזא קליינע מצוה, שאדם (וואס א מענש) דש (טרעט) בעקביו
(מיט זיינע טריט) מאכט אזא רושם, ברענגט צו אזא נסיון. אג-
דערע, גרעסערע מצוות, אויף וועלכע די וועלט שטעהט באמת, על
אחת כמה וכמה.

און דער יודע חזן, וואס האט א ידיעה אין-ענין פון סעודת דוד
המלך, עליו השלום, — דעם וועט דאס גאר אויפגעהן א ליכט אין
די אויגען !

ער וועט, נעמליך, זעהן באשיינפערליך, ער היכן הרברים
מגיעים, און וואס א נדר, וואס א איד נעמט אויף זיך, באטייט—
ווי מען וועט, בעזרת השם, זעהן פון גוף המעשה.
און אצינד הויב איד אז :

1.

פארצייטענס, איז א גאליצישען שטעדטעל אין קיר"ה זענען
געווען צוויי שותפים.

תבואה-סוחרים זענען זיי געווען; היבשע תבואה-סוחרים :

געפיהרט גרויסע פאדריאדען פאר'ן מלכות, געהאלטען אייגענע פערד און וואגען, און א יונג — א שמייסער. און צוויי מויערען געהאט אין שטאדט, יעדערער זיין מויער.
און די שותפים, וואס זענען געווען גלייך אינ'ם מסחר, זענען נישט גלייך געווען אין יהדות.

אין נעמליך איינער פון די צוויי שותפים געווען א חסיד, א ירא שמים און א למדן א גרויסער דערצו, און דער צווייטער — אזוי, א פשוט'ער איד, אן עהרליכער מאן.

פלעגט דער שותף דער למדן זיצען אין דער היים על התורה ועל העבודה און קוים אפשפארען א שעה צי צוויי שעה אין טאג אויף עצות און חשבונות מענין המסחר. און דער צווייטער פאר דאס, דער פשוט'ער איד, פלעגט א גאנצע וואך באדען זיך אין עסק.

פאהרט מען א גאנצע וואך ארום: פון פויער צו פויער, פון פריץ צו פריץ — אויפקויפען קארן; אין די מיהלען אריין — מאלען דאס קארן; אויף די פונקטען דערנאך, צוצושטעלען די מעהל פאר די חיילות.

און די חיילות זענען צוואוארפען אין דער גאנצער סביבה, איבער אלע דערפער, — פלעגט טאקע דער איד אהיים קומען קוים צום מרחץ אויף שבת.

און וואס האט ער, אומשטיינס געזאגט, פון שבת? קוים ער קאן מקיים זיין די מצוה פון „שינה בשבת תענוג“... אויס מענטש קומט ער אהיים.

מיד, און דער גאנצער „הרהא“ אין קאפ.

ווייס דאך אבער א איד, וואס דער תוך און דער עיקר אין. געהט ער און נעמט אויף זיך די מצוה מקיים צו זיין ברוב פאר והדר די מצוה פון מלוה-מלכה!

צו דער מלוה-מלכה פלעגט דער שותף דער חסיד קומען זעהר זעלטען: א פאר מאל אין יאהר, שלא לבייש.

ער פלעגט בעסער זיצען צווישען זיינס גלייכען אין שטיבעל, און עויסן זיין אין זיינע זאכען.

פאר דאס פלעגען קומען א נ ד ע ר ע שעהנע אידען, אפילו לומדים און אזוי ארעמע לייט, וואס פלעגען אפשר א גאנצע וואך

ווארטען אויף דער מלוה-מלכה, זיך כאַטש איינמאַל אַנצועסען זאָט.

און באַלד טאַקע נאָך הברלה, דער פשוט'ער איד זאָגט זיך „ויתן לך“, זינגט זיך זמירות (פון געשעפט, ביז נאָך דער מלוה-מלכה, רעדט ער נישט), און אין קיך ברענט שוין א פייער, וועל-גערט מען שוין פרישע לאַקשען, קאַכט מען פרישע פיש, זענגט מען אַפּ פרישע עופות, וואָס מען האָט נאָרוואָס געבראַכט פון שוואַט. — אַביסעל משקה וועט, פארשטעהט זיך, אויך נישט פעהל לען — אויף א נביר'שער חתונה דאַרף מען נישט — נישט שענער, נישט בעכער...

און ביי דער מלוה-מלכה איז ששון ושמחה.
ווייס-געדעקטע טישען, אז עם בלאַנקט. אויסגעשטעלט כלי כסף וזהב, אלערליי קאלירטע גלעזערנע כוסות, ווי צו'ן א סדר. און ליכט אַנגעצונדענע אַסד: הן אויפ'ן טיש אין די זילבערנע ליכטער, הן ארום די ווענט אין די זילבערנע העסען.
און די בני בית מיט די אורחים זעצען זיך ארום, אנשים לחוד ונשים לחוד. די מענער אין בגדי שבת ויו"ט, די ווייבער אין טייערע קליידער, אבנים יקרות ותכשיטין, און מען עסט, און מען טרינקט, און מען רופט: דוד המלך, עליו השלום, חי וקים!
און — מען לאָזט זיך א טענצעל...
מן הסתם געפעלט עם נישט יענע לייט!
האַט מען אויף דעם עהרליכען איד אין זיין מלוה-מלכה אַן אויג.

2.

ויהי היום — עם איז געקומען א צייט, און די שותפים זענען געשטאַנען אין א גרויסער סכנה.
געהאַט האָבען זיי א גרויסען פאַדריאד, אויף כמה וכמה אלפים כור קמה פאַר'ן חיל אין דער סביבה, און אין קאַנטראַקט, וואָס מען האָט געמאַכט מיט'ן מלכות, איז געשטאַנען, ווי דער סדר-עולם איז, שחור על גבי לבן, א תנאי, אז אויב, חסד-שלום, מען וועט עובר זיין איין טערמין פון שטעלונג, וועט ווערען פאַר-פאלען דער גרויסער זאַלאַג, און דאָס מלכות וועט נאָך צונעמען ביי די שותפים זייערע מויערען, מיט'ן כלי בית און אַלע מטלעלין.

ביז פערד און וואַגען; און האָט נאָך פראַווי, ווי פארצייטענס דער
מנהג איז געווען, זיי אליין צו נעמען און ווארפען אין קייטען אַרײַן.
און פארשיקען, וואו דער פעפער וואקסט...
און געווען איז עס פונקט נאָך א שוואַכען ווינטער; געלעגען
אַן ערד — אַ נאַקעטע. אַהן שניי. דער זאַמען פון קאַרן איז אויס-
געלופטערט געוואָרען —
איז נאָך וועניג?

לאַזט זיך נאָך, באַלד נאָכ'ן ווינטער, ארויס א קול, אז קיר"ה
איז זיך מכין לַמַּלְחָמָה געגען תּוֹגֵר! ווערט ג אַ ר נאָלד און
טאַלער קאַרן! און נישט בנמצא.

איין פריץ אין דער סביבה, א שררה א גרויסער, האָט יאָ
עטליכע הונדערט קארץ קאַרן, און נישט צוצוטערטען. ער האָט
געלאָזט זאַגען, אז אויב מען וועט איהם נישט ברענגען א דריי, צי
גאָר אַ פיער-פאַכיגען פרייז פאַר'ן קאַרן, וועט ער אַרויסטרייבען
פון פאַלאַץ, נאָך אַנרייצען די כלבים...

מיט איין וואָרט — סכנות נפשות: בדיל הדל, און נאָך פאַר-
פאַלען צי ווערען אויף כף הקל...

מילא, איז דאָך אבער אַ איד געוואוינט צו צרות, צו סכנות
נפשות, איז דאָך אויף דעם פאַראַן בטחון... זיצט זיך מוצאי-שבת
קודש דער שותף דער לַמֶּדֶן אין שטיבעל און הערט און דערצעהלט
מעשיות פון לאַדירער. און דער שותף — דער עהרליכער, פשוט'ער
איד — וואָרט אויף דער מלוה-מלכה, און אויף אורחים, און געהט
זיך אַזוי אויף און אַפּ איבער דער שטוב, און ברומט זיך די
אליהו'ם...

און ווי ער ברומט אַזוי די אליהו'ס, דערהערט ער פלוצלונג
פון דרויסען א געזעצערײַ איבער'ן ברוק אין גאס; די שויבען
קלינגען אונטער: א רייטער יאַגט זיך צו צום הויז.
וואָס קאַן עס זיין? א רייטער פון פאַלק? אצינד? פאַר
מלוה-מלכה?

אַ רגע כמימרא — דער רייטער איז שוין פאַר'ן הויז. ער
שפרינגט שוין אראַפּ פון פערד, בינדט עס צו ביים ציימעל צום
דראַנג פאַר דער שטיב, ער עפענט שוין די טיר — דעם שותפ'ס
ווייב רעדט שוין צו איהם.

ער, פאַר מלוה-מלכה, ריהרט זיך נישט פון אַרמ.

ווייזט זיך אויס: עס איז נישט פון פאלק — עס איז א שטאָר-
 פעט פון א פריץ. טאָקע פון גרויסען שררה, וואָס האָט דאָס קאַרן
 — אַ בריף האָט ער איז גרויס איילעניש געשיקט. און דער בריף
 איז א ישוּעה פון הימעל: באשר בכז, דער פריץ איז פלוצלונג גע-
 רופען געוואָרען קיין וויען, תיכף ומיד צו קומען צום מלכות, האל-
 בער נאכט מוז ער ארויספאָהרען, נו — פעהלט איהם הוצאות הדרך
 (פריצים האָבען קיינמאָל קיין באָרען גראָשען נישט). על כן, אויב
 „יאָש“ (יוסף האָט דער איד געהייסען, מילא: יוסף—יוסף, יאָש...) —
 אויב יאָש וועט תוך כדי דבור קומען מיט מזומנים, קריגט ער דאָס
 קאַרן בחצי חנם. אַ מקח, וואָס מען הערט עס נישט אין גרעסטען
 זול.

האָט די אידענע איבערגעלייענט דעם בריף אין דער ערשמער
 שטוב, פאלט זי אריין מיט דער בשורה צום מאן, לויפענדיג צו דער
 צווייטער שטוב, שרייט זי אין קיך אַריין צום משרת, ער זאָל גע-
 שווינד איינשפאנען פערד און וואַגען און —

— הערסט, מיין מאן!

ווייל דער מאן אָבער נישט הערען.

שרייט זי אויס די בשורה אויף א קול:

— כאפ, מיין מאן, פאָהר!

להר"ם! מיין אידעל ווייל פאר „מלוה-מלכה" נישט פאָהרען.

ער וועט צוליעב מסחר נישט מבטל זיין זיין מצוה, נישט עובר זיין
 אויף א נדר!

דער אידענע געפעלט עס אפילו; פונדעסטוועגען זאָגט זי:

— נאַרעלע איינער, אינגאנצען אַ מייל וועגס, און די פערד

זענען אויסגערוהט... און דאָ שאַכט מען ערשט די פיש, מען איז

נאָר נישט צוריקגעקומען פון שוחט... וועסט נאָר, אי"ה, צוריק-

קומען צו דער צייט... און ווען אַביסעל שפעטער? —

ענטפערט דער מאן יוסף, אַז ר מלוה-מלכה מאַכט ער

קיין מחסריב נישט.

זאָגט זי, אַז זי וועט שיקען נאָכ'ן שותף. אַז עהרליכער איד,

אַ למדן, זאָל ער זאָגען...

און איידער זי רעדט ארויס דאָס וואָרט — אַצבע אַלקים!

דער שותף דער חסיד איז פונקט געקומען צו מלוה-מלכה.

הערט ער, דער למדן — דער חסיד, וועגען וואָס עס געהט.

לאַכט ער! — פּע, זאָגט ער, אַפּשטויסען בידיים א ישוּעה פּון זיין
ליעבען נאָמען? און — א דבר האבוד, און אַזאַ נס! משונע מיינע
שונאים!”

הויבען זיך אַז צוזאַמענצוקומען אורחים. העלפּען זיי אונטער:
כאשיינפּערליך, א גאַט-זאָך!

ווערט דער פּשוט'ער עהרליכער איד בטל ומבוטל פאר די לייך
טישע אורחים, דער עיקר פּאַר'ן שותף דעם ירא שמים, דעם חסיד
און דעם גרויסען למדן; בפרט אז דער רופט זיך נאָך אויס, אַז ער
פּאַהרט מיט.

דערווייל פּאַהרט, פּאַרכיי פאר דער טיר, דער וואָגען מיט'ן
קנאַק. דער יונג שפּרינגט אראַפּ, גלייכט אויס דאָס געזעס; דער
חסיד כאַפּט זיך ארויף און זיצט שוין. דער פּשוט'ער עהרליכער
איד קריכט ארויף — הייסט מען דעם שטאַפּעט רייטען פּאַראוים,
רייט ער. הילכט ווייטער די גאס פון די טריט פון פּערה. שפּרינגט
אַרויף דער שמייסער אויף דער קעלניע, נאָך אמאָל א קנאַק מיט
דער בייטש, די בני בית מיט די עטליכע, שוין אַנגעקומענע אורחים
רופּען נאָך: אין א מזל'דיגער שעה! דאָס ווייב: פּאַהר געזונטער
הייט און קום געזונטערהייט! דער וואָגען ריהרט. דער פּראַססער
איד — דער שותף לאַזט אראַפּ דעם קאַפּ. עס צופּט איהם עפעס
ביים האַרץ, עפעס שלעכטע נביאות זאָגט איהם דאָס האַרץ, נאָר
ער שעמט זיך אויסצוואָגען דעם למדן, — זיפּצט ער אַפּ און
שווייגט.

די אורחים מיט די בני בית זענען צוריק אין שטוב אַריין,
זינגען זמירות...

3.

און נאָר איננאַנצען איז דעם פּראַססען אידו'ס האַרץ קיין
שער נביא נישט געווען...

אַרויסגעפּאַהרען זענען זיי אין א לבנה-נאַכט: שטערען כּחול-
הים. אבער קוים האַבען זיי געהאַט די שטאַרט הינטער זיך, האַט
זיך דער הימעל פּאַרוואַלקענט. טונקעל איז געוואָרען און וואָס
אַמאָל טינקעלער.

דער רייטער איז שוין לאַנג פּאַרשוואַנדען געוואָרען; אַ

פריצ'יש פערד! די פערדס־טריט הערען זיך נאך א וויילע און — פארהילכען!

דערווייל ווערט נאך מינקעלעך, עס הויבט אן בלאָזען א צפון־ווינט און יאָנט אַז נ י י ע עננים. די שטערען לעשען זיך, איינס נאכ'ם אנדערע ווי קליינע קינדער־לאַמטערענדלעך פון ווינט. עס ווערט הישר, מען פארלירט דעם וועג, מען שניידט זיך עפעס אַרײַן אין א וואַלד, אויפ'ן וועג דאַרף גאָר קיין וואַלד נישט זיין; פון וואַנען האָט זיך גענומען א וואַלד?

דערווייל פאַרלירט דער יונג, דער שמייסער, די בייטש; שפּרינגט ער אראָפּ זוכען די בייטש. די פערד שלעפען זיך ווייִטער, דער שמייסער קומט נישט צוריק, מען רופט, ער ענטפערט נישט. דער אַרעמער פּראָסטער איד זיצט פאַר'חוש'ט און האַלב פאַר'חלש'ט פאַר שרעק. דער חסיד שפּרינגט אראָפּ זוכען דעם שמייסער, און ווערט אויך נעלם אין דער פינסטערניש. דער פּראָסטער איד ווערט שוין נאָר פאַר'חלש'ט; שטאַרקט ער זיך אבער, שטעלט זיך אויף, קריכט ארויף אויפ'ן געזעס, גלאַצט אין דער פינסטערניש אַרײַן מיט די אויגען — ער זעהט נישט.

ווייל ער שרייען, קאָן ער, פאַר גרויס שרעק, נישט אַרויס־ברענגען קיין קול. דערווייל שלאָגען אָן די פערד מיט'ן דישעל אָן אַ בוים; דער דישעל פלאצט, דער וואַגען קעהרט זיך איבער. דער איד פאַלט ארויס, צו זיין גליק — אויף אַ בערגעל גראָז. די פערד רייסען זיך אָפּ פון בוים, און אנטלויפען, משוגע פאַר שרעק, אין דער וועלט אַרײַן... עס הילכען א וויילע די טריט, די רעדער, און ווערען אויך פאַרזונקען אין חושך. און דער פּראָסטער איד הויבט זיך אויף איינער אַלײַן אין דער פינסטער, ער שטויסט קוים מיט די לעצטע כחות א קול פון האַלז אַרויס, שרייט; קיינער ענטפערט נישט. דער ווינט כאַפט דאָס געשריי און צוברעקעלט עס, און צומראַנט עס, און עס ווערט פאַרזונקען אין געפייפּעריי.

וואָס זאָל, נעכער, טון אַ איד? אין אַ פינסטערען וואַלד אייִנער אַלײַן איז ער; מי יודע וואָס פאַר אַ חיות רעות עס האַלטען זיך אויף אין וואַלד; אינ'ם געפייפּעריי פון ווינט, דאַכט זיך איהם. בריַלען זיי, די חיות...

ענטפערט ער איבער זיין נשמה צום בורא עולם: טו מיט

מיר, ווי דיין ווילען איז. — און הויבט אָן שטייל צו זאָגען ודוין. גרייט זיין האַרץ אַ איד.
און דער ווינט רוישט, ער הערט זיינע אייגענע ווערטער, זיין אייגענעם ודוין נישט; עס רוישט, פייפט און רייסט די בוימער, די צווייגען.

אבער אַט — צווישען די פונאַנדערנעריסענע צווייגען, גיט פלוצלונג, א בליץ. אויף א רגע כמימרא באווייזט זיך א ליכט... מילא, ותחי נפשו! עס מוז דאָך זיין דאָ ערגעץ אַ הויז! די צווייגען האָבען זיך שוין צוריק באהעפט, פאַרפלאַכטען אינ'ם חושך... הויבט ער אָן צו געהן צום אָרט, פון וואָנען דאָס ליכט האָט זיך איהם באווייזען... און ער איז גענאנגען, און גענאנגען, ביז גאָט האָט איהם געהאַלפּען, און ער איז צוגעקומען צו אַ הויז מיט אַ ליכטיגען פענסטער.

געלויבט איז זיין ליעבער נאָמען!

פונדעסטוועגען צוגעהן גלייך זוכען אַ טיר, האָט ער מורא. אַ קשיא אויף אַ מעשה: אַ הויז איז וואָלד, עס קאָנען זיין גולנים, עס קאָנען זיין יענע לייט, באהיט און באשירעמט זאָל מען זיין... ער וועט נאָר אַ בליק טון אין פענסטער... לאָזט ער זיך אַראָפּ אויף אַלע פיער, קריכט שטייל און פאַמעלעך צום ליכטיגען פענסטער צו, שטעלט זיך, פאַמעלעך און מיט גרויס האַרצקלאַפּעניש, אויף, בויגט זיך צו, קוקט אַרײַן, און דערזעהט דאָס, וואָס איד וועל אייך דערזעהלען איז פיערטען קאַפיטעל.

4.

אַ גרויסע שטוב האָט ער דערזעהן, און ער וואָלט געשוואוירן רען, זיין שטוב: אינמיטען שטוב שטעהט אַ טיש, פונקט ווי ביי איהם צו מלוה-מלכה. פונקט אזא טישטוד; פונקט, צו דער האַר, אזוינע כלים: זילבער, גאלד און קאלירט גלאַז. און טעלער אזוינע, זוי ביי זיין אשה, און אויף די טעלער די זעלבע מאכלים... און פונקט אזוי פיעל ליכט: הו אויפ'ן טיש איז זילבערנע ליכטער, הו ארום די ווענט איז זילבערנע העסען. און די ליכטער זענען זיינע, און די העסען, כהויה דערקענט ער זיי.
איז עס נישט אַ חלום? גיט ער זיך אַ צופ'ן ביי דער באַרד.

אַ ריס ביים אויער, אַ ביס אַרײַן אין פינגער. ניין, עס איז קיין חלום נישט!

און ביים טיש, צו איהם הינטער'ן פענסטער מיט'ן רוקען, זיצט א איד, — דאכט זיך, ער אליין! זיין קרומער אקסעל. רבנו של עולם, א חלום, צי א כשף, צי גלאט אזוי א פאר בלענדעניש?!

ווי עס איז, ער מוז אריינגעהן. סיי ווי סיי, א איד זיצט, א טיש צו מלכה-מלכה איז גערעקט; ער וועט געהן, מקיים זיין די מצוה.

און ער איז גובר די שרעק, רייסט קוים אָפּ די פיס פון דער ערד און געהט ארום הויז, טאַפט און געפינט אין דער צווייטער זייט, פונקט קעגענאיבער דעם פענסטער, א טיר! ער עפענט זי מיט א פארציטערטער האנט, דערזעהט דעם איד פנים אל פנים, עס הענגט דאָרט נישט קיין שפיגעל, ער זעהט דעם איד בחוש, און דער איד איז ער אליין: זיינע באַרד-אַר-פּאַות, זיינע ברעמען, זיינע אויגען, זיינע באַסען, און די יארמולקע מיט'ן קאַפּטאַן זענען זיינע... ער אליין איז עס.

און דער איד, דאָס הייסט, ער אליין, זיצט און קוקט אויף איהם מיט שטילשווייגענדיגע אויגען. נאָר פול מיט רחמנות'דיגער שטראַף; ווי איינער רעדט: וואָס האַסטו מיר, וואָס האַסטו, הייסט עס, דיר געטאַן? פון וואָנען פאַלסט עס דו אויס?...

ווייל ער פרענען, וואָס? קאָן ער ווייטער קיין קול פון האַלן נישט אַרויסרייסען, נאָר דאָס האַרץ זאַגט איהם: מבטל געווען מלכה-מלכה, עובר געווען אויף א נדר...

און ווי דאָס האַרץ זאַגט איהם אזוי, פאַרלירען פּלוצלונג די כלים אויפ'ן טיש זייער גלאַנץ און ווערען ווי פארטריבט; און די ליכט אין די לייכטער און העסען הויבען אַן טונקעל און טונקעלער צו ווערען, און ווערען באַלד טאַקע שוואַרץ — שוואַרצע ליכט ברעך נען! און דער איד, דאָס הייסט ער אליין, צוזאמען מיט'ן טיש, מיט די מאַכלים, מיט די כלים, מיט די לייכטער הויבען אַן אַלע צוזאמען פאַמעלעך, פאַמעלעך צו זינקען אין דער פאַרלאַגע אַרײַן... די שוואַרצע ליכט-פּלעמלעך אין די לייכטער און העסען הויבען אַן צו ווערען רויכיג און רויכיגער. און אז דער טיש מיט אלעם ארום איז שוין איינגעזונקען ביז צום אויבערשטען שטח פון טאוועל.

און דער איד, דאס הייסט, ער אליין אין יענער געשטאלט, איז שוין אראפ מיט דער בארד, און עס האלט שוין ביי די ליפען, האָר בען זיך די פלעמלעך מיט אמאל געטאָן אַ לעש אויס...

זאָגט פלוצלינג דאָס האַרץ אונטער דעם איד: כאָפּ עפעס און מאַך ברכה, זיי מקיים מלוה-מלכה! — שטרעקט ער אויס אַ האַנט, און כאַפּט, איידער דער טיש ווערט איינגעוונקען, אַ פרי פון אַ טעלער אראָפּ, מאַכט „בורא פרי העץ“; אַ בויס, אַ שלונדאַראָפּ, און גיט אַ געשריי: דורך מלך ישראל חי וקים!

און דאָס האָט געהאַלפּען!

כהרה עין איז אלץ פאַרשוואונדען געוואָרען: די געשטאַלט, דער טיש, דאָס הויז, דער וואַלד, — איינער אליין שטעהט ער ווייט הינטער דער שטאַדט, אויף עפעס אַ לאַנקע... און תוך כדי דבור נעמט איהם אַז פון הינטען אַ האַנט; הויבט איהם אויף, טראַגט איהם אין אויר, צו דער שטאַדט צו טראַגט מען איהם, און מען לאָזט איהם אראָפּ פאַר זיין אייגענער טיר. —

5.

שטעהט דער איד מבולבל הינטער זיין אייגענער טיר און גלויבט זיינע אויגען נישט.

הערט ער פון אינעוועניג, די אורחים זינגען זמירות, הויבט ער שוין אַז צו גלויבען, — זאָל עס האַבען אזוי וועניג געדויערט?

דערהערט ער אבער, ווי זיין פלונית'טע זאָגט אין קיך:

— שוין אלץ פאַרטיג, — וואָס זאָמט ער זיך, נעבעך?!

ווער ווייסט, וואָס מיט איהם איז, נעבעך, געשעהען?...

טראַכט ער: וואָס איז זי נעבעך שולדיג? עפענט ער אויף

די טיר און געהט אריין.

זעהט ער, קיינער וואונדערט זיך נישט.

דאָס ווייב האָט'ס דערזעהן און שמייכעלט.

פרעגט ער: וואו איז דער שותף?

זאָגט מען: נישטא!

„נאר נישט געווען?“ — ניין! — אודאי, ווי אַלע מאָל אין

שטיבעל. —

און דאָס ווייב זאָגט איהם: וואָש דיך! און רופט באלד צו

דער קוד; זי הייסט, דער יונג זאל אריינטראגען דעם בארשטש...

פארשטעהט ער נאך וועניגער:

— דער יונג איז אין דערהיים?

— ווי דען?

— און די פערד?

— שטעהען אין שטאל. וואו זאלען זיי זיין? הערסט נישט

זייער הירזשען?

ער הערט!

ער הערט אפילו, ווי די פארקאוועס קלאפען אן דער פארלאגען;

די שטאל איז נישט ווייט פון שטוב.

פארשטעהט ער שוין, אז עס איז געווען א שפיצעל פון יענע

לייט, אז נאך מיט'ן „בורא פרי העץ“ און „דוד מלך ישראל חי

וקים“ האט ער זיך מציל געווען פון זייערע הענט.

הויבט ער אויף די הענט מיט לויב און דאנק צו זיין לייעבען

נאמען...

און ווי ער דאנקט אזוי און לויבט גאט אין דער שטיל, דער

הערען זיך ווייטער פערדס-טריט פון נאס, הילכט ווייטער אפ דער

ברוק; א רייטער גענעהנט זיך ראש צום הויז. און אט איז ער

דא, שפרינגט אראפ, קומט אריין, — א זעלנער איז עס, נישט

קיין שטאפעט — א קיראסיר.

און האלטענדיג דאס צוימעל פון פערד איבער דער שוועל,

ניט ער איבער א פאפיר:

דאס איז געווען א פריקאז פון גענעראל.

און אזוי האט דער גענעראל געשריבען:

„היות דער חיל רוקט זיך אפ קיין וויען, איז בטל דער

פאדריאד, דארף מען נישט קיין קארן.“

פארשטעהט איהר שוין אליין, וואס פאר א מלוה-מלכה עס איז

געווען!

פּריון שבוים.

שעהנקייט, מיינט איהר, האָט איהר אויסגעטראַכט, די פּריון
הערדיגע דורות האָבען פון שעהנקייט גאַרנישט געוואוסט? אָן
איינרעדעניש! מען האָט פון אייביג אָן געוואוסט, אז די וועלט
איז אויך א וועלט, אבער נישט יעדערער איז זוכה צו ביידע וועל-
טען, און א גרויסער נסיון איז עס; מען געהט אויף א גליטש...
אָט איז אמאָל געווען איינער צמח, נאָך גאָר א יונגערמאן,
האָט ער באקומען א גרויסע ירושה — האָט ער טאקע געפיהרט
אַ הויז, אויף אלע אידען געזאָגט! אַ פּאַלאַץ אויפגעשטעלט, גע-
מאַלטע דירות, פּריצי'יש מעבעל, מיט סאַמעט און זייד געבעט, די
לען, ווי שפיגלען רויטע, עס האָט געבלענדט! און קריסטאַלענע
הענג-לייכטער, און קונצינגעבויענע העסעס אויף די ווענט, און
מזוזות אויף די טירען איז זילבערנע, עכט-זילבערנע שידלעך מיט
גאָלד באפּוצט... און א סוכה האָט ער זיך געשטעלט א געשניצטע,
מען האָט געזאָגט: פון פּימסענהאַלץ. ארום אויף די ווענט—יריעות
געהאַפטענע, און אויסגעהאַנגענע מיט אתרונים, לולבים, גראַנאַ-
טען... און אלע יאהר, לכבוד יום-טוב, פּרישע, אַ הויז — אַ גר-
עדן. און א ווייב האָט ער געהאַט אן אמת'ע יפהפיה, א יפת-תואר,
פאַרטרעטען צו מאַלען... האָט מען אבער אָן יענער וועלט אויך נישט
פאַרגעסען: האָט די יפת-תואר געהאַט איהר גרויסע שטוב באזונ-
דער, האָט זי די שפיגעל-שטוב געהייסען: גרויסע געשליפּנע שפיג-
לען ארום אויף אלע ווענט, און אין שטוב זענען געשטאַנען רעד-
לעך צום שפינען, און רעמען צום שטיקען און העפּטען; פאַרזאַ-
מעלט זי ביי זיך אין שטוב, א פאַר שעה אין טאַג, אויסער שבתים
און ימים-טובים, די יתומות פון שטעדטעל און לערענט זיי שפינען
פון וואָל און פּלאַקס, העפּטען און שטיקען מיט זילבער און גאָלד.
זי האָט דערצו א געבענשמע האַנט געהאַט, אַ בריה נפלאה געווען,
און דערביי אַ חכמה נפלאה און אן אמת'ע צנועה, פלעגט זי זיי

ביים לערנען אויך מדריד זיין, גוטע רעד רעדען און קלוגע רעד, ווי אזוי א אידישע טאכטער דארף זיך אויפפיהרען, וכדומה. דאס איז איהר מצוה געווען. און דער מאן צמח האָט זיין מצוה געהאט: איז קרוין־פוילען איז געווען א צייט פון תהו ובהו, איין מלך האָט מען אַרויסגעטריבען, דעם צווייטען — נאָך נישט אויסגעקליבען. און בין מלכא למלכא איז „איש הישר בעיניו“ — איז יעדער שלאָג באַן געווען אַ גרענעץ, יעדער „מאַיאָנטעק“ — א באַזונדער מלוכה און יעדער פריץ א קיזער, וואָס האָט זיך זיין היל און זיינע תפיסות געהאט. פעהלען דאָר, מן הסתם, קיין שלעכטע פריצים. ווילדעווען זיי — און אויסגעלאָזט האָט זיך ווי דער סדר עולם איז, צו זרע אברהם יצחא ויעקב... האָבען געליטען די ישוב'ניקעס. די פאכטער מיט אַרענדאָרען. פאַר אַ שלעכט וואָרט — שמיץ, פאַר נישט צאָהלען אַ ראַטע צו דער צייט — תפיסה, אַנגעטאָן דיבעס און אַריינגעוואַרפען איז אַ נאַסע הייל מיט ווייב און קינד... האָט זיך דער צמח פאַרנומען מיט פּדיון שבּוים און פּלעגט אַרומפּאַהרען אין די דערפער מיט אַ בייטעל מיט רענדלעך און אויסלייזען. איינמאַל, ווינטער־צייט איז עס געוועזען, אַ גרויסער שניי אַנגעפאַלען, פאַלט אַריין צום גביר צמח אַ מלמד פון אַ דאָרף, וואו ער האָט ביים אַרענדאָר געקנעלט, אַטעמט קוים פאַר שרעק, די אוי־גען קריכען איהם פון אונטער'ן שטערן אַרויס, איז מיט שוים אי־בער די ליפען דערצעהלט ער, אַז היינט פאַרטאָג איז מען פון פריץ באַפאַלען דעם אַרענדאָר, אַנגעטאָן דיבעס איהם מיט'ן ווייב און אַלע בני בית, פאַרנומען און אַריינגעוואַרפען אין תפיסה אַריין, און ער אַליין, דער מלמד, איז קוים אַנטלאָפען מיט'ן לעבען; מען האָט איהם אויך געוואָלט פאַרנעמען, נאָר ער האָט אַ פענסטער אויסגעהאַקט, אַרויסגעשפּרונגען און איבער'ן וואַלד אַנטלאָפען. אַ פויער האָט איהם נאָכגעוואַרפען אַ קלאַניצע, אין פּוים אַריין גע־טראַפען, און אַט בלוטיגט נאָך דער פּוים... שיקט מען נאָכ'ן רופּא צום מלמד, און צמח הייסט אַיינשפּאַנען דעם שליטען, וואַרפט זיך אַריין אין ביבער־פעלץ, פאַרנעסט נישט מיטצונעמען אַ בייטעל מיט רענדלעך, זאָגט אַ תּפֿלה קצרה פאַר'ן וועג און פּאַהרט... וואָס רעד כּענט ער, צמח? דער אַרענדאָר האָט קיין ראַטע נישט באַצאָהלט! פאַלט ער אַריין צום פריץ — אַריין לאָזט מען איהם, ער איז דאָר צמח, האָט עסקים מיט'ן פריץ — לאָנג ברייען וויל ער נישט. דער

ארענדאָר מיט די בני בית קאָנען דערווייל געפרוירען ווערען אין תפיסה, דער פראָסט קנאָסט, פארשמירטע שויבען! פרענט ער נאָר: יאסני פאָניע, וויפיעל קומט פון ארענדאָר?

שמייעלעך דער פרייז פון אינטער די וואַנסען און שלעכטע פייערלעך שלענגעלט זיך איהם אין די אוינאנעס: עס קומט איהם ביים ארענדאָר נאָרנישט... פאר א חוב וואָלט ער איהם אין תפיסה אריינגעוואַרפען? פאלט איין ביי צמח'ן דאָס האַרץ, פרענט ער: יאסני פאָניע, ער האָט זיך באַלידיגט, א שלעכט וואַרט געזאָגט?

— וואָלט ער שוין לאַנג געהאנגען!

— וואָס דען, יאסני פאָניע, וואָס דען? און דאָס האַרץ ביי צמח'ן קלאַפט, ווי ביי אַ גזלן.

— נאָרנישט, — זאָגט דער פרייז. — נאָר איך ווייס, זאָגט ער, אַז איהר האָט א גרויסע תורה מיט תרי"ג מצוות און אַלע קאָנט איהר נישט מקיים זיין, נעמט זיך יעדער איד צו איין מצוה, צו זיין מצוה, פאר וועלכער ער איז זיך מקריב, און מען האָט מיר דער צעהלט, אַז דו האָסט אויף זיך גענומען פדיון שבויים, און דו האָסט אַ ווייב א יפה־פיה, אַז אמת'ע יפתתואר, שענער ווי אַלע פריצות, וויל איך דו זאָלסט מקיים זיין פדיון שבויים... פאר איין שעה יחוד מיט דיין ווייב! — כאַנס זיין וועל איך זי נישט.

כאָפט צמח און אנטלויפט, און פאַרגעסט אַז שליסען און לויפט צופוס. לויפט ער פאַרביי פאַר'ן פריצ'ס תפיסה, געהען גוים מיט קאָסעס אַרום דער תפיסה אויף דער וואַך, און פון תפיסה הערט זיך אַ גרויסע יללה, און איין פויער לענט איבער די קאָסע פון דער רעכטער אין דער לינקער האַנט און ווישט זיך מיט'ן רעכט טען ארבעל די אויגען אויס. „פאָניע צמח, זאָגט ער, אַ ביטערער רחמנות, איין קינד איז שוין דערפרוירען געוואָרען...“

כאָפט עס צמח'ן אַן ביים האַרץ, לויפט ער צוריק צום פרייז: אַז נישט מאַנס זיין, איז ער ביי גאָט אין די הענט — און דער שליסען איז נאָך איינגעשפאָנט. כאָפט אויף זיך דער פרייז אַ בערען־פעלץ, לויפט ארויס, צמח שטרויכעלט נאָך, דער פרייז זיצט שוין אויבען אַז, כאָפט אַן צמח'ן, וואָס ווייגערט זיך אין דער העלפט, הויבט איהם אויף ווי אַ קינד און זעצט איהם נעבען זיך, און גיט א זעץ דעם שמיסער אין די פלייצעס אַרײַן: פאַהר! און

די אפגעקיהלטע פערד רייסען אויס מיט אמאל און מען פארשווינדט
 אין א שטויב פון שניי, גלייך שדים וואלטען געפלוניגען...
 געקומען, לאזט צמח דעם פריץ אין א באזונדער חדר אריין,
 און געהט איבער'ן קארירדאר צום ווייבס חדר, שטעהט די טיר אפען,
 שטעהט דאס ווייב צווישען יתומות און רעדט מיט זיי הארציגע
 דבורים און לערענט זיי. רופט ער זי ארויס און דערצעהלט מיט
 גרויס נעיווין און הארץ-וועהטאג, וואס עס איז געשעהען, און ווייזט
 איהר אן אויפ'ן חדר, וואו דער פריץ ווארט אויף איהר, און אויך
 דער ער הערט איהר תשובה, ווערט איהם, נישט פאר אויך געד
 דאכט, נישט גוט, פאלט ער אנידער אויף א שטול און בלייבט
 חלשות... און אז ער כאפט זיך אויף, פארשטעהט ער נישט, וואס
 דא איז געשעהען, וואס ער זיצט אין פאדערהויז אויף א שטול
 און איז אזוי מאט און באגאסען מיט שווייס. עפענט ער אויגען און
 אויערען, דערהערט ער דעם פריץ'ס קול פון א שטוב, דערמאנט
 ער זיך אלץ מיט אמאל, שפרינגט אויף, לויפט צו צו דער טיר, די
 טיר איז פארמאכט; בויגט ער זיך איין, קוקט דורכ'ן לאך פון
 שליסעל, זעהט ער, ווי זי זיצט אויף דער סאפע, ער לעבען איהר
 אויף א פאטער-שטול, אויפ'ן טיש — כבוד, און ער האלט איהרע
 הענט אין זיינע הענט, און אט נעמט ער איהרע הענט צו זיין מויל,
 — כאפט צמח'ן אן א שרעק, הויבט ער אן לויפען איבער'ן פאך
 דערהויז, לויפט ער פארביי דער שטוב, וואו די מיידלעך זיצען,
 די טיר איז אפען, זעהט ער גאר, אז זיין ווייב זיצט צווישען די
 מיידלעך און לערענט זיי, און איהר פנים שטראלט מיט חכמה און
 צניעות — וואס איז? א פארבלענדעניש? לויפט ער צוריק צום
 לאך פון שליסעל אין יענעם חדר, זיצט זי שוין איבערגעבוניגען
 צום פריץ, איהר קאפ אויף זיין אקסעל, און ער נעמט זי ארום און
 בויגט צו די יצדהרע-פאר'שכור'טע אויגען צו איהר בלאס פנים,
 די וואנסען צו די ליפען, כאפט צמח'ן ווייטער אן א גרויל, לויפט
 ער צו יענער שטוב, זיין ווייב איז פארט צווישען די מיידלעך,
 ער זעהט זי באשיינפערליך, און ער הערט איהר קול און טרינקט
 מיט דורשט איהרע קליגע רעד:

— א ארישע טאכטער — לערענט זי די יתומות — מוז
 זיין ריין, ווי א קריסטאל, ווי א רייניקייט.
 דערהערט ער אבער א גערודער פון יענעם חדר, כאפט עס

איהם אז און ווארפט איהם אהין. זי זיצט שוין אינגאנצען אויף זיין שוים, נעמט ארום מיט ווייסע נאקעטע הענט זיין רויטען האלז, און מויל גענעהנט זיך צו מויל, ליפען — צו ליפען, אז עס קלינגט... פאקט עס איהם, ווי א שנען, לויפט ער צוריק, דערהערט ער שוין אויפ'ן וועג איהר זיס-קלינגענדען קול פון דער שפיגעל-שטוב ארום:

— א אידישע טאכטער דארף זיין שטיל, ווי א טוב, און ריין, ווי א שפיגעל אהו א הויד... פארדעהט זיך שוין דעם ארע-מען צמח אין קאפ, פאלט ער, א שווייס-באגאסענער, אויף דעם שטול און פארגעסט זיך אינגאנצען...

און אז די שעה פון יחוד איז אריבער, כאפט ער זיך פון זיך אליין אויף. דער פריץ געהט ארום פון פאדערהויז, ער זעהט נאך זיין רויטען קארק אין טיר, ווי ער פארשווינדט, דערמאנט ער זיך אלץ, וויל אויפשפרינגען, קומט אבער זיין ווייב, זיס און צניעות'דיג-שטראלענדיג, פון שפיגעל-שטוב ארום, געהט צו איהם שטיל צו, לעגט די האנט אויף זיין שמערן און זאגט איהם:

— אין זכות פון פדיון שבויים!

ענטפערט ער איהר:

— אין זכות, וואס דו לערענסט די יתומות...

ער האט פארשטאנען, אז דאס איז געווען א סיעתא דשמיא—

אויפ'ן יצירה'דיגען פריץ א פארבלענדעניש—

דער זונג.

אדער

שרה בת טובים.

1.

און די מעשה, וואס איך וועל יעצט דערצעהלען, איז אן אויס-
טערליש-וואונדערליכע מעשה, און — אן אמת גמור. זי איז אין
קיין שום ספר נישט געדרוקט, אין קיין קהל'שען פנקס נישט
פארשריבען; איך האב זי בקבלה איש מפי איש און שטאמט פון
א גרויסען אָרט...

און געשעהען איז די מעשה פארצייטענס, ווען עס זענען נאָר
אַזוי פיעל שטערט און דערפער נישט געווען; א וועלט מיט „וואָלד-
אויס, וואָלד-אויין“. און געטראָפען האָט זיך עס אין מעהרען דער
מדינה, א אירישע קהלה איז זעלטען, משפחות-ווייז אין דערפער
פארזייט, אין וועלדער צושפרייט, אַהן תורה, אַהן תפלה בעבור,
אויסער ימים נוראים, ווען מען ציהט מיט קינד און קיט אין די
ווייטע שטערט אַרײַן.

זיצט זיך דאמאָלט א איד א שווייגער ביי א גראַף אין א
דאָרף; פרנסה רינט איבער'ן מויל... 500 קיה מעלקט ער דעם
גראַפס; זיינע אייגענע אויך אביסעל. האָט ער א פולען קעלער
מיט פוטער און קעז, א בוידעם מיט תבואות, פלאַקס און פער-
לעכלעד, און דער טייסטער אין בוזעם וואַקסט אין דער דיק, און
דאָס קניפעל ביי דער שווייגערין באַזונדער, און א זעהן וואַקסט א
געזונטער, א וואוילער, ווי א יונגער בוים אין וואָלד.

און פונדעסטוועגען, איינמאָל אין א ווינטער-נאַכט, זיצט דער
שווייגער ביי א וועקסען-ליכט ביים טיש איבער די חשבונות, מיט
דעם שפיץ ווייסליכער באָרד צווישען די ציין, דער שטערען גע-

רונצעלט, ווי פון שווערע זארג, און קוקט מיט פארנעבעלטע אויגען
אין פענסטער אריין...

— דו זינדיגסט, מיין מאן! — וועקט איהם פון די געדאנקען
דער שווייגעריןס קול. פון דער צווייטער שמוב איז זי אריין-
געקומען, צום שלאפענדיגען זון געקוקט, און איהר פנים שטראלט.
„הערסט, איבערגעבויען האב איר זיך איבער איהם... די
בעקלעך רויטלען זיך, ווי א פרישער פריהמארגען און דער אטעם
איז רהיג און שטיל, און שמעקט נאך פרישע עפעל...“

— דאס איז טאקע מיין זארג, — ענטפערט דער שווייגער. —
מען וואוינט אין א דאָרף, ווייט פון א אידישער קהלה, און יאהרען
ציהען, יאהרען פליהען, וואו נעמט מען א שדוך פאר אונזער זון.
ווי אזוי וועט מען איהם פאר'קנס'ן?

— גאט וועט העלפען — טרייסט די שווייגערין. — ער האט
ביז אהער אונז נישט פארלאזט...

— אט דאס איז טאקע, — מאכט דער שווייגער, — גאטס
הילף דארף מען, און אין וועלכען זכות? קיין יודע ספר ביז איר
נישט, לערנען לערען איר נישט, צווישען אידען וואוינט מען נישט,
נאָר איין מצוה קאָנען מיר מקים זיין, — הכנסת-אורחים הייסט
די מצוה — און זעה! — ער ווייזט איהר מיט'ן בליק צום פענסט-
טערצו — איז אָנגעפאלען א שניי פון הימעל, א גרויסער שניי,
האט ער די שטעגען פאריאגט, די וועגען פארשיט, און טעג און
אפשר וואַכען, וועט קיין אורח איבער דער שוועל נישט קומען...
הויכט ער זיך אויף, און געהט אַרויס, זעהן, וואָס אין דרויסען
טוט זיך. זי נעמט זיך די בעטען צורעכט מאכען, זאמט ער זיך
אַבער צו לאַנג, ווערט איהר אומעטיג, לאַזט זי אָפּ דאָס בעטנע-
וואנט, געהט צום פענסטער צו און פויקט מיט די דיקליכע פינגער
אין דער שויב צום מאָן אַרויס.

איז אַבער די שויב געפרוירען, קלינגט זי העל נישט אָפּ;
כאַפט זי די שאל אויף זיך, און געהט נאָך דעם מאָן פאַר דער טיר.
זעהט זי, אז דער מאן, וואָס הערט נישט איהרע טריט און קערט
זיך נישט אום, שטעהט פארקוקט אויפ'ן וועג פון וואַלד אַרויס.
קוקט זי איהם, פאַרוואונדערט, נאָך. זעהען זיי ביידע צוזאַמען, ווי
איבער'ן פאַרשאַטענעם וועג פון וואַלד געהט א געשטאַלט א ווייבער-
שע, אין א הויב א הויכער, אין א טערקישער שאַל, און די שאַל איז

איבער די אקסעל נאך פאר שעהנקייט וועגען פארווארפען, גלייך א לינדע זומערנאכט; נישט איינגעוויקעלט איז זי אין דער שאל, פריי פליהען רעכטס און לינקס די עקען פון איהר, גלייך זיי וואלן מען איהרע פליגעל געווען... און נישט זי געהט אין שניי, זי שווימט איבער'ן שניי, קיין פוס פאלט נישט אריין, לאזט קיין צייכען איבער.

קוקען זיי אזוי ביידע פארנאפט, ביז די געשטאלט קומט צו צו זיי און פרעגט, צי קען זי נישט רוהען א שעה ביי זיי אין שטוב...

קומט דאס פארפאלק אביסעל צו זיך, קוקען זיך איבער, פיהר רען מיט גרויס פרייד דעם ווייבערישען וואונדערליכען נאסט אין שטוב אריין, גאט האט זיי א גאסט באשערט! און ווילען וועקען דעם משרת, הייסען מאכען ווארעמס א גלעזעל; און די שווייגערין לופט צו צו דער שאנק און עפענט זי ברייט און וויל ארויסנעמען פון שענסטען און בעסטען עסען און טרינקען, און איינגעמאכטס, און זיסען בראנפען אביסעל, דער אויסטערלישער גאסט זאגט אבער: ניין! זי וועט גארנישט פארזוכען, גארנישט טועם זיין, אז זי דארף נישט, נאר אפרוהען וויל זי זיך אביסעל, זי געהט אין א נויטיגן שלוחות... גיט זיך די שווייגערין אונטער, צינדט'אן נאך א וועקסען ליכט, פיהרט דעם גאסט אין א באזונדערן חדר אריין; ווייזט'אן אויף א גרויס בעט, אויף בעטגעוואנט ווי שניי, קישענס פוכענע, א לייכט ווארעם איבערבעט... און ווילט איהר נישט עסען, נישט טרינקען, שלאפט אייך געזונטערהייט.

שלאפען אבער, זאגט די געשטאלט, וועט זי נישט, נאך אפן רוהען אביסעל, וויל זי האט נאך א ווייט שלוחות, און אז די שווייגערין וויל זי איבערלאזען אין שטוב, האלט זי זי איין און פרעגט, וויפיעל עס קומט פאר'ן חדר, ווארים אוועקגעהן וועט זי שטיל, און וויל קיינעם נישט וועקען, וויל זי איבערלאזען געלט. שפרינגט די שווייגערין אפ טיף געקרענקט: קיין געלט נעמט זי נישט, אויף קיין פאל נישט... דאס איז דאך די איינציגע מצוה, וואס זיי קאנען מקיים זיין אין דארף; אין דעם זכות נאך העלפט זיי דאך נאט, און וועט — גיט זי מיט גרויס בטחון צו — ווייטער העלפען!

צושמייכעלט זיך די געשטאלט און פרעגט:

— פעהלט איך עפעס דען? האט איהר נאך א כטשה צו

גאט?

— חס ושלום! ... מ'זע'מיר, ברוד השם, איד און מיין מאן געזונט, און אונזער זיהו זאל לעבען אודאי... און פרנסה, ברוד השם, איבער'ן מויל... נאך וועגען א זונג געהט...

און זי דערזעהלט וועגען איהר זעהן, וואס ווערט 17 יאהר אלט... און מען וואוינט אין א דארף, צו א קהלה אין ווייט...

— און וואס טוט איהר דערצו?

— מען האפט צו גאט, מען בעט זיין לעבען נאמען... דער מאן אויף זיין לשון, זי אויף איהר לשון... אלע געבעטען בעט זי אויס, אלע תחנון קאן זי אויסוועניג כמעט, שרה בת טובים'ס אלע זיסע, הארציגע תחנון... נאך איינע, דער עיקר, האט זי שוין מיט טרערען דורכגעגעצט, די זונגתחנה...

— גאט וועט העלפען, — שמייכלט די געשטאלט... — איד

בין זיכער, שמייכלט זי... א סמן האט איהר, קיין געלט פאר'ן תרד ווילט איהר נישט, גיב איד איך א מתנה פאר אייער זעהנס בלה וועגען...

אזוי זאגט זי עס, און נעמט דערביי פון אונטער דער טערקיי שער שאל די מתנה אפיר: א פאר גאלדענע פאנטאפעלעך מיט פערעלעך באנעהט... בליצט עס אין דער שווייגערנים אויגען, שטופט איהר די געשטאלט די פאנטאפעלעך אין דער האנט אריין און זאגט: — „א מתנה פון שרה בת טובים“, און פארשווינדט...

און אז דער שווייגער האט זיך נישט געקאנט אויפ'ן ווייב דערווארטען, האט ער אנגעקלאפט אין טיר און נישט באקומענדיג קיין ענטפער, דערשראקען די טיר געעפענט, זעהט ער, דאס ווייב שמעהט אליין אינמיטען שטוב מיט אן אפען מויל, אויסגעגלאצט מע אויגען אין גאלדענע פאנטאפעלעך אין דער האנט.

2.

אין דערזעלבער צייט, אין דערזעלבער מדינה מעהרען, נאך מיילען, מיילען ווייט פון שווייגער, און נישט וויסענדיג פון שווייגער, האט אין א טיפען וואלד א איד געוואוינט, א קוילען-נרעבער. האט א שטיבעל אין וואלד און אז אויווען געדונגען, אויך ביי א

נראָה. נאָר דער איד איז אַן אַרעמער געוועזען און א שווערע
 פּרנסה געהאַט: זאָמלען דאָס אָפּגעפּאַלענע פּון בוימער, זומער —
 אָפּגעראַרטע צווייגען, ווינטער — קאַרע געפּלאַצטע פּון פּראַסט
 און נאָך יעדען געוויטער — דאָס אָפּגעהאַקטע פּון דונער און אַפּ-
 געריסענע פּון ווינט, און טראַגען צום אויווען און אויף קוילען
 פאַרברענען — קומט ער פאַרנאַכט אהיים אַ מידער, אַ שוואַרצער...
 האָט איהם אָבער זיין ליעבער נאָמען אַ זיס טעכטערל באַשערט
 (דער איד איז אַן אַלמן געווען), קומט זי איהם אָקעגען מיט פּרייד,
 און העלפט איהם וואַשען און איבערכוּן זיך און גיט איהם צו עסען
 און צו טרינקען און מאַכט איהם פיין דאָס געלעגער צורעכט...

און קאָן ער נישט איינשלאָפּען, — און, זייט ער איז אַן אַלמן
 געוואָרען, טרעפט זיך עס איהם גאַנץ אַפּט — צינדט זי אַ קינעל
 אַן, אַדער, ווען קלאַרע נעכט, שטעלט זי זיך קעגען דער לבנה צום
 פענסטערל, און לייענט הויך איהרע „הייליגע“ ספרים אויף „עכריד
 טייטש“, די מוטער האָט זי אויסגעלערענט, די ספרים בירושה גע-
 ראַזט: צאינה וראַנה, קבֿי-הישר, תּחנות פּון שרה בת טובים...
 לייענט זי איהם הויך... ער, אַ פּראָסטער איד, הערט זיך איין, ביז
 די אויגען קלעפען זיך איהם צו, דאַכט זיך איהם, אַ י ע נ ע
 לייענט, די מוטער לייענט, און ער שלאָפט רוהיג איין, איינגעווינט
 פּון זיסען קול און די ווערטער די הייליגע...

קומט איהר אַמאָל אַ זעהר האַרץ־ווייכיגע תּחנה אין דער האַנט
 אַרײַן, אַ תּחנה, וואָס אַ מאַמע זאָגט, ווען זי בעט זיין ליעבען נאָר
 מען ווענען אַ זונג פאַר אַ קינד...

„און זעה, ליעבער, האַרציגער גאָט, פאַר מיין ליעבער, האַרץ-
 ציגער טאַכטער וועגען אַ זונג, אַ זונג אַ כּשר'ן... הויבט דאָס מײַן
 דעל אַן צו פאַרשטעהן, וועגען וואָס עס געהט, האַקט זי אַפּ און
 וויל אַן אַנדער תּחנה נעמען, בעט זיך דער פּאָטער:

— נײַן, טאַכטער לעבען, נײַן... ווייטער לייען... גיב מיר די
 הייליגע ווערטער אין מויל אַרײַן, לאַמיד בעטען בײַ גאָט פאַר דיר...
 אַ האַרץ האָב איד, טאַכטערשי, אַ פּילס, נאָר, אַ איד אַ פּראָסטער,
 קיין ווערטער האָב איד נישט...

מוז זי פּאַלגען און לייענט ווייטער און ווייטער. ווי שמעך
 קענדיגער בוימאויל גיסט זיך די תּחנה. לאַנג איינגעשלאָפּען איז
 שוין דער פּאָטער — זי מערקט עס נישט, ער שנאַרסט—זי הערט

נישט און לייענט... און פלוצלונג וועקט זיך אויף א נישט פארשטאָר
נען בענקעניש אין דעם מיידעלס האַרץ, די יתומ'ישע נשמה האָט
זיך עפעס פארבענקט... עס קלאַפט דאָס הערצעל-קליין, פייכט און
נעבעלדיג ווערען די אויגעלעך פארדעקט, די ריינקינדעריש בלויע,
און דאָס קול'עכעל ציטערט און ציטערט און ווערט פון באַהאַלטענע
טרערען פייכט...

און אינמיטען — עפענט זיך די טיר און אין איהר באווייזט
זיך אַ וואונדערליכע געשטאלט... אין אַ הויב אַ הויכער און אַ
טערקישער שאַל, די אויגען ליכטען אזוי ליטועליג זיס, אז דאָס
איינגעשרומפענע פנימ'ל שטראַלט.

— טאַטע! — וויל זי דעם פאַטער וועקען. לעגט אָבער די
אַלטע די פינגער איבער די לעפצען, ווערט דאָס מיידעל שטיל,
בלייבט זי, ווי אין אַ פאַר-כשוף/טען חלום שמעהן. און די אַלטע
נעהט-צו צום טיש און זעצט זיך, און שטרעקט אויס די האַנט און
ציהט דאָס מיידעל זיך צום האַרצען צו...

— שרעק זיך נישט, מיידעלע, — זאָגט זי — שרה בת טובים
בין איד... מיינע תחנות האַסנו געלייענט... און עס אין אַ שטילע
נאכט, האָב איד אין מיין שטילער רוה דיין זיסען קול נעהערט, בין
איד געקומען צו דיר און האָב דיר אַ מתנה געבראַכט...

און נעמט פון אונטער דער טערקישער שאַל די מתנה אַפיר:
— זעה, ליעב קינד... אַט, סאַמעט געשוירענער אַ שטיק...
אויף אַ בייטעלע צוגעשניטען... און פול, אלערליי קאַלירען זיידענע
פול, צום אויסנעהען, דאָס בייטעלע... און פּעדים נאָך דערצו זיל-
בערנע, און גאַלדענע אויך אַביסעל, און פליטערלעך דערצו, אויך
זילבער און גאַלד... און אזוי זעהסטו ניהט מען, טעכטערל, און
אזוי ווערט געשטיקט... האַלט די נאָדעל פעסט, לויף מיט די פינג-
נערלעך געשיקט... זעהסט אַ מגן-דוד'ל געהט, און אַט בליהען בלי-
מעלעך אַרויס... פרישע, ווי אין וואַלד אין זומער-צייט... אַ תפליז
בייטעלע נעה, אַ מתנה מאַך, פאַר דיין באַשערטען אַ מתנה, ווי דיין
ליעבע מאַמע האָט דיין ליעבען טאַטען געשענקט...

אין די אַלטע לערענט, און דאָס מיידעלע שטיקט און העפט...
און אַז דער פריהמאַרגען בליהט, כאַפט זיך דער פאַטער אויף,
די טאַכטער זיצט אליין אין שטוב מיט אַ תפליז-בייטעלע אין די
הענט. סאַמעט, זילבער און גאַלד...

3.

און אז דעם שווייגערס זוהן איז אלט געוואָרען 17 יאָהר, האָט מען איהם אַרויפגעזעצט אויף אַ וועגעלע און געשיקט אין דער וועלט אַריין זיך אַ כלה זוכען צו שרהיבת־טובים־פּאַנטאַפּעלעך... פּאַהרט ער וואָלד־אויס, וואָלד איין, איבער דערפּער און שטערט, כלה־מיידלעך ווי זאמד און ערד — קיין איינער פּאַסען די פּאַנטאַפּעלעך נישט...

פּאַהרט ער אַ יאָהר, פּאַהרט צוויי, נישטאַ און נישטאַ, פּאַר־לירט ער די אמונה דערין, קערט ער אַהיים; ער וועט טאַטע־מאַמע זאָגען: ס'איז אַ חלום געווען. אזוינע פּיסלעך קליינע זענען נישט פּאַראַן...

פּאַהרט ער אַהיים, און פּאַהרט, און פּאַהרט פון וועג אַראָפּ, און פּאַרבאַלנדישעט אין אַ וואָלד, דעמבעס מיט דעמבעס, ריזען ביי דיזען שטעהען, נישט אויס און נישט איין. בלייבט ער שטעהן; פּרייטאַג איין, די זון געהט אונטער און לאַזט זיך, אַ פייערדיגע קויל, אלץ טיפּער און טיפּער אַראָפּ, דער אַווענט פּאַלט צו — שטעלט ער זיך „שיר־השירים“ זאָגען, און געהט, שיר־השירים זאָגענדיג, אין וואָלד אַרום, האלט זיך נאָר פון וועגעלע נישט ווייט, און פון פּערד, וואָס פּאַשעט זיך... און שטיל רוישט, ביים אַווענט־ווינטעל, דער וואָלד, גלייך ער וואָלט איהם „שיר השירים“ נאַכגעזאָגט... און שטיל ווערט און טונקעלער, און פּלוצלונג פּלאַמט צווישען די בוימער אַ פּענסטערל אויף, לויפט ער צו מיט פּרייך און קלאַפּט אַז:

— וואוינט דאָ אַ איד?

— אַ איד!

אַ איד קומט פון שטיבעלע אַרויס, באווייזט זיך אויף דער שוועל.

— שלום עליכם, אַ איד!

— שלום עליכם, — ענטפּערט דער יונגערמאַן — קאַז מען

האַלטען שבת ביי איד?

— האַלטען יא, — ענטפּערט מיט אַ טרויעריגען שמייכלעל

דער איד — נאָר עסען האָב איד נישט וואָס...

— עסען האב איד, — ענטפערט דער יונגערמאן — איז טרינקען אויך — קומט מיט מיר צום וועגעלע צו, פון אלעם גוטען אנגעגרייט...

אין א שעה ארום נאך קבלת שבת זיצען זיי שוין ביידע נאך קרוש ביים טיש... און זינגען זמירות, און עסען... זעהט דער יונגערמאן, ווי פון יעדען מאכל נעמט דער אלטער און איז קוים וואס טועם אביסעל, און טראגט באלד די רעשט פאר דער טיר ארויס, מיינט ער, פאר א קעלבעל צי אז עוף... איז ער דאך נישט אזוי ארעם דער איד, פארוואס האט ער קיין שבת נישט געמאכט... א יונגערמאן, פרעגט ער איהם.

זאגט דער אלטער: ניין, אז ארעמער קוילען גרעכער בין איד... קיין קאלב, קיין עופות פארמאגן איד נישט... נאר א זיס טעכטערל האב איד, בארוועס געהט זי, נעבעד, שעמט זי זיך בארוועסערהייט אין שטוב אריינצוקומען... זיצט זי און עסט פאר דער טיר... נעמט דער יונגערמאן מיט הארץ-קלאפעניש די גאלדענע פאנג טאפעלעך פון בוזעם ארויס און ניט זיי דעם אלטען איבער: געהט, מעסט זיי אייער טאכטער אז... צי זיי פאסען, זעהט... קומט דער אלטער צוריק: — זיי פאסען...

4.

און ביים רייכען שווייגער איז א חתונה געווען... ער האט מיט'ן קוילען-ברענער א שרוך געטאן, און די חופה האט מען אין שטאדט געשמעלט. און אז מען איז פון דער חופה געגאנגען, האט זיך פלוצלונג א געשמאלט באוויזען, אין א הויב א הויכער, אין א סערקישער שאל, אפנים אז אלטס, נאר אויגען לייטזעליגע און יונגע, און האט קעגען חתונה-כלה מיט א קויליטש געטאנצט... און נישט אלע האבען געוואוסט, ווער דאס איז...

אויף דער פרישער לופט.

א מעשה נורא מיט'ן רבי'ן זאל לעבענ'ס אינגסטער שנוור.

פון דער טיפסטער טיפעניש, פון אונטער'ן שאול תחתיה, רייכט זיך איינמאל ארויף און שלאגט זיך אפ אין אלע שבעה מדורות פון גיהנום א קראצענדיג־פייפענדיגער גרילץ:

— „פיראנד!“

דארטען אויך פאראן „פיראנד!“
זענען די לאפיטוטלעך — די אונטערהייצער פון די קעסלען —
אונטערנעשפונגען פאר גרויס פרייד: פיראנד! פרוי אויף עט
ליכע שעה! א יומא דפגרא אין גיהנום! און איינער גרילצט איך
בער צום צווייטען:

— פיראנד! פיראנד!

און אז עמיץ גיט א פרעג:

— וואס אזוינס?

ענטפערט מען איהם פארדראסיג:

— שבת־צב'ים יאָהרצייט! דאָס הייסט: עם הארץ! ווי

קאן מען אזוינס פארנעמען?!

ווערען ראש צוגעווארפען גאנצע בערגלעך קוילען צום פיער
אונטער די קעסלען; שלאָגען מיט אמאל פון די קעסלען גאנצע
וואַלקען פון פרישער פאָרע ארויס; רייסען זיך פון די קעסלען
ארויס נייע שרעקליכע געשרייען, פון פחד און יסורים רעים...
לאכען זיי, די לאפיטוטלעך: ווארפען, זינגענדיג און פייפענ־
דיג, די פארטיכער פון די לייבער אראָפּ, נעמען אויף זיך, מעשה
קונדס, יעדער און אנדער געשמאלט: ווער פון א מענש, ווער פון
א חיהרעה, פון אן עוף, צי פון א ביווער פליג אָדער עפעס א
טמא־קריכענדיגס... אין קייכען, איינער אויפ'ן אנדערען קוקענדיג,
פאָר געלעכטער, און לאָזען זיך ארויס און ארויף אויף דער אויך
בערשטער וועלט, אויף אַ שפאָציר, אויף אַ פאָרווילעניש, אויף
וואָס עם וועט זיך טרעפען.

פירדאנד! — ביז די זון וועט אונטערגעהן, ביז די גלאק וועט
 אין קלויסטער אויף זייער „מעריב“ קלינגען!
 אגב, וועט זיך מאכען א געלעגענהייט, א בשר-רודם א פיסעל
 אונטערצושטעלען, א נישט געוואָרענט נשמה'לע אין נעץ ארייני-
 כאַפען — וועט מען זיך מיט דער געלעגענהייט באנוצען. דער
 גיהנום באלוינט מיט א ברייטער האנט: נישט פון איין קעסעל-
 הייצער אין ארויס א העכט ביז לפני ולפנים: א שררהמשקים ביי
 ס"ס, א שלעפען-טרעגער ביי לילית'ן!...

פרעהען זיך מיט'ן „פירדאנד“ די לאפיטוטלעך, שפרינגען
 ארויס און ארויף, און צולויפען זיך אויף ארבע כנפות הארץ: זה
 בכה וזה בכה... עם וועט זיך מעשים טון. —

אין גיהנום-לוח בין איך נישט כאהאווענט: ביי א ו נ ז
 איז א שעהנער זומער-טאָג געווען — און איין לאפיטוטעל איז
 זיך מיטש, פארשטעלט זיך פאר א שעה-חנ'עוודיג, געל-גאלדיג
 פרעשעל, מיט א גריין-סאַמעטענעם אונטערשלאק, און לאַזט זיך,
 היפענדיג און שפרינגענדיג, אויף אן עקסקורסיע איבער א זומער-
 וואוינונג אונטער א שטאַרט, — פעהלט איהם, מן הסתם, קיין נחת
 נישט:

אַט זיצט פאר דער סטאַנציע א חברה נשים; אַפּוואַרטענדיג
 מענער אָדער געסט, בייטעלט מען דערווייל די ווייבערשע קלייען:
 אויף שכנים ושכנות — אסור לרבך, — באלעקט עם זיך, דאָס
 פרעשעל; עם זעהט שוין בחוש, ווי די ווייבלעך הענגען אויף יענער
 וועלט ביי די צינגלעך, ווי זיי וויגען זיך און וויגען אין אויר...
 און היפט ווייטער... זיצען אויף א ווארענדע אידעלעך, זומער-לעב
 — אַהן די קאַפּאַטקעלעך, — און די לייב-צודעקלעך, מאנכע איז
 טלית-יסקטנים אפילה און כאַפען — א קערטעל אויף דער פרי-
 שער לופט.

שרייט איינער, התפעלות'דיג:

— מלכה-מלך-טויז — א קווענץ! און לעגט א יד-חזקה אויפ'ן

מעצעל מיט'ן געלט ארויף —

פויבט איהם אויס דער צווייטער; ער האָט:

— א רויש! א רויש!

ווערט א געשרויעריי:

— א מזל, א מזל פון א איד!

שמעלצט זיך דאָס לאַפּיטומעל אין פּוטער; די אידעלעך ווער
לען שוין פאַרנעמען מנחה צו דאוונען! ער וועט עס געדענקען און
אז עס וועט קומען די צייט, עדות זאָגען...

און ער שפּרינגט, ווי אַ מילגרוים, מיט נחת פּול, אין וועלדעל
אריין; פון דאָרט יונגע קולות דערהערט: געלעכטער, שטיקלעך
ליעדלעך פון אידישען טעאַטער, פון דער קאַטערינקע אין הויף...
עס לאָזט זיך וואוילנעהן פון בחורים און בתולות אַ כּנופיא'לע!
בגלוי הראש די בחורים (א שפּאַס — אזאַ היץ!), די בתולות
— בגלוי עפעס ערנערס... מען געהט שנים, שנים, אויף און אָפּ
געהט מען. צי מען זיצט אויפ'ן שמעקענדיגען גראַז, אנדערע —
פרקרו, אויסגעצויגען... און אַט שפּרינגט מען אויף, אַ טענצעל וועט
מען כאַפּען!

אַ מיידעל מיט צופלאַסענע האַר האַט גערופּען:

— טאַנצען! טאַנצען!

האַבען זיך בחורים און בתולות אַנגעכאַפּט ביי די הענט:

אַ בחור מיט אַ בתולה, אַ בחור מיט אַ בתולה —

און דאָס מיידעל מיט די צופלאַסענע האַר רופּט:

— ווער וועט זינגען? ווער וועט זינגען? און דאָס קול'כעל

איז אַנגעשוואַלען פון יצר הרע, און אין די אויגעלעך פלאַקערען די
יצר-הרע-פלעמלעך. געפעלט זי דעם פרעשעל זעהר, זעהר; טייר
וועלס-קייט דערשפּירט! ניסען ווילט זיך איהם... שפּרינגט ער
נעהנטער צום זויס פון איהר קליידעל צו. דערוועגט איהם דאָס
מיידעל און דערשרעקט זיך, אַ פּהר פאַלט אויף איהר. לאָזט זי
אַ קוויטש ארויס, אַ שרעקליכען קוויטש, און אַנטלויפט, ווי אַ האַז
פאַר'ן יענער, אַלץ אינאיינעם קוויטשענדיג, טיפּער און טיפּער אין
וועלדעל אריין; לויפט איהר אוינער, אַ בחור, נאָך... — דאָס גער
בלויבענע יונגוואַרג לאַכט, האַלט זיך ביי די זייטען און קייכט, דער
בחור מיט דער בתולה — פאַרשווינדען...

היפט דאָס פרעשעל לוסטיג און לעבעדיג ווייטער, און וויי-

טער — עס איז איהם היינט אַזויפיעל נחת כאַשערט, ער וועט האַר
בען וואָס צו דערצעהלען אין די לאַנגע ניהנום-נעכט, צווישען איין
קוילען-אונטערשיט און דעם צווייטען, און קוקט זיך אום — אַ
נייע מציאה: —

אינעם אליון, א בלאסע דאמע אויף א שטיין ביים וועג, א בוד
אין דער האנט — א היינטיג מעשה-ביכעל. מן הסתם: א העכסט-
אינטערעסאנטער ראמאן! זי לעזט און שטייל, דריבענע ציטערט איהר
לייב. אין די אויגעלעד וועקען און לעשען זיך די נומע פינקע-
לעד; די בליצעלעד, די נומע!

און איבער'ן בלאסען פנימ'ל בייטען זיך, צינדען און לעשען
זיך, בליהען אויף, פארגעהען און צוגליהען זיך אויפ'ס ניי די רעכ-
טע רויטע פלעקעלעד, און צוגיסען זיך איבער'ן בלאסען האלד-און-
נאקען אראפ... און דאס הערצעל הויבט זיך און פאלט —
— אה!

לאזט זיך אבער דערווייל אראפ די זון — א פייערדיגע קויל
הינטער'ן וועלדעל. די בוימער-שטאמען גילדען זיך און גילדען,
מיט איהר אפגלאנץ באנאסען...

שטיילער אין געווארען. און אין דער שטיילקייט דעהערט זיך
פון נישט ווייטען דארף די גלאק, זייער מעריב-גלאק.
די ארבייט רופט!

פארשפעטיגט ער, ווערט קאלט זיין קעסעל, פארגליווערט דער
פער, פארפעהלען אין די גיהנום-מהומות זיינע קעסעל-קולות, —
ער וואלט זיך שוין נישט אויסגעקויפט; מלקות אין גארנישט!
שפרינגט דאס פרעשעל אפ צום וועג, וויל טוישען די געד-
שטאלט און פארשווינדען, און טוט עס נישט, און בלייבט
שטעהן — —

עס האט זיך אויף א וועראנדע דעם רבי'נס אינגסטע שנור
דערזעהן — — —

ווי קומט דעם רבי'נס אינגסטע שנור אהער? א מעשה שהיה...
דעם רבי'נס אינגסטע שנור, זאל לעבען, אין, מיט זיין ליעד
בען נאמענס היץ, מיט אן ערשטלינג די ערשטע קינפעט איבער-
געקומען...

א יפת תואר — איינע אין גאנץ קרוין-פוילען; נאר א שווא-
כינגע, אביסעל א פארצויגענע; ביי דער מחותנת, דער מוטער, פון
געבוירענהייט אן א ציטעריגע בתי-חידה געווען. קומט זי און
געשווינד צו די כחות נישט צוריק...

און עסען עסט עס ציפענדיג, ווי א פייגעלע; וויין צום
שטארקען — נישט איבער די ליפעלעד; קוויס-היים א זיפ פון

קרוש און הברלה... איז זי, נעבעד, בלאס. און שוואַד איז זי, און דאָס קעפעל, נעבעד, דרעהט זיך איהר... ציטערט די מאַמע, און — שלום בית שאין לשער, — ציטערט דער יונגער-מאָן... זיצט ער איבער'ן ספר און פון די אויגעלעד — טראַפען נאָד א טראַפען! רופט מען א דאָקטאָר, און נאָד א דאָקטאָר, זאָגען אלע: פּרישע לופט...

היינט פאַרשרייבט מען דאָך נישט; הימעל און ערד און פּרץ-שע לופט.

האַט אַבער ער, זאָל לעבען, קיין חשק נישט...

— א נסיון — ברומט ער, א שטיקעל סכנה, זאָגט ער.

שטעהט אַבער צו דער בן: טאַטעשי און טאַטעשי! און די מחותנת — די מוטער דעם ווייבעלס:

— סטייטש? צי נעמט דער רבי אויף זיך א נפש? אַזאָן איידעל נפש'ל?!

וואָס טוט מען מיט א זעהן? און מיט א מחותנת?...

זאָגט ער צו איהר:

— מוזט איהר מיטפּאָהרען, מחותנת, אין אכטונג נעבען און.

חס ושלום, מאכט זיך עפעס —

און ער, זאָל לעבען, רוימט איהר עפעס אין אויער אַרײַן.

און מען פּאָהרט נאָד די אייגענע וואָד. דאָס ווייבעל, די מור-טער, דאָס קינד מיט דער אַם...

זיצט עס פונקט דאָס ווייבעל, דעם רבי'ן זאָל לעבענס שנוה, אויף דער וועראַנדע אין קיהלען שטילען פּאַרנאַכט, און אַטעמט די פּרישע, שמעקענדיגע לופט. אין שטוב ביים וועגעלע, אין וועלכען דאָס קינד איז איינגעשלאָפען, זיצט די אַם; זיצט און שטריקט איהר זאָק די באַבעשי — אין זי אויף דער וועראַנדע קוקט אין עפעס אַרײַן... און, קענטיג, א שטילען נחת שעפט זי פון דעם, וואָס זי קוקט אַרײַן. די אויגעלעד גלאַנצען מיט נחת, דאָס גאַנצע בלאַסע פּנימ'ל שיינט, ווי א צווייטע לבנה, פון בלויען ציפיקעל אַרויס. דאָס האַט דאָס ימח'שמ'ניקעל דערזעהן.

— וואָס לעזט אזוינס דאָס גענאַלטע ווייבעלע אינ'ם בלויען ציפיקעל? עס איז א וואַכען-טאַג, עס איז קיין צאינהוראינה נישט...

ווייל ער צושפּרינגען און זעהן... היפט ער עטליכע שריט און

ווייטער קאן ער נישט... דאס ספר'ל לאזט איהם נישט צו. עס שטויסט איהם אפ.

באניסט זיך איהם מיט שווייס דאס שטערנדעל... כאפט עס אפיר, און איבער דער פעל אריבער, א פיסעל נאך א פיסעל און קראצט, און קראצט, גלייך עמיין וואלט אויף איהם מיט זיבער יעהריגען ווייזעסיג געטריפט... נאך אוועק וועט ער נישט, און זאל ער אפילו פארשפעטיגען, און ווען כה הקל... אזא שטיל צניעות וועט ער נישט דערלאזען...

ביני לביני, דערהערט דאס ווייבעל עפעס א גערודער פון שמוב. קוישט זי דאס ספר'ל הארציג מיט די ליפעלעך, פארמאכט עס און לעגט אוועק אויפ'ן טיש. און צושטראלט זיך נאך כשר'ער, און ווענדט זיך מיט די צניעה'דיגפיקעלדיגע אויגעלעך צו דער טיר צו. נאך אויף א גרעסערען נחת ווארטענדיג...

און דאס טירעל פון אינעוועניג עפענט זיך שטיל, אהן א סקריפ, און די אפ, מיט א פינגער פון איין האנט איבער די ליפען, דאס הייסט: טסה ס'קינדעלע שלאפט! — שטופט פאר זיך מיט דער צווייטער האנט דאס קינדערשע וועגעלע אויף דער וועראנדע ארויס... אויף גומענע רעדעלעך, א היינטיגמאדיש וועגעלע, מען הערט קיין שארד נישט —

— און די מאמעשי? — פרעגט דאס יונגע ווייבעל, קוים הערעוויג.

צושמייכעלט זיך די אפ, נחת'דיג:

— ביים זאק, ביים וועגעלע צוקאפענס איינגעדרימעלט... זאל לען נאך די פליגען לאזען!

ריהרט זיך דאס יונגע מאמעלע, שטיל מיט די ליפעלעך, צום קינדס שטערנדעל צו:

— א גוטע נאכט, א זיסע נאכט, אונטער'ן גוטען מלאך'ס פליגעלע...

און צוריק פאהרט דאס קינד. די אפ פארמאכט הינטער זיך די טיר צוריק... שמייכעלט דאס יונגע ווייבעלע א זיס פאר'חלומ'ט שמייכעלע איבער'ן בלאסען פנימ'ל, און הויבט זיך שטיל, שטיל אויף, און לאזט זיך, שטיל באגליקט, צו דער וועראנדע צו, און בויגט זיך, מיט'ן פולען הערצעלע, איבער'ן געלענדער אריבער, און הויבט דאס קעפעלע, מיט די פרום און נחת'דיג שטראלענדיגע

אויגעלעד, מיט א זיסען דאנק צום בלויען, שטילען הימעל ארויף... פארזייהט זיך דער בלויער שטילער הימעל מיט נאָלדענע פינקעל־דיגע שטערענדלעך. שטראַלען זיי, פינקלען זיי צוריק צום גליקליך־כען מאַמעלע אַראָפּ — קאָן עס שוין דאָס פרעשעל נישט אַריבער־טראַגען, שפּרינגט עס טיפּער צוריק אין וועלדעל אַרײַן. תּוֹך כּדוּ דבור קומט פון דארט, צוריק אויפ'ן וועג אַרויף, א אידעלע — א געהער, א שטעקען אין דער האַנט, דער סחורה־קאַסטען איבער די אַקסעל. און ער שפּרייזט, איבער דער ברייט פון וועג, גלייך צו דער וועראַנדע צו, רופּענדיג :

— קויף עפעס, יונג ווייבעלע — — —

זי זעהט איהם נישט, זי הערט איהם נישט...

— קויף עפעס, מאַמעלע !

„מאַמעלע“ דערהערט זי שוין אין גיט א לייכטען ציטער. וואַרפט דער געהער דעם קאַסטען פון די אַקסעל אַראָפּ, און עפענט זיינע פּאַכען. און רעכענט אויס :

— שפּילקעס און נאָדעלעך, האַר־נאָדעלעך און קעמעלעך...

— איר דארף נישט, ליעבער איד !

עפענט ער א צווייטען פּאַך :

— אַט עלעפענביינערנע רייפעלעך, פּאַר'ן יונג קינדעלע אין מיילעכעל אַרײַן — א שפּילעכעל... און אַט וועלפענע ציינדעלעך ; א סגולה, לייכט דאָס ציינדלען איבערצוקומען... און אַט, פּאַר אַן עין־הרע, אויפ'ן הענטעל — בענדעלעך... זידענע, רויטינקע... אויף דעם וואַרפט שוין דאָס יונגע מאַמעלע אַן אויג ; זי וויל דאָך זאָגען :

— נאָך צורפּרייה, ר' איד...

אַבער תּוֹך כּדוּ דבור, ווי זי האָט נאָר אַן אויג געוואַרפען. האָט ער א פּאַך א נייעם געעפענט, און איהר פּאַר די אויגען מיט אַ שנור קרעלען א בלייז געטאָן ; ווי מילגרוימען גרויסע, רויטע ווי בלוט... און מיט זיינע אויגען — א בלייז, און מיט א קול, א הייס־אַנרעדעוודיגס :

— קויף ווייבעלע, קויף !

געלאָסען שמיכלענדיג, מאכט זי אוועק מיט דער האַנט אויף נישט...

ער טוט זיינס :

— און אַט פּערעל! מיינט נישט, אן אַרעמער שאַכער. אַט
בריליאַנטען אפילו, און איד גיב אויף באַרג! און אַז אַ יונג וויי-
בעל פּאַרלאַנגט, שענק איד אַמאַל... איהר הערט? איד שענק!
פּערעל שענק איד, און בריליאַנטען...

האַקט זי איהם שוין איבער קאַלט:

— אומזיסט אייערע רעד, ווער איהר זאַלט נישט זיין! געהט
אייד אייער יועג. מיין צירונג שלאָפט אין וועגעלע אין שטוב. מיין
טייער צירונג שלאָפט פון א גוטען מלאַך באשיצט... איד דארף
אייד אין אייער סחורה נישט! געהט אייד, געהט, ווער איהר זאַלט
נישט זיין!

אומרוהיג איז זי דאָר, ווענדט זי זיך אַפ און הויבט אַז. אונ-
טער'ן פרייען הימעל, פאר'ן שלאָף קריאת-שמע צו ליינען. ווערט
נעלם דער שאַכער, ציריק אין וועלדעל אריין. און פון דאָרט
רייסט זיך פּלוצלונג א יונגער בחור פון די היינטיגע בחורים אַרויס,
לאַנגע פעכינע האַר ביז איבער די אַקסעל; אייגען, ווי די ברענענ-
דיגע קוילען, פּלאַמענדיגע; אין איין האַנט עפעס אַ כלי, אַ מאָרנע,
מיט סטרונעס צום גרימפלען; די צווייטע — ביים האַרץ, עס זאַל
נישט אַרויסשפּרינגען.

און ער רעדט צו איהר, זיפּצענדיג, און זינגענדיג, פון צייט
צו צייט אויפ'ן אינסטרומענט צוגרימפלענדיג:

— אַ, בתּמלּכה פון הימעל! — דאַס היינטיגע לשון פון
בחורים! — דו פאַרשעמסט מיט דיין זיס בלאַס פּנימ'ל אין היר
מעל די לבנה, און מיט דייע זיסע אויגעלעך — די שטערענדלעך
איז הימעל!

און ווייטער אַ כאַפּ צום האַרץ:

— און האַסט אַנגעצונדען אַ העליש פייער אין מיין ברוסט...
אַ בענקעניש — איז מיין נשמה!

און שיר השירים קאַן ער אויך:

— מיט איינס פון דייע אויגעלעך האַסט דו מיד באהארצט;
מיט אַ שטראַל פון דייע אויגען דאַס האַרץ דורכגעשטאַכען און
געלעכערט, און אַ וואונד געמאַכט. און עס טריפט, און טריפט
מיין האַרציג בלוט. און נאָר דו, דו מיט דיין זיסער האַנט קאַנסט
זי היילען...

זעהט דאס ווייבעל, נעבער, אז עס וועט קיין עק נישט נע-
מען, האקט זי די קרואת־שמע איבער:

— נאָרישער בחור, — זאָגט זי, — נאָרישער בחור מיט אַ
מידעלשען קאָפּ און אַ כליזמר־ישער כלי אין דער האַנט, — איד
בין אז אַשתי־איש, און האָב אַ ליבען, ליבען מאַן; פון יחוס —
אַ פּאָהן און פּער, און אַ תּורה־לערנער אַ גרויסער... און איד האָב
איהם לייעב, און, ווי לייעב! און אַ יונג מאַמעלע בין איד, אַ גליק
ליד יונג מאַמעלע, זיין לייעבער נאָמען האָט מיר אַ קינדעלע —
אַ מלאַד'ל באַשערט... וואָרף נישט קיין אַרבעס אויף דער וואַנט...
ווערט פון בחור צוריק פּראָש...

האַט זיך אַבער נישט דאָס פּרעשעל אליין פאַרזאָמט; אַנדער
רע אויך, האָבען אַפּשן בעסערע געשעפטען געהאַט... קומט
אַנגעשפּרינגען אַ יאָשטשערקעלע, שטעלט זיך ביים פּרעשעל אָפּ:
— אויך פאַרשפּעטיגט?

— און אומזיסט! — ענטפּערט דאָס פּרעשעל פאַרזאָמט, און
ווייזט צום ווייבעל צו...
— אי! — איז דאָס יאָשטשערקעלע מבטל און מאַכט צום
פּראָש:

— ביזט אַ פּערד; זיי אַ פּערד! אַ רייט־פּערד, אַ רייט־פּערד
פאַר אַ פּריץ, אַ יענער אַ שטאַלצען.
וכך הוה. פון דעם פּרעשעל איז אַ שוואַרץ־סאַמעטען־מיוחס־
דיג פּערדעל געוואָרען, אַט שטאַמפט עס מיט די דינע פיסלעך, און
אַ רייט־געשפּאַן — אַ זילבערענס, מיט גאַלדענע פליטערלעך באַ־
שפּריצט.

און פון דער יאָשטשערקע ווערט אַ פּריץ'ל — אַ יענערל;
הויד און שטאַלץ, און חנ'עוודיג, ווי שלענגעלעך די וואַנסעלעך —
שפּרינגט דאָס פּריץ'ל — דאָס יענערל אויפ'ן פּערדעלע
אַרויף, און גיט אַ ריט איבער'ן וועג אין דער ברייט, צו דער ווע-
ראַנדע צו, און גיט אַ זאָג עכט פּריץ'שדיג:
— עה, אידיש ווייבעל — חנ'עוודיגס! אַ גלעזעל וואַסער
ברענג אַרויס!

און אַ פּריץ פּאַלנט מען דאָר. ציטערט דאָס ווייבעל און
ברענגט אַ גלאַז מיט וואַסער אַרויס, און דערלאַנגט מיט אַ האַנט
אַ פאַרציטערטער, נעמט דאָס פּריץ'ל דאָס גלאַז צוואַמען מיט דער

האנט, און דריקט די האנט. און ארויסצורייסען די האנט האט זי נישט קיין כח. אין ער קוקט, מיט אויגען פריץ'ישע, הייס און היציגער אין איהרע כשר'ע אויגעלעך אריין, די בליקען זיינע בריהען זי און איהרע ברעמען פאלגען נישט און פאלען נישט אראפ, און זי קוקט, פאר'כשופ'ט, איהם אקעגען — — — — —

האט דאך ער, זאל לעבען, עפעס דער מוטער איינגערוימט... שטעלט זיך אויף דער שלאפענדיגער מוטערס נאז א פליג און זשומט, און גיט א בים...

שפרינגט דאס אלטע מוטערל אויף; וואו די טאכטער, וואו? לויפט זי, די בריל אויפ'ן שטערן, דעם זאק אין דער האנט, די שפיזלעך פארלירענדיג, אויף דער וועראנדע ארויס, דערזעהט זי, גיט זי:

— „שדי, קרע שטן!“ — א געשריי —

און שוין —

נעלם געווארען דאס פריץ'ל, די ערד האט'ן איינגעשלונגען... אן אמת'ע סכנה געווען... אבער נצול געווארען!

איבער א שמעק־טאבאק.

אז דער בעל דבר איז געזעסען, א פוס איבער א פוס, מיט א ליעבליך־זאטען שמייכל, און האט גלאט אזוי, האלב גענעצענדיג, געבלעטערט אין קאנטאָב־פון לעבעדיגע נפשות, האט ער פֿלוצ־לונג א פאטש געמאָן מיט די הענט.

ער איז צוגעקומען צום כעלעמער רב'ס קאנטאָ — און קיין תמונת אות — א לעדיג בלאָט.

אויפ'ן פאטש, פארשטעהט זיך, זענען זיך דערווייל אנגעלאָ פֿען גיהנום־לאַפּיטוטען; זיי שטעהען אין טיר, ווי די כלבים, מיט די צונגען ארויס, און ווארטען אויף א באפעל.

— שיקט נאָר — הייסט דער בעל־דבר, — עמיצען ארויף, געוואָר ווערען, צי דער כעלמער רב האט אריכת ימים.

די לאַפּיטוטען פארשווינדען אזוי שטיל, ווי זיי זענען געקור מען, און עס געהט נישט אַוועק קיין פיערטעל שעה, קומט א תשובה: געווען אין קאמער פון לעבען; דעם כעלעמער רב'ס פאָ־דים — כמעט נישט מיט'ן אויג צו דערזעהן — היינט־מאָרגען רופט מען איהם!

— זאָל אריינקומען דער שרייבער:

טאַנצט אריין א גאַל־קעפיג שרייבערל, מיט רויט־לויפֿענדיג־לֹסטִיגע אויגעלעך, היהנערשע פיסעלעך, א קירח אחיו, א השתחוויה־לע אָהער; גיט זיך א זעץ אויף דער שוואַרצ־ברענענדיגער סמאַלע־פאָדלאַגע אויף טערקיש — די פיס אונטער זיך; כאַפּט ארויס פון א י י י זייט בוזי־קעשענע כל־יכתִיבה: א נייע קראַהענע פֿעדער פון דער נאָדעל; א טינטער מיט רויט־זינד־דיגען בלוט, אַפּגעצאפּט פון הבא על העריות, פון דער צווייטער זייט, און וויקעלט אויף א פֿרוש אויסגעארבייט שטיקעל אפיקורסות־הויט, שפייט זיך אָן אויף דער יד אין יואַרפּט אָן אונטערטעניגס־טען בליק צום בעל־דבר: פארטיג!

ניט זיך דער בעל־דבר א בויג אויס אויף דעם פאטער־שטול
און דיקטירט. דאס שרייבערל שטרעקט ארויס א צונג און מאכט
א צוק נאך א צוק. די פעדער לויפט און סקרופעט, און צום בית־
דין של מעלה נעהט א ראפארט כהאי לישנא :

„היות, אין פסוק שטעהט: אין אדם בארץ אשר יעשה טוב
ולא יחמא... און דא איז פאראן א כעלעמער רב, וואס שטעהט מיט
איין פוס ביים קבר, און זיין בלאט איז לעדיג! על כן, אויב מען
ווייל, עס זאל בלייבען „משה אמת ותורתו אמת“ — זאל מען דעם
כעלעמער איבערגעבען אין בעל־דבר'ס רשות אריין...“

קומט, נאך א קורצען ישוב, פון בית־דין של מעלה א
תשובה: „עיין אויב, קאפיטעל א'“.

פארשטעהט שוין דער בעל דבר, וואס מען מיינט: טו מיט
איהם — הייסט עס, — וואס דו ווילסט, „רק את נפשו שמור“ —
לעבען זאל ער, ווי לאנג עס איז איהם באשערט.

איז אבער נישט אזוי לייכט, ווי עס רעדט זיך.

קיין אשה, האט דער כעלעמער רב, לא עליכם, נישט; מכמה
שנים אן אלמן, קינדער — אויסגעגעבענע, און „לא יומתו אבות
על בנים“, יחזקאל האט געזאגט — פארפאלען! פון שאף איז רינד
דער איז אוראי נישט צו רעדען — קיין פיצעל ציג ניט צומאל!
א הויט האט דער כעלעמער רב סייוויסוי נישט קיין ריינע, האלט
זיך, נעבער, אין איין קראצען... און גלאט — נעמען א כעלעמער רב
מיט יסורים!

— עפעס א תאיה'לע — טראכט דער בעל־דבר און באלעקט
זיך, שטרעקט אויס די האנט צום טיש, ריהרט אן דאס גלעקעל
פון א חקר'נישען שארבען־קאפ — א פולע שטוב לאפיטוטען!

— וועמען וועלען מיר שיקען און ווער וועט אונז געהן, אראפ־
צופיהרען דעם כעלעמער רב פון וועג?

— ווערט א געשרייעריי: איד, איד, איד — —

אלע ווילען! מען ווייסט, אז פאר אזוינע קונצען וואקסט מען.

ווי אויף הייווען.

אהער און אהין, ס'קאן קומען צו א געשלעגערין, בלייבט: א

קלפי.

פאלט דער גורל אויף צוויי לאפיטוטען. ווינשט מען זיי מזל-טוב, און זיי ווערען נעלם...

אין א שעהנעם העלען טאָג, כעלעמער אידעלעך דרעהען זיך אַרום אין מאַרק אַהן פּרנסה... שטעהען דעדעלעך און רעדען פון פּרץ'ס וואַלד אין פעלד; פון פּויערשע „מעסטלעך“, פעלכלעך, וואָס זענען נאָך אויף די האַזען, פון אייער, נאָך נישט קיין גע-לעגטע — גיט אונטער זיי פּלוצלונג א ציטער די ערד, און זי צי-טערט; תּוֹך כּדי דבור הערט זיך א קנאַק, איינער, דער צווייטער, ממש: א בליץ נאָך א בליץ — און עס יאָגט אַן א בויך און עס דונערען די רעדער... א ווילד־פּרעמדע בויך, פּאַרשווימטע פּערד, ווי די אריות; און די בויך גיט זיך אַ לאַז דורכ'ן מאַרק; קוים צייט געווען אַפּצושפּרינגען, און פון פּאַרענט, ביי דער קעלניע, אויסגע-בויגען אַרונטער מיט'ן קאַפּ, שטעהט, אַהן א בייטש אין דער האַנט, אין א היטעל מיט לאַפּען, מיט א רויטען גאַרטעל איבער די לענ-דען, אַרומגעדרעהט די לייצעס אַרום די הענט, א שמייסער, — ציהט זי איון, די לייצעס אַז מאַנכמאַל גיבען זיך די פּערד אַ כאַפּ אַרויס די קעפּ און א שטעל אויף די הינטערשטע פּיס. און הינטער איהם — שטעהט א בעל-בת'יש געקליידעטער איד — א קאַפּטאַן, סטראַקעס — יענע צייטען! — האַלט אין דער רעכטער האַנט די בייטש און קנאַקט איבער די פּערד, אַז זיי גיבען זיך באַלד אַ לאַז אַראָפּ און פליהען ווי אַדלערס — מיט דער לינקער האַנט קלאַפּט ער אַלץ נאַכאַנאַנד דעם שמייסער אין רוקען, און פון צייט צו צייט גיט ער נאָך טיט'ן מויל א פּייה, אַז די פּערד שפּרינגען פון דער הויט און ציהען זיך אויס אינ'ם גאַלאַפּ, ווי די שלאַנגען!

און דער שמייסער האַלט אין איון שרייען: אידען, בני רחמנים, ראַטעוועט! אידען, בני רחמנים, ראַטעוועט!

— נו — ראַטעווע! גאַנצע בינטען פונקען רייסען זיך פון אונטער די פּאַדקאוועס!

יאָגט מען נאָך די בויך — מיט צישראַקענע אויגען, זאָגט מען: „השם ישמרנו“, אנדערע קלערען נאָך וועגען גומל־בענשען. ווייבער לויפּען נאָך אַרויס פון די קלייטען און שרייען: געוואַלד!

מוז אבער די בויד דורכלויפען דאס שעכטהויז, גיבען זיך א
לאַז ארויס כלבים, און שפרינגען די פערד אין די מאַרדעס; לוי-
פען ארויס קצבים און העקער-יונגען, שפרינגען צו און כאפען ביי
די לייצעס — גיבען זיך די פערד א שטעל-אַפ, אז עס ציטערט
אויף זיי די הויט פאר שרעק, זענען די קצבים און די העקער-יונגען
אויף דער בויד!

וואָס איז? וויזט זיך אַרויס: אַ קליין סכסוד'ל... דער אַנגע-
טאַכענער ווי אַ בעל-הבית, מיט'ן לעדערנעם געלט-פאַס אויף די
לענדען, שרייט, אז דער שמייסער איז משוגע געוואָרען, וויל דוקא
פאַשען, און ער איילט זיך אויפ'ן יריד מיט בריליאַנטען... קריגען
די לייט אביעל דרך-אריץ — און דער שמייסער טענה'ט, אז ניט
ער איז דער שמייסער, נאָר טאקע יענער... אלא וואָס? אויפ'ן וועג,
אין וואָלד קומען זיי ממרחקים און פאַהרען קיין מרחקים, אין ער
איהם ביינאכט אין וואָלד באפאלען, צוגעלעגט א מעסער צום האַלז,
גענויט זיך איבערצוטון און ער וויל איהם צו'נזל'ען די בריליאַנט-
טען, דאָס געלט, די בויד מיט די פערד... אלץ! דעריבער, אז ער
האַט דערזעהן אַ אידישע קהלה, האָט ער אַנגעהויבען צו שרייען...
און יענער לייקענט אלץ שטיין און ביי; להד"ם און להד"ם! —
דרעהט מען איבער פערד און וואָגען, טרייבט קוים אַפ די כלבים
און מען פארפאַהרט צום רב.

הויבט זיך אַז אַ חקירה ודרישה, הערט דער רב אויס יעדען
באזונדער, לאַזט מען קודם כל אריין דעם טוען, דעם, וואָס איז
אַנגעטאָן ווי אַ שמייסער. הערט איהם דער רב אויס, און זאָגט:
אַ פנים — גשמיות שבגשמיות; אַ לשון פון אַן אמת'ען בעל-עגלה...
און דער קול אליין איז אויך נישט פון חדר אַרויס... אַ קול פון
וואָלד, פון פרייען פעלד און — אויף סוסים!
פונדעסטוועגען חוקר'ט ער ווייטער:

— וויפיעל סחורה האָט איהר אין בויד?
— איד ווייס? כ'פיהר עפעס חשבונות? אַן עם האַרץ בין
איד, רבי! גאָט האָט געהאַלפּען — האַנדעל איד מיט בריליאַנטען!
— און וויפיעל געלט האָט איהר אין בייטעל געהאט?
— איד צעהל נישט; כ'וויל, ס'זאל אריינקומען די ברכה...
דאָכט זיך שוין, זיכער אַ בלבל! דער רב, פונדעסטוועגען,
קרעכצט אַפ, און מען לאַזט אריין דעם צווייטען: אַ פנים פון אַ

בן תורה. דער רב גיט איהם א טאפ אין לערנען, גיט ער מיש אויס
ש"ס ופוסקים. נאָר אינמיטען דערנען גיט ער א זאָג: „רבי! וואָס
טויר לאַנג טענה'ן, זעהט!“ — און ער גיט א שיש אויס פון נאָר
טעף: סאמע גאלדענע רענדלעך, רויטע פלאמען קאלעדען זיך איר
בער'ן טיש — „און — העלפט פון די בריליאנטען קריגט איהר
אויך, נאָר זאגט, ס'איז מיון!“

גיט זיך דער רב א שטעל אויף, און גיט א קוויטש:
— גז—לן!

לויפט דער עולם אריין — ווישט מען זיך די אויגען! וואו
טוען, וואו נטען, וואו רענדלעך? — נעלם געווארען, נישטאָ קיין
בויה, קיין פערד — די ערד האָט זי איינגעשלאָנגען!
קלערט כעלם: צי עס איז געווען א חלום, צי רחמנא לצינן,
א כשרה; דערווייל ברענגט מען א תשובה דעם בעלדבר.
זאגט ער:

— שוטים! חורש וואָלט ער אפשר גענומען, אָבער נישט ביי
א מלתא רעבידא לנליי! — עס וואָלט אמאָל ארויס, ווי בוימאוויל
אויפ'! וואסער... מען וואָלט איהם אָפגעצויגען און נאָר אריינגעד
זעצט אין תפיסה! א נאָר איז ער!

זעצט מען איין די נאָרישע לאַפיטומען אויף א יאָהר קוילען
מיט סמאלע; מאכט מען נאָר אן אכיבה, שרייט מען שוין נישט:
איד, איד! נאָר צוויי פון די גרעסערע, איינער עפעס א גרויסער
חריה, דער צווייטער — א זקן ורגיל, נעמען אויף זיך די זאָך...

צווישען ימים נוראים, א קאלטער, חשך'דיגער רעגען-טאג;
כעלם וויקט זיך אין בלאטע, דער הימעל, איבער איהם, טריפט
מיט מרהישהרה, קומט אן צוגעהן עפעס א איד א בעטלער, הויט
אונזביין, רחמנא לצינן... אן אויסגעהונגערטער און אויף קוליעס,
איין פוס — אונטער זיך... שלעפט ער זיך פון הויז צו הויז, פון
טיר צו טיר, פון קלייט צו קלייט... און באקומט אין צעהנטען הויז
אן אלט שטיקעל ברויט, צו וועלכען ער האָט נאָר קיין ציין נישט;
אין צוואנציגסטען — אן אָפגעריכענעם נראָשען, וואָס גליטשט זיך
פון דער האנט ארויס, — כעלם דארף נישט קיין פּרעמדע קבצנים

האָט היימישע און בכבוד'יגע, און אַלערליי באַהאַלטענע אַרעמע לייט, אַלץ אַלמנות ויתומים פון שוחטים, דיינים, רבנים און אַנדערע כלי-קודש...

שלעפט ער זיך אַזוי ארום, איין טאַג, דעם צווייטען טאַג, — די נאַסקייט און די קעלט נעמען איהם דורך; די וואַטע, וואָס עס קריכט פון מלבוש ארויס — טריפט, די אויגען קריכען איהם פון די לעכער ארויס; און פלוצלינג, אינמיטען מאַרק — דער איד פאַלט! איין קוליע — רעכט, די צווייטע — לינקס, און ער ליגט אין דער מיט — און שוים איבער'ן מויל...

אידען בני רחמים לויפען, מן הסתם, צו, דער — מיט וואָס סער און שפּריצט, דער — מיט אביסעל ראַזשינקעס-ווייז, יענער — מיט א מעסער, די ציין אויפצורייסען און א פאַר טראַפּען ארייַן צולאַזען... אנדערע שרייען: כעלם איז סרום! און דער איד הויכט דערווייל אַן צו גוסס'ען...

מען וועט דאָך איהם נישט לאַזען, חלילה, שטאַרבען אין גאַס! ווערט א שאלה, וואוהין? — טראַגען זיך די בעלי-בתים אָפּ — אנדערע האַבען נישט וואו, געהט פונקט פאַרביי דער רב, זאָגט ער: צו מיר! מן הסתם צו מיר! — מען האָט איהם נאָך קיינמאַל נישט אַזוי פּייל פון בויגען געפּאַלגט...

לעגט מען דעם גוסס אין רב'ס בעט אַריין, ליגט ער, ווי אין דער היהנער-פּלעט — דער רב זיצט ביים טיש, קוקט אין אַ ספר אַריין, וואַרפט אַלע פאַר שורות אַן אויג צום חולה — אין גאַס דרעהען זיך ארום אידען, טאַמער וואָס, זאַל מען זיין גרייט... עס פאַלט צו די נאַכט — דער רב וויל זיך שטעלען מעריב דאַוונען, דערהערט ער, דער חולה רופּט. געהט ער צו איהם מיט גרויס רחמים צו, בויגט זיך איהם איבער'ן מויל און הערט, — ער רעד כענט: א צואת שכיב מרע...

— רבי, — בלאַזט פון די ליפען אַרויס דער חולה, — איד בין אַ גרויסער בעל עברה... און איד וויל אַזוי נישט שטאַרבען, כ'וויל מיר פאַר אידך מתודה זיין...

וויל דער רב ארייַנרופּען מענשען. כאַפט איהם דער חולה אַן ביי דער האַנט: חס ושלום, חס ושלום! — אונטער פיער אויגען וויל ער...

דערצעהלט ער איהם, אז כל ימיו איז ער א בעטלער געווען און — א פאלשער בעטלער. גענאנגען נאָך ברויט פאר ווייב און קינד, און האָט קיינמאָל קיין ווייב און קיין קינד נישט געהאט... געבער טעלט אויף הכנסת כלה פאר עלטערע טעכטער — און שטענדיג געווען אליין, ווי א שטיין אין פעלד... צוזאמענגענומען אויסצוהאלטען ישיבות — און קיין שום תלמיד חכם האָט דערפון קיין שום טובת הנאה נישט געהאט... אויף ארץ־ישראל — נישט אוועקגעשיקט קיין פרוטה! פאר ר' שמעון בר יוחאי'ס קבר — און זיך אין בר זעם אריינגעשטעקט... מיט ארץ־ישראל־ערד געהאנדעלט, און הינט טער'ן פלויט גענומען... וכדומה...

און ארויסגראַבלענדיג א לייווענטענעם ביטעל פון בוזעס, זאָגט ער: און דאָס האָב איך אָנגעזאמעלט!
און גיט אן עפען אויף: סאַמע באַנק־צעטלעך — און — איינס אין איינס — הונדערטער!

— דאָס — זאָגט ער — גיב איך אייך איבער, רבי, אלס גע־צאָהלט, — אויף צדקה, לפי ראות עיניך;
גיט נישט דער כעלעמער רב א שפרונג אַפּ צום פענסטער, רייסט עס אויף און גיט א געשריי ארויס: אידען, קומט אַריין צעהלען צדקה־געלט! — גלייך, ער וואָלט אינגער געוואָרען מיט 50 יאָהר —

לויפט מען אַריין — קיין באַנק־צעטלען, קיין נוסס — נאָר אַ צורודערט בעט און צוויי אויסגעהאַקטע שויבען...
קלערט מען ווייטער: א חלום, צי, חס ושלום, — כשוף; דער בעל־דבר שטעהט מיט אַן אַפענעם מויל און זאָגט:
שוין נישט קיין מלחא דעבידא לגלויי...

דער שוואַרצער עולם איז צורודערט!
זאָגט לילית: ער וועט קומען אויף מיינע הענט —
אלטע מיטלען!

איז אמאל דער כעלעמער רב נישט בקו הבריאה, שיקט ער דעם שמש נאכ'ן פעלדשער, ער זאל איהם לאַזען אביסעל אַדער, די געבליטען אַפּצוציהען... און שטעלט זיך דערווייל, צו שקיעת

החמח איז עס געווען, מנחה דאוונען. — שטעהט ביי דער וואנט שמונה עשרה — עפענט זיך די טיר, קומט אריין א מויד מיט א שאלה. דער רב דאווענט, וועט זי ווארטען. דרעהט זי זיך ארום. געהט אויף און אָפּ — דער רב קוקט זיך נישט אום... פאָרגעסט זי זיך מכלומר'שט, הויבט אָן עפעס אונטערצווינגען... און האָט פאָרשטעהט איהר מיד, אָן אמת קול באשה!... נו—הערט ער זי? ווערט זי, מכלומר'שט, מיד, כאפט און זעצט זיך, אין צור וויגט זיך אויפ'ן בענקעל; ס'בענקעל סקריפעט... נאָריש — ווען אַ שלאָנג קומט איהם בייסען, ריהרט ער זיך אויך נישט פון אָרט! ווערט די מויד שוין אביסעל ביזן, און לויפט האסטיגער ווייטער איבער דער שטוב. געהט אויס דער רב שמונה עשרה, זאָגט ווייטער, שפייט אויס, זאָגט אָפּ די רעשט... זעצט זיך צום טיש, און מאכט גאנץ געלאסען: ווייז דעם עוף! וויל זי איהם געבען דעם עוף איז האנט אריין, זאָגט ער איהר ווייטער גאנץ געלאסען: לעג אויפ'ן טיש... אַ אידישע טאַכטער, מוסר'ט ער זי מיט גוטען, דאָרף וויסען, ווי אזוי מען דערלאנגט... לעגט זי... עפעס אַ היהנדעל. זאָגט ער: דערזעהל! דערזעהלט זי באריכות, ווי מען האָט די הוהן ביי אַ גויה געקויפט, אהיים געבראכט, ווי די הוהן איז אנטלאָפּען, ווי מען האָט זי געכאפט... און לאכט דערביי, און זעצט אויס די ציינדלעך, אין דער קול קלינגט אָפּ אין אלע ווינקעלעך, און פון די ציינדלעך איז כמעט אַ שוין דורכגעפלויען, אזוי ווייס זענען זיי געווען... און רעדענדיג און לאכענדיג דרעהט זי זיך אזוי ארום טיש... און ארבעל האָט זי קורצע, פאָרקאשערטע; הענט — נאָקע טע, ס'העמד פון פאָרענט אויפגעריסען, און דאָס לייב, — זי האָט זיך מיט עפעס אויסגעשמירט. — שמעקט מכל המינים בשמים! — און זי סטאַרעט זיך... און ריהרט זיך אָן אָן טיש, אָן בענקעל, אָן רב'ס האנט... קוקט ער אויף דעם היהנדעל, לויפט זי און שטעלט זיך איהם פון הינטען, און קוקט אַריבער, און ריהרט אָן מיט דער מאָרדעטשקע דעם קאַפּ... און דער אָמעס וואָרעמט איהם דורך די יארמולקע... בלאָזט אויפ'ן נאָקעמען האַלז און — אלץ בחנם! דער רב הערט אויס, וואָרפט נאָך אַ מאַל אָן אויג, וואו מען דאָרף, און זאָגט: כשר! און דו, — זאָגט ער, — מיידעל, הייס דיר דע דען אַ שוידך!!!

פליהט ארויס די מויד מיט דער הוהן דורכ'ן פענסטער...

שמייעקלט דער רב. ער האט שוין פארשטאנען, וואָס עס באַ
טייט — און גארנישט.

און דאָרט איז ווייטער אן אסיפה. זעה בכה וזה בכה. רופט
זיך אן גאָר א יונג לאַפיטוטעל, ערשט אויף דער לערען, נאָך קיין
איין פּעדער נישט אין קאָפּ און קיין איין צאָן אַרום האַלן, רופט ער
זיך אן און זאָגט: —

— האָט דער כעלעמער רב גאָר קיין תּאוה נישט?

— אינגאנצען אויסגעטאָן! — ענטפּערט מען.

— האָט גארנישט לייעב?

— אפשר א שווייץ-באָד ערב שבת...

פּויעז. גיט ער נאָך אַ פּרעג: האָט ער נישט עפעס אַ מנהג,
אַ געוואוינהייט, קנעטען, למשל, קיילעכלעך פון ברויט ביים בענ-
שען? ...

— מען האָט איהם נישט געזעהן עמען! מן-הסתם נישט...

איין לילית דערמאָנט זיך, אַז ווען ער האָט איהרע בשמים

דערפיהלט, האָט ער געכאַפּט א שמעק טאַכאַק!

— גענוג! — זאָגט ער — און נעמט רשות — ואיננו!

אַ מנהג ישן האָט דער כעלעמער רב געהאַט, יעדען ערב שבת
נאַכ'ן באָד, אַרויסצוגעהן אין פּעלד אַרײַן, — געהאַט שוין אַ וועג
צווישען ווייץ און צווישען קאַרן — און צו זאָגען בעל-פה שיר
השירים. און ווייל ער איז געווען א איד א פאַר'הוש'טער, און האָט
מורא געהאַט, ער זאָל נישט פאַרגעהן צו ווייט, האָט ער זיך אייני-
מאַל פאַר אַלע מאָל אויסגעמאַסטען מיט די טריט דעם וועג, און
געמאַכט זיך אַ סימן אַז אַ בוימעל... „מה נאה אילן זה“, האָט ער
נישט געזאָגט, כאָטש אויפ'ן בוימעל זענען געוואַקסען פירות
ווי די קרעלען... נאָר פאַר אַ סימן... פּלעגט ער האַלב שיר-השירים
אַפּזאָגען אויפ'ן וועג ביז צום בוימעל, אַנידערזעצען זיך, נעמען
אַ שמעק טאַכאַק פון קאַרענעם פּושקעלע, אַפּרוהען זיך אַ וויילע,
און אויפשטעהן, געהן צו קבלת שבת, און אַפּזאָגען די צווייטע
האַלפּט שיר השירים צוריקוועגס... און פּלעגט קומען פּונקט צו
קבלת שבת! ...

אינמאל, איידער דער רב איז אנגעקומען, באווייזט זיך אויף דעם ארט א דייטשעל, מיט א קאפעליוש, מיט הויזען אין גרינע פאסען, און גיט א רייס אויס דאס בוימעל און גיט עס א טראגד איבער א שטיק ווייטער, און זעצט זיך אונטער'ן בוימעל פון יעדער זייט, און זיצט — א שמאל דייטשעל — מען זעהט עס נישט ארויס.

קומט אן דערווייל דער רב צום ארט, וואו דאס בוימעל איז געשטאנען — האלב שיר השירים אפגעזאגט, און צום בוימעל איז נאך ווייט! ... איז ער זיך מצער: רעכענט ער, ער האט געזאגט שלא בכונה, נעמט ער אויף זיך באלד א תשובה. עס האט זיך איהם, ווי אלע מאל, פארוואלט א שמעק טון... דאס הארץ חלש'ט איהם — ער וועט נישט נעמען, ביז ער וועט נישט צוקומען צום בוימעל! ער איז אפילו שוין אביסעל מיד... נאך משנה זיין וועט ער נישט... און ער געהט קוים, ער קומט צום בוימעל צו. אזוי מיד איז ער געווען און אזוי האט זיך איהם פארנלוסט א שמעק טאבאק — ממש די אויגען זעהען נישט! נאך געלויבט השם יתברך — ער זיצט שוין אונטער'ן בוימעל! כאפט ארויס פון בוועם דאס קארענע פושקעלע, עס ציטערען איהם אויף די הענט, — גיט עפעס פון הינד טען א בלאז, ס'קארענע פושקעלע פאלט איהם פון דער האנט ארויס; שטרעקט ער אויס די האנט — עס גיט א בלאז, מן הסתם — א ווינטעל, — דאס פושקעלע קאלערט זיך ווייטער, ער ציהט זיך אויס אויף דער ערד, שטרעקט ווייטער אויס די הענט — ס'פושקעלע קאלערט זיך, און קריכט נאך: דער שמעק טאבאק ציהט איהם... קריכט ער אזוי אויף אלע פיער... שמייכלט דאס דייטשעל אונטער'ן בוימעל פון יענער זייט און הערט נישט אויף צו בלאזען. פלוצלונג גיט ער א כאפ ארויס דאס בוימעל... און כהרה עין שטעלט ער עס ווידער, וואו עס איז געשטאנען... דער רב האט נישט אוספיעט צו כאפען ס'פושקעלע... ער בלאזט ווייטער... דער רב גיט א קוק: דאס בוימעל שטעהט פאר איהם ווייט! מיינט ער, אז ער איז, פארטראכטערהייט, פארקראכען צו אן אנדער בוימעל, — הויבט ער אויף די אויגען צום הימעל — אויסגעשטרענגט! ער האט אפילו שקיעת החמה נישט באמערקט... אזוי האט איהם דער שמעק טאבאק געצויגען! — אמת, זעהר א ליכטיגע נאכט געווען... מילא.

עם איז מעהר, ווי א תחום שבת — אין שטאָרט אַרײַן וועט ער
 נישט געהן, שפּײַזען וועלען איהם די קראַהען, וואָס האַבען אליהי
 הנביא געשפּײַזט... נאָר כאַפּען ס'פּושקעלע — מוז ער...
 און ער קריכט נאָר... און דאָס דײַטשעל בלאַזט, ס'פּושקעלע
 קאַלערט זיך... — כ'וועל אײך לאַנג נישט ברייען, ער איז אַריבער
 אײבער א תחום שבת!...

דאָס לאַפּיטוטעל האַט באלד אַ גרעסערע שליחות באַקומען!
 פאַר'ן אוועקגעהן, האַט ער צום שוואַרצען עולם געזאָגט:
 — אײבער אַ באַרג פאַלט מען נישט... געשווינדער שטרויכעלט
 מען אײבער קלײנע תאוה'לעך.

דאָס פאַרטוך.

מיט די פיס שטאַלפערט אַ מענש אויף דער ערד; מיט'ן קאַפּ
שפאַרט ער צום הימעל.

ווענדט זיך עס נאָר אין דעם, וואו דאָס האַרץ איז!
ביי די פיס, און זיין גליסטונג איז צוב עפר ואפר. —
אַדער ביים קאַפּ, און עס גאַרט צו די עולמות העליונים...
איז אַ איד מקיים „מאשפות ידים אביון“ — ער הויבט אויף
די גליסטונג פון מיסט. ער טוט אַז אַ נאַרטעל, טיילט דעם
נוף אויף צוויי און זאָגט: דאָס האַרץ געהער אַרויף צום קאַפּ!
האַבען אויף איהם טאַקע קיין שליטא נישט קיין שדין גליליו און
קיין דבוקים, רחמנא לצלן...

און נשים טראָגען צוליעב דעם אייגענעם — פאַרטיכער!
ואל יהי ענין הפאַרטוך קל בעיניך. איהר זאַלט דאָס פאַר
טוך פאַר גרינג נישט האַלטען. —
הערט אַ מעשה, וואָס איז געשעהען אין ראַכיוו.

ראַכיוו איז אַ שטעדטעל נישט ווייט פון אַפט; פון אַפּטער,
זכר צדיק לברכה, האָט איהר אודאי געהערט.
צושפּרייט איז עס ביים ברעג פון דער ווייקסעל; לעבען לעבט
עס פון געהילץ, וואָס קומט פון די אַרומיגע וועלדער און געהט
איבער דער ווייקסעל קיין דאַנציג; דאַמאַלט אַ גרויסער מסחר
געווען.

זענען געווען דאַנציגער סוחרים, אין די גרויסע פּעדערען גע-
גאַנגען. מקיים געווען „וחי אחיד עמך“; האָט פון זיי געלעבט
דער מעקלער, דער שרייבער אין וואַלד, דער שיפער, וואָס פיהרט
די מעסערס ביז דער קעניגסבערגער מיהל, וואו עס נעמט זיי שוין
איבער דער דייטש, און — דאָס נאַנצע שטע-טעל.

ווינטער, עס שטעלט זיך אַ שליט-וועגס, ציהען זיך שוין פון

די וועלדער, איבער'ן שמערטעל צום ברעג צו, פוהרלעך מיט אלער ליי געהילץ: באלקען, שוועלען, אונטערלאג, צוריקצורוועגס אהיים, שטעלט זיך דאס פייערל אפ אין מארק, לייזט דער שענקער פאר אביסעל בראנפען מיט פארבייסעכץ, לייזט דער אייזענקרעמער פאר א שטיקעל אייזען, פאר א קאסע... לייזט די שטעל פאר זאלץ, פאר שמירעכץ... דער קאוואל (אויך א איד) פארריכט אדער שלאגט אן א פארקאווע, די זיצערין — פאר א בייגעל פאר א חולהילד.

רייך מאכט נישט דער פויער; לחם לאכול גיט ער. געהען אוועק די פאר חדשים, הויבט אן לאזען דער פראסט. א ווארעם ווינטעל בלאזט, יאגט אפ די עננים, די זון הויבט אן ארויסצוקריכען פון פוטערפאס; זומערלעך זאגט אן זיין קור מען; פאקט זיך דער היימישער שיפער, קומען מיט די רענצלעך שיפער פון די ארומיגע שטערטלעך. לייזט דער גאסט-הייזער; גרייט מען זיך אין וועג אריין, קומט מען ווייטער אן צום סוחר, קויפט מען איין בשר גערויכערטס, פעטס, זאלץ, גרויפען, א פע' סעלע י"ש — צירה לדרך פאר די פליסען, וואס ארבייטען אויף די מעסער... הויבט באלד אן צו רודערען ביים ברעג. פויערלעך קומען פון די דערפער, יעדערער מיט זיין נעץ, א פישעל צו כא' פען, און מיט זיין פענדעל, דאס פישעל צו בראטען, און שטעלען זיך, איבער דער גאנצער לענג פון ברעג, יעדערער זיין שטרויען ביידעל אויף. —

שטעהט אין ראכיווער מארק, פון כעלות ביו מנחה, אין דער לופט א געקלאפעריי פון העק און האמער. דאס שלאגט מען אויפ'ן ברעג דאס געהילץ צוזאמען...

אמאל, אינמיטען דער נאכט — עס הויבט אן פלוצלונג צו דונערען: די ווייקסעל ריהרט, דאס איין פלאצט. דער ווינט טרייבט טאוולען אויף טאוולען, גארען אויף גארען. נאך עטליכע טעג: דער ווינט האט זיינס געטאן, די זון—איהרס, דער פויער האט גע' האלפען מיט קילאף און לאפאטע, — אפגעשוואמען דאס איין, באפרייט געווארען דער טייד, מען לאזט אראפ די מעסערס, עס שווימען אנדערע פארביי...

עס לעבט דער ברעג און קאכט; די ארעמע אידענע פון שטערטעל ציהט חיונה פון דער שטעל ביים ברעג; פארקויפט

אויכס, געוויק, זאלץ; בננה — דעם ביטערען טראפען...

איהר מיינט אודאי, איך האב אינ'ם פארטוך פארנעסען!
הויבט זיך נישט אָן. איך האב אייך פריהער געוואַלט אויסמאַה
לען ראַכיוו, וואו די מעשה איז געשעהען.

אַט, אין דעם ראַכיוו איז אַמאָל נפטר געוואָרען אַ דין, איך
בערנעלאַזט האָט ער דוקא נישט קיין סך: איין אלמנה און אינ
גאַנצען איין יתומה... קהל האָט באלד אויפגענומען אַן אַנדערען
דין, און דער האָט זיך מתחייב געווען, אַוועקצוגעבען דער אלמנה
מיט דער יתומה א פיערטעל שכירות. האָט ער נישט מקיים געווען.
קיין שרפ"ט האָט דאָס שכירות נישט באַטראַפּען, אַ מטופּל אַ גרויז
סער איז ער געווען. שרייט די אלמנה צו קהל, לאַזט נישט אויס
נעמען... בלייבט, מען זאָל איהר געבען עטליכע גולדען, זי זאָל זיך
מאכען אַ שטעל ביים ברעג. גראַד אַ אידענע געשטאַרבען, באַד
פרייט געוואָרען אַ שטעל. וכך הוה, די אלמנה מאַכט זיך אַ שטעל,
דאָס מיידעל טראַגט איהר נאָר די קיישלעך אַהין און צוריק. און
גיט איבער'ן טאַג אַכטונג אויף קונים'ס הענט. און — קיין מעשה
נישט. אַז דער דין האָט געלעבט, האָט זיך אויך נישט איבערנע
גאַסען, ביים הערינג פּלענט מען זיך די פינגער אַפּשניידען... און
פאַר הוננער, זאַגט מען, איז נאָר קיינער פּון דער וועלט נישט גע
גאַנגען... נאָר דאָס מיידעל! דאָס מיידעל וואַקסט ווי אויף היי
ווען, קיין עין הרע; שפאַרט פּון קליידעל אַרויס... עס רויטלען זיך
די אַנגעפילטע בעקלעך, גלייך מען וואַלט זי געצויגען אויף מילך
מיט האַניג, אויף מאַרציפּאַנעס. און אויגאַנעם האָט זי... די פּויערען
גאַפּען, ציטערט די אלמנה פאַר אַן עיז־הרע; מאַכען זיך אַמאָל
אַ גוי'ש גלייכווערטעל, שטעכט עס זי אין אַלע גלידער, דיהרט זיך
צו אַ פּויער מיט דער יד, שפּרינגט זי אויף, און אַפּגעבריהטע,
וואַרפט זיך מיט די נעגעל צו די אויגען...

און וואָס וועט זיין דער סוף?

ווייטער שרייען צו קהל, נישט לאַזען אויסנעמען? מען וועט

זי הערען?

זיפּצט זי, די אלמנה. קוקט זי אין הימעל אַרײַן און זיפּצט...

זיפּצט זי נישט אומזיסט. פאַראַן אַן אויער, וואָס הערט!

און אוינמאַל, מוצאי שבת, געהערט ביי אַ שכן הברלה, מען קלערט,

ארויסצוגעהן צום ברענן צי נישט? עפענט זיך די טיר. „גוט וואָד“ — פיניע דער שדכן אין אַרײַנגעקומען. „גוט וואָד, גוט יאָהר“, שטאַמעלט די אלמנה. זי גלויבט איהרע אייגענע אויגען נישט. „זעצט אייך, ר' פיניע... שרה'לע, וויש אָפּ דאָס בענקעל...“ די טאַכטער שרה'לע מאַכט זיך נישט הערענדיג, קעהרט זיך אָפּ אין אַ זייט, ווארפט אפילו אַ בייזען בליק אויף ר' פיניען. ר' פיניע שמייכעלט: אַלע טוען אזוי! דאָס בענקעל ווישט אָפּ די אלמנה אַלײן.

— וואָס ברענגט איהר פאַר אַ גוטס, ר' פיניע?
אין האַרץ קלאַפט איהר, ווי ביי אַ גולן. ר' פיניע זעצט זיך, צוטיילט די באַרד אויף רעכטס און לינקס, צושמייכעלט זיך נאָך אַמאָל און זאָגט:

— זעהר פיעל גוטס!

— דהיינו?

— דהיינו... כאַהלט אייך, אז ר' מענדעל דער אלמן איז אַהיים געקומען פון וואַלד... איך יאָג איהם שוין לאַנג נאָך: אַ איד דאַרף נישט זיצען אזוי לאַנג אַהן אַ ווייב... טאַקע אַ צנועה געווען. טאַקע געבענשטע הענט, טאַקע, טאַקע... אָבער אזוי לאַנג אַהן אַ ווייב זיצט מען נישט... און די קינדערלעך... ממש אַ רציחה... איבער געגעבען אַ פינף קינדערלעך אַ שכנה, זי האָט אַלײן איהרע זעקס... אַ איד קומט אַהיים אויף שבת — די קינדערלעך צודראַפעט, אויס- געהונגערט...

א י ד יאָג, איד שטעל אונטער ב ע ל י - ב ת י ס... ער לענט אַלץ אָפּ. ס'טייטש, כאַפּ איד איהם אַז ביי אַ לאַץ, איהר זייט דאָך שוין קיין יונגערמאן נישט... אַם לאַ עכשיו, אימתי? בע, מע... ער האָט קיין צייט נישט... ענדיגען אין וואַלד, פאַרטיג ווערען ביים ברענג... אַ נעכטיגער טאָג! איך זאָג איהם אַ שדוך, פאַרצייכענט ער אין ביכעל, ער וועט נאָכפרעגען, — הויבט זיך נישט אַז! דער שדוך ווערט פאַרלוירען אין ביכעל צווישען די קוביקען...

דעם פרייטאָג איז ער אַהיים געקומען פריהער פון וואַלד. כאַ- קוקט דאָס געהילץ אויפ'ן ברענג... האָט ער עמיצען דערזעהן!
— וועמען?

ר' פיניע נעמט אַ שמעק טאַביק:

— אויער בתיחידה...

שרה'לע, וואס איז געשטאנען ביים בעט, ווארפט זיך ארויף אויפ'ן געלענער מיט'ן פנים צו דער וואנט.

— אלע אזוי, אלע אזוי! — שמייכלט פיניע.

— איז וואס? — פרעגט די אלמנה, כמעט פארציטערט.

— איז וואס? איז גארנישט... שבת איז שבת... נאך הברלה,

שיקט ער מיד רופען. „געה, זאגט ער, צו דער דין'טע און רעד א שדוד. איד פאהר, זאגט ער, צוריק אין וואלד אריין. (דאס פוהד רעל איז געשטאנען פאר דער טיר.) און אז איד וועל, אם ירצה השם, צוריק קומען, וועל איד אהין געהן מיט א מניו, מיט כבוד... ר' פיניע נעמט אן א שמעק טאביק... די אלמנה ווארט מיט אן אפענעם מויל, ביז ער ענדיגט:

— און שרייבען תנאים, אם ירצה השם!

שרה'לע גיט פלוצלונג א הארציג געשרוי.

פאלט צו איהר די מוטער צו, האלזט זי און קושט זי איבער געוואלד:

— טאכטערשי, אזא מזל, אזא שמאלץ-גרוב... מ'זע'מיר דאך

גאר דעם חסד נישט ווערט... ניערט, דיין טאטע האט זיך גע- מיהט...

שרה'לע רייסט זיך אויס פון דער מוטערס ארעם, שפרינגט

אויף פון בעט און לויפט ארויס מיט א געוויין פון שטוב...

די אלמנה בלייבט צושראקען. צושמייכלט זיך אבער באלד,

דערמאנט זיך: זי האט אויך אזוי געטאן... אלע מיידלעך שרע- קען זיך אזוי...

— אלע אזוי, אלע אזוי! — ברומט אונטער ר' פיניע, זאגט

„א גוטע וואך“! קושט די מזוזה און געהט ארויס...

די אלמנה בלייבט שטעהן פארטראכט. קוקט דורכ'ן פענס-

טער, מיט גרויס דאנק, צום הימעל ארויף און מורמעלט אלץ אינ- איינעם:

— א גאט'זאך! א גאט'זאך!

און עס וואלט אפשר געווען א „גאט'זאך“, ווען נישט דאס

פארטור...

— און — ווען נישט דער ברעג...

וואַרים געהט אונטער די זון, ווערט „ששון ושמחה“ ביים ברעג.

די אַרבייט ווערט אַוועקגעלעגט. יעדער פויער לענט זיך און פון די געהילף־שפענער, פאר זיין שטרויען־ביידעל, א פייערל. נעמט זיך פון ביידעל זיין פענדעל ארויס און בראַט זיך אַפּ זיין פיש. עסט אַפּ. אַ שעהנע נאַכט איז „עידיעקב“ לערענט ער נישט... הויבט מען און זינגען... געפינט זיך שוין ביי איינעם א פייערל, ביים צווייטען — אַ פידעל, הויבט מען און שפילען, נעמט מען אַ קאַפּ, מאכט מען אַ טענצעל... ווערט — הו—האַ!

געזען יונגע לייט און בחורים שפאַצירען אַכיסעל אַדער באַ־דען זיך, שטעלען זיי זיך אַפּ, הערען זיך איין, קוקען זיך צו... אַמאַל מיידלעך אױך... קיין גוטס קומט פון אזוינע זאכען נישט אַרויס. אַ מיידעל, אז קיינער זעהט נישט, קומט אַמאַל געהנטער... דערזעהט מען זי פון ברעג, מאכט זיך אַ פויערל אַ שפאַס... אַמאַל שלעפט מען זי אין רעדעל אַרױן... מאַלע וואָס עס טאַכט זיך, רחמנא לַצַלן...

און אַמאַל, מיט יאַהרען צוריק, איידער אונזער מעשה איז געשעהן, האָט זיך פאַרלאָפּען אַ מאַס 'ע מעשה, נאָר אַ מאַס'ע... און דוקא מיט אַ בעל־בתיש טעכטערל, אַ כלה־מיידעל... מען האָט אויף איהר געמורמעלט. געזעהן מחזקות מאַכען ביים ברעג. מען האָט גערעדט און גערעדט, ביז עס איז אַנגעקומען צו פאַטער־און־מוטער. גלויבט מען נישט, נאָר מען פאַסט אויף. מען זיצט שוין פאַרנאַכט אין דער היים; דער פאַטער דאַווענט אין דער היים מנחה־מעריב. איין טאַג — גאַרנישט, דעם צווייטען טאַג, — גאַרנישט... דעם דריטען אַבער, זי קאַן זיך, אַפּנים, נישט איינזאַלמען, זי נעמט די שאַל.

— וואו אַהין געהסטו?

זאָגט זי, צו אַ חבר'טאַרין...

נעמט מען צו די שאַל:

— דו געהסט צום ברעג!

— זאַל זיין צום ברעג, וואָס איז אייער דאַנה?

אַ וואָרט צו אַ וואָרט, די בחור'טע איז מודה: זי טאַנצט דאָרט, זי זינגט... זי האָט דאָרט אַ פויער אַ געליעכטען. ער וועט זייט איהר חתונה האַבען, זי וועט זיך שמד'ען...

נעמט מען די בחור'טע און מען בינדט זי צו מיט שטריק פון דער וועש ארום אויבען צום בעט. נישט אנדערש א דבוק! בעלות, וועט מען זי פיהרען צום אפטער...

ביים ברעג דערווייל: וואו איז מלכה? (מלכה האט זי גע' הייסען.) עס איז אהן איהר אומעטיג. זי טאנצט אזוי שעהן און זינגט. און אז זי צולאזט די האר איז—איי-איי!

שיקט מען געוואר ווערען... לויפט טאקע איהר „קאכאנעק“! קומט ער צוריק מיט א געוואלד: ער איז ביים הייזעל געווען. דורכ'ן פענסטערל אריינגעקוקט... און דערזעהלט כהויה, ווי זיין „קאכאנא מאלקא“ איז געבונדען, דאס מויל מיט א שמאטע פאר שטופט, און מען שלאגט... שפרינגט דער עולם אויף, ווי איין מענש. לויפט מען ראטעווען די „קאכאנא מאלקא“. לויפט מען דורך דעם מארק, ווערט א מהומה, גוים באפאלען! ראמט מען אפ פון די שטעלען, פארקלאפט מען די קלייטען, פארהאמערט און פארריגעלט מען זיך אין די שטובען...

מען שטעהט אויף אין דערפריה: מלכה—צוגענומען, די מר טער—א חולה מסוכן, דער פאטער—איבער נאכט גרוי געווארען... זיפצען די אלטע: גלות...

די יונגע אבער שרייען: „הכזונה...?“ און ווי ווייטער שטעהט... נעמט זיך צוזאמען א מחנה בחורים, כאפט מען שטער קענס און שטיינער און מען לויפט צום ברעג, אפשלאגען די איי-דישע טאכטער...

ווערט א מלחמה ביים ברעג. און יד ישראל תקיפה, קנאת השם צבאות. טוען אבער די פויערען צואוויסען אין פארשטאדט אריין. קומט מען זיי צו הילף מיט ווידלעס, מיט כלבים... גבורי ישראל האבען געווענדט דעם נאקען... קוים מיט'ן לעבען ארויס... מלכה'ס מוטער איז דעם טאג געשטארבען... דער פאטער האט פארהאמערט דאס הייזעל און איז אוועק אין דער וועלט אריין... און ערשט צום ווינטער צו, אז די פויערען האבען פארלאזט דעם ברעג און אהיים געגאנגען יעדערער אין זיין דארף אריין, צו זיין פויערטע און זיינע ילדים, ווייסט מען נישט, וואס עס איז גע' שעהען: צי איז זי, איבער דער צייט, די פויערען נמאס געווארען, אדער זיי האבען מורא געהאט, זי זאל נישט מיטלויפען מיט זי אין דארף אריין, און האבען זי אין טייד אריינגעווארפען, אדער

א פארלאזטע האט זי זיך אליין א מעשה אנגעטאן. — גענוג פאר ימים נוראים האבען זי די פישער ארויסגעצויגען פון טייך אין א נעץ, — מיט א שטיין אויף א שטריק ארום האלז, אן אנגעלאפענע, קוים צו דערקענען...

דעם גוף האט מען באהאלטען הינטער'ן פלוים; פון דער זינד דיגער נשמה איז א דבוק געווארען!

די ערשטע האט זי סליחות-צייט דערזעהן אן אלטע גבאי'טע. קוים מיט'ן לעבען אנטלאפען און אין עזרת נשים כהויה פאר-צעהלט; געזעהן, פון בית-עלמין איז זי אנגעקומען פון הינטער'ן פלוים. געהט איבער'ן מארק, קומט צום פאטערס הייזעל צו, קלאפט אין טיר, ווארט א וויילע. מען ענטפערט נישט, געהט זי צום פענסטערל צו, פויקט אין די שויבען. מען ענטפערט נישט. הויבט זי אן שרייען: טאטע! מאמע! און צוקראצט זיך דאס פנים מיט די נעגעל...

באלד דערנאך איז עמיץ אין שמעדטעל אוועקגעפאלען. שיקט מען דאס דינסט-מיידעל אין דער אפטיק אריין נאך צעניס. קומט זי נישט צוריק. אין דערפריה געפינט מען זי לעבען הייזעל א פאר-חלש'ט, דערמינטערט מען זי, דערצעהלט זי:

געזעהן... אויגען ברענענדיגע, ווי די גלאזונעס, שווארצע האר צופלאסען איבער ווייסע תכריכים... און גראבעלט מיט די נעגעל אין טיר. און קרעכצט: טאטעשי, מאמעשי! און געהט דערנאך צום פענסטער, און קראצט די שויבען — טאטעשי, מאמעשי!

דערנאך האבען זי שוין אנדערע אויך געזעהן...

און נאך אנדערע, ביז מען האט זיך צוגעוואוינט צום דבוק... און אהן א פארטוד געהט אין ראכיוו קיין אשה פאר דער טיר נישט ארויס, זאל דער דבוק קיין שליטא נישט האבען. —

און אז א זונג איז קיין רעכטער זונג נישט, מאכט זיך אזא מעשה:

איינמאל פארנאכט, שרה'לע טראגט אין שטוב אריין די קיישלעך, די מוטער האט זיך ביי א קראם פארהאלטען, קלערט שרה'לע דערווייל פויער צו מאכען, נאך איידער וואס, איידער ווען, פאלט אריין די מוטער מיט א שמחה, מיט א גדולה:

— וועסט שוין מעהר, טאכטערשי, קיין קיישלעך נישט טראגן גען, צום ברעג נישט געהן.

שרה'לע ווערט בלאם:

— וואס איז, מאמעשי?

— וואס איז? דיין חתן איז געקומען פון וואלד! געשיקט

אנזאגען די בשורה. ר' פיניע האט מיר פאר דער טיר געטראפען...

באלד קומט ער, מיט מנין, מיט כיבוד, ווי ער האט צוגעזאגט...

גיט זיך שרה'לע א ווארף צום בעט מיט א גרויס געווייזן...

— וויין, טאכטערשי, וויין, א גוט מוזל בעט דיר אויס!

דיין מוזל וועט אויפשיינען, ווי די זון, און איד וועל לעבען דיר

אויך אויפגעריכט ווערען...

— און הערסט, טאכטערשי, ער ברענגט טאקע כיבוד. אבער

פסור בלא כלום וויל איד נישט! איד וועל אויך עפעס געבען. האב

איד א פאר הערינג געברענגט, וועל איד קוילען, און קארטאפעל

אין די מונדירען וועל איד אפקאכען...

פארבארגט שרה'לע איהר פנים אין קישען אריין...

— ליג, ליג, טאכטערשי... איד אין דייע יאהרען האב אויך

געוויינט, אויך געמיינט, גאט ווייסט וואס, און געשראקען זיך

אויף וואס די וועלט שטעהט...

און זי נעמט זיך צו דער ארבייט, לעגט אן א פייער, שטעלט

צו די קארטאפעל... דאס פייערל קנאקט אזוי לוסטיג, דאס טעפעל

הויבט אן זידען, מען דארף שוין זייערען, דערמאנט זיך פלוצלונג

די אלמנה: זאלץ! פארגעסען...

— טאכטערשי, שרה'שי, קרוין מיינע, טו א טובה דער

מאמען, לויף ארויס נאך אביסעל זאלץ...

און זי פאלט צו איהר צו, אז יענע ענטפערט נישט. און בעט,

און גלעט, און קושט, און איז גוזר בכבוד אס.

— א'נישט, זייער דו די קארטאפעל, וועל איד לויפען נאך

זאלץ...

הויבט זיך שרה'לע אויף און געהט נאך זאלץ...

געהט אוועק א מינוט, צוויי, דריי, די קארטאפעל שוין אפ-

געזייערט, זי קומט נישט צוריק. און די קראם איז פאר'ן הויז!

לויפט די אלמנה צו דער טיר צו, קוקט אויפ'ן הויף ארויס, מען

זעהט נישט שרה'לען... רופט זי: שרה'לע, שרה'לע! קיינער ענט-

פערט נישט. דערשרעקט זי זיך, כאפט זי די שאל און לויפט ארויס. דאס הארץ זאגט איהר, אז עס איז, חס ושלום, אז אומגליק געשעהען...

און א מאמעס הארץ איז א שטיק נביא...

עס איז טאקע אז אומגליק געשעהען:

אין בעט ליגענדיג, האט זי זיך, אפנים, געווארפען, איז מעהר לויז געווארען און אויפגעבונדען זיך דאס פארטוד. האט זי עס, געהענדיג, אין הויף פארלוירען און נישט געפיהלט, און נישט אויפגעהויבען, און איז אזוי ארויס פאר דער הויזטיר צו דער קראם... און אין מארק האט זיך, ווייזט אויס, ארומגעדריעהט דער דבוק... געוואלט אין עמיצען אריין, געזוכט אז אשה אהז א פארטוד... און שרה'לע איז פונקט ארויס אהנעם פארטוד... און אזוי ווי זי איז צונגעקומען צו דער קראם, און אזוי ווי זי האט געעפענט דאס מויל צו זאגען: זאלץ, האט זי גאר א געשריי געטאן, ווי די ערליכ בייס ברעג:

— הוא—הא!

דער דבוק איז איהר אריין דורכ'ן אפענעם מויל!

און זי גיט זיך א ריס אראפ דאס טיכעל פון קאפ, צושיטען זיך איהר די האר איבער'ן האלז און נאקען, און עס פלאמען איהר, ווי די שווארצע קוילען, די אויגען אויף. —

און גיט א שפרינג ארויס פון קראם... און צולאזט זיך מיט א קול און זינגט אז אויסגעלאסען ליעדעל פון ברעג, און א לאז א טענצעל איבער'ן מארק... און נאך אמאל:

— הו—הא!

אין — פויל פון בויגען צום ברעג...

אז די מוטער איז ארויסגעקומען, איז שוין דער מארק געווען ווי פארשטארט. נאך די קרעמערין האט איהר קוים, מיט א פארשטארטען פינגער, געוויזען צום ברעג. —

זי וועלען שוין קיין גבורי ישראל נישט ראטעווען... מען גע-דענקט יענע מלחמה... עס דרעהען זיך נאך ארום אלטע אידען, דער אהז אז אויער, יענער מיט א האלבער נאז... און מען קרעכצט...

אין דאך אבער די אלמנה א מאמע, לויפט זי אליין!

קומט זי, טרעפט זי די טאכטער אין א מיט דערעל. מיט איין

נאָקעטער האַנט אַרום האַלן, מיט דער צווייטער אַ יונג פּויערל
אַרומגעכאַפּט... זי טאַנצט מיט איהם! דאָס פּויערל פּייפט, די פּי-
דעל שפּילט, דאָס רעדעל אַרום פאַטשט צו מיט די הענט, טופּעט
מיט די פּיס...

אַ מאַמע איז אַ מאַמע, רייסט זי זיך אין רעדעל אַרײַן:
— מענשען, — שרייט זי, — מענשען-רוצחים, מענשען-
גזלנים! זעהט איהר דען נישט, אַז עס איז אַ באַזעסענע, אַ
דבוק...

„אַפּענטאַנאַ“ — שרייט זי אויף פּויליש...
פאַר דער מאַמען רוקט מען זיך אַפּ; פאַר איהר קול דער-
שרעקט מען זיך. „דבוק“ מאכט א רושם. דאָס פּייפּערל בלייבט
שטיל, די פּידעל פאַרשווייגט. און זי לויפט צי דער טאַכטער צו,
רייסט זי אַפּ פון פּויער, איהם שטויסט זי אַפּ אַז אַ זייט.
און שרייט צום עולם:

— זעהט, — שרייט זי — די אויגען איהרע... די האַר די
צופּלאַסענע זעהט... דעם גאַנצען גוף, ווי ער טרייסעלט זיך... אַ
משוגעת, אַ דבוק... מיט וועמען טאַנצט איהר? וואו זענען אייערע
אויגען געווען?

— נאָר קיין האַלבע שעה נישט, קלאַנט זי, אַז דער דבוק איז
אין איהר אַרײַן...

— תנאים געזאַלט זיין, — צוואויינט זי זיך, — צוּדריקענ-
דיג די טאַכטער צום האַרץ — אַ שמאַלץ-גרוב... האַב איד זי נאָר
זאַלץ געשיקט... אין מאַרק איז אין איהר דער דבוק אַרײַן, אפּשר
מלכה'ס דבוק...

דאָס מאַכט נאָר מעהר רושם...

די פּויערען טראַגען זיך אַפּ אין די הייזלעך אַרײַן... די מוטער
דריקט פעסטער די טאַכטער צום האַרץ:

— שרעק דיך נישט, טאַכטערשי, צאַפעל נישט אַזוי, מאַרנען
טרייבט מען דיר, מיט זיין ליעבען נאַמענס הילף, דעם דבוק אַרויס...
און פּיהרט זי אַ האַלב טויטע, אַהיים...

דער אפטער, זכר צדיק לברכה, האט צומארגענס זיין שטען קען דעם אלטען ראכיווער רב צוגעשיקט און אָנגעזאָגט, ווי אזוי אַרויסצוטרייבען דעם דבוק...

און באַלד איז דערפריה האָט מען זיך גענומען דערצו. מען האָט אין-שול-אַרין געקלאַפּט, פול איז שוין די שול, און ווייבער — אין עזרת נשים פול...

און מען האָט א טהרה-ברעט געבראכט, אויפ'ן שלחן פון בעלעמער געשטעלט, און שרה'לען אויפ'ן ברעט אַרויפגעלעגט, און מיט אַ שוואַרץ טוד באַדעקט.

און מיט'ן אַפטער, זכרונג לברכה'ס, שטעקען איז באַלד דער נאָך דער אלטער רב אויף די טרעפּלעך צום אַרונ-קודש אַרויף, מיט'ן פנים זיך צום בעלעמער געשטעלט... און ער קוקט, און מורמעלט וואָס מען דאַרף, און גיט פּלוצלונג דריי מאַל מיט'ן שטעקען אין טרעפּעל אַ קלאַפּ, און אַ געשריי :

— דבוק אַרויס !

אויפ'ן עולם פּאַלט אַן אימה. דער דבוק אַבער שווייגט : רופט ער נאָך אַמאָל :

— דבוק אַרויס... איך בין נוזר ; דבוק אַרויס !

דער עולם ציטערט, אין עזרת נשים חלש'ט מען ; דער דבוק שווייגט.

אַבער צום דריטען מאַל, אַז דער אלטער רב האָט דערמאנט די פּמליא של מעלה און געזאָגט, ער וועט איהם לעגען אין חרם אַרין, און אַז דער אַפטער וועט מסכים זיין, — ערשט דאמאלט האָט דער דבוק אַ קרעכץ געטאַן פון אונטער'ן

שוואַרצען טוד :

— כ'קאָן נישט, רבי !

— פאַרוואָס ?

— ווי אַרום, רבי, זאָל איך אַרויס ? דורך דער טיר ? שטעהט דאָרט די בעל-הנס-פּושקע און דער נר תמיד ברענט !

— דורכ'ן פענסטער !

— אלע שויבען זענען גאַנץ...

פונקט האָט אַ גלעזער פאַר עטליכע טעג אויף דער לאַטעריע געוואונען און נייע שויבען אַריינגעשטעלט...

כאפט דער רב דעם שטעקען, ווארפט אין פענסטער אריין,
אויף פיצפילעך האט די שויב געפלאצט — — —
און דער דבוק אין ארויס...
נאר אז מען האט דאס שווארצע טוד אויסגעדעקט, איז שר'לע
געלעגען — א טויטע...

דער ארענדאר.

קאפיטעל 1.

אן ארענדאר א קמצו
און תפלות פון אן אשת.

אין פוילען דער מדינה, הינטער צוויזמער, וואס ביי דער ווייק
סעל, האט געלעבט א איד אן ארענדאר.
אין דער ארענדאר געווען א גרויסער חשוב ביים פריץ, און
דער פריץ איז א גרויסער מאגנאט געווען, איז ער, דער ארענדאר,
געקומען צו גרויס עשירות.

האט ער געהאט פאָלוואַרקעס מיט וואַלד און פֿעלד, און הערט
שאַפטען פֿון שאַף און רינדער, און הייזער, און בריי־הייזער, און
מיהלען, אויף וואַסער און ווינט; און מזומנים גאר פיעל, אחוץ
חובות ביי לייט...

מילא, אז זיין ליעבער נאָמען שענקט מול, איז אודאי גוט.
אין אָבער דער איד א גראַב נפש געווען, און א קמצו א גרוי־
סער, און נישט געוואוסט פון קיין צדקה: נישט מיט ליד, נישט
מאיר־בעל־הנס, נישט מעות חטיו, גאַרנישט, — און לאַזט נישט
קיין אורח איבער דער שוועל.

א ווייב האָט ער געהאט דוקא אן אשה צנועה וחוּבָה, פֿלעגט
ער איהר אָנטאָן געברוינטע ליידי, פאר א גראַשען צדקה, וואָס זי
פֿלעגט טון אָהן זיין וויסען, פייניגען פֿלעגט ער זי דערפֿאר.
וואוילע קינדער האָט ער געהאט, — אפנים, אין דער מוטער
אריין געראַטען, — האָט ער די אינגלעך אין חררים אריין, אין
שטאַדט אריין נישט געשיקט; עס זענען איהם די פֿערד א שאַד
געווען, און ביי זיך קיין רעכטען מלמד נישט געהאַלטען, גאר א
בעלֿפֿער בחצי חנם, וואָס האָט זיי קוים עברי אויסגעלערענט.

האַט פון דעם די אשה נאָך מעהר צער געהאט.
פֿלעגט זי גאנצענע טעג ווערנען זיך מיט די טרערען אין האַלז.
ביינאכט מיט די טרערען, די שטילע, אויסגעצען די קישענס, און
ערשט ימים־נוראים, אז מען פֿלעגט קומען אין שטאָרט אריין, האַט
זי אין עזרת נשים זיך רעכט אויסגעוויינט דאָס האַרץ, די וועלט
איינגעריסען.

און אַ תּפֿלה אַז איינאיינציגע האַט זי געהאט אויף די ליפֿען
און אינ'ם ציאַוועטהאַנטען האַרץ:

„זאָל זיין ליבער נאָמען זיך מרחם זיין אויף איהר מאן און
איבערבייטען זיין האַרץ צום גוטען. זאָל ער נישט זיין אַזוי אריינד
נעמאָן אין דער תּאווה פון עשירות און אין עולם הזה פון אכילה
ושתיה... זאָל ער די נשמה אויך ניט פאַרנעמען. זי זאָל, חס ושלום,
אַז עס וועט קומען די צייט, נישט פאַרפּאַלען ווערען אויף כּף
הקלע...“

און אַזוי האַט זי געבעטען:

„זעה, רבּונו של עולם, נומער נאָט, האַרציגער נאָט, ער זאָל
באַצייטענס נאָך תּשובּה טון...“
„זאָל ער מיט אַ ברייטער און פּולער האַנט צדקה געבען, זאָל
ער אַ מכנים אורח ווערען, און זאָל מחנך זיין די קינדערלעך אין
נאָטס וועג, און מגדל זיין לתורה ולחופּה, ולמעשים טובים...“
וואָס קאָן מעהר טון אַ צובראַכען האַרץ פון אַ אידענע?

ק א פ י ט ע ל 2.

אַז אַרעמער געהער לאַכט
און דער אַרענדאַר געהט זיך באַדען.

איינמאָל, פּרייטאָג בייטאָג,
זומער־לעב געווען, אַ טאָג — אַ גאַלדענער.
יצט דער אַרענדאַר, מיט דער גאַנצער משפּחה, אונטער'ן
פּרייען הימעל, אין גערטעל פּאַר'ן הויז, ביים אָנבייסען.
אַ דעמב אַ ריז, מיט צולאַזטע צווייגען איז אין גערטעל גע-
שטאַנען; האַט מען אינ'ם שאַטען פון דעמב דעם טיש געדעקט,

מיט כל טוב; פיש, פלייש און צימעס, און א שטראָדעל; ביים פריץ אויסגעלערענט. און א פלעשעל אלטען מעד ביים טיש; כיד הנביר.

זיצט ער זיך אויבען־אָן דער ארענדאָר, שעפט נחת פון דער אכילה, פארטרינקט מיט'ן אלטען מעד, און איז מקבל תענוג פונ'ם עולם הזה, סמאטשקעט מיט די פעטע ליפען, —
קומט, פון צווישען די בוימלעך אין גערטעל, פלוצלונג ארויס אז ארעמער געהער, מיט'ן פעקעל אויף די אקסעל...
וואָס טראַגט ארום א געהער? בענדער און בענדלעך, קעמער לער, נאָרלען און האַר־נאָרלען, און שפיעלצייג פאר קינדער...
וכדומה אזוינע קלייניגקייטען...

דערזעהט ער די משפחה ביים טיש, שטעלט ער זיך שטיל אַפ, לאַזט אראַפ דאָס פעקעל פון די פלייצעס, גלייבט זיך אביסעל אויס — אַן אלטער גרויער איד געווען, און א שוואַכער, נעבער. בעט ער זיך, דער ארעמער געהער:

— קויפט עפעס, אידען, לאַמיד פאַרדינען אויף שבת...
זויל זיך צו איהם די אשה אויפהויבען; וואָרפט אויף איהר דער ארענדאָר א בייזען בליק, בלייבט זי, נעבעך, זיצען...
— זעהט — מאכט דער געהער — די זון איז שוין אזוי הויך, און איד האָב נאָך אויף שבת קיין סימן און קיין צייכען נישט...
— אוועק! — טרייבט דער ארענדאָר, טרינקענדיג...
— שענקט מיר כאַטש — רופט זיך אַן דער געהער — אַ ביר סען אין מויל אריין. די נשמה צו דערקאָפּען... כאַטש וואַסער אַ טראַפּען; ס'ברענט אזוי די היץ...

שלינגט די אשה די געזאלצענע טרערען און שווייגט. קאָנען די קינדער נישט צוזהן דער מוטערס צרות און דעם געהערס נויט, און הויבען זיך אויף, און געהען אוועק פון טיש, טיפער אין גער־טעל אריין, און דער ארענדאָר שפרינגט אויף מיט גרויס גרוימ צארן:

— בעטלער־קבצנים, האָב איד שיינט, הערסט?! כ'רוף דעם משרת, ברעכט ער דיר אַ בייך!

הויבט דער געהער צוריק אויף דאָס פעקעל אויף די פלייצעס, קרעכצט אַפ און, האַלטענדיג אין געהן, פרעגט ער:
— און פאר נאָט, ארענדאָר, האָט איהר גאָך קיין מורא נישט?

— ניין!

און ער צופראלט זיך, דער עסיגהארץ:

וואס קאן איהם גאט טון?

וועט ער שיקען א פייער פון הימעל און אוועקלאזען די הייזער, בריייהייזער און די מיהלען, מיט די שפייכלערס מיט תבואות — מיט'ן רויך, בלייבען איהם נאך אלץ די פאלווארקעס מיט וואלד און פעלד...

און דער אלטער מעד שטייגט אלץ מעהר און מעהר אין קאפ אריין, און ער באריהמט זיך ווייטער:

און זאל ער יאָהרען־לאַנג נישט לאַזען וואַקסען אין פעלד. בלייבט איהם נאך אלץ די והותר: מוזמנים אין קאסע, וועקסלען אין טייסטער...

און זאל ער שיקען גנבים, זיי זאלען אויפברעכען די קאסע און צונעמען אלץ... מאַנט ער אלץ די חובות אָפּ... זיין פריץ איז דער שופט, און וועט איהם גלויבען אויפ'ן וואָרט.

צואוויינט זיך די אַרעמע אשה, די ווערטער הערענדיג, אויף אַ קול, און געהט אויך אוועק פון טיש... צולאכט זיך פלוצלונג דער געהער און נעמט זיין וועג, און פארשווינדט צווישען די בוימער, און דעם אַרענדאָר ווערט עפעס אין אלע אברים הייס.

נעמט ער אַ האַנטוד פון שטוב אַרויס און געהט זיך באַדען צו דער וויקסעל...

ק א פ י ט ע ל 8.

אַ פויגעל לאכט און דער

אַרענדאָר בלייבט אַ נאַקעטער.

באָרט ער זיך אזוי און קיחלט זיך, און שעפט נחת פון קאל'טען וואסער, און שווימט — אַ יונג מיט ביינער געווען! — מיט'ן וואסער, קענען וואסער, און ארום און ארום דער קעמפע, וואָס איז אין דער מיט פון דער וויקסעל הינטער צווימער, און מאַכט קונץ צען אלערליי: אויפ'ן רוקען און טריט־וואסער, און לעגט „שטילע הענט“ — —

דערהערט ער פלוצלונג פון דער קעמפע, פון צווישען די ניר
דערינע בויםלעך, וואָס וואַקסען דאָרט, א פויגעל-קול, פארנעמט
עס איהם, דער קול; ער האָט נאָך אזא שפילען פון א פויגעל נישט
געהערט...

האַט ער דאָך תאווה צו אלעם; מוז ער דעם שפיל-פויגעל האָר
בען, אין שטוב אין א שטייגעל האלטען, אזא שפיל-פויגעל האָט
דער פריץ נישט!

שפרינגט ער אויף דער קעמפע ארויף — דערוועהט ער דעם
פויגעל...

אויף א צווייגעל פון א נידעריגען בויםעל איז ער, דער פוי-
געל, געשטאַנען, און, אחוץ דעם זיסען קול, א פויגעל — א פארנע-
מעניש; א גאלדענער פויגעל. און רעהיג שטעהט ער זיך, דער פוי-
געל, און זינגט זיך זיין ליעד, גלייך ער זעהט זיין שונא נישט.

שלייכט ער זיך, דער אַרענדאַר, צום בויםעל צו, און שפרינגט
אונטער מיט אן אויסגעשטרעקטער האנט און כאפט — לופט אין
דער פויסט אריין. דער פויגעל האָט זיך איבערגעהיפט אין דער
שטיל, אויף א צווייג — אן אנדערען, אויפ'ן בויםעל פון דער צוויי-
טער זייט...

געהט ער נאָך, דער אַרענדאַר, אויף די נענעל. שפרינגט ער
ווייטער אונטער, היפט דער פויגעל ווייטער שטיל אַוועק, און
שטעהט שוין אויף אן אנדער בויםעל. שלייכט ער זיך ווייטער צו,
היפט דער פויגעל, ביי זיין שפרונג, צו אַ דריטס אַוועק, און שטעהט
שוין ווייטער, און שפילט! שלייכט ער זיך איהם אַלץ נאָך און
נאָך, פון צווייג צו צווייג, פון בויםעל צו בויםעל... ער שפרינגט,
דער פויגעל היפט... אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז דער אַרענדאַר פאַלט
אין בעס אריין און רופט צום פויגעל אזוי:

— וואַרט, וואַרט! כאַפען וועל איך דיך שוין, מיך וועט נישט
מיד מאַכען קיין פייגעלע, נאָר שוין נישט דיין זינגען וויל איך
אַצינד, איך האָב דיך שוין פיינט! דערווערען וועל איך דיך,
פייגעלע, און וואַרפען פאַר מיין הונט...

צולאַכט זיך פלוצלונג דער פויגעל ווי א מענש, און ניט אַ
שאַס ארויף אין דער הויך, און פאדשווינדט אונטער'ן הימעל.
בלייבט דער אַרענדאַר שטעהן פארטומעלט. עס דאַכט זיך
איהם, אז דאָס איז דער זעלבער קול, מיט וועלכען דער אַרעמער

געהער האט געלאכט. לאזט ער זיך, מרה-שחורה'דיג, צוריק אין וואסער אריין און שווימט, שוין אהן גבורות און קונצען, צוריק איבער דער וויקסעל, צום ארט, וואו ער האט זיך אויסגעמאן. און געמינט די זאכען נישט!

ק א פ י ט ע ל 4

דער ארענדאר נעמט ביי זיין
אייגען הויז קצבה און אנט-
לויפט צום פריץ.

אז דער ארענדאר האט דערזעהן, אז די זאכען זענען נישטא, האט ער, ווי דער שטייגער איז פון א גראב נפש, אנגעהויבען צו פלוצען אויף א קול.
שילט ער דעם גנב, וואס האט איהם איבערגעלאזט אין איין הויט.

דערנאך לויפט ער אויף-און-אפ ביים ברעג פון דער וויקסעל און שרייט, און רופט, — ענטפערט איהם א צוריסענער דעמפיר גער ווידער-קול פון נאָהנטען שיטערען וועלדעל.
די זון האלט אין זינקען; קיין לעבעדיגע נשמה אויף וויע און פעלד — לאנג שוין אָפגעשטעלט די ארבייט —
א מעסער*) קומט אן צו שווימען איבער דער וויקסעל; פון דארט וועט ער קיין הילף נישט באקומען. און ער וועט דאך נישט געהן א נאָקטער איבער דער פאָרשטאָרט. מען וואָלט געלאָפּען אויף זיין ביזן וואַנדער; געמיינט: משוגע געוואָרען דער ארענ-
דאר...

דערווייל דערשפירט ער הינגער: נאָכ'ן באַדען מיט'ן שווי-
מען, און אזוי לאנג אין מויל נישט געהאט.
און קעלט דערצו: צוגעפאלען א קיהלער אווענט; עס קלאפּט
איהם א צאן און א צאן...
דערמאָנט ער זיך, אז הונגער און קעלט זענען צוויי קבצנ'ישע

(* פאס, מראמווע.

זאכען; ווערט ער אומרוהיג. באפאלט איהם נאך א גרימצארן אויף זיך אליין: ווי לאזט זיך א מענש אזוי אראָספיהרען פון וועג פון א נאַרישען פויגעל; ווארפט ער זיך אויף דער ערד מיט א שטומען כעס. —

און די אראָפּגעלאָזטע זון קוקט ארויס פון דער וויקסעל מיט א ברענענדיגע ראנד, גלייך זי שפעט אויס איהם. די אידישע הייזלעך אויפ'ן רוקען פון בערגעל הויבען און דער ווייל אויפצושיינען. אין די פענסטערלעך בליצען שבת'דיג, נחת'דיג.

אין פאַרשטאַרט צינדען זיך פאַמעלעך און די קליינע פּויערישע פענסטערלעך און פרעהליך טאַנצען די פייערלעך; פייערלעך ווייזען זיך אויך אויף די שווימענדיגע פאַסען איבער דער וויקסעל. קומט איהם אויס, אז דאָס אלץ איז איהם להכעיס... איז וועניג, שווימען נאך און אין דער שטילקייט קלאנגען פון אלע זייטען: פון שטאַרט — „קבלת־שבת“; פון פאַרשטאַרט — דער געזאַנג פון פּויערישען יונגווארג אין נאָס; אויף א פּאָס שפּילט עמיץ מאַנדאַלינע; א פייערלעך העלפט אונטער... און ער מוז דאָ ליגען אין געהאַקטע וואונדען. צורייצט עס איהם נאך מעהר.

ליגט ער אויף דער ערד, און בייסט די נעגעל פאר כעס, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז אלץ איז שטיל און אויסגעלאָשען געוואָרען, און הויבט זיך אויף, און לויפט אהיים אויף הינטער־וועגען, איבער די וויזען; נעץ ארויס, נעץ אריין...

קומט ער אהן אטעם און קוים א לעבעדיגע צו צום הויז, אין עס שוין איינגעהילט אין חושך: טיר און טויער פארהאמערט, די פענסטער — פארמאכט און פון אינעוועניג פאַרלאָרענט... פאלט ער ערשט רעכט אין כעס אריין:

— כאַליען שוין; נישט געווארט אויפ'ן בעל־הבית!
ער וועט זיך שוין אַפּרעכענען מיט אלע; מיט דער פּלונית'טע דער עיקר... דעם משרת וועט ער ארויסטרייבען ווי א הונט... און גיט א לויף צו צום טויער, און הויבט און קלאפען מיט די פויסטען.

לויפט פון קיר, אויפ'ן הויף ארויס, דער משרת מיט א געד
שריי:

— עה, דו שלעפער איינער! דא איז נישט קיין אורחיס-הויז!
 דער בעל-הבית וועט דערהערען, הייסט ער דיר ברעכען א ביין!
 פאלט עס דעם ארענדאר, ווי א בליי אויפ'ן הארץ; די ווער
 טער האט ער דעם ארעמען געהער געזאגט: „ער וועט איהם היי-
 סען ברעכען א ביין!“.

דערווייל איז דער משרת צוגעקומען און ארויסגעקוקט דורך
 א שפארע פון טויער. דערזעהט ער א נאקעטען, כאפט ער זיך אן
 ביי די זיימען פאר געלעכטער:

— א נאקעט משוגעת, כא-כא-כא!

לאכען דעם ארענדאר אין די אויערען: דער משרת, דער גער
 הער און דער פויגעל צוזאמען. לויפט ער אוועק צום פענסטער פון
 זיין שלאף-שטוב —

— ניטעלע, — קלאפט ער אן, — ניטעלע, עפען מיר אויף...
 דערהערט ער, ווי א קול פון א מאנספערשוין, נאר עפעס אזוי
 עהנליך צו זיין אייגענעם קול, פרעגט אין שטוב מיט גרויס וואונד-
 דער:

— ניטעלע, ווער קאן דיר עס רופען ביינאכט, און איהרצט
 דיר אפילו נישט? !...!

— כ'ווייס נישט, מיין מאן, — הערט ער ניטעלעס ענטפער,
 — עפען אויף לאדען און פענסטער, און גיב א קוק, — אפשר האט
 זיין לייעבער נאמען, וואס האט דיר איבערגעכיטען, דיר א מצוה
 צוגעשיקט...!

„איבערגעכיטען? ווען? ווי אזוי פארביטען?“ ארכייט אומד-
 זיסט דעם ארענדארס מוח. עפענט זיך דערווייל, פון אינעוועניג,
 דער לאדען, דערנאך דאס פענסטער, און עמיץ קוקט ארויס —
 ווערט דער ארענדאר שוין נאר צוטומעלט: זיין פנים, זיין
 העמד, רויט אויסגענעהט, — אויך נאכגעמאכט דעם פריץ! —
 און זיין שלאף-מיצעל מיט'ן זילבערנעם קווייטעל —
 און „יענער“ — הערט ער — זאגט:

— געה נישט צו, ניטעלע, עפעס א נאקעט משוגעת... א
 רחמנית! דערלאנג מיר פאר איהם עפעס, די חרפה צוצודעקען;
 נאר אלטווארג, ניטעלע, ער וועט אין זיין משוגעת סיי ווי סיי אלץ
 פון זיך אראפרייסען...!

— גיב, ניטעלע, א העמד, א פאר פלידערען... און א היטעל.

— מיט'ן בלויעזן קאפ איז ער אויך! — און א חלה, גיטעלע, —
ער איז אודאי אויסגעהונגערט, נעבער!

בלייבט דער ארענדאר פארשטיינערט, און איז א וויילע ארום
זעהט ער מיט אויסגעגלאצטע אויגען, ווי „יענער“ ווארפט איהם
דאס אלץ ארויס! און דאס פענסטער ווערט באלד פון אינעוועניג
פארמאכט אין פארלאדענט...

— אן אומגליק האט מיר געטראפן, — ברעכט זיך דער
ארענדאר די הענט, — עפעס א שווינדלער געקומען, פארשטעלט
זיך און צוגענומען מיין האב-און-גאב...

לויפט ער צום לאדען פון דער קינדער-שטוב, קלאפט אָן און
רופט:

— יענקעלע, משה'לע, שיינדעלע! אייער טאטע קלאפט!
עפענט אויף! ס'האט איהם אן אומגליק געטראפן...
זענען, אפנים, די קינדער נאך נישט געשלאפן.

ענטפערט יענקעלע פון בעט ארויס:

— מאכט נישט קיין חוזק, איד... מיין טאטע איז ערשט די
רגע דא געווען... די קישענס מיר פארריכט...
משה'לע באריהמט זיך:

— מיט מיר קריאת-שמע געלייענט...

שיינדעלע מיט'ן קלינגענדיגען קול'כעל באשטעטיגט:

— יא, יא! און אונז אלע דריי, צום ערשטען מאל, געקושט...
א „גיטע-נאכט“ געזאגט...

מיט מיר וועט ער אלע אַווענט קריאת-שמע לייענען! — בא-
ריהמט זיך משה'לע ווייטער.

און יענקעלע שיט צו זאלץ אויף די וואונדען:

— און היינט איז שטארט געווען, דער טאטע! פאר אונז א
מלמד באשטעלט; ר'וועט קומען מוצאי-שבת, באלד נאך הברלה
וועט ער קומען; יא, יא!

גיט נאך שיינדעלע, נאך א ישוב, צו:

— הערט, ר' איד! נארען דארף מען נישט... נאר אויב עס
פעהלט אייך עפעס, האט קיין מורא נישט, קלאפט אָן ביים טאטן-
שעס פענסטער... ווארום, די מאמע זאגט, אז נאט, ברוד הוא, האט
אויסגעהערט איהר געבעט, און דעם טאטען א י ב ע ר ג ע ב י ר
ט ע ו, א גיטען, וואוילען טאטען האכען מיר אַצינד! —

„שלעכט, דא איז א שרעקליכער שווינדעל געשעהען!“ —
פלאמט אויף אין ארענדארס מוח, — אפגענארט דאס ווייב, די
קינדער! מען מוז, כאטש האלבער נאכט, לויפען צום פריץ! איז
קיטען וועט ער איהם פארשיקען!“

ק א פ י ט ע 5 .5

דער ארענדאר באקומט שמיץ
און שלאפט איין אין ראוו
ביים וועג.

וועט ער דאך נישט לויפען נאקעט, און די געדערם ליגען
איהם נישט אויף איין ארט; לויפט ער צוריק צום ערשטען פענס-
טער, כאפט און מאכט צוויי־דריי בים פון קויליטש, ציהט אויף
זיך ארויף די בנדים, טראכטענדיג דערבוי מיט כעס:
„אָהא! דאָס האָט די פּלונג'טע, אָהו מיין וויסען, פּאַך די
שנאַרערס אָנגענרייט! באַצאַהלט וועט ווערען מיט'ן פּריץ'ס הילף
— מיט פּראַצענט!“
און ער לויפט.

לויפט ער איבער'ן גערטעל און שלאָגט זיך, אין איילעניש, און
און אַ בוים; פונקט און דעם בוים, אונטער וועלכען דער ארעמער
געהער איז געשטאנען.

— תליון מיינער! — שרייט ער אויס, — גלייך יענער וואָלט
נאָך דאָרט געשטאנען, און לויפט ארויס, מיט שווייס באַדעקט.
צום פּריץ איז אַ מהלך, זומער איז די נאכט נישט קיין גרויסע,
קומט ער צו צום הויף, הויבט שוין און גרויען דער טאָג.

זעהט ער דורך די אייזערנע שטאַכעטען, אז דער פּאַלאַץ איז
באַלייכט; עס רודערט זיך אין פּאַלאַץ, אין גרויסען, ברייטען הויף
שטעהט געשפּאַנט דעם פּריץ'ס קאַטש, די פּערד הירושען און קלאַד
פען מיט די פּאַדקאוועס און די שטיינער, — דער פּריץ קומט ארויס.
זעצט זיך אין קאַטש אריין, מען עפענט דאָס טויער... אַ קנאַק מיט
דער בייטש, די קאַטש ריהרט פון אַרט, — ארום דער קאַטש רייטען
פיער בון פּרייז'ס קאַזאַקלעך, מיט שטורקאַצען אין די הענט; נאָך

דער קאַטש — די רעשט...

מען פּאַהרט אַרויס פּון טויער.

מיין אַרענדאַר קלערט נישט לאַנג, גיט זיך אַ וואָרף פאַר די פּערד אין דער ברייט, דער שמיסער האָט קוים צייט געהאַט איינ-צוהאַלטען די פּערד.

— וואָס איז? — פּרענט דער פּריץ פּון קאַטש אַרויס.

לויפט צו צום אַרענדאַר אַ קאַזאַקעל און בוינט צו איהם אַראָפּ דעם שטורקאַץ, קוקט און ענטפּערט צו דער קאַטש צו:

— עפּעס, אַן אַרעמער איד!

שפּרינגט אויף דער אַרענדאַר:

— פּריץ-לעב, חלילה, נישט קיין אַרעמער איד... איד, דיין אַרענדאַר, מיט אַ נויטיגן משפּט... סכּנת נפּשות! אַ נב, אַ שווינד-לער —

— ווער עס איז, — האקט איהם דער פּריץ איבער, בייך, —

איד פּאַהר צום סיים, —

און אַז דער אַרענדאַר וויל נישט אַפּטרעטען:

— זאַל ער געהן צום רב! טרייבט איהם פּון וועג!

קאַרגען די קאַזאַקלעך פאַר אַ איד קיין נאהייקעס נישט; קאַלערט זיך דער אַרענדאַר, אונטער די שמיץ, פּון וועג אַראָפּ, אין ראָוו אַרײַן...

די קאַטש איז פּאַרשוואַונדען.

שטיל איז געוואָרען. און דער געשמיסענער, צוואוועהטאַנטער אַרענדאַר שלאָפּט איין אין ראָוו ביים וועג...

ק א ט ע ל 6

פּון ראָוו צום רב,

פּון רב אין הקדש אַרײַן.

נישט לאַנג איז דער אַרענדאַר געשלאָפּען אין ראָוו...

קוים האָט זיך רעכט גערויטעלט דער מאָרגען, און פּון די פענס-טער אין פּאַלאַץ, די געביידען ארום פּאַלאַץ, און פּון די ווערבעס

אין ביידע זייטען טראַקט האַבען זיך אויפגעהויבען פייגעל, גאַנצע שאַרען מיט אמאָל, און געלאָזט זיך מיט גערויש און געפילדער ארויף, ארויף צום ליכטיגען הימעל...

האַט עס איהם אויפגעוועקט. פארשטעהט ער נישט, וואָס ער טוט דאָ? וואָס עס ברעכען איהם אזוי אלע ביינער? ווי קומט ער צו לינען און שלאָפען אין ראָוו? וואָס פאר קליידער טראַגט ער עס? וואָס פאר אַ בייזער חלום חלומ'ט זיך איהם?

פליהט גראַד אַ פייגעלע נידעריג פאַרביי, מאַכט אַ ראַד אַרום זיין קאַפּ, קוקט איהם מיט די לוסטיג-לאַכענדיגע אויגעלעך אין פנים אריין; דערמאָנט ער זיך פלוצלונג אלץ מיט אמאָל, און כאַפט זיך אַן ביים קאַפּ...

מען האָט איהם באַננב'עט און באַשווינדעלט, און דער פריץ, דער שופט, איז אוועק קיין וואַרשוי צום סיים! איבערגעלאָזט איהם, ווי אַ יתום...

פאַלט איהם איין: אַז מען מוז דערווייל אַפּראַטעווען די חובות ביי לייט.

לויפט ער צו דער פאַרשטאַרט, קלאַפט אַן ביים ערשטען בעס-טען פויערישען בעל-חוב —

— עה, וואַסיל, כ'דאַרף גראַד נויטיג געלט, ניב מיר אַפּ דעם חוב, אַדער אַ ראַטע אויפ'ן חוב —

קוקט וואַסיל דורכ'ן פענסטערל אַרויס און פרעגט:

— ווער ביסטו, איד? וואָס פאַר אַ חוב האַסטו ביי מיר?

— דערקענסט מיר נישט? איד בין דאָך דער אַרענדאַר!

צולאַכט זיך וואַסיל אויף אַ קול און קומט אַרויס מיט דער גאַנצער משפּחה פאַר דער טיר.

— געמעלט אייך — פרעגט ער — אזאַ משוגעת? טראַג דיך אַפּ, איד רייץ אויף דיר אַן די הינט...

לויפט דער אַרענדאַר צום צווייטען בעל-חוב, און טרעפט איהם שוין פאַר דער טיר.

מיט גראַבעלס צום היי געהט ער. דערזעהט איהם דער פויער, לויפט ער צו צום פענסטערל, פויקט מיט די פינגער דורך דער שויב אין שטוב אריין און רופט:

— עה, קינדער! קומט אַרויס, וועט איהר זעהן אַ משוגענעם

איד...

און אזוי איבער דער גאנצער פארשטאדט. מען לויפט אויף זיין ביזן וואונדער; מען ווארפט איהם נאך שטיינער און שמער קענס; די הינט רייסען איהם די פאלעם.

קוים א לעבעדיגער איז ער פון פארשטאדט ארויס, אין שטאדט אריין געקומען, און לויפט צו די אירישע בעלי-חובות...

און ער האט שוין די העזה נישט צו זאגען, אז ער איז דער ארענדאר. זאגט ער, דער ארענדאר האט איהם געשיקט נאך געלט! און גיט סמנים, און ווייסט דאך און קאן געבען אמת'ע סמנים... טרייבט מען איהם פון טיר צו טיר ווי א סומה: א איד— א משוגעת, קומט שבת נאך געלט!

זעהט ער, אז ער איז אינגאנצען פארלוירען, זעצט ער זיך אנהער אינמיטען מארק אויף א שטיין און וויינט אין הארץ אין דער שטיל, מיט טרוקענע אויגען —

דער עולם געהט פארביי דאווען, ווייזט אויף איהם איינער דעם צווייטען:

— געבעד, א משוגענער איד... ווער ווייסט, פון וואנען... אינגלעד שטעלען זיך אָפּ... מען ווארט נאָר, די עלטערע זאָלען אוועקגעהן אין שול אריין, וועט מען זיך נעמען צום משוגעת... מען זאמעלט שוין שטיינדלעך אין די טאשען אריין.

כאפט ער זיך אויף און אנטלויפט בייצייטענס באַרג-אַראָפּ. צום וואכער צו. דערזעהט ער זיך אינ'ם וואסער, דערקענט ער זיך נישט! גאט, ווי ער זעהט אויס: צואוואַרפען די האָר, צו קנייטשט און צוקוידערט דאָס פנים, איינגעפאלענע ברענענדיגע אויגען... און עפעס גרויער איז ער געוואָרען איבער נאכט! כאפט איהם אַז א גרויף: עפעס איז ער אזוי עהנליך געוואָרען צום אַרען מען געהער, וואָס ער האָט ערשט געכמען פארטריבען...

לויפט ער, ווי משוגע, ביים ברעג פון דער וויקסעל, א גאנץ צען שבת, אויף און אָפּ, ביז די זון איז אונטערנגאנגען, — דער מאנט ער זיך פלוצלונג, אז דער פריץ האָט איהם געהייסען געהן צום רב. ער וועט דעם פריץ פאלגען, ער האָט קיין אַנדערע עצה נישט, — לויפט ער צוריק דורך הינטערגעסלעך אין שטאדט אריין צום רב, געהט שוין דער רב ארום איבער דער שטוב נאך הברלה, פאלט ער אריין מיט א געשריי:

— רבי, איהר מוזט מיר ראטעווען!

דערלאנגט איהם דער רב קודם כל — „שלום“ און פרעגט.
ווער עס איז.

בלייבט ער שטעהן :

— רבי, איד בין דאָר... דער ארענדאָר בין איד דאָר... —
שטאַמעלט ער שוין מיט א נישט־זיכערען קול. צווייפלט ער שוין
אליין, צי ער איז ווירקליך דער ארענדאָר.

קוקט אויף איהם דער אלטער רב א לאנגע וויילע מיט גרויס
רחמנות, און זאָגט דערנאָך אזוי :

— דעם ארענדאָר — זאָגט ער — קען איד זעהר גוט... זיצט
דערווייל, רב איד...

זעצט ער זיך, דער ארענדאָר, דער רב קעגענאיבער.

— פאַרשטעהט איהר מיר, — זאָגט דער רב, נישט אראַפֿ־
לאַזענדיג פון ארענדאָר דאָס רחמנות'דיגע אויג — ער איז ביי מיר
פרייטאָג נאָכ'ן אַנבייסען געווען, דער ארענדאָר...

הערט ער אין נעהאקטע וואונדען, און דער רב פאַרזעהט :
— ער האָט זיך, הערט איהר, שטאַרק געענדערט, דער ארענ-
דאָר; גאַר איבער געביטען... .

— ווי הייסט? — וויל אויפשפּרינגען דער ארענדאָר.
לעגט איהם דער רב א האנט אויף אַן אקסעל און זעצט איהם
צוריק, און פאַרזעהט ווייטער :

— געווען... גערעדט אין פשטות אַרײַן, אַהן נאָוה... אסך גע-
רעדט... מענשליך... אידישליך... און איבערגעלאָזט דערנאָך, א
היבש ביסעל געלט פאַר אַרעמע לײַט... און אויף הלכשה פאַר
תלמוד־תורה־קינדער... איהר הערט? אפילו צוגעזאָגט צו געבען
האַלץ פון וואַלד, צו פאַרדיכטען די שול... און געבעטען, איד זאָל
איהם, מוצאי שבת נאָר הברלה, ארויסשיקען א גוטען מלמד פאַר
די קינדער...

דערמאָגט זיך דער ארענדאָר אַן די קינדערס רײד און עס
כאַפט איהם אַן א ספּאַזם אין האַלז, און ער קאַן שוין קײן וואַרט
נישט ארויסברענגען —

און דער אלטער רב נעמט צונויף אין איין האנט אַרײַן ביידע
שפיצען פון דער גרויער באָרד, און קוקט אויף איהם א לאנגע וויי-
לע מיט באַרמהאַרציגע אויגען, און ענדליך זאָגט ער :

— מילא, דער ארענדאָר זענט איהר נישט... אלא מאי.

איהר האט אן איינרעדעניש... איז עס א שטראף פון זיין ליבען
נאמען, מוז מען אָננעמען פאר ליבע... און דעריבער ראט איד אייד,
מיין ליבער איד, געהט אין הקדש אריין... עס האלטען זיך דארט
אויף א חברה ארעמעלייט, נעכטיגט מיט זיי איבער אין הקדש —
און אין דערפריה וועט איהר באקומען קצבה גלייך מיט אלע ארעמע
אידען, און וועט אייד לאָזען מיט זיי צוזאמען איבער דער וועלט...
צו דער פרנסה וועט איהר גראָד טויגען...

— רבי'צין! — רופט דער רב, זיך אויפהויבענדיג, אין דער
צווייטער שטוב אריין, — גיב דעם איד א גלעזעל ווארעמס... און
אז ער וועט עס אויסטרינקען, זאג דעם שמש, ער זאל איהם אָפּ-
פיהרען אין הקדש אריין... און זאל ער, למען השם, זעהן, ער זאל
האָבען א שטיקעל געלעגער אויף איבערנאָכט. ער וועט נעכטיגען.
דער איד... זאל ער האָבען גוט צו שלאָפען... איד מוז געהן וועגען
א מלמד פאר'ן ארענראָר...

און שפעטער, אז דער שמש איז צו איהם צוגעקומען, נעמען
אין הקדש אריין, האָט זיך שוין דער ארענראָר שטיל אונטערנען-
געבען און געלאָזט זיך פיהרען...

קאָפיטעל 7.

ביי א חברה קבצנים —
א חתונה — אריין אין
אייגענעם בעט.

דער ארענראָר האָט זיך אונטערגעגעבען.
ער האָט שוין פארשטאַנען, אז דאָס האָט איהם זיין ליבער
נאָמען געשטראָפּט פאר די רעד...
ער האָט טאקע נישט צוגענומען דאָס פאַרמעגען ביי איהם,
נאָר — איהם פון פאַרמעגען...
— פאַרפאלען!

און שוין יאהרען-לאָנג, אז ער געהט ארום מיט די קבצנים
איבער דער מדינה, פון ישוב צו ישוב, פון הויז צו הויז, פון טיר

צו טיר. מיט א בייטעלע אויף „גדולים“*) און „פרוטות“ אין קע-
שענע. און א טאָרבע אויף שטיקלעך ברויט און חלה איבער'ן האַלן.
אין דער התחלה האָט ער די גוטע צייטען געטריבען פון זיך
מיט געוואַלד... דערנאָך זענען די זכרונות מטושטש געוואָרען...
ער פלעגט זיך נאָר אמאָל אויפכאָפּען ערגעץ אין אַן אורחים-
הויז און א געשריי טון:

— משרת! שפּאַן איין צום פּריץ!

אָדער:

— גיטעל, היינט מאַך א שטראָדעל!

אָדער אַראָפּשרינגען פון נעלענער:

— סאַקאַל! (אַזוי האָט זיין הונט אמאָל געחייסען) עמיץ

דריעהט זיך אַרום הויז!

און לייזען א פּסק פון חברים:

— האַלט ס'מויל, משוגע'נער!

משוגע'נער האָט מען איהם גערופּען...

מיט דער צייט אבער זענען די חלומות פון די גוטע יאָהרען

אויך פאַרשוואַנדען...

נאָך א יאָהר און נאָך א יאָהר, האָבען די אלטע צייטען איהם

אליין אויסגעזעהן, ווי א חלום...

און ער האָט אויפגעהערט צו גלויבען אין חלום, מאלע וואָס...

ווער ווייסט, ווער ער איז, פון וועמען ער שטאַמט, פון וואָנען

ער קומט... ער האָט מיט דער צייט זיין נאָמען פאַרגעסען; צייט

ער האָט אויפגעהערט צו שרייען ביינאכט, רופט מען איהם „שטיל

משוגעת“, איז דאָס זיין נאָמען... ווען איז אזוינער עולה-תורה?

נאָך א צייט מיט יאָהרען איז אַרויס אין דער סביבה, וואו די

חברה קבצנים האָט זיך געדריעהט, א קלאנג, אז ערגעץ אין א וויי-

טער שטאָרט וועט זיין זעהר א רייכע חתונה, מיט א גרויסער אַרע-

מער סעודה.

קלייבט זיך די חברה קבצנים אהין צו דער חתונה; געחט

„שטיל-משוגעת“ אויך מיט דער חברה צוזאַמען.

איז אין שטאָרט אריין א מהלך געווען... און אין יעדער

*) גרעשענס.

קהלה שמעהט מען אביסעל. נעכטיגט מען אין אורחיס־הויז, מען נעמט „קצבה“ און עפעס אַנצובייסען אויפ'ן וועג... קומט מען אביסעל שפעטלעך.

קוים צייט געהאט צו לויפען אין מרחץ אריין, זיך אויסצורױאַשען, די בערד אויסצוקעמען און אַפרייניגען די מלבושים. די אַרעמע סעודה איז גרייט. אין א סאלע די טישען גערעקט, מיט אלעס גוטען — צוויי פעסער ביער געעפענט, א פאס מער, אַחוץ פלעשער מיט י"ש...

ועצט מען זיך ארום די טישען.

דער מחותן מיט דער מחותנת'טע, און די כלה אין דער מיט — אויבען אַז; די סעודה איז געווען פון כלה־צד... זיצט „שטיל־משוגעת“ און ווארפט אַז אויג אוימ'ן טיש: באקאנטע טעלעך, באקאנטע מעסער און גאַפּעל, און לעפעל... ער קוקט זיך בעסער צו: זיינע אותיות ביי דער פּריוו...

הערט ער, ווי די מחותנת'טע זאָגט:

— עסט, אידען, און טרינקט געזונטערהייט, און בענשט מיר די כלה מיינע, און ווינשט גוטע יאָהרען דעם וווג... דערקענט ער דעם קול — גיטעלעס קול.

הויבט ער די אויגען אויף; זיין מאַכטער שיינדעלע איז די כלה —

הויבט דער מחותן אויף א כוס און רופט:

— לחיים, אידען, לחיים!

איז עס זיין אייגענער קול פון אמאָל...

דערשרעקט ער זיך, ווערט איהם נישט גוט, פאלט ער ארויף טער אויפ'ן אַנלעהן פון בענקעל, —

זאָגט דער מחותן צו צוויי פון די סאַרווערס, וואָס דרעהען זיך אַרים טיש:

— נעמט דעם איר, וואָס עס איז איהם, לאַ עליכם, נישט גוט געוואַרען, אין דער שטוב אריין, וואי עס ברענט אין אויווען, און טוט איהם אויס, און לעגט איהם אין בעט אַריין... און איר וועל נאַכקומען זעהן, צי מען וועט, חס ושלום, נישט דאַרפען א מומחה — א רופא, צי א דאַקטאָר...

קרימען זיך די סאַרווערס אביסעל — נאָר, אז דער מחותן הייסט, פאַלגט מען...

אין א מינוט ארום, לינט שוין אונזער ארענדאר אין זיין שטוב, אין זיין בעט, אויף זיין קישען, אונטער זיין איבערבעט, און קוקט פארדולט אין פייער פון אויווען אריין... איז עס א בייזער וויסטער חלום געווען?...

די סארוערס געהען, דער מחותן קומט אריין און פרעגט:

— נו, פעהלט אייך עפעס, אורחילעב?

— ניין... און פארמאכט די אויגען...

און אין א ווילע ארום עפענט ער זיי ווידער:

— איך וויל אייך עפעס בעטען, בעלהבית! איהר זאלט אויף

מיר קיין פאראיבעל נישט האָבען...

— חס ושלום! — ענטפערט דער מחותן מיט א וואונדערליך

כען שמייכלעך, — זאגט נאָר בפירוש, וואָס איהר ווילט... דער

גרעסטער נחת פון א מענש איז, אויב ער קאָן עפעס צוליעב טון

א צווייטען...

קרעכצט דער בעטלער אָפּ און זאָגט:

— זאָגט מיר, כ'בעט אייך: ווער איז דער חתן אייערער און

וואָס?

ענטפערט דער מחותן, מיט דעם זעלבען שמייכלעך און נאָר

נישט פארוואונדערט אויף דער שאלה — א רב'ס א זעהן, אליין א

למדן א גרויסער, און א מזג טוב — מיט אלע מעלות...

ציהט זיך דער בעטלער אויס איבער'ן בעט:

— מען איך שוין שטארבען! — זאָגט ער, און הויבט אָן צו

ציטערען אויפ'ן גאנצען לויב.

— ניין, אורחילעב, — זאָגט דער מחותן לאַכענדיג... — מען

שטערט נישט קיין אידישע שמחה! מען שטארבט נאָר נישט...

אייך איז נאָר קאלט, זעהט, וואָס איך טו...

און ער כאַפט דעם אורח'ס אַנטון פון בענקעל אַראָפּ און

וואַרפט עס אין פייער אריין...

דאָס פעטע אַנטון צופלאַקערט זיך אויפ'ן פייער.

— איהר, זאָגט דער מחותן, — וועט נעמען אויף זיך מיר

נע, דאָס הייסט, א ייערע מלבושים — גענוג שוין נע-

ליטען...

און כהרף עין, וואַרפט ער פון זיך די מלבושים אַראָפּ און ער

אַליין פארשווינדט...

דאס זאכטע און לעצטע קאפיטעל.

ענדע גוט — אלעס גוט.

איז מיט אמאל דעם ארעמען ארענדאר אויפגענאנגען א ליכט
 אין די אויגען...
 האט ער פארשטאנען, אז ער איז שוין אפגעקומען, אז עס
 האט זיך געענדיגט די שטראף...
 לויבט ער מיט גרויס פרייד גאט אין הארץ...
 און עס באנייען זיך איהם פלוצלונג די כחות, און ער שפרינגט
 ארויך פון בעט, כאפט אויף זיך די איבערגעלאזטע קליידער, און
 לויפט ארויס — א מחותן צו די ארעמע געסט...
 זאגט ניטעלע מיט א ליעבען שמייכעל:
 — נו, מיין מאן, נישט גלייכער אזוי?
 און שיינדעלע פאלט איהם אויפ'ן האלז:
 — טאטעשי! אוי, א גוטער דו ביסט, טאטעשי!
 אז קראנקען ארעמאן האבען עפעס אלע נאר פארגעסען...

דריי קיכלער.

בימי המלך שלמה — אין די צייטען פון מלך שלמה האט נע-
לעבט אן אלמנה, אן ארעמע, מיט'ן נאמען שונמית.
און געלעבט האט די אלמנה שונמית אין א סוכה פון אלטע
ברעטער, באדעקט מיט א סכד פון צווייגען און בלעטער פון פאל-
מען-בויםער, אין א פישער-דארף, ביים ברעג פון ים הגדול.
און געשפייזט האט זיך די אלמנה מיגע כפיה — מיט שטריי-
קען און פארריכטען די נעצען פאר די פישער אין פישער-דאחף.
ויהי היום — אין געקומען די צייט פון ווינטען און שטורעם-
ווינטען. קיין שיפעל געהט נישט אין ים אריין, קיין נעץ ווערט
נישט פארשפרייט, אין די אלמנה געבליבען אהן א ביסען ברויט.
וועט זי דאך נישט געהען אין די ארעמע פישער-הייזלעך
אריין בעטען ברויט; עס סעהלט אומעטום, ווענדט זי זיך ווי י-
פער פון דארף.

עטליכע מייל פון דארף, אין א גרויסען הויז מיט א גרויסען
געהויף, האט געוואוינט א רייכער איד, וואס איז געבענשט געוואר-
רען פון זיין ליעבען נאמען מיט פעלדער פעטע, פרוכטבארע גערט-
נער און גאנצע וועלדלעך אוילבערטען. און מיט חירטען שאף און
רינדער, און מויל-טירען און קעמלען.

הויבט זי זיך אויף, די אלמנה שונמית איינמאל אין דער
פריה, זעהט, אז דער הימעל איז א בייזער, די לופט — ווינטניג,
פארשטעהט זי, אז זי מוז שוין אנקומען צו מתנת בשר ודם, באר-
דעקט זי זיך מיט אן אלטער שאל, וואס זי טראגט בייטאג און
דעקט זיך מיט איהר צו ביינאכט, און לאזט זיך פון דארף ארויס
אין וועג אריין, צום רייכען איד.

קומט זי קעגען מיטאג צום געהויף, טרעפט זי דעם רייכען
איד פאר דער טיר, געהט זי צו, בוקט זיך דריי מאל, ריהרט דריי
מאל אן מיט'ן שטערן די ערד פאר זיינע פיס.

פדענט עד זי :

— וואָס בוקסט דו דיך פאַר מיר, אשה, שטעה אויף און זאָג
ווער דו ביסט און וואָס איז דיין פאַרלאַנג.
זאָגט זי איהם: „איך בין די אלמנה שונמית פון פישער־
דאַרף ביים ברעג פון ים,“ און דערצעהלט איהם וועגען איהר נויט.
שוין לאַנג קיין ביסען ברויט אין מויל נישט געהאַט: און בעט אַ
לעבעל ברויט,

„די נשמה צו דערהאַלטען!“

ווייזט ער איהר, וואָס אין געהויף טוט זיך.

— זעה, אשה, אַט שפאַנט מען ערשט מיינע קעמלען און
מויל־טירען אויס. פון ירושלים קום איד, איד האָב שלמה המלך'ס
פאַלאַץ געזעהן! אַ פאַלאַץ — אַ פאַרבלינדעניש! און מען לאַזט
יעדען אַרײַן. און איד בין אַרײַנגעקומען. אין אַ גאַלדענער קרוין,
אויף זיין גאַלדענער שטול איז שלמה געזעסען. אַרומגערינגעלט
מיט שרים און זקנים, און פאַלק. און ער האָט פאַר זיי תורה און
חכמה געזאָגט. פערעל האָבען זיך געשיט פון מויל.

און הער, וואָס ער האָט געזאָגט, אשה!

„ושונא מתנות יחיה“ — האָט ער געזאָגט.

ווער עס וויל לעבען, נעמט קיין מתנות נישט. ווער עס נעמט
אומזיסט, פארקירצט זיך זיינע יאָהרען, וואָס זיין לעבער נאַמען
האַט איהם באַשערט. דו ווילסט זינדיגען, אשה, און איד וויל נישט
זיין קיין שותף צו דיין זינד. גאָט איז אַ דיין אלמנות, ער וועט
עס מיר נישט פאַרגעסען, אז איד האָב מיטגעהאַלפּען צו פאַר־
קירצען דייןע יאָהרען...

אומזיסט ניב איד נישט.

— אויב אזוי — זאָגט די אשה, — גיב נישט אומזיסט;
ב א ר ג מיט אַ לעבעל ברויט. אָדער לייב מיר אַביסעל מעהל,
וועל איד עס מיר אַהיימטראַגען און אַפּבאַקען, און דאָס לעבען
דערהאַלטען, און דאַנקען דיר און בעטען פאַר דיין לעבען...

— דאָס איד נישט, אשה! — ענטפערט דער עושר געלאַך־
טען. „עבד לוח לאיש מלוח“, האָט שלמה המלך געזאָגט. ווער עס
לייבט, קויפט אַ קנעכט. און קנעכט קויף איד מיר פ ר ע מ ד ע,
נישט מזרע אברהם, יצחק ויעקב... איד וויל אייגען פלייש און
בלוט, בפרט אַן אלמנה פאַר קיין קנעכט נישט האָבען... איד באַרג

דיר נישט, איד לייב דיר נישט...

פרעגט די אשה :

— זאל איד פאלען פאר הונגער פאר דייע פיס, דאס וועט בעסער גאט געפעלען, דעם דין אלמנות ?

— דו וועסט, אלמנה שונמית, — ענטפערט ער איהר נאך געלאסענער, — פאך מיינע פיס פאר הונגער נישט פאלען... העל-פען וועל איד דיר, ווי גאט איז מיר ליעב ! נאך העלפען וועל איד דיר מיט אן עצה : געה און זיי זוכה פון הפקר !

— וואס מיינט איהר דערמיט ? הפקר איז אין מדבר, צום מדבר איז דריי טעג, און וואס געפינט מען דארט ? גרענלעך אויס-געטריקענטע ? טרייבט איהר שפאס פון אן ארעמער אלמנה און פארבט איד נישט פאר דעם, וואס לעבט אייביג און ווערט פון יתומים מיט אלמנות קיין אויג נישט אפ !

— איד שפאס נישט, אשה ! — ענטפערט ער. — גאטס-פארבטיג בין איד פון געבורט, און נישט צום מדבר נאך גראזען שיק איד דיר.

— ניג צו דיין אויער, אשה, און הער ! מיין קאמער איז אצינד לער. די הונדערט זעק מיט'ן ווייסען ווייצען-מעהל ווי שניי האב איד, ווי איד האב שוין דערמאנט, קיין ירושלים אפגעפיהרט, צום מלך שלמה אין פאלאץ אריין. און די ברעטער, וואס האבען זיך אונטער די זעק געבויגען, זענען פריי. אבער ווייס, גאנץ ווייס זענען די ברעטער ; באדעקט מיט'ן שטויב, מיט וועלכען די זעק האבען געשוויצט. דער שטויב איז הפקר, דער שטויב איז נישט מיין. געה, על כן, אין קאמער אריין, וויש דיר די ברעטער אפ, זאמעל דעם שטויב פון ווייסען ווייצען-מעהל ווי שניי, נעם אהיים, לעג אן א פייער, — קלויב שפענדעל אויפ'ן וועג — און באק דיר דייען סיכלעך אפ, זאל זיין ליעבער נאמען אריינשיקען די ברכה אין דיין שטויב פון מעהל, און עס, און דערקוויק דיר, און לויב גאט...

האט די אלמנה שונמית געטאן, ווי דער פרומער און רייכער מאן האט איהר געראטען. האט זי אפגעשארט און אפגערייניגט דעם שטויב בין מעהל פון די ברעטער אין רייכען פרומענס האמער.

אויפ'ן וועג צוריק האָט זי פון ווינט פאַריאָגטע צווייגלעך געפונען;
 אַהיים געקומען, שוין נאַכט געווען. האָט זי פון די צווייגלעך
 פֿייער געמאַכט, דאָס מעהל מיט וואַסער געמישט און געקנאַטען,
 זענען דריי קליינע ברויטעלעך אַרויס, האָט זי די דריי ברויטעלעך
 ביים פֿייער קוים אָפּגעבאַקען, און גאָט פאַר זיינע חסדים לוי-
 בענדיג, וויל זי נעמען דאָס ערשטע ברויטעל צום מויל, — עפענט
 זיך מיט אימפעט פּלוצלונג פון דרויסען די טיר, אין בידעל פּאַלט
 אַרײַן אַ מענש מיט אַ געשרײ!

— ראַטעווע אַ מענש פון טויט, שוין דריי טעג און דריי
 נעכט אין מויל נישט געהאַט...

און ער דערצעהלט אין שרעק און איילעניש:

אַ שרפּה איז אויסגעבראַכען אין זיין דאַרף. אין מיטען דער
 נאַכט, ווען אלע זענען געשלאָפּען, האָט אויסגעבראַכען די בראַנד.
 אַ פֿייער איז פון הימעל געפאלען... און דער שטורעם האָט דאָס
 פֿייער איבער'ן גאַנצען דאַרף צוואַנגט... אַלץ איז פאַרבּרענט, ער
 איינער איז פון די פּלאַמען פֿייער און די זיילען רויך מיט'ן לעבען
 אַרויס. אַלץ איז געוואָרען אַ רויב פאַר דער בראַנד: מאַן, ווייב
 און קינד, און שאַף און רינד, און האַב, און גאַב, און דריי טעג
 און דריי נעכט לויפט ער אַרום, פון פֿייער געיאַגט, פון שרעק גע-
 טראַגען און אַהן אַ ביסען ברויט...

דערלאַנגט איהם די אַלמנה דאָס ברויטעל פון מויל אַוועק
 און זאָגט איהם:

— געה אַרויס, איד בין איינע אַליין, און עס... און דערהאַלט
 דיין נשמה...

געחט דער אַנגעקומענער אַרויס און פאַרשווינדט אין דער
 פינסטערניש פון דער צוגעפּאַלענער נאַכט.

דאַנקט די אַלמנה זיין ליבערען נאַמען, וואָס האָט זי מיט
 ברויט באַשענקט און נאָך אַ מצוה, אַ מענש ביים לעבען צו דער-
 האַלטען, באַשערט, און וויל דאָס צווייטע ווייכע ברויטעל נעמען
 צום מויל.

עפענט זיך נאָך אַמאָל מיט אַן אימפעט די טיר, און אַ צוויי-
 טער מאַן פּאַלט אין דער אַלמנה'ס בידעל אַרײַן, מיט דעם זעלבען
 געשרײ:

— ראַטעווע אַ מענש פון טויט...

ער איז א רייכער מאן געווען, הירטען, שאף און קינדער אין סטעפ געפאשעט, אין רייכע געצעלטען מיט ווייב און קינדער געדוואינט, און יונגען געזונטע ביי שאף און קינד געהאלטען... פלוצלונג זענען בעדוואינען, ווי אויף די פליגעל פון ווינט, אנגעפלייגען אויף זייערע פערד, מיט בויגען געשפאנטע אין די הענט, פון אלע זייטען זיי ארומגערינגעלט, מיט א האגעל פילען באשיט, די יונגען מיט ווייב און קינד געטויט, די הירטען אפגעפיהרט, און מיט זיי אין ווייטען ברייטען סטעפ פארשוואנדען... און אז דער סטעפ האט אויפגעהערט אפצוקלינגען זייערע טריט, האט ער זיך, איינער א לעבעדיגער, פון צווישען די טויטע אויפגעהויבען, און בלאנדזשעט שוין דריי טעג און דריי נעכט ארום, אהן א ביי סען כרויט, איידער ער איז צו איהר ביידעל געקומען —

— דערלאנג, האב רחמנות, א ביסען צום מויל, א'נישט פאל איך א טויטער צו דייע פיס...

דערלאנגט איהם די אלמנה שונמית בתשואת חן דאס צווייטע כרויסעל, גאט לויבענדיג און דאנקענדיג פאר דער צווייטער גרוי-סער מצוה, וואס ער האט איהר באשערט. הייסט איהם אויך ארויסגעהן עסען פאר דער טיר, ווייל זי איז איינע אליין אין ביידעל, און ער טוט אזוי, און פארשווינדט אויך אין דער פינסטערער נאכט...

נעמט זיך די אלמנה שונמית צום דריטען ברויטעל און ווייל עס שוין גענעהנען צום מויל. רייסט זיך פלוצלונג אויס מיט בא-נייטע כחות פון צפון דער ווינט און רייסט איהר ביידעל איין. צו-פאלען זיך רעכטס און לינקס די ווענט... פליהט ערגעץ אוועק דער סכך. און דער ווינט רייסט דער אלמנה דאס דריטע ברויטעל פון דער האנט ארויס און שלידערט עס אין ים אריין...

און ערשט דאמאלט שטילט דער ווינט. שטעהט די אלמנה און טראכט...

דער ווינט האט זיך געלעגט, שטיל איז דער ים. איבער זיין וואסער, ווי איבער א שפיגעל, גליטשען זיך די ערשטע שטראלען פון דער אויפגעהענדיגער זון. באלד וועט זיך אויפכאפען דאס דארף, אפבינדען מיט פרייד די שיפלעך ביים ברעג, פארשפרייטען נעצען... קינד און קייט וועט ארויסלויפען באגלייטען די פישער.

און מיט פרייע געשרייען רופען: אויס הונגער, געלויבט זיין ליעב
בער נאמען! עס וועט זיין ברויט.

אבער נישט וועגען דעם טראכט די אלמנה.

אז אנדערער געדאנק עגבערט אין איהר מוח.

— וואס האט גאט פון איהר געוואלט? וואס האט גאט מיט

איהר, דער אלמנה, געטאן? —

— וואס האט מיר גאט געטאן? — עגבערט איהר אין מוח.

איין ברויטעל האט ער איהר צוגענומען פאר אן אנטלאז-

פענעם פון פייער. רעכט, זאל זיין געלויבט זיין נאמען!

דאס צווייטע פאר א גערעטעטען פון גולנים, אויך גע-

לויבט זיין ליעבער נאמען. ער האט געגעבען, ער האט גענומען,

פאר א בילכערען פון איהר...

אבער דאס דריטע ברויטעל? אויסצורייסען ביי אן אלמנה

פון מויל און שליידערען אין ים אריין!

דאס איז איהר אוממעגליך צו פארשטעהן...

און עס פאלט איהר איין, אז אפשר ווייסט גאר גאט נישט

דערפון, אז דאס האט דער ווינט אליין, מיט זיין איינגענעם וויר-

לען, אהן גאטס וויסען און געגען זיין ווילען געטאן, זיין ליעבען

נאמען, וואס שפייזט אלמנות און יתומים, להבעים!

אנדערש קאן נישט זיין!

און זי וועט עס דעם ווינט, דעם גולן, נישט שענקען, זי וועט

דעם ווינט פארקלאגען...

פאר וועמען?

פאר דעם מלך שלמה.

פאר איהם וועט זי האבען א דין תורה מיט'ן ווינט, קיין

ירושלים וועט זי געהן.

אפגעקלערט, פארדעקט זי דאס פנים מיט דער צוריסענער

שאל און לאזט זיך אין וועג אריין.

פארהונגערט איז זי און פארשמאכט, נאר דער גערעכטער

צארן טראגט זי אויפ'ן ווייסען וועג. און זי איז געקומען — קיין

ירושלים.

קומט זי, פרעגט זי נאר, ווייזט מען איהר, וואו דער מלך

שלמה הויזט. לאזען די שומרים אריין; שלמה המלך'ס טירען

זענען אפען פאר אלע, בפרט פאר אלמנות. קומט זי אין זאל אריין

און פאלט פאר'ן מלך שלמה, וואס זיצט אויף זיין שטול, אויפ'ן פנים!

— אדוני המלך — זאגט זי — א דין תורה האב איד.

— מיט וועמען? איד זעה, דו קומסט אַליין.

— מיט'ן ווינט, — ענטפערט די אלמנה, און הויבט צו

איהם דאס פנים אויף, און דערצהלט איהם איהר טענה.

— גוט, — ענטפערט דער מלך שלמה — דיין פנים איז דיין

ערות: עס איז מיד, און איז דייע אריגען ברענט דער הוננער.

וועסט דו דיד צו אלעם ערשטען דערפרישען. זעץ דיד דערווייל,

אשה, איז א ווינקעלע; מען וועט דיר דערלאנגען ברויט און וויין.

עס, טרינק און דערהאלט דיין נשמה, דערנאך וועסט דו הערען

דיין פסק.

נעהט זי אפ איז א ווינקעלע. דערלאנגט מען איהר ברויט מיט

וויין. עסט זי. קומען דריי פרעמדע מענער אריין. דריי פרעמדע מע-

נער, מיט זעקלעך אויף די אקסעל. צום מלך שלמה דארפען זיי.

— וואס איז אייער פארלאנג, פרעמדע מענער? און וואס

טראגט איהר אין די זעקלעך אויף אייער אקסעל?

דערצהלען די מענער אזא געשיכטע:

ישמעאלים סוחרים זענען זיי. האנדלען מיט צירונג טייערע

און כלים, און בשמים די טייערסטע, און זענען זאלבעדריט גע-

פאָהרען אין א שיפעל איבער'ן ים... ווינטען זענען געווען. אימר

רוהיג איז געווען דער ים, זענען זיי אָבער שטארקע און געניטע

לייט, שרעקען זיך פאר קיין ווינטען נישט, שווימען זיי וואַל-

ארויף, וואַל-אפ...

האָט אָבער, איינמאל פארנאכט, אַנגעהויבען דאָס שיפעל צו

נעצען... געלעכערט איז ערגעץ געווארען דאָס שיפעל, און מיט וואָס

צו פארשטאָפען איז נישט דאָ. שרייען זיי, אפשר וועט מען דער-

הערען פון ברעג און קומען צו הילף. הערט קיינער נישט. דער

ווינט כאַפט זייערע געשרייען און צוואוואַרפט זיי איבער'ן ים, די

וואַלען כאַפען אויף און אַנטלויפען מיט זיי אין דער נאַכט אַריין...

און דאָס שיפעל נעצט און הויבט אַן זינקען...

שרייען זיי צו גאָט. צו זייער גאָט; ער הערט נישט. רופען

זיי צו אנדערע געטער. צום גאָט פון מואב, צום גאָט פון פלשתים,

צו נאָך געטער. קיינער ענטפערט נישט. האַבען זיי זיך דער-

מאנט, אז עס איז דא נאך א גאט, א גאט פון ישראל... פראווען זיי און רופען:

— גאט פון ישראל, ענטפער אונז אין דער נויט! און א נדר טוען זיי: דאס גאנצע גאלד און זילבער, וואס מיר האבען געד לייזט, גיב'מיר דיר אַוועק פאר אונזערע נפשות, נאר ראטעווע אונז! ראטעווע, גאט פון ישראל...

און איז דער רגע האט זיך דער ווינט א ווארף געטאן און עפעס פון ברעג אין שיפעל אריין מיט א געוואלדיגען כח אריינגע- שללידערט, פונקט איז לאך פון שיפעל אריין, און האט עס פאר- שטאפט...

און באלד האט זיך געלעגט דער ווינט און מיר זענען בשלום געשוואומען צום ברעג...

האב מיר ביי לייטען זיך נאכגעפרעגט: וואו הויזט דער אירישער גאט, מיר ווילען אונזער נדר מקיים זיין? האט מען אונז אנגעוויזען ירושלים...

זענען מיר מיט אונזערע זעקלעך קיין ירושלים געקומען און אין די גאסען די מענשען אויסגעפרעגט: וואו איז אייער גאט, מיר ווילען איהם זעהען! האבען לייט אונז געענטפערט, אז דעם גאט פון ישראל זעהט מען נישט...

— מיר דארפען איהם דאנסען, כבוד אָפּגעבען, און א מתנה דערלאנגען...

האבען זיי מיט די אַקסלען געדריקט; אַנדערע האבען אונז אויסגעלאַכט...

און עלטערע לייט, וואס מיר האבען באגעגענט, זיי זיך פאר- טרויט און אז עצה געפרעגט: וואס טוט מען מיט אונזער נדר, וועמען גיט מען, עס זאל פאסען צום אירישען גאטס ווילען, די זעקלעך מיט זילבער און גאלד, האבען קיין באשייד נישט גע- וואוסט. נאר איינער פון זיי, דער עלטסטער, האט אונז גער- אטען, מיר זאלען זיך ווענדען, גרויסער האר און מלך, צו דיר, דו ביסט, האבען זיי געזאגט, דער קליגסטער אויף דער גאנצער וועלט, און דו וועסט וויסען אונז צו ראטען, ווי אזוי אונזער נדר מקיים צו זיין, צו טון מיט'ן גאלד און זילבער לויט דעם ווילען פון גאט פון ישראל.

האבען זיי געענדיגט און געבוקט זיך, און דער מלך שלמה
מרענט :

— האט איהר, פרעמדע לייט, באטראכט, וואס דער ווינט
האט אייד פון ברענ אין שיפעל אריינגעשליידערט, מיט וואס ער
האט דאס לעבעל פארשטאפט, איהר זאלט נישט אונטערנעהן ?
— מיר האבען געזעהן, גרויסער מלך, ארויסגענומען און
נוט באטראכט, א קליין ברויטעל איז עס געווען, א ווייד, נישט
דערבאקען ברויטעל... מיר האבען עס געבראכט, דיר צו ווייזען,
מלך...

און דער עלטסטער נעמט דאס ברויטעל פון בוועם ארויס און
ווייזט עס —

רופט צו דער מלך שלמה די אלמנה שונמית און פרענט, צי
זי דערקענט נישט, צי איז עס נישט איהר ברויטעל ?
דערקענט זי ; איהר ברויטעל. —

פסק'ענט דער מלך שלמה, מען זאל איהר געבען די דריי זעק-
לען גאלד און זילבער. טוען אזוי די לייט, דאנקען און געהען.
און צו דער אלמנה ווענדט זיך דער מלך שלמה :

— נעם דאס גאלד מיט'ן זילבער. פאר ריין דריט ברויטעל
האט דיר גאט באצאהלט, און זיי וויסען, אז קיינער טוט נישט
גאט להכעיס ; אז אלץ געשיהט לויט זיין ווילען. און אז נאר זיין
שליחות טוט דער ווינט. —

אינהאלט:

זייט	
7	ביים גוסס צוקאפענס
15	דריי מתנות
27	אז אפּקומעניש
39	זיבען גוטע יאָהר
44	די תּאווה צו קליידער
52	אַראָפּגעלאָזטע אויגען
67	לא תּחמוד
74	דער קונצען־מאַכער
80	ס'אי' גוט
85	דער אוצר
90	א נאַנץ יאָהר שכור — פּורים ניכטער
96	דער הינטישער סדר
101	דער בעל שם טוב פּיהרט אויס אַ שידוך
123	דרשה געשאַנק
135	מסירת נפש
	שטומע נשמות :
185	1. צוויי וועגען — צוויי משלים
192	2. אַ קאַפיטעל תּהלים
207	3. „שמע ישראל“
223	4. ונסים אויפ'ן ים
232	מלוכה־מלכה
243	פּדיון שבּוים
248	דער זונג אַדער שרה בת טובים
256	אויף דער פּרישער ליפט
266	איבער אַ שמעק טאַבעק
277	דאָס פּאַרטוד
290	דער ארענדאַר
309	דריי קיבלעך (דער דין תּורה מיט'ן ווינט)

